ORTAÇAĞDAN BİLGE BİR KADIN

BİNGENLİ AZİZE HİLDEGARD

HAYDAR AKIN

DHARMA

(Sanskrit dilinden bir sözcük...)

Gerçek özümüzü belirleyen şeyler;
Doğruluk;
İnsanlığın manevi niteliklerinin temeli;
Evrensel düzeni oluşturan yasalar;
Tüm öğretilerin temeli...

Tarih

Ortaçağ'dan Bilge Bir Kadın
Bingenli Azize Hildegard / Akın, Haydar

1. Basım: Temmuz 2005, Dharma Yayınları

Yayıncı: Namık Kemal Atalay
Editör: Pınar Padar
Kapak tasarımı: Bekir Akgün
Sayfa düzeni: Çiğdem Dilbaz

Kitap Matbaası'nda basılmıştır.

Bu kitabın Türkçe yayın hakları Haydar Akın aracılığıyla
Dharma Yayınları'na aittir.
Yayıncının yazılı izni olmaksızın çoğaltılamaz.
Kaynak gösterilmek koşuluyla alıntı yapılabilir.

Dharma Yayınları:
Molla Fenari Sokak, 17/2, Cağaloğlu 34410, İstanbul
Tel: (212) 512 81 21 • Faks: (212) 512 50 21
dharma@dharma.com.tr
www.dharma.com.tr
internet satış adresi: www.dharma.com.tr/dukkan

Kütüphane Bilgi Kartı (CIP):
Akın, Haydar
Ortaçağ'dan Bilge Bir Kadın
Bingenli Azize Hildegard
1. Tarih
İstanbul, Dharma Yayınları, 2005, 248 sayfa
ISBN: 975-8729-80-2

Ortaçağdan Bilge Bir Kadın

Bingenli Azize HILDEGARD

Haydar Akın

DHARMA®

HAYDAR AKIN (1960 –)

SBF Basın Yayın Yüksek Okulu'nda (1978) başladığı lisans öğrenimini Gazi Üniversitesi Ekonomi Bölümü'nde (1979-1983), Lisansüstü öğrenimini Viyana Ekonomi Üniversitesi'nde (1988-1990) tamamladı. Ortaçağ Avrupasında Cadılar ve Cadı Avı (2001) adlı kitabının yanı sıra makaleleri ve kitap tanıtım yazıları Virgül, Kebikeç ve Toplumsal Tarih gibi dergilerde yayımlandı. Hacettepe Üniversitesi Tarih Bölümü'nde aldığı yüksek lisans dersleriyle eğitimine kaldığı yerden devam ediyor.

Şule'ye...

İÇİNDEKİLER

Önsöz

I Alzey Yakınlarında Bir Malikâne 17
II Doğum 19
III Vaftiz 23
IV 12. Yüzyılın Dünyası 26
V Çocukluk Yılları ve Manastıra Kapanma 35
VI İlk Münzeviler ve Erken Ortaçağda Manastır Kültürünün Oluşumu 46
VII Manastırda Gündelik Yaşam ve Aziz Benedictus'un Nizamnamesi 57
VIII Hildegard'ın Disibodenberg Manastırı'nda İlk Yılları ve Jutta'nın Ölümü (1112-1136) 75
IX Başrahibe Hildegard (1136-1151) 84
X Olgunluk Dönemi (1152-1173) 116
XI Doğanın Bahşettiği Üçüncü Göz 173
XII Besteci Hildegard 197
XIII Son Yıllar 209
XIV Uzun Sürmüş Bir Yolculuğun Sonunda 216
XV Kronoloji 223
XVI Kaynakça 227
XVII Dizin 235

“baktım… ve gördüm”

(Bingenli Azize Hildegard)

(1098-1179)

"Bir gün gelecek herkes ölecek, ben de, gördüğüm duyduğum bütün insanlar da gidecek buradan: Başkaları yaşasa bile budur işte benim kıyametim: Mermere düşen yüzüm ağladıkça silinecek – hem hepsiyim çünkü kadınların, hem hiçbiri.

Duracaksam hatsız ve rengi büsbütün atmış, duruyorsam dilsiz ve yankısız, anlayın ki sıra büyük bir hızla gelecek, kimse görmeyecek yüzümdeki son sözü.

Bana bakıyorsunuz: O dem yok o dem"

Ağlayan Kadınlar Lahdi, XVII

Enis Batur

ÖNSÖZ

Hildegard ile 'tanışıklığım' 1980'li yılların sonlarına kadar uzanıyor. Adına ilk kez bestelerinin yer aldığı bir müzik CD'sinde rastladım ve ilk dinleyişte beni derinden etkileyen bu ezgilerin peşinden bestecisini araştırmaya koyuldum. Hildegard'ı daha 'yakından' tanıma isteğimin doğal bir sonucu olarak, aradan geçen yıllar içinde, biriken 'malzeme'yi derli toplu bir metin olarak okuyucuyla paylaşma arzum, diğer okuma öncelikleri ve masamda bekleyen 'işler' nedeniyle hep ertelendi. Böylece iki yıl kadar önce başlayabildiğim 'Hildegard Biyografisi' nihayet tamamlanmış oldu.

Elinizdeki bu kitabın, okuyucuyu, 12. yüzyıldan günümüze geç ulaşmış olsa da ışığı giderek parlaklaşan 'Hildegard Yıldızı'ndan haberdar etmek amacıyla atılmış küçük bir adımdan öte bir iddiası olmadığını ve bildik yöntemlerle bir 'yaşamöyküsü' yazmak niyetiyle ortaya çıkmadığımı, dahası Hildegard'ın eserlerini yorumlamak, çözümlemek amacıyla masaya oturmadığımı belirtmekte yarar görüyorum. Yaşamını Bingenli Hildegard'ın eserlerini anlamaya ve çözümlemeye adamış araştırmacıların bile altından zorlukla kalkabildiği böyle bir girişim için kendimi yetkin görmüyorum; dahası böyle bir yaklaşımın Hildegard'ın anısına da saygısızlık olacağına inanıyorum. 'Hildegard'ın Yaşamı'na açılan kapıyı göstermeyi ve de aralamayı amaçlayan bu kitabın okuyucuya, 'Hildegard Yıldızı'na birlikte bakmaktan başka vaat edebileceği bir şey yok.

Hildegard soylu bir ailenin 'özel bir misyonla' görevlendirilmiş onuncu çocuğu olarak 1098 yılında dünyaya gelir ve kendisini de

zaman zaman korkutan 'vizyon'larına rağmen, sakin ancak hastalıklı bir çocukluk dönemi geçirir. 14 yaşında kendi isteğiyle Benediktenler Tarikatı'na katılarak manastıra kapanır ve ölümüne kadar, yaklaşık 67 yıl boyunca, münzevi bir yaşam sürer. Hildegard uzun manastır yaşamı boyunca bir tek gününü boş geçirmez, mensubu olduğu tarikatın kurucusu Aziz Benedictus'un 'ibadet et ve çalış' ilkesini yaşamının her anında layıkıyla yaşar ve yaşatır. Bestelediği onlarca şarkı, ona yaşadığı coğrafyadaki 'ilk kadın besteci' unvanını kazandırırken, tarihte bir kadın tarafından bestelenmiş ilk müzikli drama yine onun imzasını taşır. Bitkileri, hayvanları, doğadaki canlı-cansız varlıkları konu alan kitabıyla tarihin ilk kadın doğa bilimcilerinden biri olmanın yanında; insan vücudu ve organların işlevleri üzerine yazdıkları, antikçağdan beri bir kadın tarafından yazılmış en ayrıntılı ve çarpıcı metinler olarak tıp tarihinde yerini alır.

Dinsel vizyonlarını konu alan *İnanç Bilgisi*, **Liber Scivias** *Yaşam Bilgisi* **Liber vitae meritorum**, *Dünya ve İnsan Hakkında* **Liber divinorum operum** başlıklı kitapları, bu kitapların temelini oluşturan 'Tanrı-Evren-Beden' tasarımı, imgelerle yüklü resimsel dili ve içeriğinin sağlamlığıyla bugün hâlâ okuyanları hayrete düşürmektedir. Papalar, imparatorlar, kilise babaları, azizler, azizeler, kardinaller, başpiskoposlar ve çağının daha nice önemli şahsiyetiyle yaptığı yazışmalardan kalan yüzlerce mektup; yaşamının son yıllarında üzerinde çalıştığı, bugüne kadar hâlâ çözülememiş, şifreli bir dil; başrahibe sıfatıyla başarıyla yürüttüğü idari görevlere ilaveten, vaaz vermek, dert dinlemek için başka kentlere ve manastırlara ilerlemiş yaşında yaptığı ziyaretler; yöneticisi olduğu Rupertsberg Manastırı'nın yanı sıra, Ren Nehri kıyısında ikinci bir rahibeler manastırı kurma başarısı ve daha nice emek, sabır ve cesaret isteyen faaliyet, 12. yüzyılda yaşamış bir kadın tarafından, 81 yıllık bir ömüre sığdırılmıştır..

Doğumunun 900. yılı (1998) nedeniyle eserleri dünya çapında etkinliklere konu olan, yaşamı üzerine onlarca biyografi yayımlanan, hazırladığı reçetelere hekimlerin atıfta bulunduğu, beden ve ruh sağlığı üzerine yazdığı metinler Japonya'dan Amerika'ya kadar

geniş bir coğrafyada yeniden basılan, yorumlanan, üzerine ciltler dolusu makaleler yayımlanan Bingenli Azize Hildegard'ı, aradan geçen dokuz yüzyıla rağmen hâlâ bu denli canlı, diğer bir ifadeyle '*popüler*' kılan, arkasında bıraktığı bestelerin, metinlerin, mektupların günümüz insanının başını döndürebilecek bir derinlik ve zenginliğe sahip olması ve ardında yüzyıllara yenilmemiş, giderek artan bir merakla okunabilen, üzerinde tartışılan eserler bırakmış olmasıdır.

Hildegard'in kâhin, azize, başrahibe, manastır yöneticisi, vaiz, bilge, dil üstadı ve bilim kadını kimliklerine ilaveten sahip olduğu müzisyen kimliği nedeniyle kitabın sonunda yer alan 'Kaynakça'ya, kendi diskoteğimle sınırlı, mütevazı bir "Bingenli Hildegard Müziğinden Örnek Kayıtlar Bölümü' ilave ettim. Bu bölümün, meraklısı için konulduğunu belirtmekte yarar görüyorum.

İlk kitabımda* olduğu gibi bu çalışmamda da, ilk metin yazıldıktan sonra büyük bir özveriyle okuyup değerlendiren, her zamanki yerinde ve yapıcı eleştirileriyle nihai metnin ortaya çıkmasına önemli katkı sağlayan sevgili Zehra Aksu Yılmazer'e yürekten teşekkür ediyorum.

Yazdıklarımın kitap haline getirilmesi sürecinde en zorlu bölümü üstlenen, büyük bir incelik ve hassasiyetle metni kitaplaştıran Dharma Yayınları editörü Sayın Pınar Padar'a gösterdiği anlayış ve hoşgörü için teşekkür ediyorum. Dharma Yayıynevi çalışanlarının tüm dikkatlerine rağmen gözden kaçmış her türlü hatanın sorumluluğu bana aittir

Ortaçağın gizemli dünyasına yaptığım uzun yürüyüşlere hoşgörü ve sabırla yaklaşıp, destek veren eşime ve oğluma şükranlarımı sunuyorum.

Haydar AKIN
Kasım-2004
G.O.P /Ankara

* *Ortaçağ Avrupasında Cadılar ve Cadı Avı*, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2001.

I
Alzey Yakınlarında Bir Malikâne

Hildebert von Bermersheim, Mainz Piskoposluğu'nun sorumluluk bölgesindeki Alzey kasabasının yaklaşık dört kilometre kuzeyindeki malikânesinde, karısı Mechthild ve dokuz çocuğuyla mutlu bir yaşam sürdürmektedir. Frankların soyundan gelen atalarının, Ren Nehri'nin suladığı verimli topraklara göç etmesinden bu yana üç yüz elli yıldan fazla zaman geçmiştir. Atalarından *Herr Vermer* yerleştikten sonra yöre, *Vermers Heim* adıyla anılmaya başlanır. Zamanla nüfus yoğunluğu artan yerleşim merkezinin ismi, 11. yüzyıldan sonra *Bermersheim*'e dönüşür.

Hildebert'e ailesinden, tarıma uygun geniş, sulak araziler, yüzlerce dönüm bağ ve hatırı sayılır miktarda büyükbaş hayvan miras kalır. Bermersheimların taştan inşa edilmiş, etrafı muhkem duvarlarla örülü malikânesinin çevresinde yer alan irili ufaklı, iğreti kerpiç kulübelerde yaşayan köylüler, Hildebert'e ait tarlalarda, bağlarda -bağbozumlarında üzüm ezme, fıçılama

işlerinde- çalışır, sığırtınaçlık yapar. Malikâne de, ailenin emrinde hizmetçilerin ve aşçının yanında çoban, seyis, kilerci, değirmenci gibi çiftlik işlerinde görevli yöre insanı çalışır. Ailenin ve çalışanların gündelik hayatta ihtiyacı olan gereçlerin hemen hepsi, hatta giysiler, ayakkabılar, malikânenin duvarlarla çevrili büyük avlusu içinde yan yana dizilmiş küçük atölyelerde üretilir. Bermersheimlar hatırı sayılır yıllık gelirlerinin önemli bir bölümünü, hayvancılıktan ve ürettikleri kaliteli şarapların Mainz, Köln, Nürnberg gibi büyük kentlerdeki müşterilere satışından sağlarlar.

Mainz şehrinin arşiv kayıtlarına göre Hildebert ve karısı, ailelerinden intikal eden soyluluk unvanlarına sahipler. Ancak unvanların derecesi, alınma şekli hakkında bir bilgi mevcut değil. Bermersheim'de ailenin, çalışanların ve diğer çevre köylülerinin ibadet etmesine imkân veren küçük bir kilise de mevcuttur. Günümüzde Bermersheim'in kuzeyine denk düşen kilisenin, özellikle ailenin ve yakınlarının ibadet edebilmesi amacıyla ihya edildiği anlaşılmıştır.

II
Doğum

"Çünkü senin gözünde bin yıl
Geçen dünkü gün, ve bir gece
nöbeti gibidir"
Mezmurlar Kitabı IV, 90 4.

1098 yılının sıcak bir Temmuz gecesi... Gecenin ilerlemiş saatlerinde Bermersheimlerin malikânesinde alışılmadık bir hareketlilik gözlenir. Küçük kardeşlerin bu saatte çoktan yatmış olmaları gerekir, ama hâlâ ayakta, ortada koşuşturmaktalar. Kendileriyle ilgilenecek yaşlı hizmetçinin, onuncu kardeşlerinin birazdan başlaması beklenen doğumu nedeniyle, üst kattaki doğum odasına sıcak su, kuru temiz bez yetiştirmek için oradan oraya koşturması, genç hizmetçilere talimatlar yağdırması küçüklere aylaklık yapabilmek için bulunmaz bir fırsat sağlamış gibidir. Annelerini emanet ettikleri, kendilerini de dünyaya getiren tecrübeli ebe Katharina soranlara, sancıların sıklığına bakarak "birazdan gelir," der ve diğer hizmetlilere doğumun neredeyse başlayacağını, hazır olmaları gerektiğini işaret eder.

Bugün, Mechthild Bermersheim'in dünyaya getirdiği dokuz çocuktan, ancak kayıtlarda geçen yedi tanesinin isimlerini biliyoruz. İkisinin doğumdan sonra veya dört, beş yaşına ulaşama-

dan ölmüş olma ihtimali yüksek. Kardeşlerden Hugo büyüyünce Mainz Katedrali'nde, katedral korosu başkantoru[1] olarak çalışma onuruna erişecek; çocukluğundan beri rahip olmayı düşleyen Roricus'un düşü gerçekleşecek, Saar'daki Tholey Manastırı'nda kilise hukukçusu olarak görev yapacaktır. Çocuklardan en büyüğü olan Drutwin ve kızkardeşlerden Irmengard, Odilia ve Jutta hakkında hiçbir şey bilinmiyor, tarih için sadece birer isimden ibaretler. Sadece, Clementia'nın rahibe olma idealiyle, o gece yarısına doğru doğacak en küçük kardeşiyle birlikte, Bingen yakınlarındaki Rupertsberg Manastırı'na kapanacağı biliniyor. Bunun yanında erkek çocukların ruhban sınıfına katılmaları ve üstlendikleri görevlerde aldıkları unvanlar ailenin soylu geçmişine tanıklık edecektir.

Hildebert von Bermersheim için o günü diğerlerinden farklı kılan sadece yeni bir çocuğunun dünyaya gelecek olması değildir. Karısının ona bugüne kadar dokuz çocuk verdiği düşünüldüğünde, Hildebert'in bir baba olarak sıradışı bir heyecan yaşaması da pek mümkün değildir. Karı koca Bermersheimler, onuncu çocukları ana rahmine düştükten sonra, kimbilir belki de onuncu çocuğu sırf bu nedenle istediler, oturup kendileri için, daha da önemlisi doğacak çocukları için, inançları doğrultusunda önemli bir karar aldılar; Eski Ahit'in, "İster toprağın ürünü, ister ağacın meyvesi olsun, toprakta yetişen her şeyin ondalığı RAB'be aittir. RAB için kutsaldır,"[2] hükmüne uyup minnettarlıklarının ifadesi olarak doğacak *onuncu* çocuklarını Tanrı'ya adadılar. Ki-

1 Kantor (*Cantor* Lat): Kiliselerde dini müziklerin seslendirilmesinden sorumlu ruhban mensubu.

2 Levililer 27, 30 (2003).

Aynı konu Eski Ahit'de şöyle hikâye edilir: "(18) Yüce Tanrı'nın kâhini olan Şalem kralı Melkisedek ekmek ve şarap getirdi. (19) Avram'ı kutsayarak şöyle dedi: 'Yeri göğü yaratan yüce Tanrı Avram'ı kutsasın, (20) Düşmanlarını onun eline teslim eden yüce Tanrı'ya övgüler olsun.' Bunun üzerine Avram her şeyin ondalığını Melkisedek'e verdi." Yaratılış 14, 18-20 (2003).

liseye bağlı koyu birer Katolik olan Hildebert ve eşi Mechthild'in aldıkları bu kararda inançlarının etkisi olsa da; sonuç itibarıyla ruhban sınıfından çok sayıda üyesi olan geniş aile çevresinden birilerine danışılmış olması, dönemin önemli ruhani merkezlerinden biri olan Mainz'in kutsiyeti bilinen kimi mekânlarında görüşülmüş, hatta karara icazet alınmış olması kuvvetli bir ihtimal.

Aldıkları bu önemli karar baba Hildebert'i fazlasıyla mutlu etmiş olsa gerek; o soyuna gecikmiş bir borcu ödemenin yanı sıra, ailesini, tüm Bermersheimleri yücelttiğine de inanıyordu. Doğumun yaklaştığı günlerde mutluluğu, daha önceki çocuklarının doğumunda yaşamadığı, tedirginlik dolu bir bekleyişe dönüştü. Şimdi ise sağlıklı ve daha da önemlisi hayırlı bir bebek vermesi için Tanrı'ya dua edip beklemekten başka bir şey gelmezdi elinden. Onuncu kez baba olacak Hildebert'in bu heyecanlı bekleyişi sürerken, yukarıya, doğum odasına uzanıp bakalım, *beklenen bebek* doğdu mu?

Mechthild'in sancıları sıklaşır, ancak bebekte henüz bir hareketlenme göremez tecrübeli ebe Katharina. Hanımlarının bir an önce kurtulması için hizmetçilerin dudaklarından dökülen doğumu savma duaları bile bu inatçı bebeği harekete geçirmez; "Ey çocuk, ölü veya diri gel dışarıya; İsa Mesih Efendimiz çağırıyor seni ışığa".[3] Annenin şiddeti ve sıklığı giderek artan sancılarına rağmen, bebeğin gelmekte gecikmesi, odadaki herkese doğumun zor olacağı izlenimini verir. Zaman ilerledikçe ebe Katharina'nın gerilen yüz hatları bu beklentiyi doğrular gibidir. Eşinin dozu giderek artan feryatları, Hildebert'in bulunduğu odadan duyulur hale geldiğinde, bir şeylerin iyi gitmediğini düşünerek endişelendiğini görürüz. Belki de, karısının yaşlanmış, hamileliklerle ve düşüklerle yorulmuş olan bedeninin bu doğumu kaldıramayacağını düşünmektedir.

3 KERNER: 1993, 12.

Biz babayı bu duygular içinde odasında bıraktıktan yaklaşık üç çeyrek saat sonra karısı Mechthild, bir kız çocuğu dünyaya getirecekti. Ailesini doğumuyla mutlu eden bu bebek, yaklaşık elli beş yıl sonra (1153) kâhin, mistik ve bilge bir kadın olarak yazdığı kitabı *Doğa Bilgisi*'nde (*Physica*) zor bir doğumda yapılması gerekenler için bakalım neler önermiş: "Doğum öncesinde çok ağrı çeken hamile kadın için rezene ve avşarotu suda birlikte kaynatılır. Daha sonra bu suda ıslatılan bez sıcaklığını kaybetmeden hamile kadının uyluklarına ve sırtına konur, sıcaklığını bir süre koruyabilmesi için bir havluyla üstünden sarılır. Bu yöntemle hamilenin ağrısı azalacağı gibi, doğum yolu kanalları da açılmış olacaktır. Kadında mevcut olan zararlı soğuk sıvılar, hamilelik döneminde birikim yaparak bazen doğum yolu kanallarını tıkayabilir. İşte bu yöntemle, suda kaynatılmış rezene ve avşarotunun tatbik edilen bölgeye sağladığı rahatlatıcı ılıklık kanalların açılmasına yardımcı olur."[4]

Anne adaylarına zor doğumlarda salık verdiği bu yöntem, kendi annesine uygulansaydı, Mechthild daha sancısız, kolay bir doğum yapabilir miydi, bilemiyoruz. Ancak doğum odasından (artık loğusa odası) gelen ağlama seslerinin hemen ardından, aşağıda endişeyle bekleyen Hildebert'e bir kızı olduğu haberi başkâhya tarafından verildiğinde, sessizce kıpırdayan dudaklarından bir şükran duası döküldüğü anlaşılıyor.

4 SCHIPPERGES: 1990, 30.

III
Vaftiz

Ortaçağ Katolik Kilisesi yeni doğan çocuğun savunmasız ruhunun kötücül demonlar tarafından işgal edilmeden, kundağından çalınmadan vaftiz edilmesini gerekli görür. Bu yüzden yeni doğmuş bebek geciktirilmeden vaftiz töreniyle Hıristiyanlığa kabul edilmelidir.[5] Katolik inancı gereği temiz doğmaz insanoğlu bu dünyaya; insan, düşmüş ve asli günah lekesiyle kirlenmiş bir insan doğasıyla doğar, çocukların da karanlıkların gücünden kurtulabilmeleri ve her insanın çağrıldığı Tanrı çocuklarının özgürlük alanına götürülebilmeleri için vaftizle yeniden doğmaya hakları vardır.[6] Her ne kadar, Markos İncili'nde İsa Mesih "Bırakın, çocuklar bana gelsinler; onlara mani

5 "Katolikler vaftiz edilmemiş bir çocuğun cehenneme ya da 14. yüzyıldan itibaren boşluğa (cennet ile cehennem arasında bulunma durumu) düşeceğine inandıklarından, vaftiz ayininin mümkün olduğunca çabuk yapılmasını isterlerdi." HEYWOOD: 2003, 63. ARIES-CHARTIER (yay.haz.): 1995, 315 vd.

6 Katolik Kilisesi Din ve Ahlak İlkeleri: 2000, 309.

olmayın; çünkü Allahın melekûtu bu gibilerindir," diye buyurmuş,[7] Katolik Kilisesi vaftiz olmadan ölen bebekleri Tanrı'nın bağışlayıcılığına bırakmış olsa da,[8] vaftiz edilmeden ölen çocuk öbür dünyada şeytanın emrine girebilir, bu da zavallı ruhun tamamıyla kaybedildiği anlamına gelir. Vaftiz her iki dünyanın da (bu ve öteki) kapısını aralayan bir anahtardır aynı zamanda, vaftiz edilmeden gelen erken ölüm ruh için bir felakettir; *sahipsiz* ruh zamanların sonuna kadar iki dünya arasında avare olur.[9]

Mezhep çatışmalarının yarattığı hoşgörüsüzlük, Protestanlığın önlenemeyen yükselişi ve 15. yüzyılın kiliseden ziyade sivil iktidarın yanında saf tutan toplumsal kesimin varlığı, geç dönem vaftiz inancının şekillenmesindeki önemli anlayış farklılıklarına temel oluşturur. Martin Luther'in vaftiz inancı, "Kötü ruh defol çık git buradan, kutsal ruha yer aç," ifadesindeki kadar yalındır. Amaç zaten günahkâr doğan ruhu, şeytanın işgalinden kurtararak kutsal ruhla bütünleşmesi için özgürleştirmektir. Yeni doğmuş saf bir ruhun vaftizle Hıristiyanlığa *kabulüyle,* günahları nedeniyle ruhu demonlar tarafından tutsak edilmiş bir yetişkinin *kurtarılması* birbirine karışmıştır. Son tahlilde Hıristiyanlık inancında vaftiz edilme, *Kutsal Ruh'taki yaşama giriş*,[10] yukarıda söylediklerimizin yanı sıra, yeni doğan çocuğa isim verilmesi ve vaftiz ebeveynlerine yüklediği simgesel sorumluluklar gibi anlamların ötesinde değerlendirilmesi gereken önemli bir ritüeldir.

Hildebert von Bermersheim diğer çocuklarında olduğu gibi yeni doğan kızının da vaftizinde hızlı davrandı; 'yedi gün'ü geçirmeden kilisede vaftiz merasimi ve kutlamalar yapıldı. Belki

7 Markos 10, 14 (1981).

8 Katolik Kilisesi Din ve Ahlak İlkeleri: 2000, 311.

9 LOUX: 1991, 229.

"Katolik Kilisesi, yeni doğmuş bir bebeğin papaz tarafından vaftiz edilmeden öleceği anlaşılırsa, ruhban sınıfından olmayan biri tarafından evde vaftiz edilmesine dahi izin vermeye hazırdı." HEYWOOD: 2003, 63.

10 Katolik Kilisesi Din ve Ahlak İlkeleri: 2000, 302.

de, içinden bir ses ona "Tanrı'ya adanmış Onuncu"da daha da hızlı davranması için seslenmişti. Bermersheimlerin onuncu çocuklarının vaftiz merasimine ilişkin ayrıntılı bilgilere sahip değiliz. Bermersheim'deki kendi kiliselerinde yapılan vaftiz törenine Hildebert'in kucağında beyaz vaftiz giysisi içinde getirilen bebeğin 'Vaftiz Babası'nın kim olduğunu bilmiyoruz. Ailenin Mainz'deki akrabalarından hatırı sayılır bir zat, 'Vaftiz Babası' olarak seçilmiş olabilir. Muhtemelen papaz ayine başlamadan önce her zaman olduğu gibi haç işareti yaparak, bu korunmasız yavrunun da, İsa Mesih'e ait olacağını yineledi ve şeytanı kovma duası okudu. Ayini yöneten papaz doğalı henüz bir hafta olmamış bu kız çocuğunun[11] başına kumadan aldığı vaftiz suyundan üç kez serpmeden önce, hangi isimle vaftiz edileceğini sordu. Babanın ağzından, Tanrı'nın *seçilmiş* kullarından biri olarak yüzyıllar boyu yaşayacak (Hildebert ve Mechthild böylece muradlarına ermiş oldular) bir isim çıktı: *Hildegard*.[12] Papaz vaftiz suyunu üç kez serperken elinin altındaki bebeğe şöyle seslendi; "Hildegard, seni Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına vaftiz ediyorum." Yüksek sesle *Credo*'nun okunmasıyla vaftiz ayini sona ermiş olmalı.[13]

---

11 Törende çocuğu vaftiz edilen aile stres altındadır; Avrupa'nın farklı bölgelerinde, vaftiz ritüelinde yaşananlar kimi zaman eğlenceli boyutlar kazanmış, giderek söylence haline gelmiştir. Örneğin Fransa'da vaftize getirilen çocukların vaftiz suyu, cinsiyetlerine göre farklı taslarda taşınır. Papazın bir anlık dalgınlık ile getirilen kız çocuğunu, erkek çocuklara ayrılan vaftiz suyuyla vaftiz etmesi durumunda zavallı kızın ilerleyen yaşlarında (ergenlik çağında) sakalı çıkmaya başlar; tersi durumda kız çocuklarına ayrılan suyla vaftiz edilen bir erkek çocuğun sakalı çıkmaz, yani yaşamı boyunca köse kalır. LOUX: 1991, 128.

12 *Hildegard*'ın kelime anlamı (*Hilde*: savaş, mücadele), savaş veya hüküm yeri veya mevki.

13 *Credo*, imanın ikrarı anlamında kullanılan, Hıristiyanlık İnanç İlkeleri Formülü, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh ile vaftiz olanı bütünleştiren, Vaftiz Ayini'nin temel duası. *Credo*, için bkz. Katolik Kilisesi Din ve Ahlak İlkeleri: 2000, 64-65.

IV
12. Yüzyılın Dünyası

"Eğer ortaçağ insanlarının selamet saplantılarını ve cehennem korkularını iyice gözönünde bulundurmazsak, onların zihniyetlerini hiçbir zaman anlayamaz ve bu açgözlü yaşamın bütün gayretlerine sırt çeviren, yani güce sırt çeviren, zenginliğe sırt çeviren bu tutum karşısında şaşırıp kalırız."

J. LE GOFF
Ortaçağ Batı Uygarlığı

Bingenli Hildegard (1098-1179) 11. yüzyılda doğmuş olmakla birlikte, aslında bir 12. yüzyıl insanıdır. Hildegard'ı, yaşadığı yüzyıldan hareketle anlatmak yerine, onun kişiliğinde 12. yüzyılı anlatmak kuşkusuz daha anlamlıdır. Sonraki bölümlerde yaşamından kesitler verirken, eserlerine değinirken, bu sıradışı kişiliğin yaşadığı yüzyılı etkileyen, iz bırakan yönlerini ayrıntılı biçimde anlatma fırsatı bulacağım. Bu bölümde günümüz tarihçileri tarafından da *farklılığı* vurgulanan 12. yüzyıla ana hatlarıyla değinmeye ve tarihçilerce çeşitli isimlerle anılan bu dönemin başat özelliklerini kısaca ortaya koymaya çalışacağım.

12. yüzyıla başlamadan önce, yaklaşık 5.-15. yüzyıllar arasında bin yıllık bir döneme yayılan ortaçağ[14] kavramına kısaca

14 Genel olarak ortaçağ (*Medium Aevum*) kavramı ve kelimenin erken kullanımları için bkz. PARŞÖMEN: 2002, içinde; Nathan EDELMAN, 1-38.

değinmekte fayda var. Aşağıdaki alıntıdan da görüleceği üzere Umberto Eco, ortaçağı *birbirinden tamamıyla farklı* iki döneme ayırır. Bu iki dönemin içinde ilki 7. yüzyılda başlayan, üç farklı aydınlama döneminin yaşandığına işaret eder; "İlk olarak, ortaçağ sözcüğünün birbirinden tamamıyla farklı iki tarihsel dönemi nitelediğini görüyoruz: İlki Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılışından 1000 yılına dek süren dönem, aynı zamanda da geniş halk topluluklarının zorbaca belli yerlere yerleştiği, birbiriyle çatışan kültürlerin bir araya geldiği bir bunalım, bir dekadans dönemi bu; öteki ise 1000 yılından başlayarak bize okulda Hümanizma adı altında öğrettikleri dönemin başlangıcına dek süren bir dönem, birçok yabancı tarihçinin bu ikincisini tam anlamıyla bir gelişme, serpilme dönemi biçiminde değerlendirmeleri hiç de boşuna değil; hatta aynı tarihçiler, biri Karolenj döneminde, öteki XI. ve XII. yüzyıllar arasında yaşanan, üçüncüsü ise bizim de "gerçek" Rönesans olarak görmeye alıştığımız dönem olmak üzere üç ayrı Rönesans'tan söz ediyorlar."[15]

Frank kökenli Karolenj Hanedanı (750-887) Batı Avrupa'da iktidarı elinde bulundurduğu dönem boyunca kazandığı siyasi başarılara ilaveten, güzel sanatlar, estetik ve mimari alanlarındaki katkılarıyla, Avrupa tarihinde 'Karolenj Rönesansı' olarak adlandırılan döneme imza atmıştır. 7. yüzyılın sonlarında Fulda, York, Roma, Tours gibi merkezlerden başlamak üzere 10. yüzyılın sonlarına kadar süren bu dönemin en belirgin özelliği, tozu dumana katan barbar istilaları yüzünden Avrupa topraklarında uzun süre göz ardı edilmiş antikçağın düşünsel mirasını oluşturan yapıtların yeniden çevrilmesi ve de eski çevirilerdeki önemli hataların düzeltilerek ruhban sınıfının hizmetine sunulmasıdır. Bingenli Azize Hildegard'ın yaşadığı dönem (12. yüzyıl) nedeniyle, bizi Karolenj Rönesansı'ndan daha çok ilgilendiren, 11. ve 12. yüzyıllara 'Erken Rönesans' olarak damgasını vuran aydınlanma dalgası ve bu hareketin Kıta Avrupası üzerindeki izdüşümleridir.

15 ECO: 1991, 13. Aynı metnin başka bir çevirisi için bkz. ECO: 1997, 131.

11. yüzyıl, Avrupa topraklarında siyasi, toplumsal ve ekonomik boyutlarıyla bir *dönüşümün* başladığı yüzyıl olarak nitelenebilir. Le Goff gerçek anlamda Batı Hıristiyanlık dünyasının başlangıcı olarak 11. yüzyılı kabul eder.[16] Roma ve Bizans arasında yüzyıllardır süregelen çatışma 1054 yılında, Papa IX. Leo ile Patrik Keroullarios'un birbirlerini aforoz etmeleri üzerine kesin bir ayrılıkla sonuçlanır; bu ayrılık ile Ortodoks Doğu Kilisesi, tek bir güç olarak yaklaşık bin yıldır Hıristiyan dünyasına hükmeden Katolik Kilisesi'nin hükümranlığına resmen ortak olur. Yine bu dönemde Batı Avrupa'da imparatorlar ile papalar arasındaki iktidar mücadelesi iyiden iyiye belirginleşir; "Bin yılının ortasında iki önemli kişi, Hıristiyanlık dünyasına yön vermektedir: Papa ve imparator."[17] İmparatorlar yeşermeye başlayan feodal toplumsal yapının da etkisiyle artan güçlerini resmileştirmeye çabalarken, o döneme kadarki kazanımlarıyla politik alanda tartışmasız bir gücün sahibi olan ruhban kesimi ve bu kesimin lideri papa, güçlerinden taviz vermeye yanaşmak istemezler; papanın sadece kardinaller tarafından seçilmesi ve böylelikle papalığın bağımsızlığının korunması amacı zorlaşmakta, iktidarın imparator ile papa arasında uzlaşmayla paylaşılmış görüntüsü yerini giderek huzursuzluğa bırakmaktadır.

Tarımsal alanda yeni tekniklerin kullanımı ve ormanlık alanların hızla tarla haline getirilerek ekonomiye kazandırılması, kentli nüfusun ve kentsel tüketimin artmasına neden olmanın yanında ekonomilere de canlılık katar. 10. yüzyılda başlayıp ortaçağ sonlarına kadar sürecek yapılaşma hareketinin motoru kuşkusuz dini amaçlarla inşa edilen binalardır. Tüm Avrupa'da neredeyse tek bir noktadan emir alınmışcasına manastırlar, kiliseler, katedraller inşa edilmeye başlanır; bu inşa çılgınlığı ekonomik anlamda daha çok taş, demir, ağaç tüketimi ve işgücü

16 LE GOFF: 1999, 43.

17 LE GOFF: 1999, 72.

kullanımı anlamına gelmektedir. Hızla büyüyen kentlerle birlikte sayısı artan müminlerin ibadet ihtiyaçlarını karşılayacak görkemli katedraller hızla yükselmeye başlar, bu nedenle Duby 980-1420 yıllarını kapsayan yaklaşık 450 yıllık dönemi 'Katedraller Dönemi' olarak tanımlar.[18] Diğer yandan, ilerleyen bölümlerde daha ayrıntılı bir şekilde yeralacağı üzere, 'Bin Yıl Korkusu'nun etkilerini üzerinden henüz atamamış, münzevi yaşama giderek daha çok öykünen Katolik cemaatin 'sığınma evleri' konumunda olan ve sayıları hızla artan manastırlar, kırsal alanda örgütlü, yaygın yapılaşmanın en başarılı örnekleri olarak tarihteki yerlerini alacaklardır. Gelişen kentlerde yükselen katedraller, kırsal bölgelerde birdenbire çoğalan manastırlar, Hıristiyanlığın bu yüzyılda yaşlı kıtada atağa kalktığının bir göstergesidir aynı zamanda.

11. yüzyılın sonlarında Clermont'dan verilen bir fetva, 12. ve 13. yüzyıllarda Avrupa tarihinde toplumsal, siyasi ve ekonomik alanda yaşanan köklü değişimlerin başlangıcını oluşturacaktır. Papa II. Urbanus 1095 yılında toplanan Clermont Konsili'nde, Doğu'nun kâfirlerine, Tanrı tarafından seçilmiş düşmanlar olan Müslümanlara, haçlı seferi düzenlenmesi çağrısını yapar; amaç

18 Georges Duby'nin "Katedraller Dönemi. Sanat ve Toplum (980-1420)" adını verdiği kitabı. DUBY: 1988.

19 Haçlı seferleri hakkında ayrıntılı bilgi sahibi olmak isteyenlere aşağıdaki eserler önerilebilir; Steven RUNCIMAN: Haçlı Seferleri Tarihi, 3 cilt, çev.: Prof. Dr. Fikret Işıltan. Türk Tarih Kurumu Yayınları, 3. Baskı Ankara, 1998. Martin ERBSTÖSSER: Die Kreuzzüge (Eine Kulturgeschichte), Bergisch Gladbach, 1998. Amin MAALOUF: Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri, çev.: Mehmet Ali Kılıçbay, Telos Yayınları, 2. basım, İstanbul, 1998. P.M.HOLT: Haçlılar Çağı (11. Yüzyıldan 1517'ye Yakındoğu), çev.: Özden Arıkan, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999. G. De VILLE-HARDOUIN-H. De VALENCİENNES: Konstantinopolis'te Haçlılar, çev.: Ali Berktay, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001. Dieters BREUERS: Sterben für Jerusalem (Ritter, Mönche, Muselmanen und der Erste Kreuzzug), Bergisch Gladbach, 2000. Işın DEMİRKENT: Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118), 2 cilt, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1990.

Kudüs'ü kâfirlerin elinden kurtarmaktır;[19] "Muhtemeldir ki, konsil bu sırada dindarane bir gaye ile kutsal savaşa katılacak herkesin günahlarının affedileceğini vaat eden bir beyanname yayınlamış olsun. Şimdi ise buna, sefere iştirak edecek olanların bütün dünyevi mülklerinin, onların yokluğu zamanında kilisenin himayesine tevdi edilmesi gerektiği maddesi ilave olundu."[20] Tahmin edilebileceği gibi Batı Avrupa'nın feodal krallıkları, papanın kutsal toprakların kurtarılmasına yönelik bu çağrısını emir telakki ettiler.

Haçlı seferlerine başlanma nedenlerini dinsel ve ekonomik olmak üzere iki gruba ayırabiliriz; 'Ekonomik Nedenler' başlığını salt 'ekonomik' içerikli olmaktan çok, 'ruhani olmayan, maddi dünyaya ait olanlar' anlamında kullandığımızı belirtmekte yarar görüyorum. Le Goff'un,"...doğrudan ekonomik nedenlerden çok nüfusla ilgili nedenlerin oynadığı rolü unutmaksızın," ifadesine ilaveten, "Kuşkusuz ticaretten değilse de, gemi kiralanan ya da Haçlılara ödünç verilen paralardan sağlanan kârlar -özellikle Cenova ve Venedik gibi- kimi İtalyan kentlerinin hızla zenginleşmesini sağlamıştır, ama haçlı seferlerinin ortaçağın Hıristiyan dünyasında ticareti geliştirip büyüttüğüne artık hiçbir ciddi tarihçi inanmamaktadır," yolundaki tespitini, haçlı

TÜRK TARİH KURUMU (1997): Uluslararası Haçlı Seferleri Sempozyumu, 23-25 Haziran 1997, İstanbul.

20 RUNCIMAN: 1998, 85, Cilt I. Runciman çevirisinde yer alan 'beyanname' ile kastedilen 'endüljans'dır. Latince "bağışlama" anlamına gelen Endüljans "Hıristiyanlık'ta işlenen günahlardan dolayı dünyada çekilecek cezanın belirli şartlar karşılığında kilise tarafından affedilmesi anlamında kullanılır. (Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, XI, 209). Papa II. Urban (1042-1099), Clermont Konsili'nde (1095) haçlı ordusuna katılan herkesin endüljansa ulaşacağını ilan etmiştir. "Her kim, şöhret ve zenginlik gayesi olmaksızın Kudüs'teki Tanrı Kilisesi'nin kurtuluşu için yola çıkarsa, katıldığı bu sefer, onun için bütün günahlarının kefareti olacaktır," A. Bofudinhou "Indulgences", Encyclopedia of Religion and Ethics, V, ed. James Hasting (Edinburg. T&T. Clark, 1912), 252-5'den aktaran OLGUN: 2001, 41.

seferlerinin bugün görülebilen *sonucu* olarak almak daha yerinde olacaktır.[21]

Müslüman dünyasının, Bizans'la birlikte, 12. yüzyılın ortalarına kadar Avrupa üzerinde ekonomik üstünlüğe sahip olması; Arapların İspanya ve İtalya üzerinden Avrupa için tehdit oluşturmaya devam etmeleri ekonomik ve siyasi anlamda Avrupa'nın sınırlarının ötesine daha fazla açılma ihtiyacını beraberinde getirmiştir. Buna bir de Avrupa insanının kafasındaki efsaneler ile masallardan kotarılmış 'Egzotik Doğu' imajı eklendiğinde, 'Doğu Seferi' kaçınılmaz olur. Ancak bu denli önemli bir hareketin *sadece* ekonomik gereksinimler ve politik düzlemde güç kazanımı gibi nedenlerle topluma mal edilebilmesi, özellikle de 12. yüzyılın dünyasında mümkün olamazdı; zengin yoksul, yaşlı genç, kadın erkek her kesimden destek alan haçlı seferlerinin *görünürde* tek hedefi, vardı o da Müslüman kâfirlerin işgalindeki Kustal Topraklar'ın kurtarılmasıydı.

I. Haçlı Seferi, 1099 yılında Kudüs'ün fethi ve Frank Krallığı'nın kurulmasıyla sonuçlandığında, başta Fransa Krallığı olmak üzere sefere destek veren diğer ülkelerde büyük memnuniyete neden oldu ve Doğu Akdeniz için uzun vadeli planlar yapılmaya başlandı. Böylece Avrupa'da, feodal krallıkların zengin feodal beyleri, tahminlerden çok daha uzun süreceğini anladıkları fetih ve istila seferlerinin finansmanını sağlayabilmek amacıyla büyük arazi parçalarını elden çıkarmaya başladılar. Böylelikle mülkiyetin merkezi yönetimlerin elinde toplanması süreci hız kazanmış oldu; yerel seçkinler zayıflarken ekonomik olarak kuvvetlenen krallar karşı koyulması zor birer güç haline geldi. Yine Batı Avrupa hanedanlarının taht kavgaları, yaşanan umutsuzluklar veya miras hukukundan kaynaklanan sorunlar nedeniyle aile dışına itilmeye çalışılan küçük oğulların macera ve şöhret arayışlarının haçlı seferlerine çıkılması kararı üzerinde sı-

21 LE GOFF: 1999, 53

nırlı da olsa bir etkisi söz konusudur. Bu arada Venedik ve Cenova gibi kentler üzerinden Doğu Akdeniz kıyısındaki limanlara yapılan seferlerin gemi yapımcılığının yanı sıra ticaretin gelişmesine de önemli katkıda bulunduğunu ilave edelim.[22]

Yukarıda kısaca açıklanan nedenlere karşın, haçlı seferlerine çıkılınası fikrinin son tahlilde dinsel amaçlar üzerine inşa edilmiş olduğu söylemek pekâlâ mümkündür; amaç 'sonsuz huzurun kenti kutsal Kudüs'ü kurtarmak ve Hıristiyanlaştırmaktır. Bu amaç uğruna ölmek ise din şehidi (*martyr*) mertebesine yükselmek, yaşanılan dünyadan günahların silinmesi ve cennete gitmek anlamına gelmektedir. Masallardan, efsanelerden yapılan, altınlarla süslü, 'evleri altın damlı mistik kent' Kudüs'e ulaşabilmek için yola çıkanların yanında; şehitlik ve cennetin anahtarı vaadiyle uzun yürüyüşe katılan her sosyal tabakadan binlerce şövalye, rahip, asker, vaiz, soylu, köylü, maceraperest, gezgin, fahişe ve mümin kutsal kent Kudüs'e ulaşamadan yollarda ölmüş, ulaşabilenlerin akibetleri ise diğerlerinden pek farklı olmamıştır. Daha önce belirtildiği gibi, uhreviler ile dünyeviler arasında papa ile imparatorun kimliği üzerinden sürdürülen iktidar mücadelesinde Papa II. Urbanus, haçlı seferlerinin düzenlenmesi için yaptığı çağrıyla öne geçmiştir. II. Urbanus'un Hıristiyan dünyasını otoritesi altında toplamak ve iktidarını perçinlemek adına yaptığı çağrıya gönülden destek veren feodal krallar ve onları destekleyen şövalye tarikatları başlangıçta güç kaybetmiş olsa da, haçlı seferleri boyunca 'Kutsal Topraklar'dan gelen bozgun haberlerinin başsorumlusu papalık koltuğuna oturan kardinaller ve ruhbanın seçkin üyeleridir. Papalık kurumu ve kilise, verilen vaatlerin yerine getirilememesiyle önemli ölçüde prestij kaybına uğrayacaktır.

22 "Venedik daha 1000 yılı civarında bile Kudüs'e giden bir yol işlevi gören Adriyatik Denizi'nin her yanında hâkim güç konumuna gelmişti, Venedik böylece Avrupalılar'ın Kutsal Topraklar'a yaptıkları Haçlı Seferleri'nde önemli bir uğrak şehri oldu." SENNET: 2001, 195.

Haçlı seferlerinin Avrupalı açısından bir diğer önemli sonucu, başarılacağından kuşku duyulmaksızın başlanan, Kudüs'ü kâfirlerin işgalinden kurtarma operasyonunda yaşanan bozgun ve bunun yarattığı hayal kırıklığını takip eden karamsarlık ve güvensizlik duygusudur. 12. yüzyılda manastır sayısına paralel olarak manastıra sığınan şefaatçi müminlerin sayısında görülen belirgin artışın başat nedeni, kâfirlere ve zındıklara yönelik olarak yapılan haçlı seferleriyle gelen selamet arayışı ve toplumun tüm kesimlerinde görülen karamsarlıktır. 13. yüzyılın sonlarına gelindiğinde "Taufe oder Tod"[23] sloganıyla başlatılmış haçlı seferlerinin Hıristiyan dünyasındaki sonucu tam bir fiyaskodur; kutsal topraklarda bırakılan şehitler ve ele geçirilen sınırlı ganimet dışında Batı Avrupa krallıklarının gelir hanesine yazılabilecek hemen hiçbir şey yoktur; kısacası 'Kutsal Kent'e sahip olmanın bilançosu çok ağırdır ve Katolik Dünyası'nın bu ağır yükü uzun süre taşımaya mecali yoktur.

12. yüzyıl tüm kâfirlerle mücadele yüzyılıdır aynı zamanda; uzaktaki düşman Müslüman kâfirler kadar içten içe Hıristiyanlığı kemiren heretik tarikatlara, sapkın gruplara karşı düzenli takipler, giderek 'içeriden bir haçlı seferi'ne dönüşecektir. 11. yüzyılda Fransa'da başlayan ilk sistematik takipler, 12. yüzyılda İtalya, Almanya ve bugünkü Hollanda topraklarından tüm Avrupa'ya yayılır. Bu konuya Hildegard'ın yaşamından bir örnekle tekrar dönme fırsatı bulacağız.

Kıta Avrupası'nda 10. yüzyıldan itibaren müminler arasında tırmanışa geçen dünyayı hor görme ve münzevi yaşam kültürü, Hildegard'ın yaşadığı yüzyılda, haçlı seferlerinin yarattığı atmosferin de etkisiyle zirveye ulaşır. İlerleyen bölümlerde ayrıntılı biçimde anlatılacağı üzere, ortaçağın bütünü göz önünde bulundurulduğunda 10.-12. yüzyıllar arasında olduğu kadar

23 "Taufe oder Tod": Ya vaftiz ya ölüm.

hiçbir dönemde *zaman*, bu denli *dine ve kiliseye özgü* olmamıştır; 'cennet bahçesi'ne giriş bileti sadece kilise tarafından kesilmektedir.

12. yüzyıla ayrılan bu bölümü noktalamadan önce, 12. yüzyılın, olumsuz yaşam koşulları ve salgın hastalıklar nedeniyle, 'Felaketler Yüzyılı' (14. yüzyıl) kadar dramatik olmasa da, insanlar için *zor* bir yüzyıl olduğunu belirtmekte fayda var. Kötü iklim koşulları, giderek artan kentli nüfusa karşın, tarım ürünleri üretiminde kullanılmaya başlanılan yeni tekniklerin sonuçlarının henüz alınmamış olması ve bu nedenle yerinde sayan, arttırılamayan tarımsal üretim, haçlı seferlerinin getirdiği ekonomik yük, salgın hastalıklarla gelen kıtlıklar vb. olumsuzluklar yaşamı zorlaştıran unsurlar olarak sayılabilir. Tüm bu olumsuzluklara karşın 12. yüzyıl, insanların Hıristiyanlık varolduğundan beri Tanrı'ya *yakınlaşma* yolunda en fazla çaba gösterdikleri dönem olarak anılacaktır.

V
Çocukluk Yılları ve Manastıra Kapanma

Bermersheimlı Hildegard'ın çocukluk ve ilk gençlik yıllarına ilişkin bildiklerimiz, o henüz hayatta iken farklı kalemler tarafından kaydedilmeye başlanan ve ölümünden sonra tamamlanan yaşamöyküsü *Vita'da* (*Vita sanctae Hildegardis*) yazılanlarla, kendi eserlerinde ve mektuplarında zaman zaman geçmişine yaptığı göndermelerle sınırlıdır. Bu metinlerde Hildegard'ın çocukluk ve ilk gençlik dönemine ilişkin çok az bilgi yer alıyor; yaşamının Disibodenberg Manastırı'na kapanana kadar (1112) geçen ondört yıllık dönemi nispeten karanlık. İçinde Hildegard tarafından kaleme alınmış otobiyografik bölümlerin de yer aldığı yaşamöyküsündeki bilgiler birkaç önemli olayla sınırlı kalıyor: sürekli hastalıklarla geçen çocukluk yılları, ailesinin iyi bir eğitim alması için gösterdiği çabalar ve gördüğü ilk vizyonlar (hayaller).[24] Kardeşleriyle ilişkileri, ar-

24 Hildegard'ın vizyonlarını, 'insanın kafasında tasarlayıp canlandırdığı şey'

kadaşları, bir kız çocuğu olarak annesiyle olan diyalogu, çocukluk oyunları, ilk gençlik yıllarının sırları gibi birçok konuda hiçbir bilginin olmayışı, Hildegard portresinde önemli bir eksiklik oluşturuyor.

11. yüzyıl Avrupası'nda çok çocuklu, soylu/varlıklı bir ailede annenin çocuklarıyla ilişkisi, 15. yüzyıldan itibaren şehirlerin gelişimiyle ortaya çıkan 'modern aile'deki gibi şefkatli ve sıcak değildir. Kaldı ki Hildegard da, yaşadığı yüzyılda varsıl kesimlerde yaygın olduğu üzere, doğumdan hemen sonra sütninesine teslim edilmiştir. Böylece anneyle yaşananlar, anneden anımsananlar zaman içinde hafızalardan silinmeye yüz tutarken; sütnineler, özellikle kız çocuklarında ilk gençlik yıllarına, evlilik çağlarına kadar, can yoldaşları, en kıymetli bilgilerin paylaşıldığı sırdaşlar olarak yaşam boyu anımsanırlar. Hildegard'ın, annesini andığı ender cümlelerden birinde, "Yüce Tanrım ana rahmine düştüğüm andan itibaren bana gönülden görebilme yeteneğini verdi,"[25] diyerek kendisine bahşedilen gücü öne çıkarması ve annesini sadece doğumuna aracılık etmesi nedeniyle anması dikkat çekicidir.

Disibodenberg Manastırı rahibi ve Hildegard'ın sadık yardımcısı Gottfried tarafından kaleme alınan *Vita*,[26] yazarının 1176 yılında ölümünden sonra bir süre köşede kalır. Ancak Hil-

---

(DEVELLİOĞLU: 1996) anlamında kullanılan 'hayal' ile karşılamak doğru bir tanımlama gibi gözükmüyor. Bu nedenle kitap boyunca, aşağıda metin içinde açıklandığı anlamda 'vizyon' kullanımı yeğlenmiştir.

Yine Oliver Sacks'ın 'Migren' adlı kitabında (SACKS: 2002) yer alan kısa makale (Ek:1 "Hildegard'ın Hayalleri") bağlamında 'hayaller' ve 'halüsinasyonlar' üzerinde, ilerleyen sayfalarda ayrıntılı biçimde durulacaktır.

25 RILEY: 1998, 20.

26 *Vita sanctae Hildegardis auctoribus Godefrido et Theodorico monachis.*

Kitap boyunca atıfta bulunulan Almanca metin, 1968 yılında Adelgundis Führkötter tarafından Latince'den yapılmış çevirinin 1980 tarihli baskısıdır. FÜHRKÖTTER: 1980.

degard'ın 1179 yılında ölümünden hemen sonra, bu kez Echternachlı rahip Theoderich, *Vita*'yı Gottfried'in bıraktığı yerden yazmayı sürdürür. Yine bir süre Hildegard'ın sekreterliğini yapmış olan Gemblouxlu Wibert'in kaleme aldığı *Vita* fragmanı ise çocukluk yıllarına ışık tutma amacını taşısa da, ayrıntı içermemesi nedeniyle aranılan yanıtları veremez.

Wibert, Hildegard'ın ağzından, "Annem ve babam, ben doğmadan önce aldıkları ortak bir kararla 'onuncu' çocuklarını, yani beni, Yüce Tanrı'nın yoluna adamışlardı..." diye yazacaktır. Hildegard'ın bu ifadesinden, ailenin kızları için, daha o doğmadan aldığı kararı, belirli bir yaşa geldikten sonra ona söylediği anlaşılmaktadır. Eski Ahit'in *onuncuların* adanmasını buyuran hükmü 6. yüzyıldan itibaren varsıl aileler tarafından Tanrı'nın kendilerine sağladığı ayrıcalık, bir tür *akit* olarak kabul ediliyor ve çoğunlukla onuncu çocuklar Tanrı'ya yakın olabilmek, daha iyi hizmet edebilmek için manastıra kapanıyordu.

Çocukluğundan beri hastalıklarla boğuşan Hildegard'ın sağlık sorununun (veya sorunlarının) ne olduğu bugün tam olarak bilinmiyor. Yaşadığı çağda, 12. yüzyıl Avrupası'nda yüksek oranda çocuk ölümlerinin yanında salgın hastalıklar, ağır yaşam koşulları ve yetersiz beslenme gibi olumsuzluklar nedeniyle yaşam beklentisinin günümüzdeki seviyenin çok gerisinde olduğunu biliyoruz. Le Goff, 'Ortaçağ Batı Uygarlığı'nı irdelediği kitabında 10.-13. yüzyıllar arasında Batı Avrupa'da yaşam beklentisi üzerine şu notu düşüyor: "Kötü beslenme ve kocakarı ilaçları ile bilgiçlerin kuramları arasında yerini bulamamış tıbbın yetersizliği korkunç fiziksel acılara ve azgelişmişliğe özgü yüksek bir ölüm oranına neden olur. Korkunç bebek ölümleri ve iyi beslenmeyen ve zor koşullarda çalışmak zorunda kalan kadınların yaptığı sayısız düşükler hesaba katılmasa bile, ortalama ömür kısadır. Çağdaş sanayi toplumlarında 70-75 olarak belirlenen yaşam uzunluğu Ortaçağ Batı'sında 30'u pek geçemiyordu. Guillaume de Saint-Pathus, Saint Louis'nin azizliğe geçişindeki ta-

nıkları sayarken 40 yaşındaki bir adam için 'olgun yaşta' ve 50 yaşındaki biri için de 'ileri yaşta' demektedir."[27]

Le Goff'un ortaçağda yaşam beklentisi üzerine yaptığı tespitlerden sonra, Hildegard'ın hemen her günü hastalıklarla boğuşarak geçen 81 yıllık uzun bir yaşam sürmesi gerçekten şaşırtıcı geliyor bugün bizlere. Çocukluk yıllarından anımsadıkları arasında, sürekli hasta olması ve doğaya karşı tutkuya varan merakı önemli bir yer tutuyor. Otlara, ağaçlara, hayvanlara doğadaki canlı cansız her şeye olan merakının giderek bir tutkuya dönüşmesi, onun çevresindeki insanlardan ne kadar *farklı* olduğunu ortaya koyan en önemli özelliklerinden biri olarak ilerleyen yaşlarında doğa üzerine yazdığı metinlerde ortaya çıkıyor. Sağlıklı bir çocukluk geçirmese de, pek çok yaşıtından önce olgunlaştığı ve çevresine farklı gözlerle baktığı anlaşılan Hildegard'ın çocuklukta her şeyini paylaştığı sütninesinin yerini, çok geçmeden hocası, yoldaşı, kendisine örnek aldığı 'ustası' (*meisterin*) Rahibe Jutta alıyor. Hildegard'ın tüm yaşamını etkileyecek, farklılığını ortaya çıkaracak olay, daha üç yaşındayken *gördükleri* oluyor; "Üç yaşımda, bütün benliğimi (ruhumu) sarsan büyük bir ışık gördüm. Çocuk olduğum için gördüğüm hakkında konuşamadım," diye anlatılıyor *Vita*'da.[28]

Hildegard'ın henüz üç yaşındayken görmeye başladığı ve korktuğu için başlangıçta kimseye açamadığı *vizyon*lar yaşam boyu ona *görünmeye* devam edecektir. Kendi ifadesiyle *seçilmiş*

27 LE GOFF: 1999, 189.

28 Ancak daha sonra vizyonlarını topladığı ilk eseri *Scivias*'da (İnanç Bilgisi) kendisi "...henüz çocukluk çağında, beş yaşında iken, mucizevî bir şekilde gördüğü vizyonların ve şaşırtıcı sırların kendisine verdiği o olağandışı gücü bugün hâlâ hissettiğini..." yazar. (Hildegard von Bingen: *Scivias* - Wisse die Wege. s. 5) Bingenli Hildegard'ın yaşamöyküsünde (*Vita*) ve eserlerinde, zaman dizimine ilişkin hatalara, farklılıklara sık rastlanıyor. Metinlerin bir kısmının hayatta iken Hildegard'ın ağzından, bir kısmının ölümünden sonra yardımcıları tarafından kaleme alınmış olması ve giderek efsane haline gelen yaşamı metinlerdeki çelişkilerin nedenini oluşturuyor.

olmanın bedeli, aynı zamanda da onurudur gördükleri. Geçmişte olmuş veya olmamış, uzakta olan veya hiç olmayan, olacak veya olmayacak birtakım olayları görme organının yardımı olmaksızın (zihinsel) görme ya da algılama olarak tanımlanan *vizyon*,[29] Hildegard'ın gördüklerini, anlattıklarını ne ölçüde karşılamaktadır? Yaşanmış olayları bir kez daha mı yaşamaktadır, yoksa gelecekte yaşanacakları mı okur, uyurken mi görür, uyanıkken mi; gördüklerinin bir anlamı var mıdır, vahiy mi gelir bir yerden, yoksa birer halüsinasyon, esrik sayıklama olarak kalmaya mahkûm mudur gördükleri? Yaşadığı 'migren'(?) krizlerinin gördüklerine etkisi nedir? Tüm bu soruların yanıtları Hildegard'ın ilerleyen yaşlarında giderek belirginleşen *Hiltgart Sibylla* (Sibil) kimliğinde aranabilir.[30]

12. yüzyılda erkek çocukları için bile gerçek anlamda bir yüksek öğreniminden söz etmenin mümkün olmadığı Avrupa'da, üniversitelerin kuruluşuna kadar,[31] manastırlar sağladıkları olanaklarla *artes liberales* ve bilimsel düşüncenin yerleşmesinde önemli görevler üstlendiler. Aslında manastırların eğitimdeki tekeli, 1079 yılında Papa VII. Gregorius'un, katedrallerin

29 Dharma Ansiklopedi: 2001, 473.

30 Yunan mitolojisinde *Sibylla* (Sibil) olacakları önceden bilen, haber veren kadın kâhin. Almanca kaynaklarda bazı araştırmacılar Hildegard için *Prophetin* kelimesini tercih ediyorlar. Eril tanımlıklı *Prophet*, sözcüğü kâhin, peygamber, resul, Tanrı'nın elçisi anlamında kullanılıyor. Kelimenin türetildiği fiilin (*prophezeien*) peygamberlik etmek, kehanette bulunmak, evvelinden haber vermek gibi anlamları olmakla birlikte, yazında *prophezeien* fiili peygamberlik etmek, *Prophetin* ise kadın peygamber olarak kullanılıyor.

Kitap boyunca Bingenli Azize Hildegard'a verilen çok sayıda unvandan biri ve kuşkusuz en kıymetlisi olan, '*peygamber*'i kullanırken *temkinli* davrandığımı belirtmekte özellikle yarar görüyorum. Bu yaklaşımın kişisel seçimlerin ötesinde, 'vizyonları'nı anlattığı triolojisini ilk elden okumamış okuyucunun *yönlendirilebileceği* kaygısından kaynaklandığını belirtmemiz gerekiyor.

31 Avrupa'da gerçek anlamda üniversitelerin kuruluşu 13. yüzyıldan itibaren gerçekleşmiştir. LE GOFF: 1991, 91 vd.

de şehirlerde eğitim merkezleri açabilmelerine izin vermesiyle erken sayılabilecek bir tarihte kırılmıştı. Bu karar, Avrupa'nın ilk üniversitelerinin 12. yüzyılın sonlarında Bolonya ve Paris'te kuruluşuna öncülük etmiştir. Soylu ailelerin çocuklarının manastırlara kabulüyle, drahoma ve miras talep etme hakkı da, *oblate* (sunu), manastır yönetimine intikal ederdi. Aziz Benedictus'un *Nizamname*'si[32] gereği Benedikten manastırlarında *oblate* bir yükümlülüktü. Bu yükümlülüğe karşın, çok çocuklu ailelerin kızlarını evlendirirken vermeleri gereken drahomanın yüksekliği, zaman zaman ailelerin tercihlerini manastırdan yana kullanmalarına neden olmuştur. 12. yüzyıl Avrupası'nda rahip ve rahibe adayı çömezlerin beraberinde getirdikleri ve cemaate katıldıktan sonra aile mirasından aldıkları paylar, manastırların en önemli gelir kalemlerinden birini oluşturmuş, birçok manastır bu sayede olağanüstü miktarlarda mülk sahibi olmuştur. İlerleyen sayfalarda göreceğimiz üzere, Hildegard'ın Disibodenberg'den ayrılarak kendi konventini[33], sadece rahibelerin ibadetine ayrılmış bir manastır kurma girişimine karşı çıkılmasının temelinde eski manastırının gelir kaybı endişeleri yatmaktadır. Batı Avrupa'nın, ortaçağda yaşamın her alanında, özellikle de ekonomik faaliyetlerde kaydettiği büyük gelişmede, 11. ve 12. yüzyıllarda çoğalan ve aynı ölçüde farklılaşarak zenginleşen tarikatların manastır yapım faaliyetlerinin önemli bir etkisi olmuştur. Güney Burgonya'daki ünlü Cluny Manastırı[34] 11. yüzyıldan

32 Die Regel Des Heiligen Benedikt: Kapitel 59, (Die Aufnahme von Kindern).

33 Konvent: Ortaçağ'da oy hakkı olan manastır üyelerini bir araya getiren meclis anlamında kullanılan konvent kelimesi aynı zamanda, 'manastır' (*Kloster*) ve bir manastır çatısı altında yaşayan rahip ve/veya rahibeler grubunu ifade eder.

34 910 (909) yılında Burgonya'da inşa edilen ve papanın direkt koruması altına giren (Benedikten) Cluny Manastırı ilerleyen yıllar içinde tüm Avrupa Kıtası'nın ruhani merkezi haline gelmiştir. 1088-1130 yılları arasında inşa edilen bazilikasıyla (St. Pierre ve St. Paul) uzun süre dünyanın en büyük

itibaren şekillenen 'manastır ekonomisi'nin başat örneklerinden biridir.[35]

Tekrar Hildegard'ın çocukluk, ilk gençlik yıllarına dönersek. üç yaşında gördüğü ilk vizyondan uzun süre kimselere söz etme-

---

kilisesi unvanına sahip olan manastırda yaklaşık 300 rahibin yaşadığı ve manastır mutfağından yılda yaklaşık 1300 fakirin beslendiği tahmin edilmektedir. B. Beuys (2003: 46) fakir sayısını '1700 kişi' olarak vermekle birlikte, J. Wollasch bir oruç döneminde manastır mutfağından faydalanan '17.000 kayıtlı fakirden söz etmektedir. Joachim Wollasch, "Cluny. Licht der Welt, Zürich, 1996, s. 97'ye atfen Emanuel A. Sundguallee "Cluny-Weltfremde Abtei oder europaweite Ausstrahlung?" İnternetten indirilmiş metin. (20.06.2003) s. 13.

"...Üç yüz kadar rahibin çeşitli ihtiyaçlarını sağlamak gerekmektedir. Kasabaya yerleşmiş aile üyelerinin manastırın sırtından beslenme işini de ayarlamış olan çok sayıda hizmetkârı da, hemen hemen efendilerininkine eşit bir bolluk içinde doyurmak gerekir. On sekiz yatılı fakir konuk ile sayıları neredeyse biraderler kadar çok olan geçerken uğrayanlar da, aynı şekilde gündelik nafakalarını almaktadırlar..." (DUBY: 1990, 18)

Manastır yönetimince çevrenin soylu aileleri ve feodal beyleriyle kurulan dostluklarla, hibe yoluyla edinilen gayrimenkuller, manastırı zengin ve bağımsız hale getirdi. Türn bu varlık ve imkâna karşın Aziz Benedictus'un ilkeleri manastır yönetimince ödün vermeksizin uygulanırken, Papa'dan başka otoriteyi tanımayan manastır, Benedikten Tarikatı'ndan olmayan bir merkezi örgütlenmeye imza attı. Bu nedenle giderek merkeze bağlanan (Cluny) bir Cluny Tarikatı'dan söz edilir oldu. Ancak Cluny Tarikatı'nın ayırt edici özelliği, hibe, bağış gibi dünyevi kazanımlarını, uhrevi bir ahlakla değerlendirmiş olmasından kaynaklanmaktadır. "Öncelikle bolluğun getirdiği lüks eğilimini kırmak gerekmekteydi. Saygın Pierre 1132'de özellikle çok pahalı elbiselerin kullanımını yasaklayan, aydınlatmayı kısıtlayan, ihtişamı azaltan, laik hizmetçilerin yerine okumasız-yazmasız biraderler koyan statüler yayınladı." (DUBY: 1990, 28).

Cluny (Manastır) Tarikatı ve Fransa'da feodalizmin seyri üzerine özgün makaleler derlemesi için bkz. (DUBY: 1990)

35 Kimi yazarlar için 'Cluny Hareketi' tam anlamıyla bir 'minor academic industry'ye denk düşer. Giles Constable: Cluniac Studies, London, 1980 Bd.1 s.151'e atfen Emanuel A. Sundguallee "Cluny-Weltfremde Abtei oder europaweite Ausstrahlung?" İnternetten indirilmiş metin. (20.06.2003), s. 13.

diğini biliyoruz. Farklılığını bu kadar erken keşfeden bir kız çocuğunun, kalabalık ailesiyle sürdürmek zorunda kaldığı ortak yaşama ne ölçüde uyum sağlayabildiğine ilişkin herhangi bir bilgi yok. Fakat ailesinin Hildegard doğmadan önce aldığı karar gereği, evde geçireceği süre uzun olmayacaktır. Burada Hildegard'ın özel durumunu bir kere daha anımsamakta fayda var; Hildegard, Tanrı'ya, onuncu, *Tanrı Hakkı* olarak adanmış bir evlat olarak, rahibe olmayı seçen diğer kız çocuklarından farklı bir konumdaydı. Kendi rızası olmasa da manastıra kapanması, kendisini yetiştirecek, eğitecek bir rahibenin çömezi olması gerekiyordu. Tanrı için yaşamaya gönüllü Hildegard bir an önce eğitimine başlamak istiyordu.

Ailesi Hildegard'ı *eğitmesi* için ondan altı yaş büyük Sponheimlı Jutta'yı seçti. Güzel bir kız olan Jutta tanınmış varlıklı ve soylu bir aileye mensuptu. Sponheim Lordu olan babası, 1095'te Jutta henüz üç yaşındayken ölmüştü. Hildegard'ın aksine, küçük yaşlardan itibaren çok iyi bir eğitim alan Jutta, on yaşındayken ağır bir hastalığın pençesine düştü ve ailesinin kendisinden umut kestiği anda mucize kabili yaşama geri döndü. Jutta hasta yatağında kendi kendine bir söz verdi; hastalığı yenip tekrar sağlığına kavuşursa, yaşamının geri kalanında evlenmeden, Tanrı'ya adanmış bir yaşam sürdürecekti. Kararını uygulamak konusunda çok kararlı olduğunu gören, manastır yaşantısının kutsiyeti kadar cefalı yönlerini de tanıyan yakın çevresi onu vazgeçirmek için çok çaba harcadı. Hildegard'ın, Jutta'nın ağır bir hastalık sonrası aldığı bu karardan etkilendiği, onun yüce kararını say-

"Bir keşişin toplumun marjinal kesimlerinde yer alan bir tuhaflık olarak görüldüğü 20. yüzyıl sonundan bakıldığında, ülkelerinin seçkinleri arasında yer alan bu kadar çok insanın böyle bir mahrumiyet yaşamı seçmelerini anlamak zor olabilir. Her birinin Tanrı'nın çağrısına uyduklarına inandıklarından kuşkuya düşmeye gerek yok belki; ama soylu ya da hatta üst tabakadan bir ailenin oğlunun önündeki seçimin, o dönemde ve sonraları da bir süre boyunca, savaşmakla ibadet etmek, savaşla manastır, kızılla kara arasında bir seçim olduğu da unutulmamalı." READ: 2003, 107.

gıyla karşıladığını biliyoruz. Evlenme çağına gelen, güzel, soylu ve varlıklı Jutta'ya çevresinden çok sayıda evlenme teklifi geldi. Ancak o, yaşamının geri kalan kısmını rahibe olarak sürdüreceği için tüm teklifleri geri çevirdi. Üzerindeki baskıların giderek yoğunlaştığını görünce, akrabalarının tüm itirazlarına rağmen, Mainz Başpiskoposu Ruthard'a danıştıktan sonra, onun da icazetiyle manastıra kapanmak için başörtüsünü aldı.[36]

Aslında Sponheim Jutta'nın inançları doğrultusunda hizmet etmek için ilk isteği Kudüs'e, kutsal topraklara hac ziyaretinde bulunmaktı. Babasının ölümünden sonra kendisini kızına adayarak eğitimi için çok çaba harcamış annesi Göllheim Uda, bu kararara şiddetle karşı çıktı. Fakat annesinin zamansız ölümüyle (1108/09) Jutta'nın hacı olma isteği tekrar alevlendi. O dönemde hac yolculuğu kara yoluyla da, deniz yoluyla da uzun süren, zahmetli, bir o kadar da tehlikeli bir yolculuktu. Hac ziyaretine çıkan yaşlılar, geriye dönme şanslarının çok düşük olduğunu bilirlerdi. Uzun süren yolculuğun getirdiği yorgunluk, Akdeniz ikliminin sıcak ve aşırı nemli havasına alışık olmayan Avrupa insanını çarpıyordu. Kara yoluyla yapılan yolculukta, bin bir tehlikeyle dolu Anadolu topraklarında Türk akıncıların bitmez tükenmez baskınları Kudüs'e ulaşmayı neredeyse imkânsız hale getiriyordu. Tüm bu zorluklara karşın kutsal topraklarda hacı olarak ölmek ve orada gömülmek yolculuğu cazip kılıyordu. Hac yolunda yaşamını vermek dönemin Katolik Hıristiyanları arasında cennetin kapısının aralanması anlamına geldiği için, bu meşakkatli yolculuk çekiciliğini hiçbir zaman yitirmiyordu. Eğitimli bir soylu olan Jutta'nın, kutsal topraklara yapılan hac yolculuğunun yanında, 5. yüzyıldan itibaren Hıristiyan dünyasında *kült* haline gelmiş bir konuda bilgi sahibi olmadığını, yolculuğun zorluklarını duymamış olduğunu varsaymak mümkün değil. Jutta tüm engellere kar-

36 Schleier (Alın.) Erken dönemlerden gelen bir Hıristiyan geleneği gereği manastıra kapanacak, münzevi bir yaşam sürecek bakireler ve kadınların manastıra girerken taktıkları başörtüsü. BEUYS: 2003, 32.

şın yüzyıllardır yollara düşen çok sayıda Avrupalı kadının hacı olduktan sonra yurduna sağ salim döndüğünü aile çevresindeki büyüklerden ve kilisenin yaydığı haberlerden biliyordu. Onyedi yaşındaki kardeşi Kont Meinhard von Sponheim tüm bu zorlukları göz önüne alarak mı, yoksa ablasının yokluğunda soyluluk unvanını taşıyamayacağı yönündeki uyarıları dikkate alarak mı bilinmez, ablasını bu seyahatten vazgeçirmek için çok uğraştı. Ancak başarısız olacağını görünce, araya Bamberg Piskoposu Otto'yu koyarak, Jutta'yı hac yolculuğundan alıkoymayı başardı.[37] Bu durumda, 'inziva (baş)örtüsü'nü almış Jutta için yapılacak tek şey kalıyordu: Manastıra kapanmak.

Farklı ortamlarda yetişmekle birlikte, Tanrı'ya kendilerini adamak amacıyla manastıra kapanan ondört yaşındaki[38] Hildegard ve yirmi yaşındaki Jutta, 1112 yılının 1 Kasım günü yanlarında bir rahibe adayı daha olduğu halde[39] aileleri ve yakın ak-

37 BEUYS: 2003, 59-60.

38 Uzun bir süre rahipler Gottfried ve Theoderich'in *Vita*'larında (1980, 53) kaleme aldıkları gibi Hildegard'ın manastıra 8 yaşındayken kapandığı (1106) kabul edildi. Ancak doğumunun 900. yıldönümü nedeniyle yayımlanan çok sayıda araştırmada ve Sponheimli Jutta'nın 1990'ların başında yayımlanan *Vita*'sında, Hildegard'ın manastıra 14 yaşında kapandığını gösteren bilgilerin ortaya çıkmasıyla konu tartışılır hale geldi. Bugün için kaynakların önemli bir bölümü 14 yaşını, tartışmalı da olsa kabul ettiği için kitapta manastıra kapanma tarihi 1112 olarak belirtildi. Kaldı ki inzivaya çekilen manastırın 1108'den önce faaliyette olmaması ve Jutta'nın kapanma yılının (1112) kesinleşmiş olması, Hildegard'ın 1106 yılında (8 yaşında) manastıra girişini imkânsız kılıyor. SPERBER: 2003.

Yine ortaçağda ailelerin çocuklarını 15 yaşında (bazı kaynaklarda manastırda eğitime başlama yaşı kız çocukları için 12, erkek çocukları için 14 olarak verilmektedir. CURIC: 1998; 27) manastıra verme geleneğinin olduğu göz önünde bulundurulduğunda, 14 yaş Hildegard için zamanında, 20 yaşındaki Jutta için ise gecikmiş bir yaştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. BEUYS: 2003; PERNOUD:1999; DIERS: 2002; CURIC: 1998. SPERBER: 2003.

39 Hildegard'ın *Vita*'sında toplam *üç* rahibe adayından söz edilirken, bazı kaynaklarda rahibe adaylarının sayısı daha fazla veriliyor.

rabalarıyla *Klosterberg*'e doğru yürüyüşe geçtiler. Aziz Disibod tepesindeki bu küçük manastırda İsa Mesih ile diri diri gömülmek[40] ve ölümsüzlüğe kavuşmak için manastıra kapanma kararı, inzivayı seçenler kadar dışarıda kalanları, aileleri ve akrabaları da ilgilendiriyordu. Manastır cemaatine katılan kişiye aldığı cesur karardan dolayı öykünerek bakılırdı, onunla gelecekte bir daha *dışarıda* birlikte olamamak söz konusu olsa bile: "Daha ölümlü dünyada iken göğü kazanmak ideali kafalarda, kalplerde, davranışlarda oldukça şiddetli zıt bir tutkuyla, yani göğü yere indirme arzusuyla çatışmaktadır. İlk hareket *fuga mundi*, dünyadan kaçıştır. Ne zaman başladığı bilinmektedir: Hıristiyan toplumunda Hıristiyan öğretisinin başlangıcına tarihlenir."[41]

40 Manastıra kapanan rahibe adayı kadınların odalarını 'hücre' veya 'mezar' olarak tanımlama geleneği Avrupa yazınında kullanılan bir ifade olmakla birlikte, bazı araştırmacılar buna karşı çıkıyorlar. Rahip Wibert yazdığı bir mektupta kadınlar bölümündeki inziva odacıklarını "*mausoleum*" (Yun.-Lat. mozole; anıt-mezar) olarak tanımlamıştır. SPERBER: 2003, 15.

41 LE GOFF: 1999, 142.

VI
İlk Münzeviler ve Erken Ortaçağ'da Manastır Kültürünün Oluşumu

Peki, hayvan? Hayvanı nerede gördün?
Hayvan mı? Ha, Deccal'ı... Neredeyse gelir, bin yıl doldu; bekliyoruz onu...
Bin yıl dolalı üç yüz yıl geçti, ama gelmedi...
Deccal bin yıl dolunca gelmez. Bin yıl dolunca, doğruların egemenliği başlar; sonra da doğruları şaşırtmak için Deccal gelir; sonra da son savaş olacak..."

Gülün Adı
Umberto Eco

Gerçek bir Katolik için "Mükemmellik yolu Haçtan geçer. Dünya nimetlerine sırt çevirmeden ve ruhsal mücadeleye girmeden kutsallık elde edilmez. Ruhsal ilerleme adım adım gerçek mutluluk sevinci ve huzuru içinde yaşamaya götüren çileyi ve nefsini köreltmeyi gerektirir."[42] Hıristiyanlar için yaşanılan dünyadan selamete kaçış, sadece Hildegard'ın yaşadığı 12. yüzyılda değil, neredeyse tüm ortaçağ boyunca vazgeçilmeyen bir tutkudur. Hıristiyanlığın erken yüzyıllarından itibaren evlenmemek, insanlardan, kentlerden, mümkünse çöllere doğru kaçmak, insanların ayak basmadığı mağaralarda, kaya kovuklarında oruç tutup tefekkür etmek, kırk gün çile çekmek; özcümle Tanrı'ya

42 Katolik Kilisesi Din ve Ahlak İlkeleri: 2000, 468.

adanmış, münzevi bir yaşam sürmek idealize edilir; bu anlamda "Örnek alınması gereken kişi, laik kitlelerin gözünde, Hıristiyan idealinin en yüksek göstergesi olan yalnızlık idealini en doğru biçimde yerine getiren toplumdan soyutlanmış ermiştir."[43]

Hıristiyanlığın yayılmasında özel bir misyon sahibi olan tarikatların ortaya çıkmasında ve 'Avrupa Manastır Kültürü'nün oluşmasında, 3. yüzyılda 'Kutsal Topraklar' olarak anılan bölgede yaşananlar belirleyici olmuştur. Vaftizci Yahya, keşişlere özgü münzevi yaşam tarzının Hıristiyanlık kültüründeki öncüsüdür. Havarilerin, ermişlerin, çöl babalarının, kilise büyüklerinin, azizlerin çileyle yoğrulup arın(dırıl)mış yaşamları, saltık yalnızlık yaşamak isteyen Hıristiyanlar için örnek alınması gereken birer kılavuzdur. Erken Hıristiyanlığın çilecilik,[44] günahtan arındırıcı ıstırap çekme vb. kabullerine tümüyle İncillerin kaynaklık etmiş olması beklenirken, İnciller ve İsa Mesih'in yaşamı bu anlamda fazla ipucu içermez. Tersine, "İncil'lere bakılacak olursa, İsa'nın ne ölümü ne de acıyı hiçbir zaman aramamış olduğu görülür. Kaldı ki, yaşadığı dönemde İsa'nın bir çileci olmaması kınanmıştır."[45] Yine de İncillerde İsa'nın çölde oruçla geçen 40 günlük bir çileciliğinden bahsedilir. İsa'nın yaşamında bu 40 günlük süre peygamberlik öncesi bir sınav olarak kabul edilir; genç İsa'nın kendisini yoldan çıkarmaya yeminli şeytan karşısında Tanrı'ya olan sadakati sınanır.

---

43 LE GOFF: 1999, 142.

44 Hıristiyanlığın ilk yüzyıllarında 'çile'nin kendisine başlı başına bir değer atfedilmesi nedeniyle, çilecilikten bir sapmanın mı söz konusu olduğu sorusuna, 'Zamanların Sonu Üstüne' kendisiyle söyleşilen ünlü tarihçi Delumeau'nun yanıtı şöyledir: "Çile peşinde koşmak ve şöyle düşünmek: 'Ne denli çok çile çekilirse, o denli Hıristiyan olunur'. İsa'nın ölümünü izleyen ilk yüzyıllardan başlayarak, çok sayıda Hıristiyan çileci ya da asket, günahlarından arınmak için çekecekleri çilenin hiçbir zaman yeterli olamayacağını düşündü. Bu, şiddetli bir günah duygusunun sonucudur." DAVID,C.-LENOIR, F.-TONNAC, J-P (yay.haz.): 2001, 75.

45 DAVID,C.-LENOIR, F.-TONNAC, J-P (yay.haz.): 2001, 74.

Ancak 4. yüzyılın ortalarından itibaren birbirlerinden habersiz selamet arayışına çıkan, çöllerin bu sessiz misafirleri giderek daha sık bir araya gelip, kolonyal yaşama doğru adım atacaklardır. Bu grupların ortak yaşam sürmek gibi bir istekleri yoktur aslında; amaç haftada bir kez birlikte dua etmektir. Hıristiyanlıkta manastır geleneğinin kurucusu, 'rahiplerin babası' olarak anılan Mısırlı Aziz Antonios genç yaşlarda çekildiği inzivayı keserek çevresindeki münzevileri eğitmeye başlar. Manastır yaşamının benzeri sayılabilecek bir örgütlenmeyle ardıllarına örnek olan Antonios, 356 yılında 105 yaşında öldüğünde, ne ona inananlarla birlikte bir tarikat örgütlenmesine girmiş, ne de ilkelerinin dile getirildiği bir kurallar manzumesi (*Nizamname*) bırakmıştır ardında. Ancak Aziz Antonios'un Hıristiyanlık dünyasındaki ünü şeytanın farklı kılıklarda onu baştan çıkarma girişimlerine güçlü dualarıyla karşı koyabilmiş olmasıdır.[46] Yine 4. yüzyılda Mısırlı Rahip Pachomios (292-346) 320-325 yılları arasında Tabennese'de ilk Hıristiyan manastırını kurar. Böylece ilk kez, etrafı duvarlarla çevrili, dış dünyaya kapalı bir mekânda yalnız keşişleri bir araya getiren bir mekân yaratılmış olacaktır. Aziz Pachomios tarafından Kıpti dilinde hazırlanan ilk manastır nizamnamesinde keşişlerin çalışma koşulları, ibadet saatleri, beslenme şekilleri ve giyim tarzları hakkında düzenlemeler yer alır. Bu örnek, misyonerler tarafından 4. yüzyılın sonlarında Anadolu üzerinden Avrupa'ya taşınacaktır. Avrupa topraklarında, 410 yılı civarında Marsilya'da iki manastır kuran, 'Das gemeinsame Leben im Kloster' (*Manastırda Ortak Yaşam/Manastır Yaşamının Kurumları*) adlı önemli eserin yazarı Aziz Cassianus ve Kuzeydoğu Galya'da manastır sistemini kuran, 'manastır ideali'nin babası Tourslu Aziz Martin, Avrupa topraklarında manastır hareketinin öncüleri olarak kabul edilirler. Giderek Roma İmparatorluğu topraklarında, gezgin keşişler ve barbarların zulmünden kaçan sığınmacılar için ilk manastırlar kurulmaya başlanır.

46 SCHWEIGER-HEIM: 2002, 10. FICHTINGER: 1995, 42.

En azından ilk dönemlerinde şarka özgü bir *örgütlenme* biçiminin Avrupa'da bu denli hızla kabul görmesi ve yaygınlaşmasının farklı nedenleri vardır. Öncelikle kutsal topraklardaki münzevilerin çöllerde sürdürdükleri yaşamın benzerini erken ortaçağ Avrupası'nda sürdürebilmek, en azından fiziki imkânsızlıklar nedeniyle mümkün değildir. Yine manastır kültürünün Avrupa topraklarında yerleşmeye başladığı dönemlerde, varsıl beyler erkek çocukları arasındaki mal paylaşımında karşılaştıkları sorunları aşmada manastırları bir çözüm aracı olarak kullanmışlardır. En son doğan erkek çocuk mirasta dengeyi bozduğu ve aile içinde huzursuzluğa neden olduğu için manastıra veriliyordu. Varsılların feodalizme özgü denge arayışına çözüm, aynı zamanda manastır kültürünün gelişmesine de temel oluşturmuştur. Feodal beylerden aldıkları bağışlar manastırların en önemli gelir kaynağı olur. Yine 'serbest keşişlik'ten toplu yaşama geçişte Ambrosius[47] ve Augustinus[48] gibi iki kilise büyüğünün katkılarını burada anmak yerinde olacaktır.

Böylece, ilk Hıristiyanların çöllerde aylar, yıllar süren çile dolu yaşamları Avrupa'da 6. yüzyıldan itibaren yerini manastırlarda toplu inzivaya bırakır. Artık huzur bulmak için çöllerde

---

47 *Aziz Ambrosius* (339-397): Milano Piskoposu. Aziz Augustinus'a Hıristiyanlığı kabul ettirmesi ve onu vaftiz etmesinin yanısıra Hıristiyanlık inancının çok önemli bir yer tutan liturjik (kilise) müziğe yaptığı katkılarıyla bilinir.

48 *Aziz Augustinus* (344-430): Erken dönem Hıristiyanlık dünyasının en önemli kilise babalarından biridir. Hıristiyan bir anne ile putperest bir babanın oğlu olarak Tageste'de (Kuzey Afrika) doğmuştur. Gençlik yıllarında farklı dini görüşlerin etkisiyle sapkın bir yaşam sürse de, Hıristiyanlığı seçerek 387 yılında vaftiz olur. 396 yılında Hippo Regius şehrinin piskoposu olan Aurelius Augustinus'un büyücülük ve demonoloji üzerine kaleme aldığı eserlerde Yeni Paltonculuğun etkileri görülür. Geç dönem antikçağ felsefesiyle Hıristiyanlık inancı arasındaki paralellikleri ve sapmaları ortaya koyan düşünceleri Hıristiyanlık dünyasında yüzyıllar boyunca önemini korumuştur. En önemli eserleri; İtiraflar (*Confessiones*), Tanrı Devleti (*De Civitate Dei*) ve Hıristiyan Öğretisi'dir (*De doctrina Christiana*).

mağara, kaya kovuğu aramak gerekmeyecektir; şarkın uçsuz bucaksız çöllerinin yerini, Avrupa topraklarında hızla yükselmeye başlayan manastır duvarları, mağaraların yerini manastırlarda yan yana dizilmiş soğuk, sessiz, içinde döşek ve su testisinden başka bir şeyin bulunmadığı inziva hücreleri alır. Gelecek yüzyıllarda altın çağını yaşayacak manastırların 7. yüzyıl Fransasında sayısı ve etkinliği henüz kayda değer düzeyde değildir. Ancak 7. yüzyılın ilk yarısında itibaren İrlandalı misyoner Aziz Kolumban'ın yanındaki on iki İrlandalı keşişle birlikte Galya'ya inmesiyle ve başta Luxuil'de olmak üzere başka merkezlerde manastır inşa etmesiyle birlikte bir hareketlilik gözlenir.[49] Manastırların Avrupa topraklarında birbiri ardına yükselmeye başlamasıyla, Hıristiyanlık âleminde inzivaya çekilme, münzevi yaşam sürme ve toplu ibadette bulunma yeniden tanımlanacak, 'keşiş' manastır kültürünün ana figürü olarak onunla birlikte kurumlaşacaktır.

Arno Borst, Bodensee[50] çevresinde 6. yüzyıldan itibaren kurulan manastırlardan başlayarak tüm Avrupa'ya yayılan bu idealin ömrünü 16. yüzyılla sınırlar. Borst, keşişliği iki temel unsurun varlığına bağlar; tek tek her bireyi (keşişi) bir araya getiren *sosyal* unsur ve biraderlere yoksul, iffetli ve itaatkâr olmayı emreden *dinsel* unsur. Sosyal unsur aynı zamanda keşişlerin gezginlikten ortak (manastır) yaşama geçmesindeki olumlu etkileri nedeniyle önemlidir. Sevillalı İsodorus'un 620-636 yılları arasında kaleme aldığı sözlüğü *Etymologiae*'de ise 'keşişlik' kavramına getirdiği tanım farklıdır. İsodorus, keşiş kelimesine karşılık olarak 'nevi şahsına münhasır', 'emsalsiz' yaşayan anlamında Yunanca *monachos*'u alır. İsodorus, Latinceye *monachus* olarak geçen kavramın[51] 'yalnız yaşayan'dan çok, 'eşi benzeri ol-

49 BUEHLER; 1989, 21.

50 Bodensee (Konstanz Gölü): Doğuda Avusturya, güneyde İsviçre, kuzey ve batıda Almanya topraklarıyla çevrili göl.

51 *Monas* (Yun.): Eşsizlik, benzersizlik, şahsına münhasır olma.

mayan', etik olarak 'mükemmel olan' kısmıyla ilgilenir. İsodorus ikinci aşamada keşişleri beraber yaşayanlar (*koinobit* veya *zönobit*)[52] ve toplumun günahlarının bağışlanması için tek başlarına çöle açılmış *eremitler* (ya da *anachoreten*ler)[53] olarak ikiye ayırır. *eremitler*, yani münzeviler, Tanrı'ya ulaşmak için tek başlarına yaşamayı seçerek *mükemmelliğe* ulaşmışlardır. *Etymologiae*'yi 'ortaçağ öncesi bir yapıt' olarak tanımlayan Arno Borst, İsodorus'tan yaklaşık yüz yıl önce (530) yaşamış ve keşişler için *aynı* ikili ayrımı benimsemiş olan Nursiyalı Aziz Benedictus'un, neden Hıristiyanlık âlemince manastırların ve örgütlenmiş cemaat kültürünün yaratıcısı olarak kabul edildiğini sorar ve şöyle yanıtlar: Benedictus Avrupa'nın 'çöllerinde' her türlü kuraldan uzakta, yersiz yurtsuz, bir başına dolaşan münzevilerin başlarına buyruk yaşamlarından etkilenmiş, dahası endişeye kapılmıştır. İşte bu nedenle Benedictus, kuralları önceden belirlenmiş, dört duvarla çevrili bir mekânda Tanrı'ya adanmış bir yaşamın, çöllerde 'başı boş' dolaşmaktan daha hayırlı olacağına inanmıştır. Yine Aziz Benedictus'un 'manastır' anlayışına ne antikçağın *eremitler*ini ne de *modern* ruhbanları oturtabiliriz. İsodorus'un keşişlerinin ise ne kapılara ne de duvarlara ihtiyacı vardır. Çölleri mesken tutmuş, ordan oraya gezen keşişleri belli merkezlerde toplamak mümkün değildir. Benedictus'un cemaati için durum tam tersidir; keşişler cemaatini bir arada tutmak için belirli kısıtlamalar getirilmiş, dışarıdan içeriye girişler dahil her şey belirli kurallara bağlanmıştır.

Arno Borst'a atfen yukarıda özetlenen süreci, 6. yüzyıldan itibaren Bodensee çevresinde başlayan, ardından tüm Avrupa'ya yayılan *manastırlaşma* hareketini, öncelikle Hıristiyanlığın yeni bir çağın arifesinde gelişimini sürdürebileceği bir arayışın *zorunlu sonucu* olarak almak gerekir. Aziz Benedictus, Hıristiyan-

52 *Koinos bios* (Yun.): Ortak yaşam.

53 *Eremites – Anakhoretes* (Yun.): Münzeviler.

lığın erken yaşlarında değişimin farkına varmış ve keşişlerine *yapay* inziva hücreleri yaratabilmiştir. Ortaçağ'da inşa edilen manastırlar ne kadar büyük olursa olsun, sonuç olarak yüksek duvarlarla çevrili, içinde yaşayanı sınırlayan (*claustrum*) mekânlardı. Yine ortaçağın bir kavramı olan *Monasterium*, İsodorus tarafından tek bir keşişin, münzevinin yaşadığı mekân anlamında kullanılırken, *coenobium* beraber yaşayan keşişler (*koinobit*) için kullanır. Benedictus'un lügatında ise *Monasterium* keşişlerin ortak yaşam sürdükleri etrafı çevrili mekân anlamındadır.[54]

Aziz Benedictus'un Avrupa topraklarında hayata geçirdiği, kuralları önceden belirlenmiş münzevi yaşam tarzını kadınlar arasında ilk uygulayan kişi kız kardeşi Scolastica olur. Çevresinde birleşen kadınlarla birlikte Monte Cassino yakınlarında bir manastır kuran Scolastica'nın, Hıristiyanlıkta yüzyıllardır yaşayan rahibe kültürünün yaratıcısı ve ilk rahibe olduğu söylenebilir. Tarikatın kuruluşunda Benedictus'un manastır yaşamı kuralları erkekler için düzenlenmişti. Ancak zaman içinde toplumun ve kilisenin nezdinde, kişinin Tanrı'ya yakınlaşabilmek, kendini adayabilmek için 'keşiş yaşamı' sürmesi ve bunun yolunun da (ortak) manastır yaşamından geçtiğinin kabul görmesi önemli bir adımdı. Aziz Benedictus'un kız kardeşinin *Regula benedictina*'yı[55] kabul ederek rahibelerine uyarlaması, kilise tarafından tanınmayı da beraberinde getirdi.

---

54 "İlk Hıristiyan çilecileri, özellikle doğuda, münzevi olarak yaşayarak manevi sığınak aramışlardı. Batı Avrupa'da daha sonra gelişen sığınak fikirleri ise tersine 'manastır tarikatlarıyla bağlantılı'ydı (*coenobitic*), insanlara bir manastırda birlikte yaşamayı buyuruyordu. Sığınağa bu komünal, yer-odaklı formu kazandırmış olan Aziz Benediktus keşişlerin birlikte nasıl yaşaması gerektiğini de belirlemişti..." H. Saalman'a atfen SENNET: 2001, 164.

Manastır kültürünün oluşumu ve erken ortaçağ münzevileri hakkında bkz. SCHWEIGER-HEIM: 2002, 9 vd.

55 *Regula benedictina*; Aziz Benedictus tarafından kaleme alınmış olan 73 maddelik Tarikat Nizamnamesi.

Kutsal Roma İmparatorluğu topraklarındaki tüm rahibeler 742 yılında çıkarılan bir yasayla Benedikten *Nizamnamesi*'ne tabi kılındılar. Kadınlar tarafından kurulan manastırların 7. ve 8. yüzyıllarda ilk kez İngiltere'de yaygınlaştığını söylenebilir. Hildegard'ın yaşadığı dönemde rahibelere özgü manastırların sayısı hakkında yorum yapabilmek zor olmakla birlikte, 10. yüzyıla gelindiğinde Mainz Piskoposluk Bölgesi'nde sınırlı sayıda manastırdan söz etmek mümkündür.[56]

10. yüzyıla beş kala tüm Hıristiyanlar kendilerini o güne dek olmadığı kadar tedirgin hissetmektedirler. Bu tedirginliğin temel nedeni Hıristiyanlıktaki 'bin yıl korkusu'dur.[57] Birinci yılın arifesinde, Yeni Ahit'in son bölümü Vahiy'deki ifadelerden hareketle, kilise çevrelerince dünyanın sonunun (kıyamet günü)[58] geldiğine ilişkin teoriler geliştirilmektedir. Hıristiyanlıkta zaman doğrusal bir seyir izler, başlangıcı ve sonu bellidir. Şeytan'ın tutsak edilmesiyle, İsa Mesih gelecek ve Tanrı yolunda şehit olanların dirilmesiyle bin yıllık egemenlik başlayacaktır.

---

56 "Kadın bedenlerine atfedilmeye başlanan haysiyet kadınların on ikinci yüzyılda dini meselelerde seslerini daha güçlü duyurabilmelerine yardım etti. Bunun kanıtı, eğitim görmüş liderleri ve ciddi manevi amaçları olan Parakleitos gibi birçok rahibe manastırının açılmasıdır." SENNET: 2001, 151.

57 2000 yılında yaşanacağı iddia olunan 'dijital kıyamet' fikrinden hareketle farklı alanlardan seçilmiş dört ünlü isimle 1997 ve 1998 yıllarında gerçekleştirilen söyleşilerin içinde, yukarıda anlatılanlar bağlamında 'bin yıl korkusu', Fransız tarihçi Jean Delmeau ile yapılan uzun söyleşide ayrıntılı bir biçimde irdeleniyor. DAVID,C.-LENOIR, F.-TONNAC, J-P (yay.haz.): 2001.

Yine 'dijital kıyamet' beklentisine borçlu olduğumuz bir başka çalışma ünlü zoolog Stephen J. Gould tarafından kaleme alınmış. Kitapta bin yıl kavramı, bin yıl korkusu bir bilim adamının bakış açısıyla inceleniyor. GOULD: 1999.

58 Gould, Webster's sözlüğünde, *Kıyametçiliği* şöyle tanımlıyor: "Ayırt edici özelliği, mevcut fani dünyanın yakında sona ereceği, bütün dünyayı kuşatan arındırıcı bir soykırımla günahkârların nihai olarak ortadan kaldırılacağı ve erdemli kişilerin yeniden dirilerek arınmış bir saadet dünyasına kavuşacakları beklentisi olan bir öğreti." GOULD: 1999, 25.

'Zamanların Sonu'nda, gökten inen bir melek tarafından bin yıl süreyle dipsiz bir çukurda tutsak edilen ejderha (iblis ya da şeytan denen o eski yılan) serbest kalacaktır. Bin yıl dolar dolmaz zincirlerinden kurtulan şeytan, insanları hak yolundan saptırmak, inancı bütünlerle savaşmak için ordular toplamaya başlar. Ancak şeytanın peşinden gidenler, gökten yağan ateşin altında yanacaklardır. Onları yoldan çıkaran iblis ise atıldığı kükürt ve ateş gölünde sonsuza kadar işkence çekecektir.[59] Nihayet herkes yaptıklarının hesabını, kitaplarda tutulmuş kayıtlar üzerinden verecek ve ismi 'Yaşam Kitabı'nda yazılı olmayanlar ateş gölünde sonsuz cefalarını (yani ikinci ölümü) çekmeye başlayacaklardır."[60] Hıristiyanlık ülküsünü daha ileriye taşıma yolunda ölümü seçerek şehitlik mertebesine ulaşanlar, yeniden dirildiklerinde sonsuz esenlik için Mesih'in hâkimiyetine ortak olacaklardır.[61]

---

59 Vahiy 20; 1-10.

60 Vahiy 20; 1-5.

61 J. Delmeau, "Hıristiyan toplumlarında binyılcı inançların izleriyle tarihsel bakımdan ne zamandan başlayarak karşılaşıyoruz?" sorusunu şöyle yanıtlıyor: "İlk yüzyılların Hıristiyanlarının, binyılcı anlayışı geniş ölçüde benimsediklerini düşünüyorum. Kıyımların olduğu bir dönemde şaşırtıcı gelmiyor bu. Din şehitleri, özellikle Vahiy'e gönderme yapılarak ölümlerinin hemen ardından yeniden dirileceklerine, böylece de durumun tümüyle tersyüz edilmesi sonucunda acı çektikleri yerlerde İsa ile birlikte egemenlik kuracaklarına inandırılmışlardır." DAVID,C.-LENOIR, F.-TONNAC, J-P (yay.haz.): 2001, 91.

İngiliz tarihçi Norınan Cohn, *'Die Sehnsucht nach dem Millennium'* (Bin Yıl Özlemi') isimli kitabında 11. yüzyılın sonunda Avrupa'da sosyal alanda devrimci sayılabilecek boyutlarda yaşanan değişimler nedeniyle Yuhanna'nın Vahiy kitabında yer alan görümlerin Avrupa toplumlarında farklı boyutlarda algılandığına işaret ediyor; örneğin Kuzey Avrupa'da sadece Ren Vadisi'nde, 16. yüzyıla kadar kesintisiz süren radikal bir binyılcı inanç söz konusu. Kıyaslayacak olursak, benzer bir geleneğin Kuzey Fransa ve bugünkü Belçika topraklarında 11.-14. yüzyıllar arasında; Güney ve Orta Almanya'da 13. yüzyılın ortasından Reformasyon Dönemi'ne kadar sürdüğünü görüyoruz. COHN: 1998, 52.

Süreç, hiç kimse için Vahiy'de anlatıldığı kadar kolay ve zahmetsiz değildir kuşkusuz; tersine, "Yüzünü yaşamdan çok ölüme çevirmiş, ölülerini mezarlarında ziyareti bu denli önemseyen bir kültürün, Mesih'ini doğumundan çok ölüm gününde anması doğaldır."[62] Duby'nin 11. yüzyıla ilişkin bu tespiti, yüzyıl insanının 'ruh hali'ne ışık tutar. Seçkin ruhban tarafından temellendirilen kıyamet günü senaryosunun en hararetli takipçileri keşişler olmuştur. Bu yüzdendir ki, manastır kaynaklı el yazmaları 11. yüzyılın ruhunu anlamamıza aracılık eden en önemli kaynaklardır. Bin yılı yaklaştıkça 'kıyamet günü'nü çağrıştıran belirteçler de çoğalmaya başlar. Beklenmedik kötü hava koşulları, faaliyete geçen volkanlar, güneş tutulması, kuraklıklarla gelen açlık, veba salgınları, hayvanların davranışlarında görülen değişiklikler, gökyüzünde görüldüğü iddia olunan ejderha ve daha nice doğal veya imgesel belirteç dünyanın sonunun geldiğine inanmaya hazır Hıristiyanları iyice umutsuzluğa düşürerek, tek 'güvenli kale' olan Tanrı'ya sığınmaya iter. Nasılsa bu dünya kaybedilmiştir artık; öbür dünyada 'yer edinmek' için Tanrı'ya yakarmaktan, dua edip nedamet getirmekten başka yapılacak bir şey yoktur. Tüm belirtiler Mesih'in hesap sormak için geri dönüş zamanının (Matta 25, 31- 46) geldiğini doğrularken, manastırlara kapananların sayısı hızla artar. 'Milenyum Sendromu' Hıristiyanlığın başdüşmanı iblis ile hesaplaşmak için erken alınmış bir randevu olarak nitelendirilebilir.

Bininci yılın Hıristiyanları, Mesih'in, havarilerinin, çöl babalarının ve erken Hıristiyanlığın azizlerinin saflığından, inanç bütünlüğünden çok uzaktır artık. Giderek de artacaktır bu uzaklık. Aziz Benedictus genç rahip adaylarına 'bireysel arınma'nın her şeyden önemli olduğunu ve itinayla gözetilmesi gerektiğini söylerken, üzerinden daha beş yüzyıl geçmeden bu yozlaşmanın gerçekleşebileceğini öngörmüş müdür? Bininci yılı, Mesih'in

62 DUBY: 1988, 99.

dönüşüne ve kıyamet gününe tarihleyen inanç, Avrupa'da siyasi, sosyal ve toplumsal alanda bir dizi gelişmenin de ateşleyicisi olacaktır.

Bu dönemin Kıta Avrupası için bir diğer zorluğu, Müslüman dünyasının ve Bizans'ın 12. yüzyılın sonuna kadar güneyden, İspanya ve İtalya üzerinden Avrupa'da kurduğu tahakküm ve ekonomik üstünlüktür. İbadet ve inziva merkezleri olmalarının yanı sıra, 'zor günler'de sığınılacak mekânlar olarak algılanmaya başlanan manastırlara verilen maddi destek giderek artar. Papaların Katolikleri bir arada tutma çabaları tüm gayretlerine rağmen, öz(ün)e dönme başka bir deyişle *reform* hareketi nedeniyle tarikatlar içinde önemli kopuşlara neden olacaktır. Benediktenlerden Sistersiyenlerin doğuşu bu kopuşa en çarpıcı örnektir.

Kıyamet günü, yozlaşmış bir dünyada kaçınılmaz bir son olarak, bugün, yani *şimdi* ile özdeşleştirildiğinde, hiç varolmamış bir geçmişe özlemle kotarılmış radikal çözümler *seçenek* haline gelmeye başlar. Hıristiyanlar tarafından bininci yılda kıyametin kopmadığının görülmesi, yaşamda gözle görülür, elle tutulur gelişmelerle kendini hemen belli etmez. 11. yüzyıl ve takip eden iki yüzyıl boyunca, tarihçilerin 'Erken Rönesans' olarak andıkları bir dönem yaşanacaktır. Bin yıl korkusu, Hıristiyanların bilinçdışında yer etmiş bir fenomen olarak farklı dönemlerde farklı şekillerde ortaya çıkmakla birlikte, Avrupa insanının 'kutsal'dan ve kutsalın taşınamayacak denli ağır mirasından bütünüyle kurtulabilmesi için 15. yüzyıla kadar beklemesi gerekecektir.

VII
Manastırda Gündelik Yaşam ve Aziz Benedictus'un Nizamnamesi

"Tarikatın altın çağında bir Benedikten manastırı, çobanların imanlılar sürüsünü yönettikleri bir yerdi"

Gülün Adı
Umberto Eco

Hildegard ile Jutta'nın katıldıkları Benedikten keşişler cemaati Disibodenberg Manastırı'nın kuruluşu 6. yüzyıla kadar gidiyor. Kelt rahiplerin Hıristiyanlığı yayma faaliyetlerinde bulunduğu 640-700 yılları arasında yörede, İrlandalı gezgin vaiz Disibod'un çevresinde bir cemaat oluşur. Daha sonra Disibod'un önderliğinde toplanan keşişler tarafından kurulan manastır, Aziz Disibod'un ismini alır; ilerleyen yıllarda gelişerek büyür ve nihayet 1098'de Benediktenler Tarikatı'nca devralınır. Mainz Başpiskoposu Ruthard'ın girişimleriyle 1108 yılında Disibodenberg Manastırı'nda başlayan genişletme çalışmaları, Jutta ve Hildegard'ın manastıra kapandıkları 1112 yılına gelindiğinde, Yeni Rahipler Kilisesi'nin inşaasıyla halen sürmektedir. Disibodenberg, Avrupa'da 12. yüzyıla gelinceye kadar yalnız keşişlere ayrılmış birçok manastırdan biri iken, sadece rahibelerin veya giderek rahibelerle keşişlerin ortak ibadetine ayrılmış karma manastırlar 12. yüzyıldan itibaren yaygınlaşmaya başlar.

Hildegard'ın kapandığı dönemde Disibodenberg, Avrupa'ya dağılmış diğer örneklerde olduğu üzere, rahibeler ile keşişlerin mekânları hiçbir biçimde paylaşmadan *ortak* yaşadıkları manastırlardan biriydi artık. Manastır külliyesi içinde erdenlik andı içmiş, Tanrı'nın hizmetine adanmış ruhların tenin tutkusuna esir düşmelerini engellemek amacıyla, keşişler ile rahibelerin yaşam alanları birbirinden bütünüyle ayrılmıştı. *Şeytan, erkeklerin yüreğine kadın kılığında girer*[63] savının gerçekleşmesine imkân vermemek için manastır sınırları içindeki yerleşimde rahibelerin yaşam alanları iyice sınırlandırılmış, daraltılmıştı. Kapanmış rahibeler (*inclusi*) için tam anlamıyla tecrit edilmiş bir yaşam söz konusuydu.[64] Manastırın başkeşişi tüm külliyenin idari ve ruhani sorumlusu olarak tek yetkiliydi; ayinlerin yönetimi, günlük ibadetin -toplu yapılan dualar- idaresi ve gündelik yaşamın akışı içinde alınması gereken idari kararlarda başkeşişin icazeti gerekiyordu. Rahibelerin çile çektikleri hücreler, keşişlerin bölümünden duvarlarla ayrılmıştı. Olağan bir günde yedi kez sadece dua saatlerinde, kilisede koro yerine bakacak şekilde konumlanmış demir parmaklıklı kafesin arkasından rahibelerin de katıldığı *ortak ibadet* yapılırdı. Rahibeler, ayinin sonunda başkeşiş tarafından verilen komünyonu[65] demir parmaklıklar arasından

63 ECO: 1986, 319.

64 13. yüzyılda manastıra kapanan kadınların manastır duvarları dışındaki dünyadan ne denli habersiz yaşadıklarına ilişkin en anlamlı anekdotlardan birini vaiz Heisterbachlı Caesarius (1170-1240) aktarır: 5 yaşından beri manastırda yaşayan bir rahibe hayvan ile insan arasında ayrım yapabilmekten yoksun olacak kadar dünyadan tecrit edilmiş olarak yaşar. Bir gün manastır duvarlarını aşan bir keçi manastır bahçesine ulaştığında, bizim rahibenin şaşkınlıkla sorduğu soruları yoldaşı başka bir rahibe şöyle yanıtlar: 'Dış dünyadan bir kadın' Bizim naif rahibe dışarıdaki dünyada yaşayan kadınların yaşlandıklarında sakallarının çıkacağına, boynuzlarının uzayacağına hemen inanır." HORST: 2002, 25.

65 Komünyon (*communio* Lat.): Komünyon kavramı Latince 'paylaşmak' anlamına gelir. İsa Mesih'in 'Son Akşam Yemeği'nde ekmek ve şarabı bedeni ve kanı olarak havarilerine sunuşunu temsilen yapılan ayin Komünyon olarak tanımlanır.

alırdı. Rahibelere ayrılmış bölümde, yatakhane olarak da kullanılan, yan yana dizili inziva hücrelerinin kapılarının açıldığı bahçe dışında, ortak kullanıma ayrılmış alan yoktu. Ortak alanlar, inzivaya çekilenin aklını Tanrı'ya hizmet dışında başka şeylerle meşgul etmesine neden olabileceği için sınırlı tutulmuştu. Manastırın rahibelere ayrılmış binalarında, dış dünyayla tek bağlantı demir parmaklıklarla kapatılmış küçük bir pencereydi. Başlangıçta sadece rahiplerin inzivası için düşünülüp inşa edilmiş manastırlarda, buralara sonradan kapanan rahibelere, kilisenin koro yerine küçük bir koridorla bağlanan müstakil bir yapıda yaşam alanı yaratılıyordu. Bu mekânlar, kimi örneklerde olduğu gibi bir taraftan kiliseye, diğer taraftan manastır mezarlığına veya bahçeye açılırdı. Diğer bazı manastırlarda ise bu mekan revirle doğrudan bağlantılı ve ana giriş kapısına yakın inşa edilmiştir.

Manastır kelimesi dar anlamda, dini inançlarının gereklerini özgürce yerine getirebilmek amacıyla dış dünyayla ilişkisini kesmiş rahip ve/veya rahibeler grubunun yaşadığı yapı veya yapılar grubu olarak tanımlanabilir. İlk manastırlar, münzevilerin kutsal topraklardaki yerleşim bölgelerinin yakınlarında kurdukları küçük, iptidai kulübelerdir. Güvenlik amacıyla birbirlerine giderek yaklaşan ve etrafları çevrilen küçük kulübelerin yerini zamanla tek bir yapı içinde inşa edilen hücreler almaya başlar. Etrafları duvarlarla çevrili bu alanların merkezine inşa edilen kilise ve yemekhane ortak kullanıma hizmet veren ilk mekânlardır. Avrupa'da ilk manastırın Aziz Benedictus tarafından İtalya'da Monte Cassino'da kurulduğu daha önce belirtilmişti Nursiyalı Aziz Benedictus sadece ilk manastırın kurucusu değil, manastır kavramı içinde gelişen yaşam felsefesinin de yaratıcısıdır. Benedictus'un tüm ayrıntılarını *Nizamnamesi*'nde anlattığı manastırda ideal yaşam fikri, 8. yüzyılın sonlarından itibaren Hıristiyanlığı benimsemiş tüm tarikatlar arasında yayıldı. 11.-13. yüzyıllarda Avrupa'da, özellikle Fransa, Almanya, İskoçya,

Avusturya, İspanya, İtalya ve İngiltere gibi ülkelerde manastır hareketi açısından görkemli bir dönem yaşandı.

Ortaçağ manastırının merkezinde doğuya (kutsal topraklara) bakacak şekilde Latin haçı formunda inşa edilmiş bir kilise yer alırdı. Kilisenin kompleks içinde en yüksek yapı olması gerekirdi. Bu zorunluluk kimi zaman kilisenin manastır toprağı üzerindeki en yüksek noktaya inşa edilmesiyle, yani yapının hakimiyetinin arttırılmasıyla çözümlenirdi. İşlevleri gereği kütüphane, yatakhaneler, yemek salonu, mutfak ve fırın kiliseyle bağlantı kurulabilecek bir konumda inşa ediliyordu. Kilise ile yemekhane (*Refectorium*) birbirlerinden arkadlı avluyla ayrılırdı. Günlük ayin sürelerinin uzunluğu nedeniyle keşişler yaşamlarının önemli bir bölümünü kilisede geçirirlerdi. Bu nedenle genellikle doğuya dönük inşa edilmiş yatakhaneden (*Dormitorium*) manastır kilisesinin koro yerine doğrudan geçiş imkânı verilerek keşişlere kolaylık sağlanmış oluyordu.[66] Yatakhaneler hem rutubetten korunmak tekrar günün ilk ışıklarından faydalanabilmek için çok katlı binaların üst katlarında yer alıyordu. Büyük manastırlarda genellikle yemek salonuyla mutfak arasında yer alan müstakil ekmek fırınları, soğuk kış aylarında kütüphaneyi ve yazı salonunu (*Sckiptorium*) da ısıtacak şekilde inşa edilirdi. Kışın yazıcılar için uygun çalışma koşulları sağlayan bu durum, yazın sıcak havalarda, yanan fırının da etkisiyle, kitaplar için tehlike oluşturabilirdi. Bu nedenle yazıhane ve kütüphanenin yaz ayla-

66 L.M.Roth, 'Mimarlığın Öyküsü' adlı eserinde ortaçağdan günümüze kalan en eski manastır (yerleşim) planı olması nedeniyle çok önemli bir belge niteliğine sahip olan St. Gallen Manastırı'nın (İsviçre) planı üzerine şunları söylüyor: "Kiliseyle birlikte bu üç yapı (*yemekhane, kiler ve yazı salonu/kütüphane*), hava ne olursa olsun kolay dolaşıma olanak sağlayan sütunlu bir portikle çevrelenmiş bir manastır avlusunu çevreliyordu. Bu merkezi yapı demetinin saat yönünde çevresinde dinsel hizmetler veren ve ziyaretçilerin yararlandığı birçok hizmet binası vardı, çünkü ortaçağ boyunca manastırlar buraya yolu düşen yolculara 'otel' olarak hizmet veriyordu." ROTH: 2002, 371-372.

rında, aldığı rüzgârla serin kalabilecek bir konumda olmasına özen gösterilirdi. Bu özenin manastır içindeki her mekânda istisnasız gösterilmiş olması şaşırtıcı gelebilir. Ancak o dönemin mimarları doğanın sunduğu imkânlardan yararlanmak ve iklim koşullarının olumsuzluklarını avantaja çevirmek konusunda çok başarılıdırlar.

Hemen her manastırın sahip olduğu, etrafı sundurmalarla çevrili iç avluya, kilise, yemek salonu ve yatakhaneden ortak bir çıkış vardır. İç avlu her manastırda keşişlere kısa süreli soluklanma, dinlenme, birbirlerini görme olanağı sağlayan bir alan olarak önemli işleve sahiptir. Manastır kompleksine girilen kapının hemen yanında, duvarların dibinde demir atölyesi, marangozhane, deri atölyesi gibi işlikler sıralanır. Revir (*Infirmitorium*), kendi içinde her türlü ihtiyaca cevap verebilecek şekilde inşa edilirdi; her revir kendi şapeli, yemekhanesi, hamamı ve bahçesiyle küçük bir manastır örneğiydi. Manastırların kurulmaya başladığı ilk yıllarda keşişlerin hastalıklarının tedavisi amacıyla kurulan manastır revirleri, zaman içinde büyüyerek yoksulların tedavi ve bakım merkezleri haline geldi. Revirlerin hemen yanında botanik bahçesi; manastır karma ise de genellikle rahibelerevi yeralırdı. Bazı manastırlarda, rahibelerin işgücünden daha fazla yararlanabilmek amacıyla, rahibelerevi ile revir aynı binadaydı. Ahırlar, ağıllar, kümesler, yağevleri, tahıl ambarları, büyük kilerler ve değirmenler gibi mekânlar bir manastır kompleksi içinde mutlaka yer alıyordu ve mekânlar birbirine çok yakın, hatta birinden diğerine geçilebilecek konumda yapılıyordu.

Konukevi ve hacılar yurdu ana giriş kapısının hemen yanında, dış avluya hakim konumda inşa edilirken; manastır mezarlığı, sebze-meyve bahçeleri ve tarım alanlarının yerleşim alanlarına en uzak köşede açılmasına özen gösterilirdi. Avrupa manastırlarında özel amaçlı bahçelere yer ayrılması, 7. yüzyıldan itibaren Alpler'in kuzeyinden başlayarak yaygınlık kazanır. Birbi-

ri ardına inşa edilen manastırların çevresinde botanik ve sebze bahçeleri giderek daha çok alan kaplamaya başlar; yetiştirilen şifalı bitkiler ve sebzeler çeşitlenir. Bu çeşitliliğe 744 yılında Aziz Bonifatius tarafından kurulan ve günümüzde hâlâ bahçesiyle anılan Fulda Manastırı güzel bir örnek teşkil eder.[67] Sebze, meyve ve şifalı otların yetiştirilmesine dayalı bostan ekonomisi, Karolenj Dönemi'nden itibaren ortaçağ manastırlarının gelişip güç kazanmasında özel bir öneme sahip olmuştur. Bugün Benediktenler ile başlamış bir 'manastır bahçe kültürü'nden söz edebiliriz; Benediktenleri, Sistersiyenler, Fransiskenler[68] ve diğer tarikatlar izlemiştir. Başlangıçta keşişlerin kendi ihtiyaçları için oluşturdukları *bahçecikler,* çevredeki çok sayıda yoksulu da besleyen, fazla mahsulün pazarlarda satıldığı, mikro-tarım yapılan ekonomik birimler haline gelmişlerdir; bu bağlamda, manastır

67 P. P. Bober, daha önce günümüze ulaşan mükemmel yerleşim planıyla andığımız St. Gallen Manastırı'nın bahçe planına ilişkin şu bilgiyi nakleder; "İsviçre'de St. Gall'deki bir manastırın tam planı üzerindeki açıklayıcı notlardan, kusursuz bir manastırda gündelik yaşamın nasıl olması gerektiğine ilişkin derinlemesine ayrıntılara ulaşıyoruz: Örneğin meyve bahçesindeki ağaçlar, sebze bahçesindeki otlar adlarıyla belirtilmiş." BOBER: 2003, 244. Yine St. Gallen Manastırı'nın sebze ve meyve bahçeleri hakkında aynı eserde bkz. s. 252 vd.

68 Fransiskenler Tarikatı: Assisili Aziz Francesco (1181-1226) tarafından 1210-1220 yılları arasında kurulan ve temel ilkeleri fakirlik, basitlik ve doğal bir yaşam sürdürmek olan tarikat, 1209 yılında Papa III. Innocentius tarafından tanınmış ve tarikat tüzüğünün yazımı için onay almıştır. Bu ilk tarikat tüzüğünde her türlü kişisel veya tarikat içinde mülk edinimi yasaklanmıştır. Francesco'nun belagatı sayesinde çıktığı gezilerde verdiği vaazlar ile kısa süre içinde sayıları binlerle ifade edilen, çok sayıda taraftar toplar. Ancak aradan geçen zaman içinde büyüyen tarikatın ihtiyaçlarına uygun tüzük hazırlama ihtiyacı ortaya çıkar. Yeni tarikat tüzüğü 1223 yılında Papa III. Honorius'tan onay alarak yürürlüğe girer. Aziz Francesco yaşamı boyunca ruhun zenginliğine bedenin sadelik ve saflığını öne çıkaran ideale uygun bir yaşam sürerek yaşamış ve 1226 yılında ölmüştür. Hıristiyanlık tarihinin en seçkin dinsel kişiliklerinden olan Aziz Francesco, Azize Catherina'yla birlikte İtalya'nın başlıca koruyucu azizlerinden biridir.

bahçelerinin sadece "keşişlerin ve rahibelerin vejetaryan beslenme alışkanlıklarının sürdürülebilmesi ve hiçbir zaman eksik olmayan konukların ağırlanabilmesine koşut olarak geliştiği,"[69] tespiti doğru olmakla birlikte eksiktir. Manastırlarda tarım yapmanın temel nedenleri öncelikle ekonomik ve tıbbidir. Tıbbi açıdan sağaltıcı etkileriyle tanınan şifalı otları yetirştirmek ve tecrübeli rahibelerin bu otlardan her derde deva şuruplar hazırlaması manastır kültürünün vazgeçilmez bir parçasıdır. Manastır çevresindeki yoksulların iaşesine ve şifa bulmasına yardım etmek amacıyla yapılan tüm bu faaliyetler tarikatların saygınlığını artırmaktadır. Ekonomik açısan ise manastır cemaatının ihtiyaçlarını kat kat aşacak ölçüde, manastır dışındaki arazilerde yapılan tarımsal üretim tarikatların en önemli gelir kaynaklarından biri olmuştur.

Hıristiyanlık kültürü manastır bahçesini, başka bir deyişle 'Cennet Bahçesi'ni (Yeryüzü Cenneti), tanımına uygun bir biçimde, 'bu dünyada' *yeniden* kurmuştur; "Manastır bahçesinde cereyan eden Hıristiyan tefekkürü Cennet Bahçesi tahayyülüne dayanıyordu. Bu tahayyül Adem'le Havva'nın Cennet'ten atılmalarına yol açan insanın özyıkıcılık eğilimi hakkında düşünme ortamını yaratıyordu. Kırdaki sığınaklara ilk kez gelen keşişler için bir bahçeye bakmak restorasyon edimiydi, bir Hıristiyan'ın Adem'le Havva'nın sürgün edilişini tazmin edişiydi."[70] Özellikle 13. yüzyılın sonuna kadar bedensel ve zihinsel üretimin merkezi konumunda olan manastır bahçesi, keşişlerin çalışarak arınmasına olanak veren işlikler olarak bu dünyada 'Cennet'tin kazanılması'nı sağlıyorlardı.

Bir Benedikten manastırında hizmetçiler, seyisler, çobanlar, marangozlar, demirciler ve benzeri işlerde çalışan ancak keşiş olmayan tarikat mensuplarının yatakhaneleri ana girişe yakın bir

69 DREXEL: 2003, 9.

70 SENNET: 2001, 164.

yere yapılırdı. 11. yüzyılda inşa edilmiş orta büyüklükte bir manastırda yukarıda saydıklarımıza ilaveten başkeşişevi, toplantı salonu, yazı salonu, kitap ciltleme atölyesi, keşiş ve rahibe adayı çömezlerin eğitildiği salonlar gibi daha birçok işlevsel mekân vardır. Bu türden zihinsel faaliyetlere ayrılmış mekânların bazen müstakil bir yapı içinde (*Aedificium*) toplandığı da olur. Disibodenberg Manastırı'nda, diğer tüm Benedikten manastırlarında da olduğu gibi, Aziz Benedictus'un 515-530 yılları arasında kaleme aldığı 73 maddelik 'Tarikat Nizamnamesi' (*Regula benedictina*) ile getirilen kurallara uyulması gerekiyordu. Peki koyduğu kurallar ve yaşama biçimiyle Hıristiyanlık inancında çok önemli kavramların yerleşmesine katkıda bulunan Aziz Benedictus kimdi?

480 yılı civarında Roma'nın güneyindeki Nursia'da, üst tabakadan bir ailenin oğlu olarak doğan Benedictus, genç yaşlarda eğitim amacıyla geldiği Roma'da aradığını bulamaz. Henüz ondört yaşındayken münzevi bir yaşam sürdürmek için eğitimini yarıda keser ve inzivaya çekilir; Subiaco yakınlarındaki bir mağaradaki inzivası üç yıl sürer. Çevre manastırlardan birinin başkeşişliğini bir süre üstlense de, mevcut ruhbanın Hıristiyanlığı yorumlama şekli onun inançlarına aykırı gelir. Subiaco'da tekrar inzivaya çekildiğinde, çevresinde inançlarından ve yaşam tarzından etkilenmiş, onu takip edecek gençler vardır artık. Bu genç keşişlerden onikisiyle küçük bir cemaat oluşturur. Daha sonra kendisine bağlı, her birinde oniki keşişin olduğu oniki ayrı manastırın kurulmasına öncülük eder. 529 yılında Napoli'de Monte Cassino Manastırı'nı kurduğunda, 515 yılından itibaren yazmaya başladığı, keşişlerin cemaat içinde geçen yaşamını ayrıntılı biçimde düzenleyen *Nizamnamesi*'ni neredeyse tamamlamıştır.

Benedictus'un yaşamı hakkında ayrıntılı ve güvenilir bilgi, Katolik âleminin 64. Papası (590-604) Aziz I. Büyük Gregorius'un 593 yılında derlediği tahmin edilen '*Dialoglar*' başlıklı dört kitabın ikincisinde yer alır. Gregorius'un '*Dialoglar*'ın,

'*Muhterem Başkeşiş Benedictus'un Yaşamı ve Mucizeleri*' başlığını verdiği ikinci kitabında Benedictus'un doğumundan ölümüne kadar yaşamı anlatılır. Gregorius kitabında, Benedictus'un ölmüş bir çocuğu tekrar yaşama döndürmesi, hastaları eliyle dokunarak sağaltması, şeytanı işgal ettiği zavallı bir ruhtan kovması gibi mucizeler anlatılır. İlginç olan, Gregorius'un Benedictus ile hiç tanışmamış olmasıdır. Kitabındaki tüm bilgileri, Benedictus'un kurduğu manastırda yaşamış dört öğrencisinden edinmiştir. Bu bilgilerin gerçekliği bugün tartışmalı olmakla birlikte, başka kaynaklar üzerinden Aziz Benedictus'un yaşamı hakkında yapılan karşılaştırmalar sonucunda Aziz Büyük I. Gregorius'un verdiği bilgilerin doğruluğu büyük ölçüde teyit edilmiştir.

Gregorius, "...herkim yaşamını öğrenmek ve eserlerini tanımak isterse, hazırladığı *Nizamname*'de eksiksiz her şeyi bulabilecektir," ifadesiyle Benedictus'un cemaatı için kaleme aldığı *Nizamname*'nin önemine işaret eder.[71] Hıristiyanlık âleminin en eski keşiş tarikatınını kuran Aziz Benedictus'un ideallerini özgün kılan; keşişlerine, Ortadoğu çöllerinde çekildikleri inzivada çekirge ve yaban balıyla beslenen İsa Mesih'in, havarilerinin, kilise babalarının, azizlerin ve çilecilerin yaşamlarını örnek alarak Avrupa'nın çölleri olan ormanlara sığınmalarını önermemiş olmasıdır. Benedictus, insanlardan uzakta, kentlerin dışında inşa edilmiş manastırlarda tefekkür ederek Tanrı'ya sığınılabileceğine inanıyordu. Aslolan, gerçek çilecilerin izinden gidebilmekti, ancak inzivaya çekilmek için mutlaka, çöllere açılmaya, kaya kovuğu aramaya gerek yoktu. "*Ora et labora*" (İbadet et ve çalış), *Nizamnamesi*'nde yer almayan, ancak ona atfedilen bu iki kelime, Benedictus'un cemaatini bir arada tutmayı amaçlayan felsefesinin temelini oluşturmuştur.

---

71 LANCZKOWSKI: 1999, 58; FICHTINGER: 1995, 56-57; 142-143. "*Vier Bücher der Dialoge über die Wunder der Italischen Vaeter.*" İnternetten indirilmiş metin.

Benedictus'un *Nizamnamesi*'nde; ibadet saatlerinin mevsimlere göre kaydırılması, manastırda alet-edevat kullanımı, keşiş adaylarında aranacak meziyetler (itaat ve tevazu), erden kalmanın erdemi, insani meziyetlerin önemi, manastır mutfağında haftalık hizmet akışı, keşişlerin itaatkârlığı, manastır dışında yenecek öğünler, oruç dönemleri, keşişlerin elbise ve ayakkabılarının mevsimlere göre nasıl olması gerektiği, hediye ve mektup kabullerinde uyulması gereken usul ve esaslar gibi manastırdaki ruhani ve dünyevi yaşama ilişkin birçok husus ayrıntılı bir biçimde düzenlenmiştir. Manastırda yaşayan tüm biraderler, başkeşiş yardımcıları, çömezler, ruhbandan olmayan ve yardımcı hizmetlerde çalışanlar, ziyaretçiler, kısacası manastırdan içeriye adımını atan herkes *Nizamname*'de yazılı kurallara uymaya mecburdur. Benedictus, huzurlu bir ibadet için, mükemmel işleyen bir dünyevi düzen kurulması gerektiğine inanmıştı. Bu denli ayrıntılı kurallara uymamanın yaptırımı uyarıdan başlayarak cemaatten ihraca kadar varan cezalardı. Aziz Benedictus, cemaatın huzurla ibadet edebilmesi için, başkeşişi manastır sınırları içinde tam yetkili kılmıştır. Başkeşiş, keşişler tarafından yaşam boyu bu göreve seçilirken, kimseye, hiçbir otoriteye karşı da sorumlu değildi; gücü mutlaktı. Tanrı'nın yasaları dışında uymak zorunda olduğu tek otorite *Nizamname* idi. Alınacak önemli kararlarda, yaşlı ve tecrübeli biraderlerden oluşan bir kurul, başkeşişe danışma kurulu olarak -oy hakkı olmaksızın- hizmet verebilirdi. Başkeşiş yardımcılığı gibi bir unvan ilk dönemlerde söz konusu değilken, sonraları büyüyen manastırların gündelik işlerine yetişemeyen başkeşişe yardımcı olmak üzere *Dekan* (geç dönemlerde *Prior*) yönetim kademesinde ikinci sıraya oturdu. Sadece rahibelerin yaşadığı manastırlara erkek yönetici atanması, karma manastırlarda rahibeleri erkek bir başkeşişe bağlama geleneği Benedikten cemaatlerinde uzun bir süre uygulandı.

Hildegard'ı kapandığı manastırda, her saati tarikat kurallarına göre düzenlenmiş zor bir yaşam bekliyordu. Borst, Avrupa kültüründe zaman kavramı ve saatlerin önemi konusunda ilginç

bir tespitte bulunur: "Tek tek saatlerin Hıristiyanlar için önem kazanması, yaklaşık 540 yılında, İtalyan başrahip Nursiyalı Aziz Benedictus'un kaleme aldığı Tarikat kuralları ve bunun zaman çizelgesi sayesinde olmuştu."[72] Günün yirmidört saatini kuşatan yedi ortak dua saatinden ilki sabaha karşı 05.00'te (*Laudes*) yapılıyordu, daha sonra sırasıyla güneşin doğuşuyla beraber 06.00'da (*Prim*), öğleden önce üçüncü saatte 09.00'da (*Terz*), öğlen altıncı saatte 12.00'de (*Sext*), öğleden sonra dokuzuncu saatte 15.00'de (*None*), güneşin batışıyla 18.00'de (*Vesper*) ve havanın iyice kararmasıyla akşam 19.00'da (*Komplet*) yapılan dualarla gün tamamlanmış oluyordu. Günün ağır ibadet programına ilaveten Katolik âlemince kutsal kabul edilen yortu vb. günlerin arifesinde gece yarısını iki saat geçe, 02.00'de (*Vigil*) yapılan ayinle gün sona ermiş oluyordu.[73] Koronun dua saatlerindeki bu düzenlemeye ilaveten, hangi saatte hangi mezmurların okunacağı, kaç kez okunacağı, pazar günleri, kutsal sayılan günlerde yapılacak ibadet ve okunacak mezmurlar en ince ayrıntısına kadar *Regula benedictina*'da düzenlenmişti.

10. yüzyıla gelindiğinde, Aziz Benedictus'un 6. yüzyılda kaleme aldığı, 73 maddelik *Nizamnamesi*'ndeki kuralların, Avrupa'nın çeşitli bölgelerine dağılmış Benedikten manastırlarında ilk günkü kararlılık ve heyecanla uygulandığını söyleyebilmek mümkün değildir. Havarilerin ve kilise babalarının yaşamlarına (*vita apostolica*) öykünerek kaleme alınmış kurallar, aradan geçen yüzyıllar içinde değişen toplumsal, ekonomik ve sosyal koşullara karşılık veremiyordu. *Regula benedictina*'nın, her ma-

72 BORST: 1997, 30.

73 Benedictus'un günlük dua akışı için, geç Roma güneş gününün üç ana kesitini gözönünde bulundurduğu anlaşılıyor: Ordudaki resmi nöbet değişimi vakti, öğleden önce üçüncü saat (*tertia hora*), öğlen altıncı saat (*sexta hora*) ve öğleden sonraki dokuzuncu saat (*nona hora*) ve buna coğrafi zaman kavramına uygun olarak ilave edilen güneşin doğuşu (*prima*), batışı (*vespera*), şafak (*matutina*) ve zifiri karanlık (*completorium*). BORST: 1997, 31.

nastırın özel şartlarına göre yorumu sayılabilecek manastır talimatnameleri (*Consuetudines*), aradan geçen yüzyıllarda uygulamalar arasındaki farklılıkları uzlaşılamaz hale getirdi. Durum Hildegard'ın yaşadığı yüzyılda daha da dramatik bir hal almıştı. 10. yüzyıldan itibaren Avrupa'da ekonomik ve siyasal alanlarda başlamış dönüşümün toplumsal alandaki etkileri giderek daha fazla hissedilir hale gelmişti. Bu nedenle, 1098 yılında Molesmeli Aziz Robert, Benedictus'un ilkelerinden sapıldığı gerekçesiyle, yanında bir grup Benedikten keşiş olduğu halde, Dijon yakınlarındaki *Cistercium*'da (bugünkü Citeaux) Sistersiyenlerin ilk manastırını kurdu.

Benediktenlere içeriden yöneltilen eleştirilere ve tarikata etkisi ileride daha fazla hissedilecek olan bu kopuşlara rağmen, 12. yüzyılın başlarında tarikat kilise ve papalık makamının gözünde hâlâ en etkili hareketti. Manastır cemaati için özel mülkiyet kesinlikle yasaktı. Tarikatın kurucusu Benedictus getirdiği kurallarla, kendisini Tanrı'ya adamış ve bu yolda inzivayı seçmiş gerçek bir Hıristiyanın arı bir ruh ve sağlıklı bir bedenden başka bir şeye ihtiyacı olmadığını söylüyordu. *Nizamname*'sinin rahiplerin özel mülkiyetine ayrılmış 33. maddesinde, manastır başrahibinin izni olmaksızın, biraderlerin dışardan herhangi bir hediyeyi kabul etmesi yasaktı. "Her şey ortak kullanım içindir," ilkesi gereği kitap, yazı tahtası, yazı malzemesi de dahil olmak üzere, herhangi bir şeyin sahibi olmak yasaktı. Özel mülkiyet yasağını çiğneyen biraderler uyarılırdı; ikinci ihlal yeni bir uyarıyı getirirken, üçüncü kez aynı suçu işleyenler için ceza öngörülmüştü.[74]

Şaşırtıcı olan, cemaatı için bu denli sıkı bir özel mülkiyet yasağı getirilen tarikatın manastırları için durumun tamamıyla farklı olmasıydı. Manastır tüzel kişiliğinin hibe, miras ve hediye yoluyla kazandığı şeyler arasında kiliseler, köyler, ormanlar,

74 Die Regel Des Heiligen Benedikt: Kapitel 33. (Eigenbesitz des Mönches).

değirmenler, üzüm bağları, balıklı göletler vardı; kimi bölgelerde mülkiyete içindeki insanları da dahil etmek gerekiyordu. Henüz ilk gençlik çağını süren feodal düzende, senyör tarafından hibe edilen arazi üzerinde yaşayan köylüler de, hibe edilen manastırın veya kilisenin mülkiyetine geçiyordu. Kiliseye büyük arazi hibe eden feodal bey yaptığı 'hayır'ın karşılığını bir şekilde almakla birlikte, kilisenin siviller üzerindeki hakimiyeti de hissedilir biçimde artıyordu. Aziz Benedictus'un dünyayı, 'çalışmak ibadet etmektir' cümlesiyle özetlenebilecek bir ilke uyarınca yorumlama çabası, getirdiği ilkelerin yüzyıllarca yaşamasında önemli bir etken olacaktır. Maddi dünyanın gerçekleriyle ruhani dünyanın gereklerini bu denli yalınlıkla bir araya getirebilmiş olması, Benedictus'un Hıristiyanlık dünyasında edindiği yerin haklılığına işaret eder.

Benedikten keşişlerinin kıyafetleri dikkati çekecek ölçüde sadedir. Başı örtecek bir kukuletası olan keten veya pamuktan ve ayaklara kadar uzanan giysinin başlangıçta hangi renkte olduğunu söyleyebilmek zordur; ancak ilerleyen dönemlerde Benediktenlerin tercihi siyah olmuştur. Benedikten keşişler bellerindeki kemere (kalın örülmüş ipe) asılı bir bıçak, bir çatal, küçük bir yazı tahtası ve bir mendil taşırlardı.[75] *Nizamname*'nin, keşişlerin uyku ve gece dinlenme düzenine ayrılmış 22. bölümünde, her biraderin kendi yatağında uyuması gerektiği belirtilir. Bütün biraderler bir yatakhanede uyurlar; şayet biraderlerin sayısı çok değilse, başlarında bir büyükleri olması koşuluyla, yatakhaneleri onar, yirmişer kişilik gruplar halinde paylaşmalarına izin verilir. Yatakhanedeki lambalar sabaha kadar açık bırakılmak zorundadır. Biraderlerin bellerinde kemerleri, giysileriyle uyumaları zorunludur. Uyurken herhangi bir yaralanmaya sebebiyet verilmemesi için biraderin bıçağını çıkarması istenir. Bu bölümdeki en ilginç düzenleme, genç biraderlerin yataklarının yan yana konulmaması, aralarına mutlaka yaşlı bir keşişin döşe-

75 BUEHLER; 1989, 43.

ğinin konulması gerektiğidir. Benedictus bu düzenlemeyi genç biraderlerin gece duasına yetişebilmeleri için uyanmaları ve ayağa kalkabilmelerine yardımcı olabilmek amacıyla getirdiğini söylese de, gerçek amaç, genç vücutların gecenin ilerleyen saatlerinde şeytana uymalarının engellenmesidir.[76]

Aziz Benedictus'a göre, bir Benedikten cemaatında biraderlerin titizlikle uymaları gereken önemli hususlardan biri de sessizliktir. *Nizamname*'sinin 6. maddesinde çok konuşanın günahlarından arınamayacağı ifadesi yer alır. Sükûnet, çömezler için hayati önem taşır; usta (*meister*) ne kadar konuşmak ve öğretmek zorunda ise, çömez de o kadar susmak ve dinlemek zorundadır; dil yaşama da, ölüme de muktedirdir. Benedictus'un biraderlerini sükûnete daveti daha çok çömezler, gençler için geçerlidir. Her fırsatta gençlerin, azizlerin ve ermişlerin konuşmalarını dinlemesini ve öğrenmesini öğütler. Gerekmedikçe konuşmamak, sessiz kalıp kendini dinleyebilmek, inziva yaşamı için ihtiyaç duyulan nefse hakim olma egzersizlerinden biridir aynı zamanda.

Aziz Benedictus'un *Nizamnamesi*'nin kaleme alınışını takip eden yüzyıllarda, *Consuetudines*[77] ile ilginç düzenlemeler yapılmıştır; örneğin bazı manastırlarda belirli saatler dışında konuşmak yasaklanmıştır. En azından yemek saatlerinde konuşmanın zorunlu olduğu anlar için giderek *bir işaret dili* geliştirilmiştir. Bunlardan en eskisi olan ve 11. yüzyılın sonunda Cluny Manastırı'nda oluşturulan dil yalnızca 118 işaret içerirken, bazı manastırlarda işaret sayısı 359'a kadar çıkar. İşaretler 'yemekleri' ifade edenler, 'içecekleri' ifade edenler gibi kendi içlerinde alt gruplara ayrılmaktadır; örneğin yüzme hareketi 'balık'ı tanımlarken, elle boğazını tutan bir birader 'sirke' istemektedir. Genel olarak yatakhaneye ilişkin olan ikinci grupta, altında giysiler,

76 Die Regel Des Heiligen Benedikt: Kapitel 22: Die Nachtruhe der Mönche.

77 *Consuetudines*: Her manastırın özel şartlarına göre hazırlanmış ve *Regula benedictina*'ya yorum getiren manastır talimatnameleri.

yatak örtüleri, uyumak, vücut temizliği gibi kavramlara ilişkin işaretler yer alır. Üçüncü grup, kilise ve ibadete ayrılmış olup, alt grupta dini metinler, azizler ve kutsal günlerle ilgili işaretlere yer verilir. Dördüncü ve son grupta yer alan işaretler gündelik hayatın diğer faaliyetlerine ayrılmıştır.[78] Ortaçağ'da bir manastırda sözün yerini alan işaretin bu denli gelişerek özel bir dil haline gelmesini, Benedictus'un 'sessizlik'e verdiği önemle açıklayabilmek çok mümkün gözükmemektedir. Ortaçağ insanının, düşüncelerini hangi araçla ifade ederse etsin, 'simge' kullanma ihtiyacının bu dilin oluşmasında ve gelişmesinde önemli katkısının olduğu âşikardır.

Benedictus *Nizamnamesi*'nin 39.-41. maddeleri, yiyecek ve içecek paylaşımında istihkaklar ve öğün saatlerinin düzenine ayrılmıştır. Aziz Benedictus temel öğünün günde bir kez, yazın (oruç zamanları dışında) 6. saatte, yani 12.00'de, kışın 9. saatte, yani 15.00'de, oruç dönemlerinde ise akşam güneşin batışıyla 18.00'de (*Vesper*'den sonra) yenmesi gerektiğini öngörür. Havaların geç kararğı yaz aylarında, henüz hava aydınlıkken soğuk yiyeceklerden oluşan küçük bir öğün hazırlanması mümkündür. İlerleyen yıllarda *Nizamname*'de yazılı kuralların uygulamasına birçok manastırda *Consuetudines* ile farklılıklar getirilmiş ve ikiden fazla öğün uygulaması *olağan* hale gelmiştir.[79] *Nizamname*'ye göre istihkaklarda iki sıcak yemek bulunması zorunludur. "İki türden birini yiyemeyen biraderin, diğer yemekle karnını

78 BECK: 1995, 127-128.

79 Manastırlardaki öğün sayısında ve tayınların niteliğinde ilerleyen yıllarda görülen değişlikler Aziz Benedictus *Nizamnamesi*'yle getirilen ilkelerden önemli ayrılıklara işaret etmektedir. P. P. Bober, Şarlman'nın (*Carolus Magnus*) iktidarı döneminde Monte Cassino'daki Aziz Benedikten Manastırı başrahibi Theodemar'dan beslenme düzenine ilişkin olarak aldığı yanıtı şöyle açıklar: "Carolus Magnus'u yanıtlayan Theodemar, mektubunda iki kap pişmiş yemek kuralına kendi zamanında yalnızca 'yavan' günlerde, çarşambaları ve cumaları uyulduğunu söylüyor. Kalan günlerde, oruç tutulan birkaç gün dışında, üç kap pişmiş yemek veriliyordu." BOBER: 2003, 250-251.

doyurmasına imkân verilmelidir. Mevcut ise ilaveten taze meyve veya sebze verilebilir. Her biraderin, ister öğlen ister akşam yensin, doğru tartılmış bir *Pfund* (1/2 kg.) ekmek istihkakı vardır.[80] Farklı tür ve kalitede pişirilen ekmeğe ilaveten baklagiller, yumurta, peynir ve balık keşişlerin temel besin maddeleridir, hasta olanlar dışında biraderlerin et yemesi yasaktır. 'Et', Benedikten etiğinin en tartışmalı konularından biri olmuştur. Kanatlıların eti dörtayaklıların eti gibi yorumlanıp yenilmemeli midir, yeterli balık temin etme imkânı olmayan bölgelerde[81] balık eti ihtiyacı nasıl kapatılacaktır;[82] et yiyebilmenin hastalık dışında başka istisnası yok mudur? Birçok manastır oruç dönemlerinin sonunda, bayramlarda et yenebileceğine dair düzenlemeler yapmışssa da, uygulamanın tüm tarikat manastırlarına yayılmış olduğu söylenemez. Bu ve benzeri sorular uzun süre tarikat içinde tartışılmıştır. Yine *Nizamname*'ye göre; "Benedikten biraderlerin günlük şarap istihkakları çeyrek litreyi aşamaz, ancak koşul-

---

80 Die Regel Des Heiligen Benedikt: Kapitel 39: Das Mass der Speise.

Manastırlarda rahiplerin ekmek istihkakları (dolayısıyla günlük kalori miktarları) hakkında özgün kaynaklara dayanılarak verilen bilgiler önemli farklılıklar içeriyor. P. P. Bober tarafından M. Rauche'ye atfen verilen bilgilerden köylü veya keşiş için günlük 6000 kalori ve 1.7 kilogram ekmek söz konusu olabiliyor. BOBER: 2003, 250.

81 "Tuzlanmış ya da tütsülenmiş ringa balığı Avrupa'nın her yerine yayıldı ve tarımla geçinen iç bölgelerdeki nüfuslara ucuz protein sağlayarak; bir yandan bedeni beslerken, bir yandan da ruhun, yasak dönemlerinde et yemenin baştan çıkarıcılığına kapılmasını engelledi. (Karalar arasında hapsolmuş Alman halkının Reform'u bağrına *basmasında,* sanırım dinsel sebeplerden ziyade, kendilerini zorunlu ringa perhizinden kurtarması etkili olmuştu.)" REBORA: 2003, 74.

82 "...Ortaçağın oruç tutma kuralları, gücü yetenleri balık dışındaki deniz canlılarını tüketmekten alıkoymuyordu. Yaşam biçimleri dolayısıyla kurallara uygun sayılanlar arasında susamuru, kunduz, hatta kirpi ile memelilerden balina bile vardı (...) Bu dönemin böylesi genel din kurallar ayrıca 'dört ayağı lanetlenmiş toprağa değmemiş' tavşan cenini kullanmaya da izin veriyordu."BOBER: 2003, 252.

ların gerektirdiği durumlarda, aşırı yaz sıcaklarında ve fazla çalışma koşullarında bu miktar, manastır yöneticisinin izni ile arttırılabilir. Ancak manastır yöneticisi arttırılan bu miktar ile kendinden geçme ve sarhoşluk gibi durumların oluşmasına imkân vermemelidir.[83] Bu ifadelerden Nursiyalı Aziz'in biraderine, 'sofra adabı'na ters düşmeyecek bir düzeyde alkol tüketmesi için izin verdiği sonucunu çıkarabiliriz.[84]

Yukarıda örnek verdiğimiz maddeler, daha çok sağlıklı bir tefekkür için manastırda hazırlanması gereken fiziki ortam üzerinedir. Benedictus'un *Nizamnamesi*'nde tarikat üyesi biraderlerin ruhani yaşamları üzerine de maddeler yer alır. Benedictus, Eski Ahit'ten ve İncillerden çok sayıda ilkeyi *Nizamnamesi*'ne taşır; dördüncü bölümde erdemli bir insana ilişkin vasıflar sayılır; Tanrı'yı tüm kalbinizle, tüm ruhunuzla ve tüm gücünüzle sevin, öldürmeyin, zina yapmayın, çalmayın, kibirlenmeyin, yalan yere tanıklık etmeyin, çıplağı giydirin, hastayı ziyaret edin, orucu sevin, tenin şehvetine tutsak olmayın, tembel olmayın, böbürlenmeyin, kıskanmayın, kibirli olmayın, tevazu gösterin, alçakgönüllü olun, kendi kendinizi İsa Mesih'i izlemek için eğitin, nefsinize hâkim olmayı bilin. Bu bölümde sayılanlar Tanrı'ya yakın olabilmek için, -ki Benedictus bunu bir arınma, 'saflaşma' süreci olarak görür- katedilmesi gereken uzun yolda kazanılması gereken meziyetler ve bir an önce kurtulunması gereken zaafiyetler olarak tanımlanabilir. Günahkâr ruhların arındırılması sürecindeki anahtar kavram 'tevazu'dur. Aziz Benedictus için tevazu göstermek, alçakgönüllü olmak en büyük fazilettir.

---

83 Die Regel Des Heiligen Benedikt: Kapitel 40: Das Mass des getraenkes.

84 Aziz Benedictus'un *Nizamname*'sinde, Hıristiyanlık dünyasındaki çağrışımları nedeniyle şarabın manastır içeceği olarak kabul edilmesi anlaşılır olmakla birlikte, bulunuşu 9. yüzyılda Benedikten tarikatına bağlanan biradan (şerbetçiotu çiçeğine katılan mayalanmış karışım) hiç söz edilmemesi ilginçtir.

Atıfta bulunan BORER: 2003, 248 vd.

Aziz Benedictus'un, 'Dinle oğlum...' ifadesiyle başlayan *Regula benedictina*'sı boyunca, faziletli ve alçakgönüllü bir insanı biçimlendiren kurallar 'iş gereçleri' olarak tasvir edilirken, fiziki mekân olarak manastır da 'işlik' olarak görülür. Aziz Benedictus'un, *Regula benedictina*'sındaki kuralların yaklaşık otuz tanesi (ortak yaşama ilişkin kuralların büyük bir kısmı) Hıristiyanlık tarihinde önemli bir sayfa olan 'Tapınakçılar' hareketinin kuruluş tüzüğünde yer almıştır.[85] Aziz Benedictus'un 515-530 yılları arasına tarihlenen ve günümüzde Hıristiyanlık tarihinin sahip olduğu en önemli yazılı belgelerden biri olarak kabul edilen *Regula benedictina*'sının, Hildegard'ın yaşadığı dönemden beş yüzyıl, günümüzden ise bin beş yüzyıl önce kaleme alındığı unutulmamalıdır; böylelikle metnin gücü ve metni 'Avrupa'nın ilk Anayasası' olarak görenlerin haklılığı daha iyi anlaşılacaktır.

Bu bölümde Hildegard'ın bir ömür geçirdiği manastırlar hakkında genel bir fikir verebilmek amacıyla manastır kültürünün oluşması, gelişimi ve ilk manastırların kuruluşu ana hatlarıyla ele alındı. Takip eden bölümlerde Hildegard'ın yaşamını ayrıntılı biçimde inceleme ve ortaçağda manastır kültürünün yukarıda değinilmemiş kimi yönlerine ışık tutma imkanımız olacak.

85 READ: 2003, 115.

VIII
Hildegard'ın Disibodenberg Manastırı'nda İlk Yılları ve Jutta'nın Ölümü (1112-1136)

Hildegard'ın 14 yaşında, henüz genç bir kızken başladığı manastır yaşamı yaklaşık altmış yedi yıl sürecektir. Jutta ile kendilerinden yaşça büyük olduğu sanılan bir rahibe adayıyla birlikte 1112 yılının 1 Kasım'ında üç kişi başladıkları inziva yaşamına[86] ilerleyen yıllarda yeni yoldaşlar katılacak, sayıları giderek artacaktır. Sponheimli Jutta'nın 1136 yılında genç sayılabilecek bir yaşta ölümüne kadar geçen yirmi dört yıl, genç Hildegard için öğrenme, öğrendikleri üzerine düşün-

86 Sponheimli Jutta ve Bermersheimli Hildegard 1112 yılının 1 Kasım günü yanlarında bir başka rahibe adayıyla, Disibodenberg Manastırı'na ilk kez adım attıklarında kendilerine hücre olarak ayrılan bölümlerin girişi, duvar ile dışarıdan örülecektir. Manastıra kapanan rahibe adaylarının üzerine *duvar örme* geleneği, rahibe adaylarının İsa Mesih ile gömülme isteği kadar, selamete ulaşma konusundaki kararlılıklarını da simgelemesi açısından çok önemlidir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, Hildegard'ın yaşadığı yüzyıllarda Avrupa'da soylu ve varsıl ailelerin yetişkin kızlarının, manastıra kapanmak ya da ailesinin uygun gördüğü bir adayla evlenmek dışında bir seçenekleri yoktu. Kapanma sonrasında herhangi bir nedenle ayrılık, manastıra getirilen drahoma nedeniyle daha da zorlaşıyordu.

me, diğer bir ifadeyle olgunlaşma dönemi olmuştur. Hildegard bu dönemi anımsadığında annesinden, ablasından daha çok da 'ustası' olarak gördüğü Jutta'dan çok şey öğrendiğini söyleyip Jutta'yı minnetle anacaktır.

Hildegard'ın yaşamını kendi ağzından kaleme alınan yaşamöyküsünden; uzun yaşamı boyunca papalara, krallara, piskoposlara, rahiplere, rahibelere ve ruhbandan olmayanlara yazdığı ve onlardan aldığı mektuplardan, manastır kroniklerinden, Mainz kenti başta olmak üzere piskoposluk arşivlerindeki kayıtlardan öğrenmekteyiz. Ne yazık ki Rahip Gottfried tarafından *Vita*'nın Hildegard'ın ağzından yazılmasına çok geç bir tarihte, 1174 yılında başlanır (bu nedenle *Vita*'da otobiyografik nitelikte ifadeler yer alır); bu gecikmede, yaşamını uzun bir süre 'kayda değer' bulmayan Hildegard'ın büyük payı olsa gerek. Rahip Gottfried'in 1176 yılındaki ölümü üzerine *Vita*'nın yazımını, 1177 yılında onun sekreterliğini yapmaya başlayan Rahip Gemblouxlu Wibert üstlenir. Hildegard'ın 1179 yılındaki ölümünden yaklaşık on yıl sonra bir başka rahip Echternachlı Theoderich farklı kalemler tarafından not edilmiş bilgileri derleyip toparlayarak nihai metni, *Vita sanctae Hildegardis*'i ortaya çıkarır. Bu nedenle rahipler Gottfried ve Theoderich *Vita*'nın yazarları olarak görülmektedir. Hildegard'ın yaşamı üzerine başvurulabilecek bir diğer önemli kaynak, 'dünyaya' birlikte veda ettiği, soğuk manastır duvarları arasında yaklaşık otuz yılını birlik-

---

Ağır koşulları olan inziva yaşamı her rahibe için aynı derecede mutluluk verici değildi kuşkusuz; "Uygunsuz davranış ve hareketlerde bulunan melankolik yapıdaki rahibeler, huzursuz köpekler gibi zincire vuruluyordu." (KERNER: 1993, 31)

Kuşkusuz çocuk denebilecek yaşlarda dünyadan elini ayağını çekip dört duvar arasında yaşamaya başlamak ve bunu bir ömür boyu sürdürebilmek, inancın da ötesinde sağlam bir irade gerektiriyordu. Çocuk yaşta manastıra kabul edilmenin, ilerleyen yaşlarda sorun yarattığını gören kilise ileri gelenleri, 1215 yılında toplanan IV. Lateran Konsili'nde erken yaşta manastıra kabulü yasaklayan hükümleri kabul ettiler.

te geçirdiği soylu Sponheimli Jutta'nın yaşamöyküsü *Vita Juttae dominae*'dir.

Jutta'nın *Vita*'sı, onun ölümünden altı yıl sonra 1140'da tamamlandığı için Hildegard'ın manastırdaki ilk yıllarına ilişkin en güvenilir kaynak olarak kabul edilir. Ancak bu kitap Disibodenberg'deki genç rahibelerin gündelik hayatları üzerine ayrıntılı bilgi vermez. Bu durum ortaçağda kaleme alınan özyaşam öykülerine özgü genel bir sorundur. Gündelik hayatın ayrıntılı tasvirinden çok *Vita*'yı kaleme alanın önemli gördüğü ilişkiler, var ise imparator, papa, kardinaller, başpiskoposlar gibi döneminin önemli şahsiyetleriyle yapılan görüşmeler, yazışmalar, ortak geziler, savaş dönemlerinde askerlerin sorunları, silahlanma, iaşe, ibate vb. ayrıntılar öne çıkar. Ortaçağ insanının yaşamöyküsünü dönemin kayıtlarından faydalanarak yazmaya çalışan günümüz araştırmacısı için ulaşabildiği kaynakların güvenilirliği çok önemlidir. Özellikle şehir kronikleri, manastır sicilleri, belediye meclisi kayıtları, kilise sicil defterleri, mahkeme tutanaklarının kayıtlı olduğu defterler gibi yazarının öznel yorumlarının sınırlı olarak yansıdığı metinlere kıyasla (öz)yaşamöyküleri yazarına 'gönlünde yatan' ile 'gerçekleşmiş olan', 'vizyonlar' ile 'yaşanmış' olaylar arasında gidip gelme imkânı vermekte, güvenilirliklerinin başka metinlerle sınanması gereğini ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda günümüz araştırmacıları sadece Hildegard'ın ve Jutta'nın *Vita*'larında yazılanlardan hareketle 'gerçek' bir yaşamöyküsü yazılamayacağı, ancak *kurulabileceği* konusunda hemfikirler.

Tekrar Disibodenberg'deki ilk yıllara dönersek, Hildegard'ın bir Benedikten rahibesi olarak *Regula benedictina*'ya göre düzenlenmiş yaşamında çalışma ve ibadetin tüm zamanını aldığını görüyoruz. Hildegard için 'öğrenmek' bir zorunluluk, dahası bir var olma biçimiydi. Küçük yaşlardan itibaren tüm benliğini sarmış olan öğrenme tutkusunu ailesinin sunduğu imkânlar dahilinde hiçbir zaman tatmin edemedi; yaşamı boyunca kendisini eği-

timsiz (*indocta*)[87] olarak tanımladı. 12. yüzyılın koşullarında çocuklara manastır öncesinde verilen eğitim, ailelerin kendi kültür düzeyleri ve maddi imkânlarıyla orantılıydı. Manastıra ayak bastığı anda okuyup yazabilecek düzeyde Latince bilmek rahibe adayında aranan bir özellik olmaktan çok, bir meziyet olarak kabul edilirdi. İyi derecede Latince bilgisi âdeta cennetin anahtarıydı; mezmurları, İncilleri, liturjik[88] şarkı metinlerini okuyup anlayabilmek, kilise büyüklerinin, antikçağın önemli düşünürlerinin yazdıklarını kopyalayacak derecede Latinceye vakıf olmak, rahibelerin manastıra kabulden sonra kendilerine koydukları en önemli hedefti. Manastırlarda el yazmalarını kopyalama işinde görev almak rahibeler için gergef işlemekten, hasta bakmaktan veya bahçede çalışmaktan daha saygınlık vericiydi.

Başrahibe Jutta babasının ölümünden sonra, özellikle annesinin çabalarıyla ailesinden çok iyi bir eğitim almıştı. *Vita*'da yazılanlardan, Jutta'nın küçük yaşlardan itibaren annesinin de zorlamasıyla, Eski Ahit'i ve İncilleri hatmettiği anlaşılıyor. Belki aralarındaki yaş farkının da etkisiyle, Hildegard Jutta'nın yanında kendisini her zaman yetersiz hisseder ve bu durum Hilde-

87 *Indocta* (Lat.): Eğitimsiz.

Hildegard kendini daima eğitimsiz (*indocta*) olarak tanımlar. Hildergard'ın kendisini *indocta* olarak tanımlamış olması onun tamamıyla eğitimsiz olduğu anlamına gelmiyor kuşkusuz. Bugün kimi araştırmacılar Hildegard'ın doğumdan sonra eğitim yoluyla kazandıklarına, peygambermistik kimliği nedeniyle tevazuyla yaklaştığını ve kendisini özellikle Tanrı'yı yüceltmek amacıyla *eğitimsiz* olarak nitelendirdiğini ifade ediyorlar. 12. yüzyılda erkekler kadar olmasa da soylu ailelere mensup kız çocuklarının da özel dersler yoluyla temel eğitimi aldıkları biliniyor. Kaldı ki Hildegard'ın manastıra kapandığı 14 yaşından itibaren, Jutta gibi bir öğretmenin yanında çömezliğe başlaması onun eksiklerini kısa sürede kapatmasına yardımcı olacaktır. *Indocta* Hildegard'ın alçakgönüllü yaklaşımının temelinde bu anlayışın yattığı gözden uzak tutulmamalıdır.

88 *Liturji*: Dinsel merasimlerdeki usul/sıra; karşılıklı okunan dua anlamında. Ancak Hıristiyanlıkta dini ritüel, dine ait olan anlamında da kullanılıyor. Liturjik Metinler, Hıristiyanlık Liturjisi vb.

gard'ın öğrenme açlığını kamçılamaktan öte, kendi sınırlarını keşfetmesine de olanak sağlar. Hildegard araştırmacıları yerinde bir tespitle, Hildegard'ın Jutta'nın ölümüne kadar geçen yirmi dört yıl boyunca yoğun ve zor(un)lu bir eğitimden geçtiğini vurguluyorlar. Kilisede her gün yedi kez, kutsal günlerde sekiz kez söylediği mezmurların, İncil'den, Eski Ahit'ten gün boyu tekrar tekrar okunan metinlerin, Latince öğrenmesine katkıda bulunduğu anlaşılıyor. Hildegard'ın kendi kendine tekrar ettiği metinleri daha sonra yazmaya çabaladığı ve bunda da başarılı olduğu biliniyor.

Disibodenberg'e, "Aziz Disibod'un dağına İsa Mesih'le gömülmek üzere kapanan"[89] üç rahibe adayı tarikat kuralları gereği başkeşişin atadığı kıdemli bir keşişin yönetimi altına girdi. Kıdemli keşiş, rahibelerin manastırdaki gündelik yaşamlarından sorumlu olduğu kadar, günah çıkartabilme yetkisine de sahipti. Üç rahibe adayı katılımadan önce Disibodenberg'in sadece rahiplerin ibadetine ayrılmış bir manastır olduğunu biliyoruz. Dışarıdan üç kadının, Tanrı'ya hizmet için de olsa manastır cemaatine katılması, rahipler tarafından nasıl karşılandı? Herhangi bir tepki gördüler mi? Jutta ve Hildegard'ın *Vita*'larında katılımın manastırda bir hoşnutsuzluk yarattığına, tepki gördüklerine dair herhangi bir bilgi yer almıyor. Bunda rahibe adaylarının beraberlerinde hatırı sayılır bir 'drahoma' getirmiş olmaları kadar, Bamberg Piskoposu Otto'nun, Disibodenberg'e kabul için bizzat aracılık etmesi de etken olmuş olsa gerek. Hildegard'ın ailesinin manastıra neleri hibe ettiğini bilemiyoruz, ancak Jutta'nın varlıklı ailesinin mülkleri arasında bulunan büyük *Nunkirchen* köyünü, Disibodenberg Manastırı'na hibe ettiği biliniyor. Manastırların son tahlilde, amaçları doğrultusunda varlıklarını sürdürebilmek için faaliyette bulunan 'ekonomik birimler' olduğu düşünülürse; erkekler manastırına rahibelerin alınmasının manastır için önemli bir gelir kaynağı yaratması nedeniyle destek

89 BEUYS: 2003, 78.

gördüğü anlaşılıyor. Üç rahibe adayının manastıra kabul edilmiş olması bu gerekçeyi teyit ediyor zaten.[90]

Disibodenberg Manastırı'ndaki rahibeler konventinin *Magistra*'sı olan ve yaşamının sonuna kadar bu görevini başarıyla sürdüren Sponheimlı Jutta, Hıristiyanlığın kutsal metinlerdeki ilkelerini, erken dönem kilise büyüklerinin yorumladığı şekilde 'ağır ibadet' ile uygulamaya çalışan 'gelenekçi' bir Katolikti. Her yere, her işe yetişme çabası içinde oradan oraya koşan Jutta, manastıra sığınan hastaların tedavisiyle bizzat ilgileniyor, bir an önce sağlıklarına kavuşmaları için dua ediyordu. Jutta'nın her günkü rutin ibadetine ilaveten tüm mezmurları bir-iki kez tekrar tekrar okuduğu olurdu. Aldığı iyi eğitim nedeniyle Eski Ahit'e, İncillere, erken dönem kilise büyüklerinin metinlerine hâkim olması rahibeler nezdinde saygınlığını arttırmıştı. Başkeşiş seçiminde ağırlığının olması, manastırda edindiği yer hakkında bize bir fikir verebiliyor. Çevresine karşı sevecen, hoşgörülü bir insan olan Sponheimlı Jutta, bedenine karşı katı ve acımasızdı. Koyu bir Katolik olarak ruhun özgürleşebilmesi için bedene eziyet etmenin gerekliği olduğuna inanıyordu; bunun da yolu ağır ibadet, bedeni zulümden sakınmayan bir hayat sürmek ve çok çalışmaktı. Beden, günlük ibadetle, oruçla ne kadar zayıflar, güç kaybederse, ruhun arınması da o denli hızlanacaktı. Jutta vücudunu lanetleyerek, Havva'nın işlediği ilk günahtan payına düşeni ödediğine inanıyordu. Jutta'ya göre her kadın, Mesih'in yeryüzüne dönüşüne kadar onun gibi hareket etmeli, bu dünyadaki varlığı için bir bedel ödemeliydi.

Kış aylarında üzerindeki çuhadan rahibe giysisi dışında bir şey giymeyen, yalınayak oradan oraya koşuşturan Jutta'nın, bedeninin çektiği yükü (acıyı) artırabilmek için gün boyu demirden bir zincir kemer taşıma alışkanlığı vardı. Bu kemeri ilk ayin için yataktan kalktığında beline takıyor, ancak son dua okunduktan

90 BEUYS: 2003, 77.

sonra çıkarıyordu, en azından çıkardığı sanılıyordu. Jutta'nın, erken dönem Hıristiyanlığın Filistin çöllerine sığınan münzevilerine öykünen bu hayat tarzı, misyonerlik faaliyetleriyle Kıta Avrupası'nda derin izler bırakan İrlanda-İskoçya gezgin vaizci geleneğinin devamı niteliğindeydi. İlginç olan, Aziz Benedictus'un *Regula benedictina*'da savunduğu ilkelerin bedene acı veren bir ibadeti hiçbir biçimde önermemesiydi; yine Havari Pavlus'un Korintlilere hitaben ilk mektubunda vaaz ettiği üzere, bedene verilen ağır yükle iç huzuru bulmak mümkün değildi.

Jutta'nın yönetiminde günden güne büyüyen ve ünü yayılan rahibeler konventi hakkında, Disibodenberg Manastırı yıllıklarında olumlu tek söz edilmemiş olması şaşırtıcı görünebilir. Ancak bu husus, bir örneği de Disibodenberg'de hayata geçirilen 'karma' manastırların gerçeklerine işaret etmesi -erkekler manastırında rahibelerin 'konumu'- hakkında fikir vermesi açısından ilginçtir. 1112 yılının Kasım ayı ile 1115 yılının sonbaharı arasında bir dönemde, Jutta'nın Disibodenberg'e kapanmasını teşvik eden, manastır yönetimini buna ikna eden Bamberg Piskoposu Otto, Disibodenberg'i ziyaret eder. Bu ziyaretin Jutta açısından bir anlamı olsa gerek; zira takip eden yıllarda toplam on yeni inzivacı rahibe adayı manastıra katılır. Böylece Disibodenberg gerçek bir 'karma manastır' haline gelir.[91]

Hildegard, manastıra kapandığı günlerden itibaren *Regula benedicti*'yi âdeta ezberler. *Nizamname*'den hareketle, Aziz Benedictus'un koyduğu kurallar üzerine bulunduğu mütalaalar dikkat çekicidir; "Aziz Benedictus neye izinli olmadığımızı gayet açık bir şekilde bize söyler; ne yapmamız gerektiğini, yine

91 Disibodenberg Manastırı aslen Mainz Piskoposluğu sorumluluk bölgesinde olmakla birlikte, Mainz Başpiskoposu Adelbert 1112 yılının sonunda, uzunca bir süredir devam eden imparator-papa çekişmesinde ortalığı karıştırdığı gerekçesiyle, Kutsal Roma-Germen İmparatoru V. Heinrich tarafından tutuklanır ve ancak 1115 yılı Aralık ayında serbest bırakılır. BEUYS: 2003, 80.

lafını hiç dolaştırmadan ifade eder. Şayet bir konuda susuyor ise, kararı bize bırakmış demektir."[92] Jutta'nın *Vita*'sında, Hildegard'ın büyük bir sevgi ve gayret ile mezmurları öğrenmeye çabaladığı bildirilir.[93] Aslında kendisini eğitimsiz, zavallı ve güçsüz bir kadın olarak tanımlayan Hildegard'ın belirli bir entelektüel birikime çok çabuk ulaşmasından, manastıra kapandığı yaşta eğitim düzeyinin çok da düşük olmadığı sonucuna varılabilir. İlk kilise büyüklerinin kaleme aldığı metinleri, antikçağın temel başvuru kaynaklarını tanıyor olması bu konudaki şüpheleri artırmaktadır. Yazarken dilbilgisi hataları yaptığını söylese de, bu sorun 1173 yıllına kadar sekreterliğini yapmış olan Rahip Volmar tarafından metinlerin temize çekilmesiyle giderilmiştir.

Bu arada Başrahibe Jutta sürdürdüğü çileli yaşamın sonuna hızla yaklaşmaktadır. Ağır iklim koşullarında yalınayak, gece gündüz demeden koşuşturması, uzun oruç dönemlerine kendi yaptığı ilaveler, yetersiz beslenme vücudunu iyice zayıf düşürmüş, organlarını iflas noktasına getirmiştir. Jutta'nın çileciliği yaşadığı yüzyılın gözde *ibadet* şekliydi. Aziz Benedictus'un yaşama âdeta kastetmiş bir ibadeti hiçbir zaman önermediği bilinmekle birlikte, Hıristiyanlığın erken dönemlerinden beri, olabildiğince az beslenerek tinsel ve bedensel toksinlerden arınılacağına, melekler gibi olunacağına yaygın olarak inanılıyordu. Ancak 11. yüzyılda, ağır ibadete ve ölüme götüren çileciliğe kilise çevrelerinden, keşişler arasından, kısaca ruhban kesiminden tepkiler yükselmeye başladı. Asgari bir beslenme ile yaşamın sürdürülmesinden yana olan Arbisselli Robert, taraftarlarının abartılı yorumları üzerine Brötanya Kontesi Ermangard'a 1109'da yazdığı mektupta, vücudun kuvvetli tutulması gerektiğinden hareketle, şişmanlamaları gerektiğini *söylemediğine*, etlerini kuvvetlendirenlerin (şişmanlayanların), aslında düşmanlarını kuv-

92 RILEY: 1998, 28.

93 DIERS: 2002, 13.

vetlendirmiş olacağına işaret eder; ancak vücudun ölçüsüz oruçlarla zayıf bırakılmasının (etin öldürülmesi), ona konuk olan ruhun da öldürülmesi anlamına geleceğini, bunun ise Tanrı için kabul edilemez olduğunu yazar.[94]

1136 yılına gelindiğinde Jutta yatağından kalkamayacak kadar ağır hastalanır. Bir rahip Kominyonu vermek için her gün yanına uğramaktadır. Sponheimli Jutta, 1136 yılının Kasım ayında,[95] 24 yıl yaşamış olduğu Disibodenberg Manastırı'nda, henüz 44 yaşında yaşama veda ettiğinde; yanında sevgili öğrencisi, yaşamı boyunca en güvendiği, tüm sırlarını paylaştığı yardımcısı Hildegard vardır. Hildegard ve iki rahibe, son görevlerini yerine getirmek için Jutta'nın zayıf vücudunu saran giysiyi çıkardıklarında gözyaşlarını tutamazlar; *Magistra*[96] Jutta'nın çilesini tamamlayabilmek için yıllardır belinde taşıdığı ağır zincirin üç halkası, hiçbir zaman çıkarılamayacak bir biçimde etine kaynamıştır. Daha sonra *Vita*'sında yazılanlardan, Jutta'nın Hildegard'dan, ölümünden sonra giysilerinin rahibelerin önünde çıkarılmamasını neden ısrarla istediği anlaşılıyor. Buna o zaman bir anlam veremeyen Hildegard, sevgili yoldaşının yaşamına tanıklık eden acılı bedenini görünce, onun neden böyle bir istekte bulunduğunu anlayacaktır.[97]

94 BEUYS: 2003, 87.

95 Sponheimli Jutta'nın ölüm tarihi bazı kaynaklarda Aralık ayının 22'si olarak veriliyor. Bkz. RILEY: 1998, 31.

96 Magistra"; Meister, Magister'den (manastır) yönetici/si anlamında. (Magistrat: Eski Roma'da üst düzey memur ve işgal ettiği makam).

97 BEUYS: 2003, 94.

IX
Başrahibe Hildegard
(1136-1151)

"Scribe, qui vides et audis..."
Scivias

Jutta'nın ölümünden sonra, Disibodenberg Manastırı Rahibeler Konventi başrahibeliğine, en kuvvetli aday olan Hildegard oybirliğiyle seçilir. Hildegard, ilerleyen yıllarda yönetim anlayışında görülen farklılıklar nedeniyle, *re-formare* konventlerin ağır eleştirilerine hedef olur.[98] Aldığı eleştirilerin önemli bir bölümü, Hildegard'ın rahibelerin gündelik yaşamlarını düzenleyen ve gelenekçilere olduğu kadar, zaman zaman tüm kesimlere de ters düşen uygulamalarından kaynaklanmaktadır. Sıra dışı uygulamalarına örnek olarak manastıra sadece soylu aile kızlarının rahibe adayı olarak kabul edilmesi yönündeki

98 Yukarıda, *reform* ve *gelenek* kelimelerinin birlikte kullanımı, sanıldığı gibi bir çelişki oluşturmaz. *Re-formare* (burada) kavram olarak, aslına dönüşü, başlangıçtaki durumuna uygun biçim ve formda yeniden oluşturmayı ifade eder. Bu nedenle teolojik bağlamda 'ortaçağda reformlar'dan söz ettiğimizde, erken Hıristiyanlığın gelenek ve ilkelerine dönüş yapıldığının anlaşılması gerekir.

tercihi verilebilir. İlk bakışta, 'seçkinci' olarak nitelendirilebilecek bu *tavrın* Hildegard için birden fazla anlamı vardır; Hildegard öncelikle asaletin, *soy* ile gelen ayrıcalıkların yaşamda, bireylerin seçimlerinde belirleyici olduğuna *içtenlikle* inanmaktaydı. Manastırın duvarları dışında, maddi yaşamda olan tabakalaşmanın ebedi yaşamda da olduğuna işaret ederek, 'Tanrısal Düzen'in, kendi içinde hiyerarşik, tabakalı, *farklılaştırılmış* olarak kurulduğunu kendine has üslubuyla açıklıyordu: "Hangi insan koyunlarını, öküzlerini, ineklerini, keçilerini ve eşeğini yani bütün sürüsünü birbirinden ayırmaksızın bir ahırda birlikte tutar? Öyleyse, farklı halk kesimleri arasında... farklılaşmalar (tabakalaşmalar) elbette olacaktır."[99]

Hildegard'a göre; onun kişiliğini hedef alanlarak manastıra yeni rahibe kabulünde soylu aile çocuklarına 'öncelik tanıyan' tavrını eleştirenlerin asıl amaçları, Hildegard'ın söylediklerinin Hıristiyanlığın '*göksel hiyerarşi*' prensibine uygun düştüğünü bilmelerine rağmen ünü giderek artan bu korkusuz, biraz da *garip* görüşleri olan rahibeyi sınırlarına çekilmeye, haddini bilmeye zorlamaktı. Burada ilginç olan, Clairvauxlu Aziz Bernhard, Papa III. Eugenius, Almanya Kralı Frederik Barbarossa gibi döneminin güç ve unvan sahibi ünlü erkekleriyle karşılıklı saygı, sevgi ve işbirliğine dayalı dengeli bir ilişki kuran Hildegard'ın en sert eleştirileri genellikle hemcinslerinden almasıdır. Günümüz tarihçilerini hâlâ meşgul eden[100] bu konuya nokta koymadan önce, Bingenli Azize Hildegard'ın, Alman aristokratik (Benedikten) mistik rahibe geleneğinin gelişim çağını temsil eden en önemli isim olduğunu yinelemekte yarar var.

Hildegard'ın manastıra rahibe kabul ederken soylu ailelerin kızlarına öncelik vermesini eleştirenler arasında önemli bir isim dikkat çeker: Andernach'daki Marien Manastırı Başrahibesi

99 Streifzüge durch das Mittelalter, 1995 içinde, H. Boockmann: 215.

100 RILEY: 1998, 31.

Tenxwind. Eleştirilerini sadece Hildegard'ın rahibe seçimindeki tavrıyla sınırlamayan Tenxwind, daha da ileri gider ve manastırdaki uygulamaları da kıyasıya eleştirir. Hildegard ile ünlü rahibe Tenxwind arasındaki mektuplaşma bugün hâlâ manastır yaşamı ve 'tarikat etiği' üzerine en etkileyici, bir o kadar da keyifli tartışmalardan biri olarak karşımıza çıkar.[101] İlerleyen sayfalarda değineceğimiz üzere, *Regula benedictina*'da yazılanlardan çok daha *ağır* koşullarda zorlu bir yaşam sürmüş Sponheimli Jutta gibi bir Benedikten rahibesinden sonra aynı koltuğa oturan Hildegard'ın dış dünyaya dönük yüzü, yaşam tarzı; belki daha da önemlisi, 1147 yılı Kasım'ı ile 1148 yılı Şubat'ı arasında Papa III. Eugenius başkanlığında toplanan Trier Konsili'nin, Mainz Başpiskoposu'nun teklifi doğrultusunda Hildegard'ın vahiy alabilme, '*görebilme gücü*'nün kabul edildiğine ve bunları yazabileceğine, yayabileceğine dair fetvası Tenxwind'in bu tutumunda rol oynamış olabilir. Trier Konsili'nde alınan ve Katolik Kilisesi tarihinde çok önemli bir yeri olan bu kararın Hildegard ile Tenxwind'in mektuplaşmasının (1148-1150 arası) öncesine tarihlendiği göz önüne alındığında, yöneltilen eleştirilerin nedeni daha iyi anlaşılabilir.

Andemach Marien Rahibeler Manastırı'nın yirmi yıllık Başrahibesi Tenxwind Hildegard'a mektubunda, rahibelerinin mezmurları kilisede başları açık söylediklerinin, yine kutsal günlerde beyaz ipek işlemeli, yere kadar uzanan şal taşıdıklarının ve dahası ziynet eşyası taktıklarının duyulduğunu (görüldüğünü) yazar ve Havari Pavlus'tan Timoteos'a (1.) Mektup'tan çarpıcı bir alıntı yapar: "Kadınların da saç örgüleriyle, altınlarla, incilerle ya da pahalı giysilerle değil; sade giyimle, edepli ve ölçülü, Tanrı yolunda yürüdüklerini ileri süren kadınlara yaraşır biçimde iyi işlerle süslenmelerini isterim."[102] Tecrübeli rahibe, aziz

101 Hildegard von BINGEN: 1990, 200-204.

102 1. Timoteos 2, 9-10.

babaları Benedictus'un *Nizamnamesi*'nde rahibelere serbestlik getiren böyle bir kuralın yer almadığını en az kendisi kadar Hildegard'ın da bildiğini, bu yönde yanlış yapılmaya devam edilmesinden, uygulamaların gelenek haline gelmesinden endişe duyduğunu yazar. Tenxwind'in soylu ve varlıklı olmayan rahibe adaylarının manastırlarına kabul edilmemesine ilişkin yorumu, giyim kuşam konusundaki eleştirilerinde olduğu gibi Kutsal Kitap'tan bir alıntıyla başlar: "Kardeşlerim, aldığınız çağrıyı düşünün. Birçoğunuz insan ölçülerine göre bilge, güçlü ya da soylu kişiler değildiniz. Ne var ki, Tanrı bilgeleri utandırmak için dünyanın saçma saydıklarını, güçlüleri utandırmak için de dünyanın zayıf saydıklarını seçti. Dünyanın önemli gördüklerini hiçe saymak için dünyanın önemsiz, soysuz, değersiz gördüklerini seçti."[103] Tecrübeli ve saygın rahibe Tenxwind, savaş ilanı gibi saldırgan, ancak bir o kadar da diplomatik üslupla kaleme aldığı bu mektupla Hildegard'ı zayıf tarafından vurduğunu düşünür; manastırda kurallar aşınmıştır, kuralsızlık hakimdir, daha da önemlisi Tanrı'nın Evi'ne 'kabul'de adil davranılmamaktadır.[104]

Hildegard Tenxwind'e cevaben yazdığı mektupta kendisine yöneltilen eleştirilere sade bir üslupla, ustaca yanıt verir. Mektup "...yaşamsal kaynağın sözleri," ifadesiyle başlar ve "...yaşamsal ışığın sözleridir, ölümlü bir insanın değil," ifadesiyle sona erer. Böylelikle Hildegard daha başlamadan tartışmaya son noktayı koyar; *O*, Tanrı'dan aldığı esinle, Tanrı'nın sözcüklerine aracılık eden 'tükenmeyen bir ışık'tır. Tenxwind aldığı yanıtta boşuna kişiselleştirilmiş bir cümle, bir ölümlüye ait izler arar; yanıtlar bütünüyle kendisine Tanrı tarafından verilmiş sıradışı görevin onuruyla gönenmiş bir kişiliğin verebileceği ölçüde yalın, tarafsız ve tepeden bakar niteliktedir. Hildegard'a göre, Tenxwind tarafından bakirelere (rahibelere) yöneltilen suçlama-

103 1. Korintliler 1, 26-28.

104 Hildegard von BINGEN: 1990, 200-201. Streifzüge durch das Mittelalter, 1995 içinde, H. Boockmann: 213-214.

lar rahibeleri bağlamaz, onlar 'cennet bahçesi'nde oldukları kadar masum ve saftırlar. Herhangi bir yerde bakirelerin saçlarını örtmelerini, türban takmalarını zorunlu kılan bir emir yoktur; kaldı ki, onların türbanları vicdanlarıdır. Bakirelerin açık saçları, ayaklarına kadar uzanan şalları, altın, inci bezeli takıları, giysileri Tanrı'ya adanmış yaşamlarında birer 'sembol'dür. Kadınları, evliler, dullar ve bakireler olarak üç gruba ayıran Hildegard'a göre, Havari Pavlus'un saçlarını örtmelerini buyurduğu grup evli kadınlardır. Sonuncu gruptakiler, yani bakireler, Tanrı'nın sevgili, kutsanmış kulları olarak yeryüzünde cenneti yaşarlar. Onları kılık kıyafetleriyle değerlendirmek, Tanrı katında kendilerine verilen değeri azımsamak anlamına gelir ki, bu davranış Tanrı inancını zedelediği gibi, çok da tehlikelidir.[105]

Hildegard, Disibodenberg Manastırı'na rahibe kabulünde ayrımcılık yapıldığı suçlamalarına ise şöyle cevap verir: "Yüce Tanrı nasıl gökyüzünde melekler, başmelekler, kerubiler, seraflar arasında mutlak bir hiyerarşi oluşturduysa, yeryüzünde insanlar arasında da benzer bir hiyerarşiyi gerekli görmüştür. Bunların her biri Tanrı tarafından sevilir, ancak hepsinin farklı farklı isimleri vardır."[106] Hildegard'ın kişiliği ve yüklendiği 'vizyon' düşünüldüğünde, manastıra çömezlerin kabulünde soylu aile çocuklarına öncelik verilmesi olarak özetlenebilecek bu tutumunun kişiliğine pek de uygun düşmediği, *tavrının* beraberinde bazı soru işaretlerini de getirdiği açıktır. Tarihçiler onun bu tercihinde Başrahibe Tenxwind'in yanında değil, karşısında yer almasının başlıca nedeninin 'Ren bürokratik eliti'ne[107] yakın du-

105 Hildegard von BINGEN: 1990, 202-203. Streifzüge durch das Mittelalter, 1995 içinde, H. Boockmann: 214-215.; DIERS: 2002, 55 vd.; BEUYS: 2003, 158 vd.

106 Hildegard von BINGEN: 1990, 202-203. Streifzüge durch das Mittelalter, 1995 içinde, H. Boockmann: 215-216.

107 Hildegard ile Tenxwind arasındaki mektuplaşmalar üzerine literatürde, manastıra kabulde 'soy kütüğü' tartışmalarında kullanılan Almanca kav-

rabilme çabası olduğuna inanıyorlar.[108] Bu yakınlaşmanın, çok daha büyük, *yüce* bir amaca ulaşabilmek, tek başına ayakta durabilmek için gerekli olup olmadığı konusunda yorum yapmanın bu aşamada çok anlamlı olmadığına inanıyorum. Kanımca okuyucu ilerleyen sayfalarda Hildegard'ı tanıdıkça bu sorunun kendisi yanıtını bulacaktır.

Hildegard'ın Tenxwind'e gönderdiği mektuplarında yazdıkları, henüz tamamladığı, mektuplaşmadan kısa bir süre sonra son cümlelerini kaleme alacağı ilk eseri İnanç Bilgisi'nde (*Scivias*) yazdıklarıyla bütünüyle örtüşür. Yeryüzünde rahibelerinin manastır yaşamı, Adem'in -Hildegard burada Havva'nın adını özellikle anmaz- ilk günahtan önce cennette sürdürdüğü yaşamı anımsatır. Cennette fenalık, kötü niyet nedir bilinmez; bakirelerin saçlarının açık olması, ipekten, satenden dokunmuş kumaşlardan dikilmiş giysiler, beyaz ayakkabılar giymeleri onların saflığından bir şey eksiltmez, aksine onları yüceltir. Hildegard'ın bakirelerine ısrarla beyaz giysiler giydirmesi, siyah dışındaki renkleri öne çıkarması Başrahibe Tenxwind'in temsil ettiği reformist konventlerin rahibelerine takmalarını zorunlu kıldığı 'siyah başlık'a bir tepkidir aslında. Simgelerin çok önemli olduğu ortaçağda, 'renkler' mesaj alışverişinde etkili birer araçtır. Hildegard'a göre, Tanrı yolundaki ibadet uğruna acı çekenler, vücutlarının gücünü değil, tersine akıllarının ve vücutlarının zayıflığını göstermiş olurlar.[109]

Hildegard'ın inandığı değerlerin, Tenxwind tarafından temsil edilen reformist konventlerin ilkelerine ne denli ters düştüğü bu örneklerden de anlaşılmaktadır. Anlaşmazlığın, ilk bakışta giyim, kuşam, ziynet eşyası gibi biçimsel ve basit ayrıntılardan

---

ramlardan *adelig* (Alın.): Soylu, asilzade; *Ministerialis* (Lat.): Bürokratik Elit, (hizmetini başkalarına sunan) bağımsız olmayan anlamında kullanılmıştır.

108 Franz Staab'a atfen, SPERBER: 2003, 19 vd.

109 BEUYS: 2003, 159 vd.

kaynaklandığı düşünülse de, sorunun kökleri çok daha derinlerdedir. Hildegard, doğumundan kısa bir süre önce başlamış olan, kilise tarihinin en önemli, öze dönüş için yeniden yapılanma (*reformare*) hareketlerinden birine tek başına karşı durmaya çalışmaktadır. Hildegard'ın inandığı, insanı merkez alan kozmos anlayışına evet diyebilmek, Tenxwind'e ve temsil ettiği konventlerin değerlerine büyük ölçüde ters düşer. Hildegard'ın mistisizmi, Tanrı'nın varlığını, onun en önemli yaratısı olan insanda arayan bir *ideali* savunmasıyla ve bu arayışta her insana *birey* olarak üstün bir değer atfetmesiyle kendisinden öncekilerden ayrılır. İnsanı bu denli savunan ve yücelten Tanrı sevgisi onu diğer mistiklerden farklı kılan en önemli unsurlardan biridir. 'Erken Hıristiyanlık Manastır İdeali'ne dönüş gibi bir kaygısı olmayan Hildegard'ın, dışa açık tavırları; Tanrı sevgisinin bu dünyada kendine eziyet etmeden yaşanabilir olacağını göstermesi; ilerlemiş yaşına rağmen (bir başrahibe buna ilk kez cesaret edebilmiştir) uzun vaaz gezilerine çıkması; binyıl korkusunu henüz üzerinden atamamış, zamanını yaşamaktan korkan reformistleri çileden çıkarmaya yetmiştir.

Tenxwind ile Hildegard arasındaki mektuplaşma başlamadan bir süre önce, 30 Kasım 1147 ile 13 Şubat 1148 tarihleri arasında, Papa III. Eugenius başkanlığında Trier Konsili toplanır. Konsil'e 'taçsız papa' Clairvauxlu Bernhard, Köln ve Mainz başpiskoposlarının yanı sıra kardinaller, piskoposlar ve çok sayıda başrahip, papaz ve rahip katılır. Konsiller, Katolik dünyasının yöneticisi konumundaki ruhban elitin ruhani ve dünyevi sorunları görüşüp bir karara bağladığı, yaşanan görüş ayrılıkları nedeniyle kararların uzun yıllar tartışıldığı, dönem dönem sapkınlara verilen gözdağıyla Tanrı inancının yenilendiği meclisler olarak Hıristiyanlık dünyasında her dönemde çok önemli bir yere sahip olmuştur. Trier Konsili, daha öncekiler gibi yine yüklü bir gündemle toplanır. Ancak bu kez, Clairvaux Manastırı Başrahibi Bernhard tarafından sunulacak özel bir madde tüm gündemi unutturacağa benzemektedir.

Clairvaux Manastırı'nın kurucusu ve başrahibi Bernhard, Sistersiyenler Tarikatı'nın yayılmasında ve tanınmasında etkili olmuş en önemli isimdir. Molesmeli Aziz Robert'in önderliğinde bir araya gelen bir grup Benedikten keşiş tarafından 1098 yılında Burgonya'da, Dijon yakınlarındaki Cistercium'da ilk manastırını kuran tarikat, daha sonra 'Sistersiyenler' olarak anılmaya başlar. 1090/91 yılında yedi çocuklu bir ailenin üçüncü çocuğu olarak doğan Bernhard'ın babası düşük rütbeli bir şövalye, annesi ise ailesi Burgonya ve Champagne kökenli soylu bir kadındır. Kişiliğinin gelişmesinde önemli bir yeri olan annesini 16 yaşında kaybeden Bernhard, erken yaşlarda başladığı edebiyat öğrenimini fazla sürdüremez. Ruhban içinde yükselmek gibi bir hırsı olmayan Bernhard, çileci inzivayı kendine yaşam tarzı olarak seçer ve hep alçakgönüllü, bilgece bir yaşam sürdürür. Çok iyi bir hatip olması nedeniyle çevresince "ağzından bal akan bilgin" (*Doctor mellifluus*) olarak tanımlanan Bernhard; ilk 'Tapınakçılar' hareketini desteklemesine, haçlı seferlerine çıkılması kararı alınmasında üstlendiği role ve nihayet Rahip Abaelardus karşısında kazandığı zaferin etik sonuçları nedeniyle uğradığı eleştirilere rağmen yüzyılının en etkili ve sözüne en çok güvenilen kişiliklerinden biridir. Küçük yaştan itibaren bilime, insan psikolojisine olan yakınlığı nedeniyle günümüzde çağının 'psikoterapist'i olarak tanımlanan Bernhard, "Bakire Meryem'e Övgüler" başlığıyla yazdığı kısa metinde Meryem Ana'ya ilişkin dogmalara acımasızca saldırır. Vaazlarında ve 300 civarında mektubunda gerçek bir Hıristiyanın nasıl yaşaması gerektiğini, vicdani sorumluluklarını açıkça ortaya koyar. Tüm bu meziyetlerinin yanında mistisizmi, insana verdiği önem Aziz Bernhard'ı ölümsüzleştiren değerlerdir.[110]

Sistersiyen manastırları ancak 1120-1130 yılları arasında yaygınlaştığı halde, Bernhard dördü akrabası, otuz kadar yolda-

110 FICHTINGER: 1995, 66. İnternetten indirilmiş metin: www.abaelard.de içinde s. 2.

şıyla birlikte erken bir tarihte (1112/1113) harekete katılmış ve 25 Haziran 1115'de ilk manastırını Clairvaux'da kurmuştur.[111] Bernhard'ın katılımı Sistersiyenler Tarikatı için bir dönüm noktası olur. Tarikat yirmi beş yaşındaki Bernhard'ın 1115'de kurucu keşiş olarak görevlendirilmesiyle hızla taraftar kazanır. İlk manastır aradan geçen yıllar içinde sürekli katılımlarla döneminin en kalabalık manastırlarından biri haline gelir; 1130 yılına gelindiğinde manastırda 200'ü keşiş, 300'ü tarikat üyesi birader olmak üzere toplam 500 kişi yaşamaktadır. 1133'den 1135 yılına kadar inşa edilen yeni bir manastır ile doğuya doğru bir genişleme sağlanır. Aziz Bernhard 1153 yılındaki ölümüne kadar yaklaşık 38 yıl boyunca başkeşişlik unvanını taşıyacaktır. 1153 yılında - 67'si Clairvauxlu Aziz'e bağlı - 345 olan toplam konvent sayısı, tarikatın altın çağı olan 12. yüzyılın sonunda 530'a ulaşacaktır.

Sistersiyenler hareketi, Nursiyalı Aziz Benedictus'un, prensiplerini sağlam temeller üzerine oturttuğuna inandığı tarikatında yüzyıllar sonra yaşanan en önemli kopuşlardan biridir. Sistersiyenler başta olmak üzere Benediktenler ve diğer yeni tarikatların birbirlerini acımasızca eleştirmelerinin ardında, İsa Mesih'in tek izleyicisi olarak anılmak, diğer bir ifadeyle, tarikatlarının 'kutsal yaşamın' tek mirasçısı olarak kabul görmesini sağlama mücadelesi yatmaktadır. Robert'in Molesme Manastırı'ndan ayrılmasının nedeni, Aziz Benedictus'un ilkelerinden uzaklaşıldığına inanmasıdır.[112] Robert'e göre, yozlaşma gayet açıktır; giderek gevşetilen tarikat ilkeleri, üyeleri Tanrı yolundan uzaklaştırmakta, manastırların feodal gelirlerle zenginleşmesi

111 "Bernhard, Citeaux'a kabul edilmesinden üç yıl sonra on iki keşişle birlikte, Champagne Kontu Hugues'ün hibe ettiği, haydut sığınağı olarak bilinen ormanlık Wormwood Vadisi'nde bir manastır kurdu. Vadinin adını Clairvaux, yani *Işık Vadisi* olarak değiştirdiler ve toprağı kendi elleriyle temizleyip kilise ve barınak inşa etmeye koyuldular. Clairvaux çok sayıda hevesli genç erkeği kısa sürede kendine çekecekti." READ: 2003, 107.

de yozlaşmaya neden olmaktadır. Biraderlerin kol işçiliği inzivanın temel unsuru olmak zorundadır; yaşayabilecek kadar üretilmeli ve ibadet edilmelidir (*ora et labora*). Bu yaklaşım farklılığı, yaklaşık kırk yıl sonra *Magistra* Sponheimlı Jutta ile halefi Hildegard'ın arasındaki ibadet anlayışında ve yaşam tarzında kendini gösterecektir. Bir farkla ki, Hildegard Tanrı'ya giden yolda erken dönemin çileci biraderlerine öykünmenin bir yarar getirmeyeceğini anlamıştır.

Clairvauxlu Aziz Bemhard'ın, Trier Konsili'nde görüşülmek üzere gündeme alınmasını teklif ettiği husus, Ren Bölgesi'nden Başrahip Kuno'nun yönetimindeki Disibodenberg Benedikten Manastırı Rahibeler Konventi başrahibesi Hildegard'ın mektuplarında yazdıklarıdır: "Sana yalvarıyorum babacığım, soracağım soruları duy lütfen!" cümlesiyle başlayan ve Hildegard'ın Tanrı esiniyle gördükleri, ancak korkudan kimseyle paylaşamadığı 'vizyonları' konu alan mektupları, Papa III. Eugenius tarafından yüksek sesle tüm meclise okunur. Papa, Hildegard'ın yazdıklarından (vizyonlarından) etkilenmiştir; mektuplarda yazılanların incelenmesi için ivedilikle bir komisyon kurdurur. Papa'nın mektupları ciddiye almasında, Clairvauxlu Aziz Bemhard'ın yazışmaları kadar, Mainz Başpiskoposu Heinrich'in Hildegard'a verdiği destek de etkili olur kuşkusuz. Hildegard Biyografisi'nde; "En yüksek karar makamı olan Papa hazretlerinin bu etkileyici olayda şaşkınlığını gizleyemediği, ancak Tanrı'nın kullarını şaşırtacak şeyleri yapmaya kadir olduğundan hareketle konuyu araştırmak üzere ivedilikle bir komisyon kurulması talimatı verdiği," yazılıdır.[113]

---

112 "Doğası ve disipliniyle Cistercium'dan daha eril, kadınlarla temastan daha kararlılıkla kaçınan ya da kadınların müdahalelerine karşı daha zorlu engeller yükselten başka hiçbir dini kurum yoktu" R.W. Southern, Western Society and the Church in the Middle Ages, 1970'den aktaran READ: 2003, 109.

113 BEUYS: 2003, 123.

Sahtekâr gezgin vaizlerin, şarlatanların, hokkabazların; mistik, sibil, ermiş vb. kimliklere bürünüp cennete kabul için bilet kestikleri ortaçağda, Yüksek Ruhani Kurul tarafından ciddiye alınıp incelenmeye değer görülmek Hildegard için başlı başına bir onurdur. Papa III. Eugenius tarafından Verdun Piskoposu Başkanlığı'nda görevlendirilen Ruhani Kurul konuyu yerinde incelemek üzere hemen Disibodenberg'e gider ve kısa sürede raporunu hazırlar. Raporda Hildegard'ın 'vizyonları' ve 'gören' kimliği teyit edilir. Vizyonlarını topladığı ilk büyük eseri *Scivias*'dan bölümler Papa'ya sunulur. Nihayet 1152 yılında Hildegard, Papa III. Eugenius tarafından yazılmış bir mektup alır. Papa, Yüce Tanrı tarafından işaret edilen *Tanrı sevgisiyle yanan* bu sevgili kızının esinlediklerini Hıristiyanlarla ve de tüm insanlıkla paylaşmasını gerekli gördüğünü yazar mektubunda.

Papa'nın mektubunun ve Trier Konsili'nde yapılan görüşmenin etkileri kısa zamanda görülür. Hildegard, Hıristiyanlık dünyasının yeryüzündeki en yetkili ağzından, vizyonlarını insanlara duyurma yetkisi almıştır. Bunu daha sonra yaşamına yön veren birkaç önemli olaydan biri olarak sık sık anacaktır. Yaşananların Hıristiyanlık açısından da önemi büyüktür; o güne değin, yaklaşık bin yıllık Hıristiyanlık tarihinde, hiçbir papa bir insana, vahiy alabilme gücünü bu kuvvette teyit eden bir 'açık çek' vermemiştir.[114]

Papa III. Eugenius'un, Hildegard'ın vizyonlarıyla çevresindekilere 'yaşamsal ışık'(*lux vivens*) verebilecek bir kaynak olduğunu teyit etmesi, gördüklerini yayabilmesi için uzun süredir üzerinde çalıştığı eseri *İnanç Bilgisi*'ni (*Scivas*) tamamlanmış olması, yaşamının geri kalan bölümünde etkili olacak bazı kararları bugünden almasını gerektiriyordu. Bunlardan biri de, *Magistra*'sının son dönemlerde artan ününe paralel olarak büyüyen 'rahibeler konventi'yle Disibodenberg'den ayrılma fikriydi. Bu düşünce uzun zamandan beri Hildegard'ın zihnini meşgul et-

114 BEUYS: 2003, 124. CURIC: 1998, 60 vd.

mekle birlikte; 'rüştünü ispat etmeden' alınacak bir ayrılık kararının konvente zarar verebileceğini, karşılaşacağı zorlukların daha da büyüyeceğini çok iyi biliyordu. Kaldı ki, yaşamının yaklaşık kırk yılını geçirdiği Disibodenberg'den ayrılmanın kendisi için de kolay olmayacağını hissediyordu. Ancak Hildegard, 'Tanrı Vergisi' sıradışı bir 'öngörü yeteneği'ne sahip olduğu içindir ki, yaşamı boyunca, pek çok insanın bir yaşama sığdıramayacağı çok şeyi başarabilmiştir. Bu yeteneklerini kullanmak için çok çalışmış, doğanın kendisinden esirgediği fiziki gücü sonuna kadar kullanmıştır.

Hildegard parlayan yıldızını, uzun yıllar kendisiyle 'dengeli' diye tanımlanabilecek ilişkiler kurmuş Başrahip Kuno ve ekibinin dünyevi sorunlarla karartmak isteyebileceğinin pekâlâ farkındadır. Disibodenberg yönetimiyle kurduğu seviyeli, ancak *ortaklığa* dayalı ilişkinin, ayrılma kararıyla birlikte bozulabileceğini hisseder. Uzun süredir kendisiyle ve yardımcılarıyla tartıştığı ayrılma kararının temelinde yatan bir husus da, kendi mülkiyetinde ve yönetiminde bir manastıra duyduğu özlemdir. Başrahipin, yani erkeklerin cephesinden bakıldığı zaman rahibeler konventinin ayrılma kararı manastır için önemli bir ekonomik kayıptır. Genç rahibe adayları beraberlerinde getirdikleri *drahoma* ile manastırı ihya etmekte, manastırın malvarlığı günbegün büyümektedir. Rahibeler konventinin manastıra kazandırılan mülkü kullanabilme imkânı daima sınırlı olmuştur. Başrahip Kuno, manastır yönetimi ve hatta rahipler sağlam maddi temeller üzerine oturtulmuş, hiç de 'âdil olmayan' paylaşımla süregelen bu beraberliğin bitmesini arzu etmez elbette. Papa'nın Hildegard'a yazdığı mektupla bu nedenlere bir neden daha eklenmiştir. Kızlarının, Papa'nın mektup yazdığı, 'Tanrı esini' vizyonlarından herkesin faydalanmasını istediği '*Prophetissa Teutonica*'[115]nın yanında rahibeliğe başlamasının ayrıcalığını fark

115 *Prophetissa Teutonica* (Lat.): Almanların Peygamberi.

eden zengin ailelerin Disibodenberg'e ilgisi kısa sürede inanılmaz boyutlara ulaşır.

Hildegard'ın ayrılık kararını hayata geçirmesi durumunda, kilise çevrelerinde olduğu kadar soylular ve hatta kırsal kesim insanları arasında giderek artan ününün yaratacağı etki, *endişelerin* bir kısmını oluşturmakla birlikte, asıl neden, yukarıda değindiğimiz gibi, 'yıllardır sağılan besili ineğin kaybedilmesi' endişesidir. Hildegard'ın ayrılık kararını kesinleştirmesinde, yeni bir manastır yerinin bulunması ve inşa edilmesinde en büyük destekçisi Mainz Başpiskoposu Heinrich olacaktır. Amaç Disibodenberg'den ayrılıp başka bir erkekler manastırına yerleşmek değil, sadece Hildegard ve rahibelerine ait *müstakil* bir kadınlar manastırına 'sahip olmak'tır. Sadece Hildegard'ın konventine ait bir manastır, yeni bir manastır inşa etmek anlamına gelmektedir elbette. Hildegard'ın önünde, manastır yerinin seçimi, seçilen yerin tahsis edilmesi, manastır yapımı için maddi destek, rahibelerin gelir getiren drahomalarının -en azından faaliyetler belirginleşene ve ilk yıllardaki zorluklar aşılana kadar- bir kısmını geri alabilmek için Başrahip Kuno'ya karşı mücadele gibi aşılması güç sorunlar vardır. Tüm bunlara ilaveten, ilerleyen yaşıyla birlikte ağırlaşan sağlık sorunları yaşam temposunu günden güne düşürmektedir.

Yukarıda da belirttiğimiz üzere, Hildegard'ın, Disibodenberg'e artık *sığamayacağına* inananların başında Mainz Başpiskoposu Heinrich gelmektedir. Gücünü Hildegard'dan yana kullanan Mainz Başpiskoposu, unvanından ötürü çevresindekileri de kolaylıkla ikna eder. Bu dönemde Hildegard'a destek veren bir başka kişi, Rahibe Richardis'in annesi Stade Kontesi'dir. 1124 yılında ölen Nordmark Kontu Stadeli I. Rudolf'un dul karısı Richardis -kızıyla aynı ismi taşır- Sponheimli Jutta ile olan uzak akrabalık ilişkileri nedeniyle, yıllar önce genç rahibe adaylarının Disibodenberg'e kapanmalarında da maddi ve manevi destek olmuştur. Stadeler o yıllarda yörenin (Mainz Piskoposluk bölgesi) hatırı sayılan, sözüne güvenilen soylu ailelerinden biri-

dir. Kontes Richardis'in oğularından biri, Bremen Başpiskoposluğu'na (1148) kadar yükselecektir. Kontes'in, Hildegard'ın taşınmasına verdiği destek yalnızca inançları ve sosyal nedenlerden kaynaklanmaz; kızının da, geleceği ve kariyeri açısından müstakil bir rahibeler manastırında yaşamasının daha faydalı olacağına inanmaktadır. Hildegard'ın yeni manastır kurma çabalarına destek verenler arasında, yukarıda anılanlara ilaveten, İmparator Friedrich Barbarossa'nın üvey kardeşi Pfalz Kontu Konrad ve Kral III. Konrad'ın kız kardeşi Bertha von Stahleck gibi nüfuzlu kişiler de vardır.

Kontes Richardis, biricik kızı Rahibe Richardis üzerine kurduğu hayallerin çok geçmeden acı sonuçlarını göreceğini bilseydi, bu taşınma olayına bu denli destek verir miydi, bilinmez. Hildegard'ın yaşamında çok önemli bir yer tutan bu konuya tekrar döneceğim ancak şimdi Disibodenberg Manastırı'yla yollarını ayırabilmek için her fırsatı değerlendiren Hidegard'ın çabalarına göz atalım. Hildegard'ın Aziz Disibod'un yüzyıllar önce kutsadığı bu tepede kurulmuş manastırdan ayrılmasının nedeni, Disibodenberg'in kendisine giderek dar gelmeye başlamasıdır. Fiziki darlığın ötesinde, yerleşim yerinin 'konumu' Hildegard için uzun süredir sorun teşkil etmekteydi. Aziz Disibod'un 7. yüzyılda yöre halklarını Hıristiyanlaştırmak amacıyla seçtiği bu tepe, 11. yüzyılda hâlâ tüm ana yolların uzağında, kuş uçmaz kervan geçmez bir konumda yalnızlığını korumaktaydı. Başrahip Kuno ve daha önceki manastır yöneticileri Aziz Disibod'un kutsal varlığına hakaret olacağı düşüncesiyle, Piskoposluktan yer değiştirme konusunda bir talepte bulunmamışlardı; belki de bu *terk edilmişlik* duygusu kutsal topraklarda yaşanılan inzivaları anımsattığı için, manastırın ücra konumu onları rahatsız etmiyor, hatta hoşnut bile ediyordu denebilir; özcümle Disibodenberg'de yaşamaktan ziyadesiyle memnunlardı.

Ancak Hildegard farklıydı; o, Ren Nehri'nin suladığı, yeşiliyle insana cenneti anımsatan bir ovaya bakarak güneşin batışını izlemeyi, dua ederek tanyerinin ağarmasını beklemeyi arzu ediyor-

du. Gözden uzak, unutulmuş bir manastır değil, sürekli ziyaretçisi olan, beraberce dua edilebilen; kardinallerin, gezgin vaizlerin, hacıların, hatta papaların ve kralların yolculuk güzergâhını bozmadan soluklanabileceği, akşam duasına katılabileceği bir mekân, herkese açık gerçek bir *Gotteshaus*[116] düşlüyordu. Herkesi 'Tanrı misafiri' olarak kabul edebilmek, akşam ekmeğini onlarla paylaşabilmek fikri güzeldi, ancak bunun için manastırın yerinin doğru seçilmesi gerekiyordu. Hildegard'ın Ren Nehri'nin suladığı verimli topraklar üzerinde, Köln ve Trier gibi önemli merkezleri Mainz'e bağlıyan yol üzerinde bir noktayı, Bingen civarında bir yeri aklından geçirdiğini, çok sevdiği ve güvendiği kardeşi Richardis'e de açmıştı. Kontes Richardis ve Başpiskopos Heinrich, Hildegard'ın isteklerine uygun bir yerin arayışı içindeyken Hildesheim Kontu Bernhard'ın Rupertsberg'de yeni bir manastır inşası için tahsis edebileceği bir alanın olduğu haberi geldi.

Bu arada Başpiskopos Heinrich ve Kontes Richardis, Rahibeler Konventinin taşınması konusunda, Başrahip Kuno'yu tüm direnmesine karşın ikna etmişlerdi. 1150 yılında, Hildegard'ın yanında sayıları 18-20 arasında değişen rahibeleri ve sadık yardımcısı, sekreteri Rahip Volmar'la birlikte taşınma gerçekleşir, ancak Rupertsberg'de inşaat faaliyetleri hâlâ devam etmektedir. Hildegard daha sonra *Vita*'sında, bir an önce Disibodenberg'den ayrılmanın kendisi için ne denli önemli olduğunu anlatacaktır.[117] Rupertsberg'e, Aziz Rupertus'un mezarı üzerine inşa edilen bir manastıra taşınmak, rahibelerin zor koşullarla mücadele etmelerini gerektirmiştir. Bu dönemde Hildegard'ı bekleyen diğer bir tehlike de, Başrahip Kuno ve ekibinin Rupertsberg'in yöneti-

116 *Gotteshaus* (Alm.): Tanrı'nın Evi (Cümle kapısının herkese açık olduğu mekân anlamında).

117 Hildegard'ın Disibodenberg'den, Rupertsberg'e (Bingen) taşınması ve karşılaştığı zorluklar, yeni manastır inşası hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. PERNOUD: 1999, 52 vd.. RILLEY: 1998, 36 vd.. CURIC: 1998, 60 vd.. BEUYS: 2003 147 vd.. DIERS: 39 vd. HORST: 2002, 165 vd. BREINDL: 1998, 44 vd.

minde söz sahibi olmak için gösterdiği çabadır. 'Erkeklerin Dünyası'nda erkeklerin boyunduruğundan kurtulmak, *özgürleşebilmek* 'Tanrı Esinli' bir *kadın* için bile kolay değildir. Hildegard bu konuda olağanüstü bir çaba göstermiş, Başpiskopos Heinrich'in yardımları ve aklının yol göstericiliği sayesinde Rupertsberg Manastırı'nı doğrudan Mainz Başpiskoposu'na bağlamayı başarmıştır. Yine manastır çevresindeki, çok büyük olmayan bağlık bir alan, Başpiskopos Heinrich'in isteği üzerine manastıra bağışlanmıştır. Rahibelerin taşınmasından sonra devam eden inşaat faaliyetleri yıllar sonra tamamlanabilmiş, manastır kilisesinde ilk ayin, Mainz Başpiskoposu Heinrich tarafından 1152 yılının 1 Mayıs'ında gerçekleştirilmiştir.

Aradan geçen yıllar içinde manastırın gösterdiği şaşırtıcı gelişmenin en önemli tanığı, 1177 yılında Hildegard'ın son sekreteri olarak Rupertsberg'e gelen Rahip Gemblouxlu Wibert'dir. Rahip, bir arkadaşına yazdığı mektupta, Rupertsberg'in mamur hali karşısında düştüğü şaşkınlığı şöyle dile getirir: [Bu manastır] "yeryüzünün en zengin ya da en güçlü imparatoru veya piskoposu tarafından inşa ettirilmedi, bilakis yoksul ve zayıf bir kadın tarafından kuruldu. Yaklaşık 27 yıl gibi kısa bir süre içinde tüm yaşam ve çalışma mekânlarına su şebekesi döşenmiş, beslenme ve barınma koşulları iyileştirilmiş ve tüm bunlar sadece sayıları elliyi bulan rahibe için değil, manastır içinde görevli tüm çalışanlar için sağlanmış."[118] Hildegard'ın yaşadığı dönemde rahibe manastırları genellikle yirmi ile otuz rahibeden oluşurken, Ruperstberg'de yaşayan rahibelerin sayısının elliye ulaşması dikkat çekicidir.

Ellili yıllar Hildegard'a, başarının (vizyonlarını topladığı kitapların ilki olan –*Scivias*'ın tamamlanması, kendi manastırı Rupertsberg'e taşınması) yanında sıkıntı ve acıları da beraberinde getirecektir. Hildegard, Disibodenberg'e kapandığından beri

118 DIERS: 2002, 44.; HORST: 2002, 165-166.

kendisine hep destek olan, özellikle Papa III. Eugenius tarafından tanınması için büyük çaba harcayan, yine Disibodenberg'den ayrılış kararına en büyük desteği veren Mainz Başpiskoposu Heinrich'in 1153 yılında İmparator Friedrich Barbarossa tarafından azledilmesiyle önemli bir destekçisinden mahrum kalacaktır. Aynı yıl, mektuplaşma dışında hiç yüz yüze görüşememiş olsalar da, Hıristiyanların 'taçsız kralı', hamisi, manevi babası, Clairvauxlu Bernhard'ı kaybeder. Ardından, 1155 yılında Disibodenberg'den ayrılışı sırasında aralarında gerginlik yaşansa da, aynı manastırda birlikte geçirdiği uzun yıllar nedeniyle her zaman hayırla anacağı Başrahip Kuno'nun ölümüyle bir kez daha sarsılır.

Bu kayıplar içinde bir tanesi Hildegard'ı derinden etkileyecektir. Sevgili yoldaşı Rahibe Richardis'in zamansız ölümü, kendi ifadesiyle, *yüreğinde hiçbir zaman iyileşemeyecek derin bir yara* açar. Hildegard'ın Richardis'le ilişkisi, Hildegard-Jutta arasında kurulan abla-kardeş, anne-kız, usta-çırak ilişkisine benzer. Jutta için Hildegard ne idiyse, Hildegard için de Richardis aynıdır. Kendisinden yaşça küçük olan bu soylu kız, Jutta'nın ölümünden sonra Hildegard'ın her şeyini paylaştığı can yoldaşı olacaktır. Ancak Rupertsberg'e taşınmalarından bir süre sonra, Richardis'in annesi Stade Kontes'i kızının Hildegard'ın yanında yeteri kadar olgunlaştığına inandığı için Bremen Piskoposluğu tarafından Bassum Rahibeler Konventi yöneticiliğine aday gösterilmesine karşı çıkmaz, hatta destekler. Richardis'in adaylığını annesinin yanı sıra, Bremen Başpiskoposu olan ağabeyi Hartwig de destekler. Bu adaylığa tek karşı çıkan Hildegard olur; her şeyini paylaştığı öğrencisi, en yakın yardımcısı, varlığıyla yaşama sevinci veren 'kız kardeşi'nin böyle birden bire ayrılıp gitmesini kabullenemez. Hildegard'ın Richardis konusunda fazlasıyla duygusal davrandığı anlaşılıyor; bu ayrılığın kendisinden de bir şeyleri alıp götüreceğine mi inanmıştır bilinmez ama Richardis'in manastırdan ayrılmasına şiddetle karşı çıkar. Hildegard'ın anlattıklarının kaydeden, aldığı notları düzenleyen, daha

sonra temize çeken sekreteri Rahip Volmar'la birlikte Richardis'tir. Anlaşıldığı kadarıyla Hildegard, vizyonlarını inançla kaydeden Richardis'in gidişiyle bir gözünü kaybetmiş gibi olur.

Hildegard'ın kendisine çok yakın hissettiği hemcinsi Jutta'nın ölümünden sonra, Richardis'i onun yerine koyduğunu söylemek abartılı olmaz. Jutta'nın erken bir yaşta *onu yalnız bırakıp gitmesinden* sonra, tam güvenebileceği, ileride manastırın idari sorumluluklarını devredebileceği, daha da önemlisi yüreğiyle bağlandığı bir kız kardeşe kavuşmuşken, onu da birdenbire kaybetme noktasına gelmesinin Hildegard'ı duygusal bir bunalıma ittiği anlaşılıyor. Hildegard, Richardis ve ailesi nezdinde yaptığı ikna çabalarında yalnız kalır, hatta o güne değin çok saygılı bir ilişkisi olan Başpiskopos Heinrich'ten sert, sitem dolu bir mektup alır. Dışardan bakıldığında, Hildegard Richardis'in başrahibeliğe terfi etmesine engel olmak istermiş gibi bir izlenim edinilmekle birlikte, gerçek tamamıyla farklıdır. Hildegard'ın tüm direnişine karşın Richardis Bassum Manastırı Rahibeler Konventi Başrahibeliği'ne atanır. Hildegard, Bassum Manastırı'na atandıktan sonra Richardis'e yazdığı mektuplarda geri dönmesi için büyük bir içtenlikle yalvarır; "Neden beni öksüz bırakıp gittin? Ben senin soylu kişiliğini, saflığını, geleneklerini, aklını, iffetini, tüm kişiliğini yürekten sevdim..." [119]

Richardis'in ağabeyi, Hildegard'a gönderdiği mektupta bu ayrılıktan Richardis'in de pek memnun olmadığını, hatta Rupertsberg'den ayrıldıktan sonra sık sık ağladığını yazar. Ancak Richardis'in ağabeyi Bremen Başpiskoposu Hartwig, bu mektubu (1152) acı bir haberi vermek için kaleme almıştır; Richardis 29 Ekim günü vefat etmiştir. Tüm acısına rağmen mektubunda "...sana kız kardeşimizin, benim, senin değil, öldüğünü,"[120] ifadesiyle, Rupertsberg'den zorlu ayrılış sonrasında yaşanan büyük

119 DIERS: 2002, 46.

120 PERNOUD: 1999, 53.

acıdan sanki Hildegard'ı sorumlu tutar. Mektuptaki; *senin değil, benim* kız kardeşim ifadesi Richardis'in Hildegard'ı, kız kardeşliğinden, ölünce, sonsuza kadar mahrum bırakarak öç aldığı izlenimini uyandırmakla birlikte, mektubunun sonunda, gözünü kör eden acıdan sıyrıldığı bir anda yüreğinin sesine uyar ve ondan kardeşi için hayır duasını esirgememesini özellikle rica eder.[121] Richardis'in Rupertsberg'den ayrıldıktan kısa bir süre sonra yaşamını yitirmesinin, Bingenli Azize'nin hayatındaki en büyük yıkımlardan biri olduğu anlaşılıyor. Yıllar önce Jutta'nın ölümünün Hildegard'ı bu denli sarsınamasının nedeni, aradan geçen yıllar içinde, Richardis'le yıllar önceki *genç rahibe Hildegard* olarak kurduğu yalın, sevgi dolu ilişkidir belki de. *Vita*'sında yazıldığı üzere, Bingenli Hildegard dostluklarını ve sevgilerini çok derinden yaşayan, çevresindekileri algılayabilecekleri sınırların ötesinde bir içtenlikle sevebilen bir kişilik olarak, yakın çevresindeki insanların ölümünden fazlasıyla etkileniyordu. Bu denli dışa dönük bir kişiliğin yakın ilişkilerinde gösterdiği bu hassasiyet (bu duygusal bağı *zaafiyet* olarak da tanımlayanlar çıkmıştır) bugün bizlere şaşırtıcı gelmektedir. Hildegard'ın manastıra kapandığı ilk yıllardaki çömezliğinden başlayarak, uzun başrahibelik dönemi boyunca aldığı kararlar, sergilediği tavırlar ve kurduğu ilişkilerle dönemin 'geleneksel' mistik kimliğine uygun bir profil çizdiğini söyleyebilmek hayli güçtür.

Hildegard, 'Bingenli Hildegard' olarak anılmasına neden olan, vizyonlarını topladığı ilk büyük eseri *Scivias*'ı, Bingen'deki Ruperstberg Rahibeler Manastırı'nın kuruluşu öncesinde tamamlar. Jutta ile geçirdiği yirmi dört yıl boyunca kendisini sürekli geliştiren, olgunlaşan Hildegard, gördüğü vizyonların yükünü, bu vizyonları her şeyini paylaştığı en yakın yoldaşlarına bile anlatmadan daha fazla taşıyamayacağını anlar. 1141 yılında, henüz 43 yaşındayken Tanrı tarafından kendisine

121 Richardis'in başrahibe adaylığı, Hildegard'ın karşı çıkışı için bkz. BEUYS: 2003, 197. vd.. RILEY: 1998, 40 vd.. PERNOUD: 1999, 52 vd..

tanınan ayrıcalığın verdiği güçle gördüklerini anlattığı ilk büyük yapıtı *Scivias*'ı[122] yazmaya başlar: "Ve bütün bunlar ben 43 yaşında iken gerçekleşti; tarifsiz bir merak ve insanı titreten bir korkudan donakalmış bir halde göksel (varlığı) yüzü gördüm. Sonra aniden her tarafı aydınlatan bir ses gökyüzünden bana doğru seslendi; 'Sen zavallı insan, sen kül olan, sen topraktan gelip toprağa gidecek olan, ne görüyor ve duyuyorsan yaz ve anlat'".[123] Bu cümlelerle başlayan *Scivias* Hildegard'ın vizyonlarını topladığı ilk kitabıdır ve tamamlanması yaklaşık on yıl sürmüştür.

İnanç Bilgisi'ni tanıtmaya başlamadan önce, V. Bölüm'de kısaca değindiğim bir konuya, Hildegard'ın vizyonları üzerine yapılan tartışmaları daha ayrıntılı biçimde ele almak istiyorum. Bu bölümde anlatılanların Bingenli Hildegard'ın '*hayalleri*'nin anlaşılabilmesinde önemli katkısı olacaktır. 'Ciddi' Hildegard araştırmacıları ve tarihçiler 'migren aurası tezi'ni tartışılmayacak denli *absürd*[124] bulmakla birlikte, Hildegard'ın 'vizyonlarını' açıklamaya yönelik tezlerden biri olması ve akademik çevrelerce kabul görmesi nedeniyle, her halükârda tartışılmaya değer gözüküyor.

Ünlü nörolog hekim Oliver Sacks'ın '*Migren*' (1970) isimli kitabında[125] yer alan '*Hildegard'ın Hayalleri*' başlıklı kısa makalesi, 'Hildegard'ın migren aurası ve hayalleri arasındaki ilişkiyi' konu alan ilk çalışma olmamakla birlikte, Prof. Sacks'ın haklı kazanılmış mesleki ünü ve mükemmel dili, makalesini, bu konuda en çok tanınan ve atıf yapılanlarından biri kılmaya yetiyor.

---

122 *Scivias* (*Scito vias Domini*); Tanrı'nın Yollarını Bil.

123 Hildegard von BINGEN: 1998, 5.

124 SCHIPPERGES: 2001, 14.

125 "*Hildegard'ın Hayalleri*" başlıklı makale ilk kez Oliver Sacks'ın *Migren* (1970) isimli kitabında ek olarak yer almış (s. 385-388), daha sonra 1985 yılında yayımlanan *Karısını Şapka Sanan Adam* isimli makaleler derlemesinde (176-179) aynı isimle tekrar basılmıştır.

Oliver Sacks, *Migren* isimli kitabında migren hastalığını ayrıntılı biçimde inceler. Kitapta migreni hazırlayan koşullar, migrene yatkın bünyeler, migren tipleri, migrenin beyinde yaratabileceği hasar, yanlış tanımları, tedavisi, klinik deneyler vb. anlatılır. Sıradan, migren hastası olmayan birisi için sadece 'yoğun bir baş ağrısı' olarak tanımlanabilecek migreni anlayabilmek, Sacks'ın karmaşık ve zor bir konuyu anlaşılabilir kılma konusunda olağandışı becerisi nedeniyle, konunun uzmanı olmayanlar için şaşırtıcı bir biçimde kolaylaşıyor. Öncelikle kitaptan, iki bin yıldan beri bilinen migren hastalığına ilişkin bilgi birikimimiz son iki yüzyılda önemli ölçüde artmasına rağmen yavaşladığını, teşhis ve tedavi açısından yeni bir şeyin pek söylenmediğini öğreniyoruz. Sezar, Kant, Freud gibi ünlü isimlerin birlikte yaşamayı öğrendikleri migren hastalığı, basit migren, migren aurası ve klasik migren gibi türlere (migren eşdeğeri ataklara) ayrılıyor. Sacks'a göre, migren hastalığının bizi de ilgilendirdiği bağlamda en önemli boyutu 'aura'sıdır. '*Aura*' teriminin yaklaşık iki bin yıldan beri bazı epilepsi nöbetlerinden hemen önceki duygusal halüsinasyonları açıklamak için kullanıldığından söz ederek; sadece duyusal halüsinasyonları kapsamayan, konuşma ve algılama bozuklukları ya da kusurlarını, düşsel çılgınlık eşiği ve trans hallerini de içerdiğini ifade eden Sacks, eski metinlerde 'hayal', 'trans', 'değişim' gibi çok sayıda referansa karşın, bunların bizler için hâlâ anlaşılır olmadığına işaret eder ve tek kayda değer istisnanın Hildegard'ın tamamen migren yapısında olan hayalleri olduğunu söyler. Prof. Sacks'a göre, bu tür görsel olguların görüldüğü anlatılara ortaçağdan çok sayıda örnek verilebilmekle birlikte, bulgular ile migren arasında *açık* bir ilişki olduğunun tespit edilebilmesi için yaklaşık altı yüz yıl geçmesi gerekecektir.[126]

Oliver Sacks anılan makalesinde, Bingenli Hildegard'ın dinsel temalı vizyonlarını konu alan üçlemesinde (*İnanç Bilgisi, Ya-*

126 SACKS: 2002, 83-85.

şam Bilgisi, Dünya ve İnsan Hakkında) yer alan *tasarımların* migren krizlerinde yaşanan görsel *aura*larda oluşturulduğunu *iddia* eder. Özellikle de bu tespitin, ileri derecede migren hastası olduğuna inandığı Hildegard'ın eserlerindeki çizimlerle örtüştüğünü de belirtir ve tipik migren aurası bir hastanın hayallerini yansıtan bu çizimlerin bugünün migren hekimliğine hasta-doktor kimliklerinin örtüşmesi bakımından büyük katkılar sağladığını söyler. Sacks'ın makalesine C. Singer'in 1958 tarihli[127] çalışması kaynaklık etmektedir: "Her devrin dini literatürü, parlayan bir ışığın eşlik ettiği, tarifi mümkün olmayan muazzam duyguların anlatımlarıyla doludur (...) Vakaların büyük çoğunluğunda, bu tür duygu ve deneyimlerin isterik ve psikotik bir coşku mu yoksa birtakım esrime belirtileri, epilepsi ya da migren belirtileri mi olduğunu tahmin etmek güçtür. Bingenli Hildegard'ın (1098-1180) vakası çok ayrıcalıklı ve kendine hastır. İnançlı bir insan ve bir rahibe olan Hildegard, sıradışı bir zekâya ve edebi bir güce sahipti. Çocukluk yıllarından itibaren ölümüne dek sayısız hayaller gördü ve günümüze dek ulaşabilmiş *Scivias* ve *Liber divinorum operum simplicis hominis* (İlahi Çalışmalar Kitabı) adlı eserlerinde bu hayallerin resimleri ve onlara ilişkin detaylı hikâyelere yer verdi."[128]

Oliver Sacks'ın kısa makalesinin ana fikri; Hildegard'ın vizyonlarını anlamamızda ve yorumlayabilmemizde onun yazdık-

---

127 Schipperges ise Charles Singer'in "The scientific views and visions of Saint Hildegard. Studies in the history and method of science." (Azize Hildergard'ın bilimsel görüşleri ve vizyonları. Bilimsel yöntem ve tarih çalışmaları) (1917) makalesine atıf yapmaktadır. SCHIPPERGES: 2001, 14 ve 120.

Büyük olasılıkla Oliver Sacks tarafından anılan makalenin daha sonraki yıllarda (1958) yapılan yeni bir basımına atıf yapılmaktadır; "The Vision of Hildegard of Bingen": From Magic to Science *(Bingenli Hidegard'ın Vizyonu: Büyüden Bilime)* içinde Dover, NY. SACKS: 2002, 385 ve 410.

128 SACKS: 2002, 385.

larının yanında resimlerinin de önemli olduğudur. Sacks, kitabının üçüncü bölümü 'Migren Aurası ve Klasik Migren'de 'özgün duyusal halüsinasyonlar'a detaylı biçimde yer verir; "En basit halüsinasyon, görme alanı boyunca izlenebilen parlak yıldızların, kıvılcımların, şimşeklerin ve basit geometrik şekillerin görülmesidir. (...) Sıklıkla rastlanan diğer basit halüsinasyonlar hastaların suda rüzgârın titreşmesi ya da ıslanmış ipek kumaştan bakmaya benzettikleri, görme alanında küçük dalgalanmalar, titremeler ve dalgalanmalar şeklindeki hayallerdir." Daha karmaşık bir tür olan '*migren skotoması*'nda[129] hasta uzun süren ayrıntılı hayaller görmektedir. Sacks takip eden sayfalarda migren skotomasının farklı tiplerini (hareketli yıldızsal spektrum, genişleyen açılı spektrum, genişleyen negatif skotom, gökkuşağı spektrumu, parıldayan skotom vb.) çizimlerle açıklamaya çalışır.[130] Hildegard'ı konu alan makaleye dönmeden önce Oliver Sacks'ın *Migren* isimli kitabının bu bölümünde yer alan bilgilerin *migren aurası*na dayalı halüsinasyonları anlayabilmek açısından, *meslekten* olmayan okuyucu için yararlı başlangıç bilgilerini içerdiğini belirtmek gerekir.

Ancak Hildegard araştırmacıları; Hildegard'ın vizyonlarında anlatılanların, vizyonların görülme şekli (uyanık, bilinçli, trans hali olmaksızın) göz önünde bulundurularak, migren ataklarıyla ilişkilendirilmesini bütünüyle anlamsız buluyorlar. Böyle bir yaklaşımı, Hildegard'ın mistik kimliğinin hiçe sayması nedeniyle fazla basit ve *bilimsel* bulan Schipperges, Hildegard'ın vizyonlarını sağaltım amaçlı narsisist eğilimlerle (Werthmann, 1993), histeri nöbetleriyle (Hattemer, 1930) veya migren ataklarıyla açıklamaya çalışan (Singer, 1917) teorileri tümüyle zorla-

129 *Skotama (scotoma)*: Görmede ve görme alanında oluşan dramatik bozukluklar sonucu tuhaf ve sıklıkla parıldayıp duran parlaklıklar (parıldayan skotom) veya tuhaf bir körlük ya da görme kaybı durumu. (*Migren,* 2002) kitabının sonunda yer alan 'Sözlükçe'den alınmıştır.) SACKS: 2002, 400.

130 SACKS: 2002, 83-139. (3. Migren Aurası ve Klasik Migren)

ma birer çaba olarak görüyor. Yine Beuys, Hildegard'ın vizyonlarını hastalıklı fantezilerin veya migren ataklarının yan ürünleri olarak görenlerin, *inancını yaşama* (ruhani dünya) ile *bu dünya* (yaşanılan dünya) arasında ayrımın var olmadığı ortaçağın dünyasını hiç anlamadıklarını ileri sürüyor.[131]

Yukarıda kısaca belirtilen mistik görü yeteneğinin kaynakları ve ifade şekilleri konusunda bugüne değin yazılanlar başlı başına bir araştırma konusu olabilecek denli kapsamlı olmakla birlikte, söylediklerimizi kısaca toparlayacak olursak, şu sonuçlara varırız: Öncelikle ileri derecede migren hastalarında görülen halüsinasyonların veya hayallerin, Hildegard'ın kozmolojisini açıklamak adına kullanılmasını anlamlı ve *gerçekçi* bulmadığımı belirtmem de yarar var. Vizyonlarının anlatıldığı üçlemeyi oluşturan eserlerini, Singer ve Sacks'ın yaklaşımlarından hareketle açıklama girişimlerinin, Hildegard'ın olağanüstü bir bilgelik ve duyarlılıkla inşa edilmiş 'kozmos'unu basitleştireceğine, giderek sıradanlaştıracağına ve böylece ona en büyük haksızlığın yapılmış olacağına inanıyorum; sanırım kitabın bütünü göz önünde bulundurulduğunda bu düşüncemin haklılığı daha iyi anlaşılacaktır. İncillere, Eski Ahit'e, mezmurlara, Katolik Dünyası'nın kilise büyüklerince, azizlerce kaleme alınmış, kutsiyeti tartışılmayacak metinlere yüzlerce atfın yapıldığı vizyonlarının içeriği tahlil edilmeden yapılan yorumların en azından eksik olacağı düşüncesini paylaşıyoruz. Her ne kadar *Vita*'sında vizyonları öncesinde yoğun baş ağrıları çektiği yazılı olsa da, yaşamında hastalıksız neredeyse bir günü geçmemiş Hildegard'ın azize kimliğini, mirasçısı ve takipçisi olduğu Benedikten mistisizmini migren ataklarının sınırlarına hapsetmenin "*Hildegard aurası*"nı basitleştirme, içini boşaltma çabasından başka bir amaca hizmet etmeyeceğini bir kez daha vurgulamamız gerekiyor.

Şimdi Hildegard'ın Tanrı esinli vizyonlarını anlattığı 'üçlü-

131 BEUYS: 2003, 112-114.

sü'nün ilk eseri olan '*İnanç Bilgisi*'ne kısaca değinelim. Üç ana bölüme ayrılmış olan *Scivias*'da, birinci bölümde 6, ikinci bölümde 7, son bölümde 13 olmak üzere, toplam 26 vizyon anlatılır. Her üç kitapta da vizyonların anlatımına geçilmeden önce kısa birer giriş yazısı yer alır. Bunlarda, 'bilinmeyen bir yer'de tahtında oturan 'yüce bir varlık' hakkında Hildegard'ın ağzından yapılmış ayrıntılı tasvirlere yer verilir. Vizyonlara giriş anlamını taşıyan bu metinlerdeki tanıklıklar Hildegard'a aittir. Tasvirlerde Eski Ahit'ten alıntılar ve göndermeler dikkat çeker; *Scivias*'da Eski ve Yeni Ahit'ten toplam 140 alıntı yapılmıştır. Daha sonra Tanrı'nın kendisine seslenmesiyle, 'gördüklerine ve duyduklarına' *aracılık* etmeye başlar. Vizyonlara geçildiğinde, dildeki değişim kendini hemen hissettirir; buyurgan, zaman zaman emir kipine başvuran bu dilin, Eski Ahit'teki peygamberlerin "Ve ben, gördüm (ki)", "Ve ben, duydum (ki)" ifadelerine benzer şekilde kaleme alınmış olması dikkat çeker. 'Çıkılan yolculuğun ulaşılan noktasında *ilk elden* yapılan tanıklıklar' her fırsatta vurgulanır. Dilin özgüllüğü okuyanda, metinlerin içeriği ve yüklendiği mesajların ötesinde *derin* duygular uyandırır, çağrışımlar yapar. *İnanç Bilgisi*'nde (*Scivias*) kullanılan sembollerle yüklü resimsel dil; İsa Mesih, şeytan, cehennem, meleklerin düşüşü, kilisenin koruyucu kanatları, Kutsal Ruh ve benzeri birçok ruhani kavramın gücünü tasvirle artırarak, okuyucuda alabildiğine güçlü bir *gerçeklik* duygusu yaratır; belirli metaforlar kullanılarak (ateş, su vb.) anlatım kuvvetlendirilir. Sembollerle bezeli, bu resimsel dili, 'Hildegard Kozmolojisi'ne vakıf olmayan sıradan bir okurun anlayabilmesi güçtür. Hildegard kullandığı dilin ağır olduğunu, anlaşılmasının çaba gerektirdiğini peşinen kabul eder; ancak verilen bu emeğin karşılığı her gerçek Hıristiyan için Yüce Tanrı'nın lütfuna nail olmak gibi bir anlam taşıyorsa, bu yolda gösterilecek çabanın anlamlı olup olmadığını sorar. Hildegard, Tanrı'dan gelen esinle vahye aracılık ettiğini, onu kâğıda döktüğünü her fırsatta yineleyerek, Selamet Tarihi'ndeki konumuna da açıklık kazandırır; kendisini Eski ve Ye-

ni Ahit'te izleri sürülebilen 'Peygamberler Geleneği'nin son halkası olarak görür.[132] *Scivias*'ın 'Giriş Bölümü'nün son cümlesi, tüm kitapta anlattıklarının güvencesidir aynı zamanda: "Ve gökten bana seslenen sesi tekrar duydum; yüksek sesle anlat ve yaz."[133]

Hildegard ilk vizyonlarını kaleme aldığı andan itibaren, anlattıklarının insanlara önemli görünmek, onları etki altına almak için *uydurulmuş* birer 'hayal' olmadığını, kendisinin sadece Tanrı'nın sesine aracılık ettiğini yazar. Hildegard için ne büyük bir mutluluktur ki, Yüce Tanrı insanlara seslenebilmek için onun bedenini aracı olarak seçmiştir. Tanrı'nın buyruklarına aracılık edip, vahye bizzat tanıklık edebilmek, insanoğlunun erişebileceği en yüksek payedir. Vizyonlarının rüyalar, uyanık görülen bilinçsiz sayıklamalar ile karıştırılmamasını ister. Aracılığını üstlendiği Tanrı buyruklarını, tamamıyla uyanık ve bilinci açık 'duyduğunu' ısrarla yineler: "Bütün bunlar, ben bu dünyada 42 yıl 7 ay yaşamış iken, Tanrı'nın oğlu İsa Efendimiz'den sonraki 1141'inci yılda cereyan etti. Bulutsuz bir gökyüzünde çakan bir şimşekten ateş topu şeklinde bir ışık yansıdı. Işık beynimden içeri girdi, kalbime doğru yol aldı ve bütün göğsümü bir sıcaklık kapladı; ancak beni yakmadı, güneşin sıcaklığı gibi ısıtıcıydı. Ve birdenbire mezmurları, İncilleri, Eski Ahit'i ve kutsal metinleri tefsir edebilme yeteneğine kavuştum. Ancak bu, metinlerde yer alan kelimeleri, hece ayrımlarını, dilbilgisi kurallarını ve zamansal farklılıklarını kullanabilecek bir yetenek değildi. Mucizelerin benim üzerimdeki gizemli gücünü çocukluğumdan beri tanıyor ve biliyorum. Benzeri mucizeleri ilk kez 5 yaşında iken yaşamıştım. Ancak bunlardan, benim gibi yüreğinde Tanrı korkusu olan birkaç rahibe kardeşim dışında kimseye söz etmedim. Yüce Tanrı'nın inayetiyle zamanı gelinceye kadar her şeyi

132 Kendisini zaman zaman Eski Ahit'te ismi geçen Peygamber Debora (Hakimler, 4-5) ile özdeşleştirir ve öykülerinin benzeştiğine atıfta bulunur.

133 Hildegard von BINGEN: 1998, 7.

kendimde sakladım. Anlatacaklarımı, yani gördüklerimi, ne rüyada, ne uyurken ne de hezeyan halindeyken gördüm; ne bir canlının ağzından, ne de insanların birbirlerine söylediklerinden işittim. Gördüklerim bana, iradem berrak gözlerim açıkken geldi. Neler olduğunu, sıradan ölümlülerin kavrayabilmesi gerçekten zordur."[134]

Hildegard, *İnanç Bilgisi*'ne yazdığı girişte, çağının vizyonlarına tanıklık edebilecek ünlü kişiliklerini bir bir anar. Kimler yoktur ki bunların arasında: Mainz Başpiskoposu Heinrich, Roma Kralı Konrad, Disibodenberg Manastırı Başrahibi Kuno ve nihayet Papa III. Eugenius ve daha niceleri. Ve konuştuklarının ve yazdıklarının kendisinin veya bir başkasının buluşu olmadığını, gördükleri ve duyduklarının 'Göksel Esin'den aldığı ilhamla, Yüce Tanrı'nın kendisine bahşettiği *sırlar* olduğunu açıklar.

Hildegard'ın 43 yaşındayken yazmaya başladığı, on yıllık bir emekle 1151 yılında tamamlanan *Scivias*'da kişiliğine ilişkin önemli ipuçları vardır. Manastıra kapandığında henüz ondört yaşında bir genç kız olan Hildegard, aradan geçen çeyrek yüzyıldan fazla bir zamanda, ustası Sponheimli Jutta'nın himayesinde Benedikten kültürüyle yoğrulmuş bir yaşam sürmüş ve çevresinde saygınlık kazanmıştır. Hildegard'ın uzun yaşamı boyunca eksikliğini hissettiği tek şey, çağının iyi eğitimli her bireyi gibi kusursuz Latince okuyabilme ve yazabilme yetisinden yoksun olmasıdır. Okuma yeteneğini, koroda yıllarca mezmur söyleme ve dua tekrarları sayesinde kendi kendine geliştirmiş, ancak Latince yazma konusunda aynı düzeyde bir yetkinliğe kavuşamamıştır. Özellikle Latince kaleme aldığı metinlerdeki yaptığı dilbilgisi hataları, ifade bozukluklarına, anlam kaymalarına neden olmakta, onu rahatsız etmektedir. İlk yapıtına başlarken bu eksikliğinin farkında olan Hildegard, sadık sekreteri, can yoldaşı

134 Hildegard von BINGEN: 1998, 5-6.

Rahip Volmar'ın yardımları sayesinde vizyonlarını metin haline getirebilmiştir. Hildegard'ın uzun süren *görme* seanslarını takiben balmumu yazı tahtasına düşen Tanrı esini kelimeleri, sadık sekreteri Rahip Volmar ve genç yoldaşı Rahibe Richardis tarafından kopyalanıyordu. Metinlerin dilbilgisi hatalarından temizlenmesinin ardından, anlam okumaları Hildegard tarafından yapılıyor, daha sonra metinler yine onun gözetiminde parşömen üzerine temize çekiliyordu.

Toplam üç kitaptan oluşan *İnanç Bilgisi*'nin 6 vizyondan oluşan birinci kitabında ana ekseni 'Yaratılış' oluşturur. Tanrının sırları (insanoğlunu yaratma) ve meleklerin düşüşü (Tanrı katından kovuluşu) konuları tematik olarak irdelenir. Tanrı'nın varlığının ve gücünün ebediliği, şeytanın insanoğlunu yoldan çıkarmak için başvurduğu yöntemler, sonsuz acılara açılan cehennem kapılarının ardında olanlar, Âdem'in ilk günahı işlemesiyle cennetin kapılarının kendisine kapanması ve bundan böyle insanoğlunun iyi ile kötü, tin ile madde arasında seçim yapmak zorunda bırakılması birinci kitapta işlenen konulardan bazılarıdır. İlk kitaptaki vizyonlar içinde çarpıcı ve ilginç konuların işlendiği bazı alt başlıkları şöyledir: Aralarında akrabalık ilişkisi olanların evlenmesi neden sakıncalıdır? Eski Ahit'te bu tür evliliklere hoşgörüyle bakılırken, akraba evlilikleri Yeni Ahit'te neden tamamıyla yasaklanmıştır? Evlilik çağına gelmiş bir erkek, yine evlenme çağına gelmiş bir kadınla evlenebilir. Erkek amaçsızca (üreme amacı olmaksızın) kendi zevki için kendini tatminden kaçınmalıdır. Neden doğum yapmış veya tecavüze uğramış bir kadının kiliseye girmesi caiz değildir? Hamile bir kadınla ilişkiye girerek onu lekeleyen katildir. Evrenin yumurtaya benzeyen (elipsoid) biçiminin, güneşin doğuşunun, batışının, depremin, kuzey ve doğu yönleri arasındaki yüksek dağın anlamı. Şeytan büyü sanatını kullanarak insanları nasıl oyuncağı haline getirebilir? Melekler korosunun üyeleri ve onları belirleyen özellikler nelerdir?

Yukarıda andıklarımız *İnanç Bigisi*'nin 6 vizyondan oluşan birinci kitabındaki 122 başlıktan sadece birkaçıdır. Her vizyon kendi içinde, ana başlığına uygun bir biçimde tematik ve içsel tutarlılığa sahiptir. Metinler içinde, konunun anlamına göre gerekiyorsa Eski Ahit'ten alıntılar ve/veya Eski Ahit'e göndermeler yapılmıştır. Kitapta Yeni Ahit'ten yapılan alıntılar, Tevrat ve Mezmurlar Kitabı'ndan (Zebur) yapılan alıntılara göre azdır. Hildegard'ın Kutsal Kitap'a, hemen hemen işlediği her konuya uygun düşecek bir bab bulabilecek denli vakıf olması, 12. yüzyılda yaşamış bir rahibe için şaşırtıcıdır. Birinci kitabın altı vizyondan oluşması Hildegard'ın sık sık başvurduğu 'sayı sembolizmi'nin tipik örneklerinden biridir. 'Yaratılış'a ayırdığı ikinci vizyonla, Tanrı'nın yeri, göğü ve üzerindekileri yarattığı altı günlük süreye gönderme yapar.

Yedi vizyondan oluşan ikinci kitabın ana izleği, İsa Mesih ve 'Kutsal Üçlü Birlik'e (Baba, Oğul ve Kutsal Ruh) dayanır. İsa Mesih'in insanları fanilik bağlarından kurtararak ebedi saadete kavuşturma görevi şeytana karşı verilen mücadelede en önemli görevdir. Mesih, şeytanın alt edilmesi görevini, 'Kilise Ana'nın da desteğiyle başarıyla tamamlar; büyük düşman ikinci kitabın sonunda yenilmiştir. Sayı sembolizmi 7 vizyondan (264 başlık) oluşan ikinci kitapta da sürer; kutsallığın sayısı (Kutsal Üçlü Birlik) 3 ile (*İnanç Bilgisi*'nin 3 kitaptan oluştuğunu anımsayalım), maddi düzenin (dünyanın) sayısı olan 4'ün toplanmasıyla mükemmelliğin sayısı 7'ye ulaşılır.

İnanç Bilgisi'nin üçüncü ve son kitabı 13 vizyondan oluşur. Son kitapta, ilk iki kitapta anlatılanların bir değerlendirilmesi yapılır ve 'Ebedi Tanrısal Düzen'in nasıl adım adım inşa edileceği anlatılır. Hildegard, vizyonlarında sıklıkla kullandığı yapı, kule, sütun, üçlü duvar vb. kavramlarla analoji yaparak Roma üslubu görkemli kilise, manastır inşa sanatını çağrıştırır; Tanrısal Düzen'in yeryüzünde kurulduğu ideal -hücre- mekânlar olarak kiliseler ve manastırlar tüm maddi dünyaya örnek olabilir.

Sayı sembolizmi üçüncü yani son kitapta da devam eder; üçüncü kitap 13 vizyondan oluşur; bu sayı aynı zamanda ilk iki kitaptaki (6+7) toplam vizyon sayısıdır. Üçüncü kitabın sonunda yer alan metin, her ne kadar 13. Vizyon olarak numaralandırılmış olsa da, vizyondan ziyade 'Azizlere Övgüler' olarak kaleme alınmış, sonradan Hildegard tarafından "*Ordo virtutum*" (Güçlerin Oyunu) adıyla bestelenmiş tarihteki ilk müzikli dramanın metnidir. 13. Vizyonu üçüncü kitaptan çıkardığımızda, geriye İncillerde sıklıkla karşımıza çıkan bir sayı, 12 kalır; İsa Mesih'in 12 havarisi, İsrail'in 12 kavmi gibi Kutsal Kitap'tan çağrışımlarla, bir yılın 12 ayı, günü ikiye bölen gecenin 12 saati, 12 burç vb. dünyevi çağrışımlarla *İnanç Bilgisi*'nin (266 başlıklı) üçüncü kitabı sona erer.[135]

Günümüzün baskı tekniğiyle 600 sayfanın üzerinde bir hacme ulaşan kitabın döneminin seçkin okuyucusuna, ruhban elitine yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Selamet Tarihi'nin üç evresi (Yaratılış, Ebedi Saadet için İsa Mesih'in Dönüşü ve Zamanların Sonu) *İnanç Bilgisi*'ni oluşturan 26 vizyonda (üç kitap) ayrıntılı biçimde ele alınır. Hildegard'ın tüm metinlerinde kadın ile erkek birbirine eşit, iki farklı cinsiyet olarak görülür. Hildegard, erkeğin *yaratılış* itibariyle kadından üstün olduğunu (ilk kadın, ilk erkekten yaradılmamış mıdır) kabul etmekle birlikte, geleneksel teoloji yazınının 'kadın'ı algılama biçimine karşı çıkar ve 'insan'a olan inancını hep önde tutar. Erkek kadından önce yaratılmış, kadının yaratılışına öncülük etmiştir, ancak daha sonra kadınla erkek birleşerek insan neslinin devamına aracılık etmişlerdir. Hildegard 'ilk günah'ı, *cinsellik* etiketinden arındırılmış bir boyutta anlamaya çalışır. Aziz Augustinus'un cinselliği temel alan 'ilk günah' tasarımı bu çabalara önemli bir engel oluşturmaktadır.

135 Sayı sembolizmi üzerine mükemmel bir çalışma için bkz. SCHIMMEL: 2000.

Hıristiyanlık Augustinus'un faydalı amaçlar dışında cinselliği, bedensel hazzı yasaklayan öğretisini yüzyıllardır tek doğru olarak kabul etmiştir. Bu noktada Hildegard'ın, işlenen günahı, Havva'nın, giderek tüm kadınların günahı olmaktan çıkarmak için verdiği mücadele anlamlı, dahası şaşırtıcıdır; varlığını, nedenlerini ve *gerekliliğini* tartışmadığı günahın, sadece Havva ve Âdem'le sınırlı kalması gerektiğine inanır. Havva ile Âdem 'kötülük'le tanışmakla cezalarını fazlasıyla ödemişlerdir. Havva'nın işlediği suçun yükünü, torunları nesiller boyu yüklenmek zorunda değildir. Kilise o güne değin tüm suçu Havva'nın sırtına yükleyerek, kötülüğün kaynağı, kendisi, gerçek düşman 'şeytan'ı gözden kaçırmıştır. Havva'nın, Âdem'i büyük bir tutkuyla sevdiğini gören şeytan, yılan kılığına girerek Havva'nın yasak meyveyi yemesini sağlamış ve onun *zaafiyetinden* faydalanmıştır. Yasaklanmış meyveden Âdem'in de yediği unutulmamalıdır.[136] Hildegard'ın 'Yaratılış' bağlamında ilk günah ve kadının Hıristiyanlıktaki yeri üzerine yaptığı bu cüretkâr yorumların eşi benzeri kendisinden önceki yüzyıllarda hiçbir kadın tarafından yapılmadığı gibi, kendisinden sonra da yüzyıllar boyu, bir kadından bu denli keskin bir çıkış duyulmayacaktır.[137]

Daha önce belirttiğimiz gibi, *İnanç Bilgisi*'nde, Kutsal Ki-

136 BEUYS: 2003, 136.

137 Hıristiyan Batı'da 8.-11. yüzyıllar arasında Eski Ahit'in 'Yaratılış' öyküsü üzerine 21 yorum metni kaleme alınmışken, 12. yüzyılda bu rakamın 40'a çıkması dikkat çekicidir. Tartışmaların temelini, kadın ve erkeğin, *ikisinin birden*, Tanrı'nın suretinden yaratılıp yaratılmadığı sorusu oluşturur. Rahip Gratian, klasik kilise hukuku kitabı *Decretum Gratiani*'de, (Lat.) kadının kesinlikle Tanrı'nın suretinden yaratılmadığını yazar. Gratian'ın görüşü Hıristiyan ilahiyatçıların çoğunu temsil eder. Azınlığı temsil eden görüş Benedikten Başkeşiş Rupert von Deutz'dan gelir: Ne kadın ne de erkek Tanrı'nın suretinden yaratılmıştır. Clairvauxlu Bernhard gibi, Tanrı inançlarının temelinde 'sevgi' olanlara göre, Âdem ile Havva, Tanrı tarafından 'eşit olarak' yaratılmıştır. Hildegard'ın, Aziz Bernhard'ın temsil ettiği gruba yakın olduğu anlaşılmaktadır. BEUYS: 2003, 134-135.

tap'tan 140 tane alıntı yer almaktadır. Bingenli Hildegard'ın yaşadığı dönemde bir kadının, manastırın başrahibesi gibi bir unvanı da olsa, Kutsal Kitap'tan uluorta alıntılar yapması o güne değin görülmüş, duyulmuş bir şey değildi. Hildegard'ın bir kadın olarak Hıristiyanlık tarihinde gerçekleştirdiği 'ilk'lerin sayısı hayli kabarıktır. 'Renli Sibil' Hildegard'ın yaşadığı yüzyılda sıradan, (*indocta*) bir rahibenin döneminin önemli kişileriyle mektuplaşması; ardından yüz yüze tanışması; çömezlikten kurtulduktan sonra kendi manastırını kurmak için uzun süre mücadele etmesi; erkeklerin koruyucu kanatları altında yaşamayı sorgulaması; olgunluk çağında Tanrı'dan esinlendiğini çekinmeden yazması; yaşamı boyunca gerçekleştirdiği pek çok 'ilk'e verilebilecek örneklerden sadece birkaçıdır. İleride yeri geldikçe Hildegard'ın, ilk kadın besteci, ilk kadın farmakolog, ilk kadın doğa bilimcisi gibi farklı kimliklerine de değinilecektir.

X
Olgunluk Dönemi
(1152-1173)

Bingenli Hildegard, yöneticisi olduğu Ruperstberg Manastırı'nda yaşamının en verimli yıllarını geçirecektir. Doğa bilimleri ve hekimlik sanatı alanındaki eserleri, vizyonlarını konu alan üçlemesinin ikinci ve üçüncü kitaplarının tamamlanması, müzisyen kimliğiyle yaptığı besteleri, bugün hâlâ çözülememiş olan gizli (yazı) dili (*Lingua ignota*) üzerine çalışmaları; Eibingen'de Ruperstberg'e kardeş bir rahibeler manastırının kuruluşu ve nihayet Trier, Köln, Bamberg ve daha pek çok kente yaptığı ziyaretler, verilen vaazlar ve geniş kesimlerin katılımıyla düzenlenen ayinler hep bu dönemde gerçekleşecektir.

Hildegard'ın doğaya olan tutkusu onu çevresine farklı gözlerle bakmasına neden olur. Vizyonlarını konu alan eserlerine göre, doğa bilimleri, hekimlik sanatı ve evrenin algılanması üzerine yazdıkları 'Tanrısal Esin' gerektirmez. Tersine, sıradan bir ölümlünün tüm benliğiyle insanlık için yaptığı, bitmez tükenmez bir arayışın, yolculuğun sonucudur. Geride bıraktığımız

yirminci yüzyılın son çeyreğinde gelişmiş kapitalist ülke bireyleri arasında yayılan, giderek bir tutkuya dönüşen 'sağlıklı beslenme', 'uzun yaşama', 'yaşlanmayı durdurma' vb. eğilimlerin insanlara önerdiği beslenme şekli, günümüzden 900 yıl önce yaşamış Bingenli Hildegard'ın hiç de yabancısı olmadığı konulardır. Daha da önemlisi, bugün 'alternatif tıp' olarak nitelendirilen tedavi (ve teşhis) yöntemlerinin birçoğu 900 yıl önce Hildegard tarafından ayrıntılı bir biçimde tanımlanmıştır. Geride bıraktığımız yüzyılın son çeyreğinde giderek daha sık söz edilen '*Hildegard Rönesansı*'nın temelinde, Hildegard'ın doğadaki varlıkları ve insan vücudunu konu alan eserlerinin geniş okuyucu kesimlerine ulaşarak kazandığı yaygınlık, diğer bir deyişle *popülerlik* yatmaktadır.

Hildegard 1151 yılından başlamak üzere, 1158 yılına kadar doğa ve insan vücudu üzerine kaleme aldıkları, *Doğa Bilgisi (Physica)* ve *Sağaltım Bilgisi (Causae et Curae)* başlıkları altında bir araya getirilmiştir. *Doğa Bilgisi'nde* bitkiler, elementler, taşlar ve hayvanlar ayrıntılı bir biçimde işlenirken, *Sağaltım Bilgisi'nde* evrenin yaratılışından itibaren kozmosun inşası, temel elementler ve insanın yaratılışı ele alınır, mikrokozmosda (insan) biyolojik yaşam, aksaklıklar ve alınması gereken önlemler incelenir. Hildegard, vizyonlarına ayırdığı ikinci kitabının girişinde 'farklı doğal varlıkların özellikleri' üzerine metinler kaleme aldığından bahseder; bu metinlerin vizyonlarını topladığı ilk kitabı *Scivias* ile ikincisi *Yaşam Bilgisi (Liber vitae meritorum)* arasında, yaklaşık 1151-1158 yıllarını kapsayan dönemde yazılmış olmaları gerekir.[138]

*Doğa Bilgisi'*nde bitkiler, elementler, ağaçlar, taşlar, balıklar, kuşlar, (diğer) hayvanlar, sürüngenler ve elementler dokuz kitapta, toplam 513 başlık altında incelenir. Hildegard *Doğa*

138 DIERS: 2002, 93. Yaygın inanışın tersine Hildegard uzmanı H. Schipperges metinlerin 1150 -1160 tarihleri arasında yazıldığı görüşündedir. SCHIPPERGES: 2001, 64.

Bilgisi'nde terminolojisi basit, her kesimden insan tarafından kolaylıkla anlaşılabilecek yalın bir dil kullanmıştır. Yukarıda sayılan 9 kitapçıkta anlatılanların tamamına yakın bir kısmı yazıldığı dönemde bir kadın tarafından, ilk kez bu denli ayrıntılı ele alınmaktadır. Hildegard metinlerinde sadece gündelik yaşamın (maddi) varlıklarını değil, Cermen destanlarında yaşayagelen doğaüstü varlıkları da tanımlar; şeytan, demon gibi kötücül güçlere karşı yazılan afsun dualarını, hazırlanan muskaları, geleneksel 'otacı (kadın) tıbbı'nın deneyimlerini, kutsal metinlerdeki sembolleri kendi gözlemleriyle birleştirerek olağanüstü zenginlikte bir tablo ortaya koyar. Özellikle bitkiler, ağaçlar ve taşlar üzerine yazılanlar, geleneksel ortaçağ hekimliğinin teşhis ve tedavi yöntemleriyle bütünüyle örtüşür.

Hildegard'ın yaşadığı coğrafya ve ait olduğu kültür, zengin bir büyü geleneğine sahip olduğundan, kötücül güçlerin insanlar üzerindeki zararlı etkilerine karşı -bu etki akıl zayıflığı da olabilir, zehirlenme de- büyü bozan iksirlerin hazırlanmasında kullanılan bitkilerden, muska olarak taşınacak 'tavşan kuyruğu'na kadar çok sayıda bitki, taş ve hayvan uzvu önerilir bu metinlerde. Hildegard'ın kendisinden yüzyıllar önce yaşamış kimi antikçağ ve ortaçağ hekimlerince bitkilerin şifalı ya da zehirli gücü, insan vücudundaki hayati organların çalışma şekli (dolaşım sistemi, vücut salgıları gibi) hakkında yazılmış eserlerin varlığından haberdar olduğuna dair bir ipucu yok elimizde. Paris'te Hugo von Sankt Viktor olarak ünlenen çağdaşı Kont Hugo von Blankenburg'un (1096-1141) Hildegard'ı etkileyip etkilemediğini; etkilediyse bunun hangi boyutta olduğunu bilemiyoruz. Aynı belirsizliğin, en büyük İslam hekim ve filozoflarından biri olan İbn Sina (980-1037) için de geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Hildegard gibi, beslendiği kaynakları açıklamaktan çekinmeyen, hatta büyük hürmet ve minnetle anan bir kişiliğin, yaşadığı yüzyılda Latinceye çevrilen ve yüzyıllar boyu tıbbın İncil'i olarak kabul edilen İbn Sina'nın *el-Kanun fi't-Tıb*'ını ve ünlü

Kitabü'ş-Şifa'sını oku(ya)mamasının olmasının en önemli nedeni, muhtemelen bunların varlığından haberdar olmamasıydı.[139]

Ortaçağ Avrupası'nda manastırların zengin botanik bahçelerinde yetiştirilen otlardan hazırlanmış şifalı karışımlar, Avrupa'da farmakolojinin gelişmesinde öncü bir rol oynamıştır. Avrupa'da, hekimler ile eczacılar arasındaki mesleki ayrımın netleşmeye yüz tuttuğu 17. yüzyıla kadar, hastalara şifalı terkiplerin hazırlanmasından hekimler sorumluydu. İlk manastırı kurarak, Batı'daki anlamıyla 'manastır geleneği'nin oluşmasına öncülük eden Mısırlı Rahip Pachomios'un, gündelik ihtiyaçları karşılayabilmek amacıyla manastır duvarları arasında bir botanik bahçesi kurduğunu ve burada gerekli bitkileri yetiştirdiğini biliyoruz. Nursiyalı Aziz Benedictus, Monte Cassino Manastırı kurulduğundan itibaren bilime, tefekküre verdiği önem nedeniyle Kıta Avrupası'nda ayrıcalıklı bir konuma sahip olmuştur. Yine antikçağın tüm gözde metinlerinin yanı sıra, hekimlik sanatı ve sağaltım alanındaki kaynak metinleri düzenleyerek bir araya getiren Piskopos Sevillalı Isodorus'u (560-636) da anmamız gerekiyor.

Ancak Arapça'dan Latince'ye yaptığı çevirilerle Avrupa'yı, gerçek anlamda eski Yunan tıbbı ile tanıştıran kişi, tıp bilgini Constantinus Africanus'tur (1020-1087). Africanus hekimlik tahsilinden sonra Monte Cassino Manastırı'na katıldı, burada Arap bilginlerinin hekimlik alnındaki eserlerinin yanı sıra, Hippokrates ve Bergamalı Galenos (129-199) gibi eski Yunan tıbbının ünlü hekimlerine ait yapıtları Arapça'dan Latinceye kazandırdı; Constantinus'un yaptığı çevriler önemini 15.-16. yüzyıla

139 Bingenli Hildegard'ın doğal varlıklar ve insan vücudu üzerine kaleme aldığı *Physica* (Doğa Bilgisi) ve *Causae et Curae* (Sağaltım Bilgisi) üzerine yapılan ayrıntılı bir analiz (çevirilere kaynaklık eden Latince el yazmaları, güvenilirlik düzeyleri, metinler üzerinde yapılan çalışmalar, Hildegard'ın kozmolojisi ve inanç etiği vb. konular) için *Causae et Curae*'yı Latince'den Almanca'ya çevirerek yorumlayan Heinrich Schipperges'in yazdığı 'Giriş'e bakılabilir. Hildegard von Bingen; 1992, 14-46.

kadar korudu.[140] Erken ortaçağdan itibaren batı dünyasındaki manastırlarda hatın sayılır büyüklükte bir botanik bahçesi kurma alışkanlığı gelişmiş olmakla birlikte, kentlerde ve kasabalarda kiliselerin arka cephelerinde, mezarlıklara komşu, küçük bahçelerin ortaya çıkışı daha geç dönemlere denk düşer. Manastırlar botanik bahçelerinde yetiştirilen bitkilerden elde edilen şifalı karışımların dışarıya verilmeyen formülleriyle bu alandaki hakimiyetlerini uzun süre koruyabilmişlerdir. Özellikle rahibelerin nesilden nesile aktararak kazandıkları bilgi birikimi, Avrupa tıbbı için paha biçilemez bir miras olmuştur. Kuşkusuz şifahi yollardan kazanılan birikimden daha da önemlisi manastır kütüphanelerine dünyanın dört bir yanından, özellikle de eski Yunan ve Arap dünyasından kazandırılmış el yazmalarıdır.[141]

Manastırların içinde yer alan sağaltım merkezleri, hastaneler,

---

140 REDDIG: 2000, 55-56.

Avrupa'nın güneyindeki Salerno, Toledo ve Montpellier gibi tıp okulları yüksek ortaçağa uzanan dönemde merkez olma özelliklerini büyük ölçüde Akdeniz'e açılan Arap-İslam uygarlığıyla girdikleri iletişime borçluydular. Arap dünyasının astronomi, cebir, geometri ve tıp alanlarında 8. yüzyıldan itibaren yaşadığı rönesanstan Akdeniz kıyı kentlerinin etkilenmemesi mümkün değildi. İşte bunlardan biri olan Güney İtalya'daki Salerno, Avrupa'da modern tıbbın ilk merkezidir.

"Salerno Tıp Okulu 10. yüzyılda, Aziz Petrus katedralinin yağmalanmasının yanı sıra Arap biliminin ortaya çıkışına tanık olunan Arap yayılmasının karanlık günlerinde kurulmuştu; Avrupa'nın tıp araştırma ve öğrenim kurumları arasında başta geliyordu. Montpellier gibi öteki merkezler de insanoğlunun beslenme düzeni ve ölümlü kalıbının bakımı üstünde söz sahibi olduktan çok sonraları bile, bu okul özel bir hava taşımayı sürdürdü. *Regimen Sanitatis Salernitanum*'un elyazması nüshaları 14. hatta 15. yüzyıl boyunca çoğaltıldı." BOBER: 2003, 290.

141 Avrupa manastırlarının kütüphanelerinde hekimlik sanatı üzerine eserlerin sayısı 10. yüzyılda yaşanan erken (Karolenj) rönesansın etkisiyle çoğalmaya başlar. Oysa 9. yüzyılda durum hiç de iç açıcı değildir; 9. yüzyılda ünlü St. Gallen Manastırı'nın kütüphanesinin katoloğlarında kayıtlı 1000 adet dini el yazması esere karşın, hekimlik sanatı alanındaki kayıtlı eser sayısı sadece 6'dır. REDDIG: 2000, 31.

sadece manastırın ihtiyaçlarına cevap vermekten ziyade, dışarıdan hasta kabul eden (özellikle hacılar, bakıma muhtaç yaşlılar, kadınlar, çocuklar ve şövalyeler) uzmanlaşmış merkezler olarak faaliyet göstermişlerdir. Manastırda tedavi olma şansına erişemeyen hastalar, rahibeler tarafından hazırlanarak dışarıya gönderilen şurupları evlerinde içerek şifa buluyordu. Yerleşim planları günümüze ulaşan St. Gallen Manastırı'nda sebze ve meyve bahçelerine ilaveten, sağaltım amacıyla bitkilerin yetiştirildiği bahçelerin varlığı bu anlamda dikkat çekicidir.[142]

Hildegard *Doğa Bilgisi*'nde varlıkları gözlemleme, tanımlama ve kategorize etme yöntemiyle inceler. Yaşadığı çağda Hildegard'ı tanımlamak için yapılan, 'keskin bir gözlemci ve merak sahibi bir araştırmacı' yorumu, günümüzün 'bilim kadını' tanımıyla aynıdır. Bilindiği üzere, Hildegard'ın çağdaşları, kozmosu anlamak ve yorumlayabilmek için varlıkları sınıflandırma (*klassifikation*) geleneğine sahiptiler; 'şeyleri' tasnif etmek, gruplara ayırmak, kozmosun doğru (yeniden) tanımlanması için gerekliydi. Hildegard çalışmalarında ele aldığı varlığı çok yönlü bir değerlendirmeye tabi tutar, mizacı, salgıladığı sıvılar, içeriğin zenginliği, geleneksel halk hekimliği ve manastır tıbbından kalan miras, hatta Cermen destanlarındaki rolü gibi ayrıntıları da göz önünde bulundurarak tanımlamaya çalışırdı.

Hildegard doğadaki tüm varlıkları öncelikle 'sıcak' ve 'soğuk' olmak üzere ikiye ayırır. Bitkilere '*sıcak*' tanımıyla tinsel, '*soğuk*' tanımıyla bedensel bir anlam yükler; insan bedeninde kabul gördüğü şekliyle sıcaklık bitkilerde de makbuldür. İnsanları beden ısısına göre ayırma kadim zamanlardan beri varolagelen bir inançtı. Eski çağların Sümerli, Mısırlı hekimleri bedenleri soğuk ve sıcak ayrımına tabi tutarken, kadın ile erkek vücudu arasındaki farkları, dolayısıyla cinsiyetler arası güç, dayanıklılık farklarını da ortaya koyduklarına inanıyorlardı. Bu ikili ayrım

142 Hildegard von BINGEN: 1989, 13-14.

sadece antikçağın ünlü hekimleri Hippokrates ve Galenos tarafından değil, Diogenes, Aristoteles gibi Yunanlı düşünür ve felsefeciler tarafından da araştırılmış ve tin ile ilişkilendirilmeye çalışılmıştır.[143]

Hildegard'ın 'sıcak-soğuk' ayrımına, bitkiler bağlamında baklagillerden bir örnek verelim: Buğday ve yulaf sıcak kanlı bitkilerdir; çavdar, buğdaydan biraz daha soğuk olmakla birlikte, yine de sıcak kanlı bir bitkidir. Her üçü de bünyeyi kuvvetlendirici, yerinde kullanıldığı zaman şifa verici özelliğe sahiptir. Arpa ise soğuktur, tadı iyi olmadığı gibi buğday, çavdar ve yulaf gibi kuvvetli bir bitki de değildir. İkinci ölçütle varlıklar '*nemli*' ve '*kuru*' olarak ayrılmaktadır. Nem varlıkta öz (yaşam) suyu, yani kan anlamında kullanıldığı için çok önemlidir. Yaşam suyu, nem, 'sıcak' ile eşdeğer tutulur.[144] Hildegard her bitkinin, tedavisinde etkili olduğu hastalıkları, insan sağlığına olan yararlarını birer birer sayar. Daha sonra, ne tür bir tedavi öngörülüyorsa ona göre hazırlanmış şurupların, merhemlerin kullanım şekli, miktarı (dozaj) ve terkipleri hakkında bilgi verir.

Hildegard, hastalıkları sağaltım amacıyla hazırlanması önerilen terkiplere esas olan bitkiler için 'yapraklar', 'tohumlar', 'otlar', 'tomurcuk halinde', 'çiçeklenmiş', 'kök' veya 'yumru' vb. tanımlar kullanır. Yine tedavide hazırlanan karışımın (draje) doğrudan suyla yutulmasını, açık yara söz konusu ise temizleyici ve/veya kurutucu olarak kullanılmasını, kaynatılarak kompres yapılmasını, toz halinde sıcak suya karıştırılarak buharının solunmasını veya doğrudan nefes yoluyla içe çekilmesini önerir.

143 REDDIG: 2000, 18 ve devamında. SENNET: 2001, 33 ve devamında. Ortaçağ mutfağında besinlerde soğuk-sıcak, ıslak-kuru ayrımında ayrıntılı bilgi için BOBER: 2003'e (s. 290 vd.) bakılabilir.

144 V. Conticelli ve M. Gabriele tarafından kaleme alınan "Mikrokozmos'tan Makrokozmos'a Kan'ın Öyküsü" başlıklı makalede antikçağ tıbbında ve ortaçağ hekimlik sanatında dört salgı ve kan ilişkisi ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. CONTICELLI-GABRIELLE: 2003, 108-132.

Genellikle hazırlanan karışımın vücuda sıvıyla (yutarak) alınması öngörülür; ancak dışardan vücuda sürülerek, ovulmak suretiyle tatbik edilmesi de mümkündür. Bu yöntem, henüz toz halindeki karışımın bugünkü anlamda draje haline getirilmesinin mümkün olmadığı antikçağda ve ortaçağda sıklıkla kullanılan bir yöntem olmuştur. Yine bedene sağaltım amaçlı sürülen karışım (*yağ*), ilacı sürenin elleriyle vereceği şifa ve sürülen 'yağ'ın Hıristiyanlar için taşıdığı anlam nedeniyle daima cazip olmuştur. Geç antikçağın hekimlik sanatındaki, hastalanmış organa benzeyen bitkinin şifa vereceği inancı (benzerin benzeriyle sağaltımı - *Similia similibus*- yöntemi) Hildegard tıbbında da vardır.[145]

Hildegard, *Doğa Bilgisi*'nin bitkilere ayırdığı ilk kitabına yazdığı kısa önsözde, doğanın insanlara, yaşamlarını sürdürmelerine yardımcı olacak yararlı bitkilerin yanı sıra, az da olsa şeytani özellikleri olan zararlı bitkiler de sunduğunu ansımsatır. Önerdiği reçeteler genellikle, bitki hakkında gelenekselleşmiş bir batıl inanç varsa, söz konusu batıl inancın anlatılması ve büyüyü çözmek için yapılması gerekenlerin sıralanmasıyla sona erer. Sözgelimi sıcak ve kuru bir bitki olan eğreltiotunun yetiştiği yerlerin çevresindeki alanlarda, evlerde şeytanın kötücül amaçlarını icra edebilmesi mümkün değildir. Eğreltiotu şeytanın işbirlikçisi büyücülerin kötülüklerine, dolu yağışına, gök gürlemelerine, zehirlenmelere karşı da korur. Göz/gönül/bağlama büyüsüne, geçici akıl kayıplarına ve afrodizyaklara karşı Betonika etkilidir. Hildegard karabasan görmeye karşı yatağa bırakılması önerilen Betonika yapraklarının bir diğer kullanım şeklini de açıklar; bir parça hastanın burun deliklerine, bir parça dilinin altına, birer tutam avuç içlerine, birer tutam ayaklarının altına konan Betonika yaprakları vücut ısısıyla ısınıncaya kadar konuldukları yerde tutulur. Betonika yapraklarının olmadığı kış aylarında bitkinin yumrusu aynı amaçla kullanılabilir. Anason gibi bazı bitkilerin ise kara (zararlı) büyüye karşı

145 Hildegard von BINGEN: 1989, 11-12.

muska olarak taşınması yeterlidir.[146] Hildegard, yaşadığı dönemde bilinen ve çeşitli amaçlarla gündelik yaşamda kullanılan 213 farklı bitki hakkında da ayrıntılı bilgiler verir. Kitapçık incelendiğinde, Hildegard'ın bitkilere farklı derecelerde önem verdiği görülür; bir başka deyişle, gözlemleri ve tecrübeleri bitkileri değerlendirirken kendini gösterir. Buğday, çavdar, yulaf, havlıcan, mantar, eğreltiotu, zencefil, mantar, adamkökü/kankurutan, yılanyastığı, sinirotu, pelinotu, şakayık, pelesenk yağı, kına çiçeği, adaçayı, sedefotu, rezene, kereviz, maydanoz ve marul Hildegard'ın özel önem verdiği, fayda ve zararlarının ayrıntılı bir biçimde anlattığı bitkiler olarak öne çıkarlar.

Hildegard her bitkiyi öncelikle antikçağ tıbbının geleneksel soğuk/sıcak, nemli/kuru ayrımına tabi tutarak sınıflandırır; daha önce belirttiğimiz gibi, bu ayrım sadece bitkiler için değil, Bingenli Rahibe Hildegard tarafından incelenen canlı cansız her varlık için geçerlidir. Bitkinin yararları ve/veya zararları tanımlandıktan sonra insanlar tarafından hangi amaçla kullanılacağına gelir sıra. Sözgelimi sıcak ve nemli mizaçlı (*temperament*) bitkiler zararlı (zehirli) sıvılar (salgılar) üretmezler, bu bitkiler insan için de yararlıdır. Değerlendirme, karşılaşılan soruna göre önerilen ilacı hazırlayabilmek için gereken ölçülerin (terkip) verilmesi ve tedavide uygulama şeklinin önerilmesiyle sona erer.

Hildegard'ın yaşadığı manastırlarda, çoğaltılmış türleriyle çevresine örnek olacak derecede zengin botanik bahçeleri olduğu bilinmekle birlikte, onun yeni bitki türleri geliştirmek veya bizzat bitki yetiştirmekle uğraştığına, bilfiil bahçede çalıştığına dair bir bilgi yok elimizde. Gelişmiş bir gözlem ve inceleme yeteneğinin ürünleri olarak karşımıza çıkan çalışmalarının oluşum süreçlerine ilerleyen sayfalarda tekrar döneceğiz. Hildegard'ın bitkileri şifa verdikleri alanlara göre temelde ikiye ayrılabilir; melankoli (yılanyastığı), sara nöbetleri, kekemelik, konuşma ye-

146 Hildegard von BINGEN: 1989, 15-16.

tisini yitirme (fesleğen), akıl sağlığı bozuklukları (çuha çiçeği-pelesenk yağı) ve kötücül güçlerin insan vücudu üzerinde yaptığı tahribatlara karşı kullanılanları I. grupta toplayabiliriz. II. grupta insan vücudunda eksik ve yanlış beslenmeden kaynaklanan bozuklukları (aşırı zayıflıklar vb.), zehirli hayvanlar tarafından ısırılma, sokulmayla veya zararlı bitkilerin yenmesiyle oluşan zehirlenmeleri, yaralanmaları, iç organlardaki iltihaplanmaları, dolaşım bozukluklarını, romatizma, ishal, özcümle 'bedensel hastalık' olarak nitelendirilebilecek her türlü illeti sağaltmak için kullanılması gereken otlar önerilir. Bunlara ilaveten bitkilerin iştah açıcı (kimyon, biber, hardal tohumu, pırasa), kan yapıcı (kaplıca buğdayı), cinsel gücü artırıcı/afrodizyak (benedikten-otu, kaya koruğu), kadınların ağrılı adet günlerini düzenleyici (eğreltiotu), idrar söktürücü, balgam söktürücü, bağırsak tembelliğini giderici (kırlangıçotu), müsekkin (hindistancevizi, kaplıca buğdayı), büyü çözücü (sinirotu) vb. özellikleri de sayılır. Her bitkinin tedavide uygulanma yöntemi aynı değildir. Suda kaynatılarak faydalanılan bir bitki farklı bir tedavi şeklinde kurutularak veya taze olarak şaraba yatırılabilir veya kuru ya da taze olarak tedarik edilen otun sirke veya bal ile karıştırılmadan önce yumurtanın beyazıyla ıslatılması gerekir.

Hildegard'ın, farklı coğrafyalardan bu denli değişik türde bitki hakkındaki bilgileri bir araya getirebilmesi gerçekten şaşırtıcıdır. Sözgelimi, sadece Güney Asya ve tropikal bölgelerde yetişen, yüksek ateş, sırt ve göğüs bölgesinde görülen ağrılara ve kalbinden sorunları olanlara toz halinde, şaraba veya suya karıştırılarak içilmesi önerilen havlıcanın Hildegard'ın kitabında yer alması, 9. yüzyıldan itibaren birer bilim ve eğitim merkezi haline gelen manastırların bilgi birikiminin ne denli zengin olduğunun da göstergesidir. *Doğa Bilgisi*'nin diğer bölümlerinden söz ederken de değinileceği üzere, Avrupa coğrafyasının dışından birçok doğal varlık, balıklar, kuşlar, taşlar, ağaçlar hakkında ayrıntılı bilgi yer alır kitapta. Kuşkusuz 12. yüzyılın Avrupası'nda

bu bilgilere sadece Doğu'nun pahalı ve kıymetli mallarla dolu maddi dünyası değil, efsaneleri, gizemli öyküleriyle bezeli zengin hayal dünyası da kaynaklık edecektir. Hindistan limanlarından yük alan gemilere, Arabistan'dan, Mısır'dan yola çıkan kervanlara sadece ipekli kumaşlar, baharat, kıymetli taşlar yüklenmez. 12. yüzyıldan itibaren misyoner keşişler, gezgin vaizler, hacılar, kâşifler, maceraperestler, İslam dünyasından Avrupa'ya doğru *tersine* bir göçün içinde bulurlar kendilerini. Çünkü Arap dünyası Antik dünyanın görkemli düşünsel mirasını çok önceden, 7. yüzyıldan başlayarak kendine mal edebilmiştir; Avrupa'ya, yanı başındaki Eski Yunan ve Roma medeniyetlerini, hem de kâfirlerin dilinden, çeviri yoluyla yeniden keşfetmek kalmıştır geriye. Bu dolaylı kazanım Avrupa için sonucu değiştirmez, Akdeniz'deki limanlar aracılığıyla 'dünyanın bilgisi' Avrupa'ya taşınır. İşte havlıcan gibi bir bitkinin Bingenli Hildegard'ın kitabında yer almasının kökeninde bilginin kendine sınır tanımayan akışkanlığı yatar. Kanımca burada bizler için dikkat çekici olan, Hildegard'ın Avrupa'ya gelmiş bu ve benzeri birçok bilgiye ulaşmada gösterdiği maharettir.

Yeniden *Doğa Bilgisi*'nin 'Bitkiler' başlıklı birinci kitabına dönelim; Hildegard okuyucuyu, özsuları zehirli olan bitkilerin kullanımı konusunda uyarmayı ihmal etmez, ölçülü kullanıldığı zaman şifa veren bu bitkilerin fazlasının ölüme neden olabileceğinin altını önemle çizer. Bölüm boyunca, bir bitki anlatılırken, o bitkiyle birlikte uygulanan başka bitkiler de sık sık anılır. Nane, marul gibi kimi bitkiler dört farklı türle temsil edilirler. Hildegard sindirimini kolaylaştırmak için bazı bitkilerin pişirilerek yenmesini önerir, böylece bünye yorulmamış olacaktır. Yine ağaçlarda yetişen meyvelerin suları pişirilmeden içilirse/yenirse sağlığa zarar verebilir; pişirilmiş meyve suları, insan vücudundaki kan misali sağlığa çok yararlıdır. Sağaltım amacıyla hazırlanan bitkilere iki temel besin eşlik eder: Bal ve şarap. Hazırlanan tozlar, yerine göre ya balla karıştırılarak yenir ya da şarapla birlikte içilir.

Hildegard, bitkilerin fiziksel hastalıklar kadar, akıl sağlığı bozukluklarına karşı kullanımı hakkında bilgilere de yer verir. Hildegard'ın yaşadığı dönemde, şeytan, demon gibi kötücül güçlerin insan sağlığına verebileceği zarar sonucunda oluşan rahatsızlığı, karın ağrısından, yüksek ateşten veya iltihap kapmış bir yaradan ayırmak mümkün değildir. Bir farkla ki, şeytanın verdiği zarar etkisini *genellikle* bozulan akıl sağlığı üzerinde gösterir. Ortaçağ'da sadece hekimlerin değil, düşünen, yazan hemen her kesimden insanın büyük ilgi duyduğu mizaç bozuklukları, melankoli hali ve akıl hastalıkları başlığında toplanabilecek daha birçok işlev bozukluğunu sağaltacak bitkiler her zaman mevcuttur. Hildegard, büyüyle bağlanmış bir gözü açacak, şeytan tarafından işgal edilmiş bir ruhu arındıracak bitkilerin nasıl kullanılacağına dair ayrıntılı bilgilere yer verir kitabında. Hildegard'ın sunduğu reçetelerin bugün için ussallığını tartışmaktan çok, 'nasıl bir dünya'da bu terkiplerin hazırlandığını irdelemenin yararlı olacağı kanısındayım. Sadece Almanca'da isminde '*cadı*' geçen 60, '*şeytan*' geçen yaklaşık 120 bitki olduğu düşünüldüğünde ne demek istediğimiz daha iyi anlaşılacaktır.[147] Ortaçağı yaşayan Avrupa insanına, antikçağdan köklü bir demonoloji geleneği miras kalmıştır; Hıristiyanlığın kabulüyle aradan geçen yüzyıllar içinde buna eklenen bir dizi coğrafi, ekonomik ve toplumsal nedenin yanı sıra, Katolik Kilisesi'nin giderek yitirdiği iktidarını sürdürebilme arayışında kendine yöntem olarak fanatizmi seçmesiyle, Hildegard'ın ölümünden yaklaşık iki yüzyıl sonra, yani 15. yüzyılın başından itibaren Avrupa topraklarında yaklaşık üç yüzyıl süreyle binlerce insanın yaşamına mal olacak bir toplumsal cinnetin yaşanması kaçınılmaz olacaktır.[148]

147 ABRAHAM-THINNES: 1997, 101.

148 Avrupa'da yaklaşık 350 yıllık bir döneme yayılan (1430-1780), binlerce insanın ölümüne neden olan ve tarihçiler tarafından 'Cadı Avı Çağı' olarak nitelendirilen dönem hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. AKIN: 2001.

Hildegard'ın da önem verdiği bitkilerden biri olan adam(otu)kökü/kankurutan (*mandragora*) kendisine atfedilen güçlerle yüzyıllar boyunca insanları *büyülemiştir*. Anayurdu Akdeniz bölgesi ve Uzakdoğu olan adamotunun antikçağdan beri tanındığına dair bilgiler vardır. Hildegard'a göre adamotu, ayakta duran insana benzeyen dallı kökleriyle (insana olan bu benzerliği nedeniyle), şeytan tarafından bahşedilmiş büyülü güce sahiptir. Adamotunun büyülü gücünden kurtulmak isteyen kişi bitkiyi bir gün bir gece kaynak suyunun içinde bırakılmalı, daha sonra tamamıyla toprağa gömmelidir. Böylece kötücül güçlerin terk etmesiyle ve bitki büyüleme gücünü kaybeder. Hildegard, adamotu yumrularının dış görünüşleri itibariyle dişi ve erkek bedenine benzetilmesinden hareketle farklı önerilerde bulunur. Ancak erkek figürü, dişi figürden daha fazla sağaltma gücüne sahiptir. Bitkinin vücutta hasta olan, ağrıyan bölgeye, yani insan organlarına karşılık gelen kısmı, baş ağrısında, bitkinin baş kısmı (baş olduğu düşünülen), boyun ağrısında ise bitkinin boynu yenir. Bu öneri Hildegard'ın ve çağdaşlarının, bitkinin gövdesini insan vücuduyla özdeşleştirme çabalarına iyi bir örnektir. Çağlar boyunca 'adamotu' kadar üzerinde düşünülen, bitkiye nadiren rastlanır. Kuşkusuz kültür tarihi bağlamında bu kadar el üstünde tutulmasının en önemli nedeni, insan bedenine benzeyen afrodizyak, zehirli gövdesidir.[149]

149 Adamotu hakkında Shakespeare'den Borges'e, J. Flauvius'dan Albertus Magnus'a, Pythagoras'dan Plinius'a çok sayıda kişi kalem oynatmıştır. Mezopotamya'daki varlığı şüpheli olmakla birlikte, Eski Ahit'te (Yaratılış 30, 14-16) üreme ile ilişkilendirilmiştir. (ABRAHAM-THINNES: 1997, 101)

Arap dünyasında 'Şeytan Mumu' olarak da tanınan adamotu (*Mandragora autumnalis*) "Çok yıllık, rozet yapraklı, kazık köklü ve mavi çiçekli bir bitkidir. Meyveleri erik büyüklüğünde, sarı renkli ve hoş kokuludur. Zehirli bir bitkidir. Kökü tedavide kullanılır" Ülkemizde yetiştiği bölgelerde "Abdüsselam otu, Ademotu, At elması, Hacılarotu, İnsanotu, Kankurutan, Köpek elması, Köpektaşağı, Toskafa kavunu, Yer elması, Yer yenidünyası" gibi farklı isimlerle anılır. (BAYTOP: 1997, 21)

Hildegard 'eczanesi'nde, büyücülerin hazırladığı iksirlere karşı panzehir görevi gören bir diğer bitki de ise sinirotudur. Sıcak ve kuru özellikteki sinirotu gut hastalığına karşı şarap ve bal ile karıştırılarak kullanılır. Zehirli örümcek sokmalarında yaranın üstüne konulan sinirotu yaranın zehrini alır. Büyücü tarafından hazırlanmış zehirli bir iksiri içen bir insan sinirotunun özünü suyla veya susuz içer. Daha sonra kuvvetli bir laksatifle (müshil) bağırsakların temizlenmesi önerilir.

Bingenli rahibenin kitabından yukarıya aldıklarımız sadece birer örnektir, daha önce de belirttiğim gibi, kitapta iki yüzün üzerinde bitki ve bitkilerden üretilmiş ürün yer alıyor. Bitkilerden üretilmiş veya doğadan kazanılmış bal, şekerkamışı, süt, tereyağı, sirke ve yumurta gibi ürünlere de bu bölümde yer verilmiştir. Hildegard bu ürünlerin insan sağlığına olan faydalarını büyük bir ustalıkla ortaya koyuyor; sözgelimi sirkenin zararlı (mide) salgıları giderici, hazmı kolaylaştırıcı etkisi; inek sütünden yapılan tereyağının öksürük ve nefes darlığı olanların yanı sıra, cildi kuru olanlara da tavsiye edilmesi gibi.

Doğa Bilgisi'nin 'Bitkiler' adlı birinci kitabını birkaç ilginç notla tamamlamak istiyoruz. Büyük olasılıkla 12. yüzyıldan çok önce keşfedilmiş bir 'şurup hazırlama' yöntemi Hildegard tarafından da öneriliyor: Bir kap içindeki iki ölçek bitkisel yağa bir ölçek pelinotunun ilavesiyle hazırlanan karışım 'güneş ışığında ısıtılarak' dinlendirilir; böylece, öksürük ve göğüs ağrılarına karşı bir yıl süreyle göğse sürülecek bir merhem hazırlanmış olur. Hildegard soğuk mizaçlı bahçe marulunun lezzetle yenebilmesi için önce sarımsaklı veya sirkeli suda bekletilmesini, daha sonra baharatla yumuşatılmasını önerir. Yabani marulun in-

---

Adamotu hakkında söylediklerimizi vereceğimiz iki referans ile noktalamak istiyoruz; J. L. Borges düşsel varlıkları anlattığı kitabında (BORGES: 1996, 20-22) 'adamotu'na da kendi üslubu ve engin bilgisiyle yaklaşır. Yine metinleriyle anılmayı hak eden Mehmet Kösemen'in 'Hayali Varlıklar' kitabındaki adamotu çizimi övgüye değer. (KÖSEMEN: 2004, 10-11)

sanlarda cinsel gücü artırıcı bir etkisi olduğuna inanan Hildegard'ın[150] Mısır ve eski Yunan'da izi sürülebilen bilgi kaynaklarının etkisinde kaldığı anlaşılmaktadır.[151] Bitkiler suda olduğu kadar şarapta, sirkede veya içinde lavanta, rezene ve adaçayı olan sıvılarda da pişirilebilir.

Doğa Bilgisi'nin ikinci kitabı, elementlere ayrılmıştır. Antik dönemin temel elementleri bir eksiğiyle (ateş), hava, su ve toprak ilk sıralarda yer alırken; deniz, göl, Orta Avrupa'dan Ren, Main, Tuna, Mosel, Nahe ve Glan gibi 6 farklı nehir ve farklı toprak cinsleriyle *Elementler Kitabı* tamamlanır. Bu kısa bölümde en kapsamlı bilgi '*yaşamsal bir kaynaktan gelen su*'ya ayrılmıştır. Bu '*yaşamsal kaynak*' her şeyi temizleyen tuzlu suyu da bahşetmiştir. Rupertsberg Manastırı'nın *indocta* başrahibesi Hildegard'ın ağız hijyeni, diş sağlığı ve kadınların sancılı adet dönemleri üzerine neler yazdığına bakalım: "Sağlıklı ve sağlam dişlere sahip olmak için, sabahları yataktan kalktıktan sonra ağzın soğuk, temiz suyla çalkalanması gerekir. Böylece, ağız içinde dişlere yerleşmiş mavi lekeler (*Livor*) yumuşatılarak temizlenmiş olur. Yine ağza alınmış taze suyla dişler fırçalanmalı ve bu sıklıkla tekrar edilmelidir. Böylelikle mavi lekelerin çoğalması engellenir; genellikle uykuda oluşan diş taşlarının da önüne geçilerek, sağlıklı bir ağza sahip olunur (...). Adet dönemlerinde aşırı kanaması olan bir kadın, suda ıslatılmış bir havluyu kasıklarına bastırmalıdır; suyun ve havlunun soğukluğu dolaşımı yavaşlatarak kanamayı azaltır. Daha sonra damarların bulunduğu baldırlara, batın ve göğüs bölgesine ve kollara masaj yapılmalıdır; böylece yanlış kan dolaşımı engellenmiş olur. Ayrıca, kan dolaşımını hızlandıran yorucu ve zahmetli işlerle meşgul

150 Hildegard von BINGEN: 1989, 36.

151 "(marul) Özsuyunun, sözüm ona ersuyunu andırması nedeniyle kimi kültürler, yeşil salatanın cinsel isteği kamçıladığını ileri sürmüşlerdir. Öte yandan, Yunanlıların geliştirdiği vücut sıvıları kuramı, yeşil salatanın soğuk ve ıslak mahiyetini vurguluyordu." BOBER: 2003, 68.

olunmaması gerektiği unutulmamalıdır. Sindirimi zor, ağır ve acılı yemeklerden kaçınılmalı, şifa veren hafif ve tatlı besinler tercih edilmelidir."[152]

Hildegard *Elementler* kitabında, denizlerden doğan gölleri, kumlu zeminleri, bataklık gibi pis, durgun suları nedeniyle makbul bulmaz. Göl sularının içilemez ve yemeklerde kullanılamaz kalitede olduğunu, fakat gölde yıkanan insanların parlak ve sağlıklı bir cilde sahip olacaklarını söyler. Daha sonra anlattığı nehirler içinde en ayrıntılı bilgiyi, Ruperstberg Manastırı'nın hemen yanından akan Ren Nehri hakkında verir. Son olarak Hildegard, beyaz, siyah, kırmızı ve yeşil olmak üzere dört farklı toprak tipi tanımlar ve bu topraklara uygun bitkilerin yetişme koşulları hakkında kısa bilgiler verir. Hildegard'ın Physica'sının içinde kısa bir yer ayırdığı ikinci kitabı *Elementler*'i anlatmasının yanı sıra, yaşadığı çevreyi daha iyi tanımak için kaleme alınmış orijinal bir metin olarak görmek gerekir.[153]

Ağaçlara ayrılan üçüncü kitapta Hildegard 63 türü mercek altına alır.[154] Bu bölümde ağacı bir botanikçi hassasiyetiyle, meyveleri, yaprakları, gövdesiyle incelerken; diğer yandan kült bir sembol haline gelmiş 'ağaç'a yüklenilen mistik ve doğaüstü anlamlara yer verir. Hildegard, bitkilerde olduğu gibi, bazı ağaçlara da özel önem atfeder. Elma, ceviz, şeftali, kiraz, erik, incir, üzüm, defne, selvi, şimşir, çam, kayın ve gürgen, üçüncü bölümde sayılan altmışın üzerindeki ağaç içinde ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Ağaçlar sadece verdikleri meyvelerle değerlendirilmez; özellikle yaprakları, tomurcuk halindeki çiçekleriyle birer şifa kaynağıdırlar. Sıcak ve nemli mizaçtaki elma ağacının sertleşmeden toplanmış yaprakları, gözlerinden şikâyeti olanlara önerilirken, ağacın tomurcukları karaciğerinden, bağırsağından ve-

152 Hildegard von BINGEN: 1989, 58-59.

153 Hildegard von BINGEN: 1989, 59-61.

154 Hildegard von BINGEN: 1989, 63-78.

ya dalağından rahatsız olanlar için mükemmel bir şifa kaynağıdır. Hildegard'a göre, hazmı kolay bir meyve olan elmayı sabaha karşı düşen kırağı büyütür, olgunlaştırır; '*elma kırağı ile pişer*'.[155] Sağlıklı bir insan elmayı çiğ olarak yiyebilir ama zayıf bünyeli insanların elmayı mutlaka pişirmeleri veya kızartarak yemeleri önerilir.

Hildegard, ceviz ağacını ve meyvesi cevizi sağlığa çok yararlı görür. Mide ve bağırsak kurtlarına karşı ceviz yaprakları şeftali yapraklarıyla birlikte ezilerek toz haline getirilir ve yumurtayla pişirilerek yenir. Hildegard, damla hastalığının sağaltılmasında ceviz ağacı köklerinden faydalanılmasını önerir; illetin başlangıç döneminde, Yüce Tanrı'nın da inayetiyle, ceviz ağacı yapraklarından hazırlanan merhemin cüzamın tedavisinde etkili olduğunu savunur.

Hildegard tıpkı bitkiler gibi ağaçların da, şeytanın zararlı marifetlerine karşı koymak üzere muska amacıyla kullanımını önerir. Selvi ağacı, Tanrı mahremiyetinin sembolü olarak çok sıcak bir mizaca sahiptir. Şeytanın kötülüklerinden korunmak isteyen bir insanın, selvi ağacının gövdesinin orta yerinden koparılmış bir parçayı muska olarak sürekli yanında taşıması yeterli olacaktır. Selvi ağacı, doğası gereği diğer ağaçlardan çok daha güçlüdür. Ruhlar, kuvvetin sembolü olan çam ağacından nefret eder, aynı ortamı paylaşmak istemezler, zararlı büyü çam ağaçlarının çevresinde etkisini yitirir. Çam ağacının, iğne yaprakları, kabukları ve gövdesi; mide, dalak rahatsızlıkları, ağır baş ağrısı olanlarda merhem veya bulamaç haline getirilerek kullanılır. Hildegard büyü yoluyla aklını yitirenler için de erik ağacının köklerinin ısıtılmasıyla uygulanan bir tedavi kuru önerir. İnsan vücuduna bir şekilde yerleşmiş kurtçuklardan (büyük olasılıkla bağırsak solucanları kastedilmektedir) kurtulmak için, erik ağacının kabukları ve yapraklarının kurutulmasıyla hazırlanan toz bire-

155 Hildegard von BINGEN: 1989, 65.

birdir, fakat insanlarda melankolik ruh halini teşvik ettiği için eriğin meyve olarak yenmesi veya suyunun sıkılarak içilmesi yanlış olur. Ancak sağlıklı insanların çok az bir miktar üzüm tüketmesinde sakınca yoktur.

Hildegard'ın listesinde yaşadığı Ren coğrafyasında yetişemeyecek birçok ağacın varlığı dikkat çeker. Hildegard'ın, Rupertsberg Manastırı dışına yaptığı seyahatlerin, birkaç istisna dışında bugünkü Almanya topraklarıyla sınırlı kaldığı göz önünde bulundurulduğunda, Hildegard defne, limon, palmiye, mersin, hurma ve zeytin gibi Akdeniz Bölgesi'nin iklim koşullarına uygun bölgelerde yetişen ağaçları kendi ülkesinde görmüş olamaz. Daha önceki ilgi alanlarında ve *Doğa Bilgisi*'nin bundan sonraki bölümlerinde göreceğimiz gibi, bu soru da Hildegard'ın öğrenme, 'bilme' açlığıyla yanıtlanacaktır.

Doğa Bilgisi'nin dördüncü kitabında, 26 başlık altında 'Taşlar'ın sağaltıcı gücü anlatılır. Hildegard'a göre, değerli taşların en önemli özelliği, doğaüstü güçlerin insanlar üzerindeki kötücül niyetlerini engelleyebilmesidir. Muska olarak taşınan kıymetli bir taş insanları zararlı büyünün olumsuz etkilerinden koruduğu gibi, çevresinde yarattığı *aura* ile şeytanın insanlara yaklaşmasına da engel olur. Su ve ateşten oluşan kıymetli taşlar diğer doğal varlıklar gibi, farklı sıcaklık ve nem derecelerine sahiptirler. Kıymetli taşlardaki ısı ve nem çok sayıda hastalığı sağaltır ve insanlardaki pozitif enerjinin ortaya çıkmasını sağlar. Kıymetli taşlar, şeytanı korkutmak gibi önemli bir özelliğe sahiptirler. Hatta şeytanın, bir zamanlar tüm ihtişamıyla var olduğu Tanrı katından kovulduktan sonra düştüğü cehennem ateşinden oluşmuş kıymetli taşlarla da vardır. Yüce Tanrı, ilk meleğini kıymetli taşlarla süsleyerek gönendirir. Ancak 'O' (*Luzifer*), aynaya, bahşedilen görkemli taşlara bakıp, kendisine hayran olmaya, kendini Tanrı gibi görmeye, hatta giderek Yüce Tanrı'dan da büyük olarak görmeye başlar. Bunu gören Tanrı bahşettiği tüm güzellikleri geri alarak onu katından kovar.

Hildegard'ın *Taşlar Kitabı*'nda, zümrüt, akik, safir, topaz, ametist ve elmas özel önem verdiği taşlardır. Akik tavsiyelere uygun kullanılırsa, kalp ve dalak rahatsızlıklarında, mide ağrılarında, yüksek ateşli diğer hastalıklarda çok etkilidir. Örneğin kalp bölgesinde ağrı çeken bir hasta elinde veya vücudunda ısıttığı akik taşını daha sonra sıcak şarap buharına tutmalıdır, böylece kendi vücudunun nemi şarabın buharıyla karışır. Isıtılan ve nemlendirilen taş sıcak şaraba atılır. Bu şekilde ısınmış şaraptan içen hastanın kalp ağrıları diner. Safirin sağaltım amacıyla kullanımı farklılıklar gösterir; şifa bulması istenen organın üzerinde (göz) tükrük salyasıyla ıslatılarak bir müddet bekletildiği gibi, inatçı mide ağrılarının sağaltılmasında, önce ağızda tükürükle ıslatılan taş, uzun süre şarap içinde bekletilir. Uzun süre şarap içinde bekletilen safir yumuşar ve süngerimsi bir yapı kazanır. Daha sonra ağza alınarak emilen taş mide ağrılarını geçirir. Safirin şeytan veya demonlar tarafından işgal edilmiş bir insanın bedenini kurtarmak gibi önemli bir işlevi de vardır; içine safir konmuş bir deri işgal edilmiş bedende boyna asılır ve 'şeytan çıkarma' duası okunur. Yine akik de insanları öfke, ahmaklık, tamah gibi zarar veren ruh hallerinden kurtarır; şeytan, temizleyen -arındıran- özelliğinden dolayı akikten hem nefret eder hem de kaçınır. Zümrüt, kalp, mide rahatsızlıklarında hasta tarafından üzerinde taşınmalıdır. Vücut sıcaklığında ısınan zümrüt ağrıyan bölgelerdeki sıkıntıları giderir. Baş ağrılarında ağza alınması önerilen zümrüt ağızda nemlendirildikten ve ısıtıldıktan sonra alın ve boyun bölgesinde tutulur. Bir diğer kıymetli taş ametist, deri hastalıkları (egzama, isilik vb.) üzerindeki sağaltıcı etkisinin yanı sıra, zehirli haşarat ve yılanlara karşı koruyucu özelliğe sahiptir.

Kıymetli taşların şifalı muska olarak kötücül güçlere karşı koruyucu özellikleriyle ilgili örnekleri çoğaltmak mümkün. Hildegard'ın kıymetli taşlar hakkında kaleme aldığı metinlerin özünü, daha önceki bölümler için verdiğimiz anahtar kavram 'mi-

zaç' oluşturuyor. Taşların sıcaklık dereceleri ve nemleri, sahip oldukları gücün de göstergesi sayılıyor. Hildegard taşların güçlerini insanlara aktararak onların hastalıkları yenmelerine veya kötücül güçlerle baş edebilmelerine olanak sağladığına inanıyordu; mesele hangi taşta ne türden bir gücün saklı olduğunu bilebilmek ve bu gücü amaca uygun olarak kullanabilmekti. 'Hildegard Kozmolojisi'nin anahtar kavramlarıyla ifade edecek olursak, insanoğlu yüreğiyle bakabildiği ve bilmek istediği sürece her derdin şifası bulunabilir.

Sağaltım amacıyla kıymetli taşlardan faydalanılmasında insan vücuduyla ilişki doğrudan olarak kurulurken (örneğin ağız yoluyla -tükürük- ve hasta bölgeye dışarıdan -üstüne- konularak); şeytan ve işbirlikçisi demonların saldırılarına karşı en etkin korunma taşların vücutta taşınarak ve aurasından faydalanma olarak öne çıkar. Kıymetli taşların Hildegard tıbbındaki öneminin, taşların her tür (bedensel kötülük/biyolojik hastalık = bozulan beden sağlığı; tinsel kötülük/şeytan=yitirilen ruh sağlığı) kötülüğe karşı sahip oldukları tükenmez güçlerinden kaynaklandığını söyleyebiliriz.

Hildegard, *Doğa Bilgisi*'nin balıklara ayrılan beşinci kitabında 36 balık türü hakkında bilgi verir. En saygın Hildegard tarihçilerinden biri olan Fischer, balıklara ayrılan bu bölümü ortaçağda hayvanlar üzerine yazılmış en mükemmel ve özgün metinlerden biri olarak görür.[156] Hildegard'ın özellikle tatlı su balıkları hakkında bu denli derin bilgi sahibi olmasında, yaşamının neredeyse tamamını geçirdiği Disibodenberg ve Rupertsberg Manastırları'nın balıkçılık açısından zengin Ren Nehri ve kolları Nahe ve Glan'nın yakınında olması önemli bir rol oynamış olsa gerek. Daha önceki bölümlerde vurgulandığı gibi, oruç dönemlerinde ve tatil günlerinde Benedikten manastırlarında sofraların vazgeçilmez lezzetlerinden biri balıktı. Balıkları deniz ve tatlı su ba-

156 Hildegard von BINGEN: 1989, 89.

lıkları olmak üzere türlerine ve cinsiyetlerine göre ayıran Hildegard'a göre, balıkların beslenme özellikleri, lezzetlerini ve insan sağlığına yararlarını belirleyen önemli unsurlardır. Örneğin, nehirlerin tabanına yakın sularda gezinen (derin su balıkları) balıkların etleri yumuşak ve gevşek olur; etleri de insan sağlığına yararlı değildir. Buna karşın bazı balıklar su yüzeylerine yakın bölgelerde yaşarlar, gün ışığından daha fazla yararlanarak kuvvetlenirler. Bu tür balıkların nehirlerin sığ bölgelerinde, su yüzeylerine yakın yerlerde bitkilerle beslenebilme şansları daha fazladır; bu balıklar derin su balıklarına göre daha lezzetli oldukları gibi, insan sağlığı için de daha yararlıdırlar.

Özellikle Tanrı tarafından yalnızca suda yetişmelerine izin verilen bazı bitki türleri, yiyecek hiçbir şey bulamayan balıkların yaşamlarını sürdürebilmek için bu bitkilerle beslenerek uzun süre yaşayabilmelerini sağlar. Bu bitkilerden bazıları balıklara 4-6 ay süreyle başka bir şey yemeksizin yaşama imkânı verir. Hildegard'a göre, nehirlerde yetiştiğine inandığı bu özel bitki türlerinden insanlar da yararlanabilmiş olsalardı, 4-5 ay başka bir şey yemeye ihtiyaç duymadan yaşayabilirlerdi. Hildegard, Âdem'in bu bitkileri bildiğinden hareketle, cennetten kovulmadan önce bitkileri sudan toplayarak yediğini, ancak daha sonra seçenekleri artınca bu kıymetli besin kaynağını aramaktan vazgeçtiğini anlatır. Bu tür bitkilerin verdiği tokluk hissini, hazımlarının zor olmasına da bağlayan Hildegard'ın, ismen belirtmediği için hangi bitkileri kastettiğini bugün bilmemiz ne yazık ki mümkün değil.[157]

Balıklar Kitabı bir memeliyle, balinayla açılır. Hildegard, "Balina, doğası gereği bir balık ama ayı ve aslanla akrabalığı var" diye başlar sözlerine ve denizlerin bu en büyük canlısını överek ayrıntılı bilgiler verir.[158] Hildegard balina, ayı ve aslan arasındaki akrabalık ilişkisini her üçünün de memeli olmasına

157 Hildegard von BİNGEN: 1989, 91-93.

158 Hildegard von BINGEN: 1989, 93.

dayandırmış olsa gerek. Derin denizlerde yaşayan balina, balıklarla ve diğer deniz hayvanlarıyla beslenir. Ağır yağlı vücudunun yediklerini hazmedebilmesi için yaptığı hareketler sonucunda bir miktar köpüklü suyu dışarıya atarak rahatlar.[159] Balinanın eti çok besleyici olup, insanlar tarafından yenildiği takdirde, vücuda tüm kötülükler ve zayıflıklar ile mücadele gücü verir. Şeytan, balinaya yaklaşmaktan çekinir; balina, şeytan yanına yaklaştığı anda derisi gerilerek tepki verir ve kızgınlık dolu bakışla nefesini suya üfleyerek ürkütücü sesler çıkartır. Balina eti mucizevî sağaltıcı özelliklere sahiptir; sözgelimi akıl sağlığını yitirmiş bir insan biraz ekmekle balina eti yerse, aklı yerine gelir; yine damla illetinden kurtulmak için balina eti bire birdir. Hildegard'a göre, balıklar, kuşlar ve diğer hayvanlar gibi balinanın da beyni yenmez; ancak uzun süre bazı otlar ve bitki özü yağıyla pişirilerek merhem haline getirilen balina beyni, damla hastalığı ve iltihaplı yaraları iyileştirmek için kullanılır. Ani bayılmalara (muhtemelen tansiyon düşmelerinden kaynaklanan) karşı kurutulmuş balina kalbi tozu suya karıştırılarak içilmelidir. Her organı bir derde şifa veren balinanın karaciğeri en iyi mide temizleyici, suda haşlanan akciğerleri iyi bir ateş düşürücüdür. Hildegard balinanın insan sağlığı için yararlı organlarını teker teker sayarken derisini de ihmal etmez; balina derisinden yapılan ayakkabıları giyen kadın sağlıklı ayaklara ve baldırlara sahip olur. Balina derisinden yapılmış, çıplak tenin üzerine takılan kemer hastalıkları vücuttan uzak tutar, vücuda güç kazandırır.[160]

Bingenli Hildegard, *Balıklar Kitabı*'nda, yılan balığı, mersin balığı, kolan balığı, yunus, yayın, somon, sazan, tuma, barbun,

159 "Balinalar soluk almak için sık sık suyun üst yüzeyine gelir, havayı büyük bir basınçla akciğerlerine doldurur ve bu arada kullanılmış havayı, su buharı ile birlikte, büyük bir gaz bulutu halinde (birkaç metre yüksekliğe de) şekli ve yüksekliği türlere özgü bir şekilde, burun deliğinden dışarıya fışkırtırlar." DEMİRSOY: 1998, 730.

160 Hildegard von BINGEN: 1989, 94.

ringa, kaya balığı ve alabalık gibi 35 çeşit tatlı su ve deniz balığı hakkında da ayrıntılı bilgiler verir. Hildegard soğuk mizaçlı yunusu denizdomuzu (*De Merswin*) olarak tanımlar. Günümüzde okyanusların tümünde, Akdeniz, Ege, Marmara ve Karadeniz'de yaygın olarak görülen başka bir yunus türü olan Siyah Yunus 'denizdomuzu' olarak tanımlanmaktadır.[161] Hildegard mizaçlarına yapılan göndermenin yanı sıra, her ikisinin de oburluklarından dolayı böyle bir benzetme yapmış olabilir; obur bir balık olan yunus işi boğulmuş insanları yemeye kadar vardırır. Kurutulmuş yunus karaciğeri ve akciğeri suda eritilerek içildiğinde eklem iltihabını sağaltıcı özelliğe sahiptir.

Kuşlara ayrılmış altıncı kitapta 72 kuş tanıtılır.[162] Daha önceki bölümlerde ele aldığı varlıkların sıcaklık ve nem derecelerine göre ayrımını kuşlarda da yineler ve etlerini insanlara olan faydalarına göre değerlendirir. Hildegard'ın 'uçan hayvanları' efsanelerdeki dev kuş Anka (*Simurg*) ile başlar ve söylencelerin kuşu ankadan övgüyle, gerçekmişçesine söz eder. Daha sonra, hayvanlara ayrılan bölümde, efsanelerin vazgeçilmezi ejderha ve narin tekboynuzu da yaşayan, canlı birer varlık gibi heyecanla anlatacaktır. Hildegard'a göre yarı *hayvan* yarı *kuş* olan vahşi ankanın mizacı çok sıcaktır ancak ne eti, ne de yumurtası insan sağlığına yararlıdır.

---

161 DEMİRSOY: 1998, 199.

Balıkların diğer türlere atıfla isimlendirilmeleri eskil çağlara kadar uzanmaktadır. Phyllis Pray Bober mutfak kültürlerini incelediği kitabının "Mezopotamya" bölümünde balıkların benzeşen özelliklerine göre bir hayvan adıyla anıldığını belirtir ve ilave eder; 'tilki balığı', 'domuz balığı', 'kuzu balığı', 'kırlangıç balığı' ya da 'rahibe balığı' BOBER: 2003, 87.

162 "Kuşların en belirgin özelliği, üyelerinin tümünün, diğer hiçbir hayvan grubunda görülmeyen bir integument ürünü olan tüyleri taşımasıdır. Ayrıca ön üyelerinin uçma organı (kanat) haline dönüşmesi, arka üyelerdeki kemiklerin intersal eklem oluşturacak şekilde dizilişi, dolaşım sistemindeki sol aort yayının tamamen körelmesi sadece bu sınıfa özgü özelliklerdir." DEMİRSOY: 1998, 199.

Bingenli Hildegard takımlara ayırarak incelediği 72 kuş arasında,[163] yırtıcı kuşlar, su ve bataklık kuşları, güvercingiller, kuzgungiller, yalıçapkınları ve ibibiklerin yanı sıra arı, sinek, ağustosböceği, çekirge, sivrisinek, yabanarısı ve ateşböceği gibi kanatlı böcekleri de sayar. Kartal, göçmen şahin, kerkenez, aladoğan (kızılayak kerkenez), büyük çaylak, puhukuşu, baykuş Hildegard'ın yırtıcı kuşlar takımında yer alır. Aladoğanın akciğeri, karaciğer rahatsızlıklarını tedavide önerilirken, tüylerinden doldurulmuş yatak ve yastık, kullanana karabasan gördüreceği için önerilmez. Bildiğimiz gibi Hildegard'ın sağaltım yöntemleri sadece bedensel hastalıklarla sınırlı değildir. Melankoli halinin, nazar ve büyü yoluyla bozulan ruh sağlığının sağaltılması için önerilen reçetelerin içeriği, bedensel hastalıklarınkiler kadar somuttur.

Hildegard'ın yaşadığı dönemde ve sonraki yüzyıllarda, demonların işgaliyle şeytan tarafından yoldan çıkarılmış, cadılar tarafından büyüyle köleleştirilmiş ruhların tedavisine bedenden başlanır. Hıristiyanlık inancında beden (madde) kirlenmeye ruhtan daha yatkındır; yozlaşmış bir ruhu arıtmaya bedeni cezalandırmakla (sağaltmakla) başlamak gerekir. Bu inancı Yeni Ahit'te yazılanlardan daha ileri götürerek bir ülkü haline getirenler erken dönemin kilise babalarıdır. Bu nedenle Hildegard da tüm çağdaşları gibi, nedenleri ne olursa olsun tüm ruh sağlığı bozukluklarının sağaltılması için terkipleri denenmiş reçeteler önerir. Hildegard bu bağlamda *Doğa Bilgisi*'nin *Kuşlar Kitabı*'nda, in-

163 Hildegard'ın kuşları (diğer canlı-cansız varlıkları) anlatırken yaptığı ayrım (sınıflandırma), günümüzün bilimsel sınırlandırma mantığından uzaktır. Hildegard'ın takımlarında yer alan kuş isimlerinin (doğan, kerkenez, atmaca gibi) birer *familyanın* başlığı olduğu unutulmamalıdır. Örneğin 'Atmacalar Familyası'nın ülkemizde kızılçaylaktan, yılan kartalına, paçalışahinden, akbabaya tespit edilebilmiş 26 türü vardır. Bu bağlamda, Hildegard'ın ayrımlarına yöntemini sorgulamaksızın, 'Kuşların Sistematiği'nde (DEMİRSOY: 1998) yapılan sınıf-altsınıf-takım-alttakım sistematiğinin esas alındığını belirtmek isteriz.

sanın, kendini alçaltan şehvet duygularından kurtulması için atmacadan elde edilen bir kremi önerir. Sıcak ve şen bir mizaca sahip olan atmaca kafası koparılıp tüyleri yolunduktan, bağırsakları alındıktan sonra altında küçük bir delik olan bir tencerede susuz pişirilir. Altta bekletilen boş bir tencereye sızan yağ hazırlanacak kremin ana maddesini oluşturur. Cinsel arzularını dizginleyemeyen erkekler bu kremi beş gün süreyle penislerine sürerlerse bir ay içinde bedenlerini tutsak eden kösnüden zarar görmeden kurtulurlar. Aynı kremin, kadınların vücutlarını ısıtan şehvetin kurduğu tuzaklardan bir ayda kurtulmaları için göbeğin üzerine sürülmesi gerekir. Hildegard diğer tüm yırtıcı kuşlarda olduğu gibi atmacanın da etinin yenmeyeceğini, sağlık için kullanımının da yararlı olmayacağını belirtir. Hildegard gece yaşayan puhukuşunu[164] ve baykuşu makbul bulmaz; mizaçları gereği 'sevgi yoksunu' olan bu kuşları diğer kuşlar da sevmez. Baykuşun ölümleri önceden haber verdiğine, uğursuzluk getirdiğine[165] Hildegard da inanır.

Su ve bataklık kuşlarında kuğu, balıkçıl, turna, leylek, çulluk, tavuk, kayıntavuğu, yabanhorozu, keklik, balabankuşu, tavuskuşu ve farklı ördek ve kaz türleri incelenir. Hildegard, yükseklerde uçamayan, suda yaşayan, abur cuburla beslenen sıcak mizaçlı evcil kazları *ikili* doğalarından dolayı insan sağlığı için yararsız bulur. Sakarca kazının ise, gruplar halinde göçmesi, yaşamının önemli bir kısmını havada geçirmesi ve temiz beslenme (artık, leş vb. yememesi) alışkanlıkları nedeniyle, etinin sağlıklı insanlar için bünyeyi güçlendirici, hastalar için şifa verici olduğuna inanır. Yaban ördeğini beslenme alışkanlıkları, sürekli suda yaşaması ne-

164 Puhu 12 baykuş türünün ortak adıdır. En iri (yak. 69 cm) baykuşlara bu ad verilir.

165 Mitolojide baykuş kılığında vücut bulan *strix* efsanesi ve cadı inancında baykuş konularında ayrıntılı bilgi için bkz. AKIN: 2001, 130-131. Yine masalların ve söylencelerin kültleşmiş varlığı 'baykuş' hakkında bkz. SCHENDA: 1998, 74-79.

deniyle evcil ördeğe göre daha yararlı bulan Hildegard, yaşadığı yüzyıl için çok erken sayılabilecek bir kavram olan *doğala* verdiği referanslarla dikkat çeker. Balıkçıl, tavuk, kayıntavuğu, yabanhorozu, çulluk ve turna, etleriyle, iç organlarıyla insanlara yararlı hayvanlar kategorisinde yer alır. Bu hayvanların her birinin iç organlarını gerekli muameleden geçirdikten sonra hastalıklara karşı ilaç olarak kullanmak mümkündür. Sözgelimi sıkıntılı doğumlarda suyla seyreltilmiş turna kanının rahim ağzına sürülmesi suretiyle rahatlama sağlanır. Hildegard, yarı kuş yarı hayvan olarak tanımladığı tavuskuşunun ve doğadaki *ahmak* hayvanlara örnek olarak gösterdiği leyleğin etinin yenmesini önermediği gibi, iç organlarının da sağaltım amacıyla kullanılamayacağını belirtir.

Güvercingiller takımında yer alan güvercin ve kumrunun insanlara herhangi bir yararı yoktur. Sıcak ve nemli bir mizaca sahip olan martının eti, sağlıklı insanlar için de zayıf bünyeliler için de yararlıdır. Kuzgungiller ve yalıçapkınları takımlarında kuzgunlar, kargalar, çavuşkuşları ve yalıçapkınları incelenir. Kuzgunlar takımının familyalarından olan bu kuşların insanlara faydası sınırlı olduğu gibi, bazı inançlara da konu olurlar; Hildegard, alacakarganın gelecekte yaşanacak felaketleri önceden hissettiğine, felaketi yaşayacak olana doğru uçtuğuna inanır.[166] Ötücü kuşlar takımında yer alan ardıçkuşu, gugukkuşu, ötleğenkuşu, isketekuşu, tarlakuşu, karatavuk, bülbül, ispinoz ve serçenin bazı hastalıklara şifa veren güçleri nedeniyle etlerinden ve iç organlarından faydalanılması önerilir.

Kuşlar Kitabı, büyük bir olasılıkla başka bölümlerde kendine yer bulamamış arı, sinek, ağustosböceği, çekirge, sivrisinek, mayısböceği, yabanarısı ve ateşböceği gibi kanatlı böceklerle sona erer. Hildegard'a göre, kanatlı böcekler küçük boyutlu yaralanmalara ve zehirlenmelere karşı sağaltım amacıyla kullanı-

166 Tüm zamanların 'kara figürü' karga hakkında bkz. AKIN: 2001, SCHENDA: 1998.

labilirler. Ancak kullanım sırasında hazırlanacak merhem vb. ilacın terkibi çok iyi ayarlanmalıdır. Aksi takdirde faydadan çok zarar verir.

Doğa Bilgisi'nin yedinci kitabı hayvanlara ayrılmıştır. 43 hayvan içinde memeliler çoğunluğu oluşturmakla birlikte, pire ve karınca da *hayvan*lar listesine dahil edilmiştir. Hildegard yedinci kitaba, yaşadığı çağın *alegorik* hayvan kitaplarının vazgeçilmezleriyle, fil, deve, aslan, tekboynuz, kaplan ve panterle giriş yapar. Fil cüssesi oranında insanlara faydalı olmayan bir hayvandır; güneşte kurutulmuş fil kemikleri dövülerek toz haline getirilir ve şarapla karıştırılarak nefes darlığı çekenlere ve akciğer rahatsızlığı olanlara şifa veren bir iksir hazırlanır. Doğunun efsanelere konu olan egzotik hayvanı devenin Hildegard'ı hörgüçleriyle etkilediği anlaşılıyor. Hildegard develerin tüm gücünü hörgüçlerinden aldıklarına inanır; deveye aslan kuvveti veren birinci hörgüç kalp hastalıklarına, panter kuvveti veren ikinci hörgüç dalak hastalıklarına, at kuvveti veren üçüncü hörgüç (?) uyuz illetine karşı şifa verir.[167] Devenin bedeninin geri kalan kısmı eşeğinkiyle aynı özelliklere sahiptir. Kurutulmuş deve toynağı, insanları kötücül ruhların fenalıklarından koruyan muska olarak da kullanılır.

Hildegard'ın kitabında en çok yer verdiği hayvanlardan biri de ormanların kralı aslandır. Cesaretiyle ünlenmiş erkek aslan, dişi aslanla kurduğu iffetli ilişki nedeniyle insanlara da örnek olur. Akıl sağlığı bozuk olanların kafası üzerine konan aslan postu hastaların sağaltılmasına yardımcı olacaktır; ancak post, hastanın kafası üzerinde gereğinden fazla durursa faydadan çok zarar verir. Yine aslan postu kesinlikle kemer vb. amaçlarla vücutta taşınmamalıdır; taşıyana kötülük getirir. Hildegard, sağır-

167 Develer (topuktabanlılar) tek (*Camelus dromedarius*) veya iki (*Camelus bactrianus*) hörgüçlü olmak üzere ikiye ayrılırlar. Hildegard'ın 'üçüncü hörgüç' ile tam olarak neyi kastettiği anlaşılamamaktadır. Büyük olasılıkla eksik veya yanlış bilgilenme söz konusudur.

ların tekrar duyabilmesi için aslan kulağından faydalanılmasını önerir. Aslanın kesilen sağ kulağı ısınıncaya kadar -daha uzun süre değil- sağır olan kulağın üzerine kapatılır ve afsun duası okunur; sıkça yinelenen bu eylemin sonucunda sağır kulak duymaya başlar. Akıl sağlığı bozukluklarının sağaltılmasında kurutulmuş aslan kalbinden faydalanılmalıdır. Kurutulmuş kalbin yaklaşık bir saat boyunca akıl hastasının (*wanwiczige*) göğsüne bastırıldığı tedavide zaman ayarı çok önemlidir, yürek uzun süre kalırsa bu kez de gücü nedeniyle şifadan ziyade zarar verir; delilik hali kalıcı, hasta zırdeli olur. Aslanın kurutulmuş kuyruk ucu, şeytanı ve kötü ruhları insandan uzak tutar; üzerinde aslan kuyruğundan muska taşıyan bir insanın büyülenmesi mümkün değildir. Aslan kuyruğu yanına bırakıldığı zehirlenmiş yiyeceği veya içeceği bulunduğu yerde harekete geçirir, böylece içine zehir katılmış yiyeceklerin kolaylıkla anlaşılmasını sağlar. Tüm bu erken uyarılara karşın farkında olmadan zehirli yiyecekten yenmesi durumunda, içine kısa süreyle aslan kuyruğu daldırılmış sıcak şarap içilmelidir. Böylece zehirli yiyeceklerin bağırsaklardan atılması sağlanmış olur.

Ayı eti insanlarda aşırı cinsel istek uyandırdığı için yararlı görülmez. Ayının yağıyla yapılan krem saç dökülmesine iyi gelir, ayı postunu ısınıncaya kadar üzerinde taşıyan kişi tüm korkularından kurtulur. Hildegard kaplan ve panter gibi vahşi hayvanların beslenme veya sağlık amacıyla kullanılmamasını önerir; at ve eşeği etinden ziyade, gücünden yararlanılan, insan dostu hayvanlar olarak değerlendirir. Geyik ve karaca etleri lezzeti ve besleyiciliğiyle sağlıklı insanlar kadar hastalar için de gereklidir. Karacanın eti kadar, karaciğeri, kalbi, yağı başta olmak üzere tüm organları, mide hastalıklarının, damla hastalığı benzeri iltihaplanmaların sağaltılmasında yararlıdır. Hildegard, inek, öküz, koyun, keçi gibi ağıl ve ahır hayvanlarının etinden sütüne, tımaklarından kılına her şeyinin insanlar için çok yararlı olduğunu ifade eder. Sözgelimi koyunun postu, diğer bazı hayvan post-

ları gibi örtünen kişide kibir, gurur, şehvet gibi zararlı duygular uyandırmaz; soğuk kış aylarında korunmak için idealdir. Bu nedenledir ki, Tanrı Âdem'e örtünmesi için koyun postu vermiştir. Dağ keçisinin yününden yapılmış kemer ve çanta taşıyanı sağlıklı kılar. Büyücülerin zehirli iksirlerini tanımak, gündelik büyülerinden korunmak için dağ keçisinin eti ve kılıyla kurutulmuş kuyruğu taşınmalıdır.

Hildegard'ın hırs, tamalı ve açgözlülüğün timsali olarak kurta benzettiği domuz makbul olmayan bir memelidir. Mundar olması nedeniyle eti şifa verici olmadığı gibi, sağlıklı insanları hasta eder. Evcil domuz, köpek gibi insanlara yaklaşmayı, onlarla yaşamayı seven bir hayvandır. Vahşi domuz biyolojik olarak evcil domuz ile aynı olsa da daha temizdir. Hildegard'ın kötü ruhların gözündeki konumları nedeniyle köpek ve kurt hakkındaki yorumları ilginçtir; çok sıcak bir mizaca sahip olan kurt, doğası gereği kötücül ruhlardan izler taşır, ruhların eşliğinde yaşar. Acıktığında veya sırf canı istediği için insanları parçalayabilir. Aslan gibi insanları çok uzaktan, kokusundan tanır. Kurt gibi çok sıcak bir mizaca sahip olan köpek ise doğası gereği insanlardan izler taşır. Bu yönü nedeniyle insanları tanır ve onlarla sıcak ilişkiler kurar. Bu meziyeti ve insanlara olan sadakati nedeniyle şeytan köpeklerden nefret eder. İnsanlara olan yakınlığı ve güçlü hisleriyle insanlardaki nefret, öfke ve aldatıcı duyguları hemen tanır ve dişlerini gıcırdatır. İnsanlara karşı kumpas hazırlığında olanları, hırsızları önceden sezebilme yeteneğine sahiptir. İnsanların en yakın dostu olarak onların keyifli, kederli anlarını hisseder; sevinçli ortamlarda kuyruğunu sallar, üzüntülü, kaygı verici ortamlarda ulur. Sıcak dili, yaralar ve iltihaplar için ideal bir sağaltım işlevi gören köpeğin etinin yenmesi söz konusu değildir. Görüldüğü üzere, Hildegard'ın memeliler hakkında en gerçekçi ve renkli anlatımlarından biri köpekler üzerine yazdıklarıdır.

Hildegard *Hayvanlar Kitabı*'nda yukarıda saydıklarımıza ilaveten, maymun, tavşan, vaşak, tilki, kedi, kunduz, gelincik, sin-

cap, porsuk, sansar, kokarca, kirpi, köstebek, fare gibi memelilere de yer vermiştir. Hildegard için her hayvan değerlidir, derisinden postuna, iç organlarından kanına ve hatta salgılarına kadar insanların faydasına sunabilecekleri bir şeyleri vardır; aslolan onların bu meziyetlerini tanımak, onlardan faydalanmayı bilmektir. Sözgelimi kunduzun kafası, eti, kuyruğu zehirli olduğu için önerilmezken, sıcak tutan postu kışın soğuklara karşı bire birdir. Porsuğun etinin, iç organlarının insanlara yararından çok; postundan yapılmış kemerin salgın hastalıklara karşı bağışıklık kazandırdığına inanılır. Hildegard, sağlıklı ayak ve baldırlara sahip olmak isteyenlere porsuk derisinden yapılmış sağlam ayakkabılar önerir.

Hayvanlar Kitabı'nda Hildegard, daha önce anka kuşu (bkz. Altıncı kitap, *Kuşlar*) örneğinde olduğu gibi, efsanelerin iffet ve ismet timsali tekboynuzun insanlara yararlarını anlatır. Mitolojide tekboynuz (*De Unicorni*) tek bir boynuzu olan at veya oğlak biçiminde tasvir eder. Hildegard, tekboynuz karaciğeri kurutularak elde edilen tozun veba illetine karşı sağaltıcı özelliğini, derisinden yapılan kemerin insanları yüksek ateş ve veba hastalığından koruduğunu o denli canlı ve inandırıcı anlatır ki; tekboynuzun gerçekliğinden kimse şüphe edemez. Tekboynuz, ejderha ve Anka kuşu gibi efsane yaratıkların biyolojik varlıklar olarak görülmesi sadece Hildegard'a özgü bir *yanılsama* değildir; bu efsane hayvanları Mezopotamya kültürlerinde, Eski Hint, Çin efsanelerinde ve nihayet antikçağdan itibaren hayvanlar üzerine hazırlanan tüm kitaplarda benzer şekilde canlı bir varlık olarak tasvir edilmişlerdir. At bedenli tekboyunuzdan ilk kez İÖ 5. yüzyılda Yunan metinlerinde söz edilir. Ortaçağda yaratılışın tasvir edildiği resim ve gravürlerde tekboynuza rastlanır. Görüldüğü gibi, Hildegard düşsel varlık tekboynuzu tasvir eden ne ilk insandır ne de sonuncusu olacaktır; efsane ortaçağ sonlarında "Tekboynuzlu ve Kadın" (1480-1500) temalı 6 adet duvar halısıyla doruğa ulaşacaktır.[168]

168 LYALL: 2000. Bu duvar halıları Cluny Müzesi'nde sergilenmektedir.

Doğa Bilgisi'nin hayvanlara ayrılan yedinci kitabının son bölümünde pire ve kırmızı karınca yer alır. Pire sıcak ve tozlu ortamlarda gelişip büyümesine karşın, yazın çok sıcak ve kuru havalarda insan vücuduna sığınır. Vücutta oluşan balgam ve iltihaplanmalara karşı, içinde bir avuç kırmızı karıncanın haşlandığı su önceden ısıtılmış sıcak bir taşın üstüne dökülür. Oluşan buharın 5-10 kez derin derin solunmasıyla şikâyetlerde azalma görülür. Kırmızı karıncalardan hazırlanan merhemin cüzamlıların acılarına şifa olabilmesi için 9 ay boyunca sürülmesi gerekir. Aşırı sinirli ve sıkıntılı olanlara, genç, hatta yumurta halindeki karıncaların bir torbaya konup, banyoda iyice terleyene kadar vücuda bastırılması önerilir.

Hildegard sekizinci kitapta, 'Sürüngenler' başlığı altında yılan, kurbağa, salamander, örümcek, akrep, solucan, kaplumbağa ve sümüklüböceğe ilaveten; masal yaratıkları ejderhayı, farklı türden yılanları (*De quodam Serpente, De Basilisco*) ve ne olduğunu bugün hâlâ tam olarak anlayamadığımız zehirli bir yaratığı (*De Harumna*) ele alır. Hildegard 'sürüngenlere' yazdığı kısa önsözde, başlangıçta (Yaratılış) Tanrı'nın tüm varlıkları *iyi* yarattığını, ancak şeytan yılan kılığında Havva'yı yoldan çıkarıp cennetten kovulmalarına neden olunca kötülüğün hâsıl olduğunu belirtir. İlk günahı işleyenden çok işleten, yılan kılığındaki şeytan insanoğlunu kötülükle tanıştırır. Yılanın işlediği günah, tüm sürüngenlere mal olacaktır, şeytan yılan kılığında kötülük yaptıktan sonra Tanrı tarafından karnının üzerinde sürünmeye mahkûm edilmemiş midir? Bu nedenledir ki, sürüngenler doğaları gereği şeytani karakterdedirler; zehirlerini insan veya diğer hayvanlara akıtamadan duramazlar.

Sürüngenler 'ilk günah'daki payları nedeniyle *lanetlenmiş* de olsalar, Hildegard insan sağlığına olan yararlarını göz önünde bulundurarak bazılarının haklarını teslim eder. Sözgelimi, kurbağa bedeni mafsal iltihaplanmalarına karşı yarar sağlarken, zehirlenmelerde kaplumbağanın kurutulmasıyla elde edilen toz,

yumurtayla birlikte içildiğinde panzehir görevi görür. Yılan, salamander veya örümcekten sağaltım veya başka bir amaçla yararlanmak mümkün değildir. Sürüngenler içinde en çok sakınılması gereken hayvanlardan biri olan akrebin (*De Scorpione, De Durant*) ölümcül zehiri, zehir terkipçileri tarafından hazırlanan iksirlere (*venenifica*) karıştırıldığında tam bir silaha dönüşür.

Hildegard *Sürüngenler Kitabı*'nın açılışında yer verdiği ejderhadan, Anka kuşu ve tekboynuzdaki gibi saygı ve sakınım ile bahseder. Kuru ancak yabanıl bir sıcaklıkta mizaca sahip olan ejderhanın nefesi ateş etkisine sahiptir, her şeyi yakabilecek güçtedir. Şeytanla benzer tabiata sahip olan ejderha, onunla aynı şerri paylaşan mizacı gereği insanlardan nefret eder. İnsanların vücudundaki taşlardan kurtulmanın yolu, suyla seyreltilmiş 'ejderha kanı'nı aç karnına bol suyla içmekten geçer. Dokuz gün boyunca tekrarlanan bu tedavinin sonunda taşın (Hildegard taşın hangi organda -böbrek, safra kesesi- olduğundan bahsetmez) parçalanması kaçınılmazdır. Ancak bir konuda uyarmadan da geçemez: Ejderha kanı mutlaka suyla seyreltilerek içilmelidir, aksi takdirde insanın yaşamına malolur.

Doğa Bilgisi'nin dokuzuncu ve son kitabı 'Kıymetli Metaller' başlığı altında, altın, gümüş, kurşun, kalay, bakır, demir, çelik ve pirinç incelenir. Hildegard'ın söz konusu metallerin insan sağlığı açısından yarar ve zararlarını değerlendirirken, batıl inançların/ın diğer alanlara göre daha fazla etkisinde kaldığı görülür.[169]

Hildegard'ın yazdıklarından, gümüş, kurşun ve kalayın insan sağlığı ve çevre üzerindeki zehirli etkilerini bildiği anlaşılıyor. Soğuk mizaçlı kurşun canlılar için tehlike oluştururken; ölüm gerçekleştikten sonra meydana gelen şişmeler, cesede sürülen kurşunla engellenebilir. Kalayın neden olduğu zehirlenmeler hakkında Hildegard bugün bizler tarafından da çok iyi bilinen

169 Hildegard von BINGEN: 1989, 143.

bir uyarıda bulunur: Kalaylanmamış kurşun kaplarda bekletilen yiyecek ve içecekler insanda zehir etkisi yapar. Altın, bakır, demir ve çelik sıcak mizaçlı metaller olarak insan sağlığına yararlıdırlar. Toz halinde doğrudan suya ve şaraba karıştırılarak içilebildikleri gibi, hamura katılarak ekmek halinde yenmeleri de mümkündür. Hildegard, mide üşütmelerinde, ateşte ısıtılmış bir demir parçasının havluya sarılarak mideye bastırılmasıyla rahatlama sağlanacağını da ilave eder.

Yukarıda, bir biyografinin yazarına tanıdığı sınırları aşmamaya gayret göstererek özetlemeye çalıştığım Bingenli Azize Hildegard'ın *Doğa Bilgisi*'nde incelediği alanlarda verdiği bilgiler, derinliği ve güvenlilirliğiyle kendisinden önce hazırlanmış tüm eserlerden ayrı bir öneme sahiptir. Daha önceki bölümlerde, Hildegard'ın 1151-1158 yılları arasında[170] doğa bilimi ve insan vücudu üzerine yazdıklarının, *Doğa Bilgisi* ve *Sağaltım Bilgisi* başlıklarında bir araya getirildiğini belirtmiştim. *Sağaltım Bilgisi (Causae et Curae)*, ele alınan konuların içeriği ve içsel bütünlüğü itibariyle *Doğa Bilgisi*'ne göre daha yetkin bir yapıttır. Buna göre evreni (makrokozmos) oluşturan 4 temel element (hava, su, ateş, toprak) insanda (mikrokozmos) benzer işlevleri yerine getirir, ancak farklı tezahür eder. Ateş vücut ısısına, hava nefese, su kana ve toprak vücut dokusuna tekabül eder. Bu temel ilkeden hareketle, *Farklı Doğal Varlıkların Yaratılışlarının ve Özelliklerinin Nedenleri Üzerine* adlı gözlemleri içeren metinlere bakıldığında, Hildegard'ın evren-*insan*, yapı-*bünye* bütünlüğünü mükemmel bir biçimde ortaya koyduğu görülür. *Sağaltım Bilgisi*'nde, merkezinde insan olan doğanın kozmik boyutu, gökyüzü ve yıldızlar, güneş ve ay, su ve dağlar ayrıntılı biçimde ele alınmıştır.[171]

---

170 Hildegard'ın insan sağlığı ve doğa üzerine yazdığı eserlerin yazılış tarihleri bazı araştırmacılar tarafından 1150-1160 arasına tarihlendirilmektedir. Bkz. SCHIPPERGES: 2001, 64.

171 BEUYS: 2003, 244. SCHIPPERGES: 2001, 47.

Hildegard *Sağaltım Bilgisi*'nde, yirmi ana başlığın ilk altısını evrenin inşası ve insanın yaratılışına ayırmıştır: Dünyanın Yaratılışı (I), Kozmos'un İnşası (II) ve Dünyayı Oluşturan Temel Elementler (III) gibi evrenin konu edildiği bölümleri, İnsanın Teşkili (*compositio*) (IV), Sağlıklı ve Hastalıklı Beden (V) ve İnsanın Yaratılışı'nın (VI) anlatıldığı 'insan'a ilişkin bölümler izler. Geriye kalan 14 başlıkta, Tanrı tarafından kusursuz tasarlanmış bir aygıt olarak insan vücudunun işleyişi, organların fonksiyonları, hastalıklar ve sağaltım yöntemleri, sağlıklı bir yaşam sürdürebilmenin gerekleri; cinsellik, uyku, sevinç, keder, melankoli, kıskançlık, ölüm gibi insana ilişkin birçok konu mercek altına alınır. Hildegard uzmanı olan, *Sağaltım Bilgisi*'ni yorumlayarak Latince aslından Almancaya çeviren hekim Heinrich Schipperges, "Hildegard'ın kelimeleri, açıklamak istemediği, ancak keşfetmesine ve gelişmesine yardımcı olan resimlerdir; bu resimler, varlığın daha çok aydınlatılabilmesi için yeni yeni ışıklar yakarak katkı sağlayan vahiylerdir," ifadesiyle 'Hildegard Kozmolojisi'nin inşa edilme sürecine açıklık getirir.[172]

Hildergard Kozmolojisi, mükemmeliyet üzerine kurulmuştur; evrende Tanrı tarafından yaratılmış her şey mükemmel ve tektir. Dünyayı (makrokozmos) oluşturan dört temel elementi bünyesinde barındıran insanoğlu da (mikrokozmos), başlangıçta Tanrı tarafından kusursuz olarak yaratılmış, ancak ilk günahla 'Tanrının Bahçesi'den kovulmuş, ölüm ve hastalıklarla tanışmış ve saflığını yitirmiştir. Âdem (ve ondan gelen insan soyu) cennette kalsaydı hastalık ve ölüm olmayacaktı; kötülük Âdem'in kanıyla çocuklarına geçmiş ve nesilden nesile aktarıl-

172 Hildegard von BINGEN: 1992, 20.

173 "Conchesli William'a (XII. Yüzyıl) göre, sadece insanoğluna atfedilecek olan tüm niteliklerin dengeli bir karışım oluşturması hali, ancak Adem'in cennette bulunduğu sırada olmuştu. Düşüş'ten sonra, insan bu niteliklerini yitirmişti, ilkdoğanın bozulmasından diğer mizaçlar türemişti." CONTICELLI-GABRIELE: 2003, 117.

mıştır.[173] Hildegard, Âdem'den çocuklarına geçen kötülüğü, insan organizmasında hastalıklara neden olan zehirli bir sıvı (*lenfai*) olarak tanımlar; her şey ilk kötülük (günah) ile başlamıştır.[174]

Hildegard, *Sağaltım Bilgisi*'nin azımsanmayacak bir bölümünü insanoğlunun üreme organlarının anatomik yapısı ve işlevlerine ayırmıştır. Kitapta farklı bölümlerde (VII, X, XII) üreme organları ve fonksiyonları, erkek-kadın cinselliğinin farklı boyutları, cinsel ilişki, cinsel haz, hamilelik, doğum ve jinekoloji hekimliği ayrıntılı biçimde anlatılır. Diğer bölümlerde metabolizma hastalıkları, insan vücudunun biyolojik ritmi, genel olarak hastalık belirtileri, sağaltım yöntemleri ve kullanılan (önerilen) ilaçlara ilişkin bilgiler yer alır. Bölümleri ileride ayrıntılarıyla ele alacağım. Ancak bu noktada Hildegard Kozmolojisi'nde sayı sembolizminin önemine kısaca değinmekte yarar görüyorum.

Hildegard için, insan vücudunu oluşturan dört yaşamsal salgının (*suyuk*) kaynağı dört temel elementtir. Dört farklı mizaç farklı kadın ve erkek tiplerinin temelini oluşturur. Yine dört yön, dört rüzgâr, antikçağdan beri Hıristiyan kozmolojisinde olduğu gibi, Hildegard için de büyük önem taşır. Erkekleri, görünüşlerine, mizaçlarına, soylarına ve üreme yeteneklerine göre dört gruba ayırır. Son grup içindeki erkeklere dört farklı tarzda boşalma atfeder; kendi kendini tatmin edenler, heteroseksüeller/homoseksüeller, hayvanlarla cinsel ilişkiye girenler ve geceleri dışardan herhangi bir uyarı olmaksızın uykuda boşalanlar. Hildegard saydığı farklı boşalma tarzlarından sadece hayvanlarla girilen cinsel ilişkiyi sağlıksız ve zararlı olarak tanımlar. Kadınla-

174 Hildegard von BINGEN 1992, 94-95.

Hildergard'ın *Causae et Curae*'da andığı bozulan, giderek zehirli bir irine dönüşen lenf sıvısıdır. Eskilerin ahlat-ı erba olarak nitelendirdikleri ve insan vücudunu oluşturduğuna inandıkları dört usare, kan, salya, safra ve dalaktır. Lenfai tipler uyuşuk, ağırkanlıdırlar.

rı da erkekler gibi dört farklı gruba ayırmakla birlikte, kadında 'cinsel zevk' üzerine herhangi bir yorumda bulunmaz. Hildegard, kadınlarda üreme organlarının gelişiminin 12, erkeklerde 15 yaşında tamamlandığını kabul etmekle birlikte, sağlıklı bir cinsel ilişkinin kadınlarda en erken 16, erkeklerde 17 yaşından itibaren başlayacağına inanır. Erken yaşta, 20 yaşın altında doğum yapan kadınların sağlıklarının bozulacağına dikkat çeken Hildegard, bu şartlarda sağlıklı çocuklar yetiştirilemeyeceğinden söz ederek 'doğum kontrolü' önerir.

Hildegard, ilk insanın ortaya çıkışını Kutsal Kitap'ın 'Yaratılış' öyküsüne benzer bir biçimde anlatır; Tanrı Âdem'i, toprağa su karıştırarak elde ettiği çamurdan yarattı, sonra bu varlığa ateş ve havadan yaşam soluğu üfledi; Âdem'in eti Tanrı'nın sıcak nefesinden, kanı burnuna üflenen eterli havadan oluştu. İkinci aşamada sıra insanın iç organlarının yaratılmasına geldi; kalp, karaciğer, akciğerler, mide, bağırsaklar ve beyini takiben diğer organlar yaratıldı. Her şeyin, vücudu hayatta tutan yaşamsal elementlerin kaynağı olan ruhun mekânı kalptir. Hildegard temel organların işlevlerine ait bilgileri verdikten sonra dört elementin sadece dünyayı değil, mikrokozmos olarak insanı da yarattığını bir kez daha anımsatır.[175] İnsana bahşedilmiş organların hiçbiri işlevsiz değildir; ne bir eksiği ne bir fazlası olan insan vücudu mükemmel kurgulanmış kozmosun 'mikro' halidir. Dünyadaki temel güçlerin (elementlerin) duyular dünyasındaki karşılığı analoji yoluyla bulunabilir, ancak Hildegard için son tahlilde doğanın gerçek kalbi insandır.[176]

Yukarıda değindiğim gibi *Sağaltım Bilgisi*'nin ilk 6 bölümünde 'Yaratılış' anlatılır. Birinci bölüm 'Dünyanın Yaratılışı'nda, öncelikle Tanrı'nın dünyanın yaratılışından önce de varolduğu, mutlaklığı vurgulanır. Hildegard Kozmolojisi'nde Tan-

175 SCHIPPERGES: 2001, 47.

176 SCHIPPERGES: 2001, 48.

rı'nın varlığı, gözleri kamaştıracak parlaklıkta bir 'ışık' olarak ifade edilir. Tanrı'nın sürekliliğini ve mükemmelliğini bir daireye (*rota*) benzeten Hildegard, dairenin kuşatan, yinelenen özelliğinden hareketle, koruyan, kollayan *Tanrı-Baba* kimliğine atıfta bulunur. Ebedi olanı, (hiç) başlamamış ve (asla) bitmeyecek olanı ifade eden daire, *sonsuz döngü*, Hildegard Kozmolojisi'nde Tanrı'nın tekliğini ve mutlakiyetini açıklamak için kullanılan önemli simgelerden ve Hıristiyanlık öncesi dönem ikonografisinin (güneş ve ay) önemli sembollerinden biridir.[177] Buna karşılık şeytan, gerçekte *yaratılmamış* ancak mevcudiyetini sürdüren özel bir varlık olarak, mutlak Tanrı karşısında kendi edimiyle bölünmüş, parçalanmış bir hiçtir.[178] Hildegard Kozmolojisi'ne temel oluşturan dairenin mükemmelliği, sonsuz devinimi üzerine büyük ölçüde, ateşi evrendeki düzenin temel ilkesi olarak kabul eden ünlü Yunanlı filozof Herakleitos'dan (İÖ 540–480 civarı) esinlendiği anlaşılıyor. Başlangıçla sonu birleştiren dairesel devinimi en yetkin devinim olarak gören Herakleitos'a göre 'dairede başlangıçla bitiş çakışır.'[179]

İlk bölümde yaratılışın derinliği üzerine yoğunlaşan Hildegard, ikinci bölümde Kozmosu bir 'inşa(at) alanı' olarak ele alır ve dünyayı güzellikleriyle, fiziki boyutlarıyla irdeler. Bu bölüm, dünyadaki her şeyin temelini oluşturan, Tanrı tarafından yaratılmış dört elementin (ateş, hava, su ve toprak) insanları da etkilediğinin vurgulanmasıyla başlar. Bu dört temel -yaşamsal- element-

177 Sembol olarak daire formu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. BIEDERMANN: 1989, 246-248. BECKER: 2000, 153-154.

178 Hildegard von BINGEN: 1992, 49-51.

179 TİMUÇİN: 1992, 122.

"Herakleitos: Bir Kapalı Söz Ustasıyla Buluşma Denemesi", başlıklı kitabında Samih RİFAT, Herakleitos'un parçalarını konu alan bir çeviri/denemesi yapmış. Bu metinde yer alan 3 numaralı parçaya bakılırsa 'Güneş' üzerine söylenebilecek her şey, 2500 yıl öncesinden söylenmiş sanki; "*Güneş, bir insan ayağı kadar.*" RİFAT: 2003, 3.

ten biri olmadan diğerinin var olabilmesi mümkün değildir. Dört temel element bir araya gelerek dünyayı da içine alan gökkubbeyi (sema) oluşturur. Hildegard tarafından şapkaya benzetilen güneş (gökyüzünün şapkası), ışığı ve hararetiyle gökkubbenin merkezinde yer alan en kuvvetli güçtür. Âdem'in yaratılışından önce hareketsiz olan (dönmeyen) gökkubbe, ilk günahtan itibaren hareket etmeye, dönmeye başlar; ancak bu hareket kıyamet gününün gelip çatmasıyla sona erecek, dünya yeniden eski sessizliğine kavuşacaktır. Görebildiğimiz evrende güneş dışında, ışıkları ondan çok daha sönük olan, ancak yine de parlayan yıldızlar vardır.

Üçüncü bölüm Hildegard'ın teolojik metinlerinde büyük önem atfettiği dört temel elemente ayrılmıştır. Daha önce de belirttiğim gibi, Hildegard'ın kozmolojisi antikçağda Stoacılar tarafından oluşturulan ve Yeni Platoncular tarafından geliştirilen 'Temel Elementler Öğretisi'ni[180] temel alır. Yunanlı filozof, şair ve devlet adamı Empedokles'e (İÖ 490-430) atfedilen bu öğretiye göre, her 'madde' dört temel elementten (toprak, su, hava, ateş) oluşur. Her şeyin kökünü oluşturan dört temel element, şeylerin içinde farklı oranlarda varlığını sürdürür, sadece şeyler birbirine dönüşür. Empedokles'in 'element' kavramı Yunanca'da başlangıç, kök, çekirdek gibi anlamlara karşılık gelirken, Latince '*elementum*'un, ilk ilke, ilk basit madde, öğe, eleman, unsur gibi anlamları vardır. Skolastiklerin inancına göre, evrende aşağıdan yukarıya ve yukarıdan aşağıya sürekli kendini yineleyen bir devinim vardır. Evrensel değişimlerin kaynağı ise ateş, hava, su ve toprak arasında aşağı yukarı süregelen bu hareketliliktir. Evrende bu dairesel görünümlü hareketlilik içinde ateşten havaya, havadan suya, sudan toprağa, topraktan ateşe ayrıca ateşten toprağa, topraktan suya, sudan havaya, havadan ateşe sürekli bir geçiş söz konusudur.[181]

---

180 Temel Elementler Öğretisi (Empedokles / yak.495-435) hava, su, toprak ve ateşten oluşan temel elementlerin varlığın köklerini oluşturduğuna inanır.

181 TİMUÇİN: 1992, 122.

Hildegard Kozmolojisi'ne göre, Tanrı dünyayı dört temel elementle birlikte yaratmıştır; ateş gökkubedeki en büyük güç olup, sıcaklık, serinlik, nem, rüzgâr ve hareket gibi beş farklı kuvvetin sahibidir. Hava, çiğ, sıcaklık ve rüzgârın yaratıcısıdır ve yerkürenin dört bir yanına hükmeder. Balıkları beslemek, taşlara nefes aldırmak, ağaçlara ve hayvanlara yaşam suyu olmanın yanı sıra sıcaklıkları, nem ve hareketliliği düzenlemek gibi 15 farklı güçle donatılmış olan su, yaşamın kaynağıdır. Nihayet toprak doğası gereği soğuk mizaçlı olmasına rağmen, yedi gücün sahibidir; yazları serin kışları ılık bedeniyle bitkilerin yetişmesini hayvanların yaşamda kalmasını sağlar.[182] Hildegard *Doğa Bilgisi*'nde temel elementlerin yeryüzündeki yaşamı nasıl etkilediğini uzun uzun anlatır. Anlatılanların özünü tek bir cümleyle özetlemek gerekirse, hava, su, ateş ve toprak Tanrı tarafından evrenle birlikte yaratılmış, sürekli devinen, insanda izleri sürülebilen vazgeçilmez yapı taşlarıdır.

Hildegard *Sağaltım Bilgisi*'nin altıncı bölümünde 'insanın oluşumu'[183] gibi, kozmolojisi için çok önemli gördüğü bir konuyu ele alır. Bu konuya daha önceki bölümlerde, özellikle de vizyonlarını anlattığı eseri *İnanç Bilgisi*'nde *(Scivias) varoluş* bağlamında değinmiştir. Ancak burada insanın biyolojik anlamda oluşumu anlatılır. Tanrı insanı çamurdan yaratmış, çamurdan yaratılan erkek daha sonra etten vücut sahibi olmuştur. Bu dönüşümün sahibi ve sorumlusu 'Yaradan'dır. Dünyayı oluşturan dört temel element, insan vücudunda dört farklı salgıya tekabül eder. Ateş, yani kuruluk arzuları uyandırır; hava, yani nem dikkat duygusunu, su, yani köpüksü sıvılar üretkenliği harekete geçirir;

182 Hildegard von BINGEN: 1992, 76-91.

183 *Causae et Curae*'yı, Latince'den Almanca'ya çeviren H. Schipperges altıncı bölümün başlığı için uygun gördüğü 'Wie ein Mensch wird", Türkçeye 'İnsan Nasıl Oluşur', diye çevrilebilir. Ancak bu bölümde bir canlı olarak (biyolojik anlamda) insanın oluşumu anlatıldığı için *yaratılış* söz konusu değildir.

nihayet toprak, yani ılıklık muvaffakiyeti ateşler, başarıyı sağlar. Dört temel elementten ikisi ateş ve hava tinsel doğayı, diğer ikisi su ve toprak tensel doğayı temsil eder. Bu dörtlü insan vücudunda uyumlu bir birliktelik oluşturur.

Hildegard'a göre, bir insanın sağlıklı olup olmadığı bazı organların fonksiyonlarının gözlenmesiyle anlaşılabilir. 'Doğru tanı, doğru tedavinin başıdır,' ilkesinden hareket eden Hildegard'a göre, gözler, derinin rengi, ses, nabız, vücut ısısı ve idrar bize yaşamsal fonksiyonların düzenli olup olmadığı hakkında bilgi verir. Hildegard anılan fizyolojik değişikliklere insanın 'ruh hali'nde görülen değişimleri de ilave eder. Sağlıklı bir insanın gözleri parlak ve 'aydınlık'tır. Sağlıklı bir bedene sahip olmayan insanlarda gözlerin feri kaçar, ifade donuklaşır. Bu insanlar gözlenen anda hasta olmasalar da, hasta olma potansiyelleri çok yüksektir ve kısa bir süre içinde ölümle yüz yüze geleceklerdir: 'İnsanların gözleri ruhlarının penceresidir.'[184]

Sağlıklı bir bedene sahip olan insanın yanakları kırmızı veya açık kırmızı renktedir. Ten yüzeydeki canlılığı, parlaklığı ve rengiyle (*kırmızı*) bir elma gibi dikkat çeker. Bu tip insanlar sıcak (ateşli) soluğa, yani ruha (yüksek ısı -ateş- güçlü bir ruha işaret eder) sahiptirler. Bu (sıcak) bedenlerde güvenle ikamet eden ruhlar bu bedenleri kolay kolay terk etmezler yani, kırmızı yanaklı insanları uzun bir yaşam bekler. Tersine, yanakları solgun ve canlılığını kaybetmiş insanların bir ayağı çukurdadır; ölüm onlara çok yakındır. İnsanlarda diğer bir yaşamsal gösterge de 'ses'tir. Gür ve pürüzsüz bir sese sahip olan insanın sağlığı yerindedir. Hildegard sağlıklı bir insanın sesini kaliteli bir trompetin çıkardığı güzel, ahenkli seslere benzetir. Oysa hastalıklı bir bedenden, değersiz bir trompetten çıkan seslere benzer çatlak bir ses çıkacaktır.

---

184 "*oculi fenestrae animae*" Hildegard von BINGEN: 1992, 263. Heinrich Schipperges tarafından düşülen dipnot 30, 319.

Hildegard için sağ koldan sayılan nabız (ölçülen tansiyon) yaşamsal önem taşır; herhangi bir hastalıktan muzdarip bir insanın sağ kolundaki atardamardan ölçülen nabız düzenli ve normal hızda ise, hastanın hayati tehlikesi yoktur. Ancak nabız hızlanır ve düzensizleşirse bu durum iyiye alamet değildir. Yarıştan çıkmışcasına çok hızlı atan bir nabız hızla gelen ölümün habercisidir; ruh bedenden taşınmaya (*exitus*) zorlanmaktadır. Schipperges, Hildegard'ın sağ koldan ölçülen nabza yaşamsal önem atfetmesinin nedeni onun 'vizyonlar'ında da görülen 'sağ-sol sembolizmi'ne bağlar.[185] Yine günlük hayattaki işlevleri açısından da sağ kol, sol kola göre daha önemlidir. İnsanın sağlıklı olup olmadığı, sağ kolun dirsek yaptığı yerden ve sağ bacak diz kapağının altından geçen atardamardan ölçülen nabız ile anlaşılabilir. Hildegard'a göre, bu damarlar daha da fazlasını söyler, çünkü ruhun sağlamlığı (gücü) bu atardamarlardan ölçülebilir.[186]

Günümüzde birçok hastalığın tanısında kullanılan idrar tahlili ve ateş yüksekliği Hildegard tıbbında da önemli bir yere sahiptir. Vücut ısısı ve idrarın kalitesi arasında ilişki kuran Hildegard, yediğimiz besinlerin vücut tarafından istenmeyen kısımlarının idrarla dışarıya atıldığını ve bu yolla bedenin temizlendiğini, sağlıklı bir insanın idrarının açık renkte ve berrak olduğunu belirtir. İdrarda koyulaşma, kan ve gözle gözlenebilen değişiklikler hastalıklı bir bünyeye işaret eder. Yüksek ateşte idrar koyulaşır, pekmez rengine dönüşür; vücut sıvılarında olduğu için hastanın iştahı kaçar, damak zevki bozulur, yediklerinin hazmı zorlaşır. Aşırı yükselen ateş vücut salgılarının işlevlerini yerine getirmelerine engel olur; bu nedenle yüksek ateşle seyreden hastlalıklarda hastaların mutlaka bol sıvı tüketmeleri gerekir.

185 H. Schipperges, Hildegard'ın metinlerinden örnekler de verir; "Bedenin sağ tarafında karaciğer vardır ve vücut ısısı bu bölgede çok yüksektir, sol tarafta ise bu ocağın ısısını dengelemeye çalışan kalp ve akciğer bulunur." Hildegard von BINGEN: 1992, 319 dip not 31.

186 Hildegard von BINGEN: 1992, 267.

Hildegard yaptığı yorumlarla, yükselen vücut ısısının yarattığı hararet nedeniyle salgıların azalması, aşırı terleme ve azalan idrar arasında önemli bağlantılar kurmuş oluyordu. Yaşamsal önem atfettiği konuları incelediği bu bölümde yüksek ateş ve idrar üzerine ayrıntılı bilgiler verir.[187]

Hildegard *Sağaltım Bilgisi*'nin onbeşinci bölümünde, sağaltım metodlarını (bitkilerin, taşların şifa için kullanımı, su terapisi, müzik terapisi ve kutsal emanetlerle yapılan terapi gibi) ve kullanılması gereken 'ilaçlar'ı örneklerle açıklar. Hastanın nadir bitkilerden ve otlardan bin bir zahmetle elde edilmiş tozları ve karışımları hiç sektirmeden kullanması gerekir. Zamanında, gerektiği dozda alınmayan ilaç hastaya yarardan çok zarar verir: Kanda azalma, bağırsaklarda kuruluk, zararlı sıvılarda artış vb. Bu türden (yan) etkilerin önüne geçmek için ilaçların, ekmekle, şarapla ve başka yiyeceklerle birlikte alınması gerekir; aç karnına ilaç içmek istisnai durumlarda tavsiye edilen bir uygulamadır. Yine sağlık için yenmesinde fayda görülen baharat yemekle birlikte veya yemekten sonra alınırsa, organizmanın salgılarına (*mide özsularına*) karışarak kolaylıkla emilebilir.

Bu bölümde Hildegard saç dökülmesine, migrene, göz bozukluklarına ve diş ağrılarına deva olacak reçeteler verir. Yazıldıktan yaklaşık bin yıl sonra bizler için en ilginç olan reçetelerden biri kuşkusuz 'migren' üzerine olanıdır. Günümüz hekimleri Hildegard'ın yaşamı boyunca yakasını bırakmayan yoğun baş ağrılarının 'migren'den kaynaklandığına inanıyorlar. Bu konuda bilim adamlarının ve Hildegard araştırmacılarının ne denli hemfikir olduklarını, Bingenli Hildegard'ın sözde 'migren'e *endeksli* yaratım süreciyle ilgili tartışmalara değinmiştik. Şimdi Hildegard'ın yarım baş ağrısı (migren) hastalığı çekenlere nasıl bir tedavi önerdiğine bakalım: Bir ölçek sarısabır (*Aloe*), iki ölçek mürrüsafinin (*Mirra*) karıştırılmasıyla elde edilen merhem başın

187 Hildegard von BINGEN: 1992, 267-272.

ağrıyan bölümüne iyice yedirilerek sürülür.[188] Daha sonra buğday ununa mayalanmış hamur kıvamına ulaşıncaya kadar haşhaş tohumu yağı ilave edilir; elde edilen hamur hastanın başına, kulakları ve boynu dışarıda kalacak şekilde, âdeta bir şapka gibi sıvanır ve bu karışım aralıksız üç gün üç gece kafada taşınır. Hildegard beyindeki nemin yitirilmesiyle (*kuruma*) ortaya çıkan migrene karşı hazırlanan karışımdaki malzemelerin katkılarını şöyle açıklar: Sarısabırın sıcaklığı, mürrüsafinin kuruluğu ve haşhaş tohumu yağının karıştırıldığı buğday ununun yumuşatıcı, rahatlatan etkisiyle ağrıdan kurtulunur.

Saçları dökülen 'genç adam'a yazdığı diğer bir reçetede Hildegard hazırlaması gereken merhemi anlatır: Buğday sapı ve kış ürünü buğday tanelerinin yakılmasıyla elde edilen az miktarda kül, ayı yağı ile iyice karıştırılarak merhem haline getirilir. Saçların zayıfladığı bölgelere iyice yedirilerek sürülen merhemin deride bir hafta boyunca kalması gerekir. Bu yöntem sıkça tekrarlanır ve uygulandığı dönemlerde saçlar merhemi iyice çekene kadar kafa yıkanılmaz ise, zayıflayan saçlar kuvvetlenir ve dökülme durur. Ayı yağı ısısı ile saç köklerini besler, kül ise (yüzeydeki) saçların hızla dökülmesine engel olur.

Gözlerde görülen kanlanma ve aşırı sulanma belirli bir nedenle ortaya çıktığı gibi, nedeni sadece yaşlılık da olabilir. Hildegard bu durumdaki hastaların kendilerini sokağa atmalarını ve ilk buldukları çayıra gözlerinden yaş gelene kadar uzun uzun bakmalarını salık verir; çayırın yeşil rengi gözlerin yorgunluğunu alacak ve eski sağlığına kavuşmasını sağlayacaktır. Bunun yanında hasta temizliğinden emin olduğu bir suya batırılmış tül-

188 Sarısabır (*Aloe Vera*): Ülkemizde yetişmeyen ve sıcak, kuru iklimleri seven sarısabırın reçinesi alındıktan sonra kurutularak dövülür ve toz haline getirilir. Nefes darlığına, kabızlığa, cilt hastalıklarına iyi gelir. Mürrüsafi (Mirra): *Commiphora* cinsinden bazı ağaç türlerinin gövdelerinden çıkarılan zamk. Günümüzde parfüm sanayisinde kullanılan ve gaz söktürücü etkisiyle tanınan mürrüsafi ortaçağın en gözde katkı maddelerinden biridir.

benti yatmadan önce gözlerine bağlayabilir ve sabahleyin sağlıklı gözlerle kalkabilir. Bu tedavide suyun gözlerin içine zarar vermemesine özellikle dikkat edilmelidir.

'Hildegard Tıbbı'nda, doğal olan hemen her şeyin ilaç terapisinde başarıyla kullanıldığını görmek şaşırtıcı olduğu kadar öğreticidir de; deniz kumu, baharatlar ve nadir bulunan otlar yerinde kullanıldığında insanlara büyük yarar sağlar, şifa verirler. Dört temel elementten biri olan suyun şifalı özellikleri konusunda tüm antikçağ hekimleri gibi Hildegard da temkinlidir; beden temizliği aşırıya kaçılmadığı sürece sağlığa yararlıdır, özellikle de bedenleri çabuk soğuyan ince derili, zayıf ve yağsız insanların çok sık banyo yapmaları bünyelerine zarar verebilir. Yine bedenleri (iç ısıları) sıcak ve nemli olan aşırı yağlı insanların da çok sık banyo yapmaları önerilmez. Şişmanların vücutlarındaki kirden kurtulmak için suda fazla kalmamak şartıyla, nadiren de olsa yıkanmalarına izin verilmelidir. İçilmesi yararlı sulardan banyo için de yararlanılabilir. Banyo suyu sıcaklığı küvet (Hildegard banyo küveti işlevi gören büyük fıçıları kasteder) içinde uzun süre oturulacak olsa dahi, insanın ten rengini değiştirmeyecek, halsiz bırakmayacak, tazelenmesine imkân verecek kadar ılık olmalıdır. İçilecek denli temiz olmayan sular, yıkanmak için de uygun değildir. Hildegard'a göre, acı ve kuvvetli olan yağmur ve kar suları da sağlığa yararlı değildir. Yağmur ve kar suyunda banyo yapanlarda çeşitli cilt hastalıklarının görülme ihtimali yüksektir.

Hildegard'ın 'su ve beden' arasında kurduğu ilişki daha çok biyolojik anlamda vücut ısısının kontrolünde gelişirken; 'su ve ruh' arasında kurduğu ilişki ise ruhun arınmasına hizmet eden 'temiz su' bağlamında, İncillerde yer aldığı şekliyle 'vaftiz suyu'nda anlamını bulur. Bu nedenle suyun ruhu arıtma gücü, bedeni sağaltına gücünden kat kat fazladır; bir başka deyişle, su bedeni değil ruhu yıkar.

Hildegard sağlıklı vücut ısısı için terlemenin önemine işaret eder; zayıf ve yağsız insanların sıcak sulara girmesini salık ver-

mez. Çünkü bu tip insanların zayıf olan bedenleri bu sıcak sularda terleyince daha fazla kurur. Sıcak banyolar yağlı ve şişman insanlar için bire birdir; bu tipte insanların vücutlarında birikmiş olan zararlı sıvılar bu yolla buharlaşır. Hildegard'ın 'ilkel sauna'sı ateşte ısıtılmış tuğlaların su içine bırakılmasından oluşur. Küçük kapalı bir mekânı (Fin Saunası) ısıtarak terlemenin Hildegard'ın yaşadığı coğrafyada henüz tam olarak bilinmediği anlaşılmaktadır.[189] Ancak Hildegard tarafından önerilen suyun ısıtılması yönteminin de aynı amaca hizmet ettiğini anlıyoruz. Özellikle damla hastalığından muzdarip olanlar için ideal olan 'ilkel sauna' kan dolaşımını hızlandırarak bir rahatlama sağlar. Hildegard'a göre, 'ilkel sauna'da sıcaklığı en iyi taş tuğla tutar. Tuğlanın bulunamadığı yerlerde, kum taşı aynı işlevi görecektir. Taş seçiminde önemli olan, taşın ısıyı muhafaza etme ve geri verme süresi kadar, sahip olduğu nem miktarıdır. Bu nedenledir ki Hildegard, nem miktarının yüksekliği nedeniyle sıcaklığı tutamayan çakıl taşını önermez.[190]

Hildegard *Sağaltım Bilgisi*'nde kozmetik ürünlerine kısa da olsa yer vermiştir. Ancak H. Schipperges, büyük ölçüde antropolojik öneme sahip bu bilgilere 'sağaltım metodları' bağlamından çok, 'Hildegard Estetiği' bağlamında yaklaşmakta fayda görmektedir.[191] Hildegard, ciltleri (öneri yüz içindir) pürüzlü, kuru olan ve rüzgârdan (olumsuz hava koşullarından) kolay etkilenen kadınlara şu öneride bulunur: Bir avuç arpa suda kaynatıldıktan sonra tülbentten süzülür ve suyun ılıması beklenir. Daha sonra ılık suyla yüz düzenli olarak yıkandığında yumuşak, pürüzsüz ve canlı bir tene kavuşulur. Hildegard'ın kadınlara

189 Bu konuda Hildegard'ın da bilgi sahibi olmadığını varsaymak pekâlâ mümkündür. Sauna ve buhar odalarının tarihine ilişkin kısa bir çalışma için bkz. PEDRON: Dünyada Buhar Banyoları. Çev.: Saadet Özen, Toplumsal Tarih, 70-74. Sayı: 112, Kasım 2004.

190 Hildegard von BINGEN: 1992, 250-259.

191 Hildegard von BINGEN: 1992, 260.

kozmetik ürünleri kullanmaları için bulunduğu önerilerin temelinde erkeğin beğenisini kazanma amacı yatar: 'Erkeğinin gözüne hoş görünen kadın güzeldir.'[192] Hildegard için kadının güzelleşmek için yapacağı her şey, saçlarını kabartması, takı takması, erkeğinin beğenisini kazandığı ölçüde uygundur; kadın için güzel görünmek başlı başına bir amaç olamaz. Ancak daha önce belirttildiği gibi (bkz. Ademach Rahibeler Konventi Başrahibesi Tenxwind ile yapılan yazışmalar), tüm bunlar Tanrı tarafından kutsanmış bakireler için geçerli değildir; çünkü Yüce Tanrı'nın varlığıyla aydınlattığı yaşamın olağanüstü parlak ışığı onlardan aracısız yansımaktadır. Hildegard estetiğinin temelinde yer alan iki kavram, *yaşam* ve *beden*, burada yeniden karşımıza çıkar: Yaşam güzeldir, çünkü Tanrı'nın *gizemlerini* açığa vurur; beden güzeldir, çünkü Tanrı'nın *anlamını* daha iyi kavramamıza yarar; beden Tanrı'nın gizemli güzelliğine ulaşmayı sağlayan bir kapıdır.

Hildegard'ın cinsellik üzerine görüşleri *Sağaltım Bilgisi*'nin farklı bölümlerine dağılmış olarak yer alır. Özellikle yedinci ve onikinci bölümlerde anlatılanlara ilaveten kadın vücudunun cinselliğine ayrılmış olan onuncu bölümde kadınların ay hali, ay halinden kaynaklanan sorunları ve tedavi yöntemleri incelenir. Hildegard'a göre, erkeğin spermi ile kadının kanının *uygun koşullarda* bir araya gelmesiyle üreme sağlanır. 'Uygun koşullar'dan, erkek sperminin biyolojik kalitesi, birleşen çiftlerin Tanrı nezdinde günahsız, saf ve temiz olmaları ve benzeri birçok konudaki 'uygunluk' anlaşılmaktadır. Hildegard'ın yaşadığı dönemde, kadın vücudu hakkında bilinenlerin sınırlı olduğunu, yumurtalık, rahim, döl yatağı ve özellikle döllenme, embriyonun oluşumu gibi konularda henüz yeterli bilgi sahibi olunmadığını unutmamak gerekiyor. Hildegard'a göre, erkeğin spermi kadının kanıyla birleşerek koyu bir karışım meydana getirir; bu karışım

192 Hildegard von BINGEN: 1992, 260.

giderek, insan örneğine, küçük bir varlığa (insana) dönüşür ve gelişmeye başlar. Erkek sperminin kalitesi aynı zamanda doğacak çocuğun bedensel olarak sağlıklı olup olmayacağını ve zihinsel kabiliyetini de belirler. Hildegard bir benzetmeyle konuyu açıklamaya çalışır. Peynir yapımında kullanılan süt peynirin kalitesine nasıl temel oluşturuyorsa, erkeğin sperm kalitesi de doğacak çocuğun referansıdır; tam yağlı sütten tam yağlı, leziz peynir yapıldığı gibi, sağlıklı erkek sağlıklı spermi üretecek ve sağlıklı bir nesile kaynaklık edecektir. Hildegard'ın, büyük olasılıkla Eski Ahit'in Eyüp Kitabı'ndan esinlendiği sanılmaktadır: "Lütfen anımsa, balçık gibi bana sen biçim verdin, Beni yine toprağa mı döndüreceksin? Beni süt gibi dökmedin mi, peynir gibi katılaştırmadın mı? Bana et ve deri giydirdin, Beni kemiklerle, sinirlerle ördün."[193]

Hildegard *Sağaltım Bilgisi* ile doğa bilimleri, insan vücudu ve sağaltım bilgisi alanında verdiği eserlerini tamamlamış oluyordu. Bu arada bozulan sağlığına rağmen, 1158 yılındaki, vaizlik amaçlı ilk seyahatinde Mainz, Wertheim, Kitzingen, Ebrach ve Bamberg'e kadar gider. Aynı yıl vizyonlarını anlattığı üçlünün ikincisini yazmaya başladı.[194] *İnanç Bilgisi* ile karşılaştırıldığında *Yaşam Bilgisi* tarihçiler ve araştırmacılar tarafından hakkında daha az yorum yapılmış, üzerinde daha az çalışılmış bir yapıttır.[195] Hildegard *İnanç Bilgisi* tamamlamasından *Yaşam Bilgisi*'ni yazmaya başlamasına kadar geçen yaklaşık 8 yıllık süre içinde boş durmamış, 'doğa bilimleri ve sağaltım sanatı' üzerindeki çalışmalarını yazıya dökmüş, bestelediği çok sayıda *Lied*'e

193 Hildegard von BINGEN: 1992, 132. Eyüp 10, 9-11.

194 *Liber vitae meritorum*'un başlangıç ve tamamlanma tarihleri üzerinde farklı görüşler mevcuttur. Eserin 1158-1163 yılları arasına yayılan bir dönemde yazıldığı tahmin edilmektedir. SCHIPPERGES: 2001, 18 (1158-1163). RILEY: 1998, 137-138 (1158-1163). DIERS: 2002, 69 (1158-1161).

195 RILEY: 1998, 71.

ilaveten, müzikli drama *Ordo Virtutum*'u (Oratoryo) tamamlamış ve hâlâ çözülememiş bir dilin kuruluşu üzerinde çalışmıştır. Bingenli Azize, *Magistra* unvanıyla manastırdaki yoğun günlük programına ilaveten yukarıda andığımız eserlerini tamamlarken, vaaz amaçlı gezilerini de ihmal etmez. Bu ziyaretler ona, yaşadığı coğrafyada büyük kent merkezlerinden, en ücra köşelerdeki taşra kiliselerine kadar 'Hıristiyanlık İdeali'nin hangi noktada olduğu hakkında fikir verecektir.

Hildegard *Yaşam Bilgisi*, daha önce kaleme aldığı 'vizyon üçlemesi'nin ilk kitabı *İnanç Bilgisi*'nde olduğu gibi, Tanrı'nın buyuran sesine aracılık ettiğini ifade ederek başlar vizyonlarını yazmaya; "1158 yılında Havari Petrus'un koltuğu müşkül vaziyette, İmparator Friedrich Roma İmparatorluğu'nun başında iken gökyüzünden bir ses duydum."[196] Altı bölümden oluşan *Yaşam Bilgisi*'nin kuruluşu müzikteki tema ve tema üzerine varyasyonlar mantığını anımsatır. Hildegard'ın bu eserinde çağına ayna tutuğu söylenir; *faziletler* ile *günahlar* arasındaki amansız mücadelede üç büyük güç, Tanrı, kilise ve şeytan insan ruhunu ele geçirmek için savaşırlar. Hildegard'ın, etik bir savaş metni olarak da nitelenen bu eserini yazarken, ortaçağ düşünürlerini derinden etkilemiş bir yapıttan, Hıristiyan-Latin şair Prudentius'un (348-405) *Psychomachia* (Ruhun Mücadelesi) adlı yapıtından etkilendiği anlaşılmaktadır. Prudentius'un yaklaşık 400 yılında kaleme aldığı eserinde 7 fazilet birçok günaha karşı mücadele içindedir. Hildegard'ın kitabında 35 fazilet ve 35 günahı temsil eden sembolik varlık-yaratıklar birbiriyle mücadele eder. Her şey, tüm olan biten herkesin gözü önünde tüm açıklığıyla cereyan eder; fazilet güçlerinin (*virtutes*), günahkârlara (*vitia*) karşı verdiği mücadele tüm kötülüklerin yeryüzünden silineceğinin ve gelecekteki barış dolu günlerin habercisidir.[197]

196 RILEY: 1998, 72.

197 HORST: 2002, 134-138.

Hildegard'ın olgunluk döneminin son büyük eseri, vizyonlarını konu alan üçlünün son kitabı *LDO-Tanrısal Yaratıların Kitabı* ya da *Dünya ve İnsan Hakkında (Liber divinorum operum)* 1163-1173 yılları arasında görülen vizyonları kapsar. Hildegard'ın Rahip Volmar'ın ölümünden sonra (1173) yaşadığı zorluklara karşın kitabı tamamlayabildiğini, Trier'deki Aziz Eucharius Manastırı başkeşişi Ludwig'e yazdığı mektuptan anlıyoruz: "...ve ben şimdi yalnız, öksüz bir çocuk gibi, 'Tanrı'nın Yaratıları'na devam etmek zorundayım, çünkü sevgili yardımcımdan Yüce Tanrı'nın isteğiyle mahrum bırakıldım. Kutsal Ruh'un inayeti ve yardımıyla yazdığım kitap henüz tamamlanmadı. Tamamlandığında, en mükemmel halini sana sunacağım."[198]

Bildiğimiz gibi, Hildegard'ın yaşamında Rahip Volmar'ın önemli bir yeri vardı. Volmar sadece sadık bir yardımcı, çalışkan bir sekreter değildi, Hildegard'a, çok ihtiyacı olduğunu hissettiği dostluğunu da sunmuştu. Otuz iki yıldan fazla süren bu dostluk Volmar'ın 1173 yılında ölümüyle son buldu. Volmar'ın ölümü, Hildegard ile eski manastırı Disibodenberg arasında kısa süreli bir gerilimin yaşanmasına da neden oldu. Hildegard'ın talebine karşın Disibodenberg, Hildegard yönetimindeki Rupertsberg Rahibeler Konventine yeni bir rahip (*Propst*) atamakta direndi. Bunun üzerine Hildegard yeğeni aracılığıyla Papa III. Alexander'dan yardım istedi ve bu isteği yerine getirildi; Disibodenberg Manastırı'ndan Rahip Gottfried, 1174 yılında Rupertsberg'e atandı ve Hildegard'ın sekreteri de oldu.[199] Hildegard'a vizyonlarını anlattığı üçlemesinde en büyük yardımda bulunan Volmar için Başrahip Ludwig'e yazdığı mektupta kulandığı "...kitabı

198 Hildegard von BINGEN: 1990, 164. Hildegard an Abt Ludwig (163-165).

'Tanrının Yaratıları' ifadesiyle Hildegard kitabını kastetmektedir.

Almanya topraklarındaki en eski Benedikten manastırlarından biri olan Aziz Eucharius Manastırı, Başrahibe Bingenli Hildegard'ın içten ve samimi ilişkiler kurduğu ve sık sık mektuplaştığı konventlerden biriydi.

199 DIERS: 2002, 70.

(LDO) Aziz Benedictus'un *Nizamnamesi*'ne harfiyen uyarak yaşamış ve çalışmış imanlı bir rahibin yardımlarıyla..."[200] ifadesiyle Volmar'ın yaşamındaki önemine işaret eder.

Hildegard, 1163 yılında 65 yaşındayken kaleme almaya başladığı vizyonlarını tamamlayabilmek için yedi yıl çalıştığını belirtir;[201] ancak mektuptan da anlaşılacağı gibi Rahip Volmar öldüğünde (1173) kitap henüz tamamlanamamıştır.[202] Hildegard'ın en yakın çalışma arkadaşının, sekreterinin kaybıyla yaşadığı umutsuzluğu onun yazdığı satırlardan anlayan Aziz Eucharius Manastırı Başkeşişi Ludwig hemen en yetenekli rahiplerinden birini yardım etmek üzere Hildegard'a gönderir.[203] Hildegard'ın bu yardıma ne kadar ihtiyacının olduğu, *Dünya ve İnsan*'ın *Prolog*'unda Başrahip Ludwig'e sunduğu teşekkürden bellidir.[204] Ancak teşekkür(ler) sadece Başrahip Ludwig'le sınırlı değildir; Hildegard, açık bir zihin ve bilinçle gördüğü vizyonlarını kaydetmekte kendisine yardım eden herkese içtenlikle teşekkür eder. Hildegard'ın aldığı basit yardımlar için bu denli açık yüreklilikle teşekkür edebilmesi, gönlünün yüceliği kadar alçakgönüllüğünü de gösterir.

Tanrısal Yaratıların Kitabı (LDO), içerik ve dil bakımından Bingenli Hildegard'ın en *ağır* eseridir. Burada kullanılan 'ağır' sıfatı eserin Hildegard'ın tüm eserleri arasındaki özel konumunu vurgulamak için. Vizyonların anlatıldığı üçlemenin ilk kitabı *Scivias* 'inanç', ikinci kitap *Liber vitae meritorum* 'yaşam' üzerinde yoğunlaşırken, '*Dünya ve İnsan*'ın (mikro ve makrokozmos) işlendiği Tanrısal Yaratıların Kitabı'nın olgunluk dönemi eseri olması *opus magnum* statüsü kazanmasında etkili olmuş-

200 Hildegard von BINGEN: 1990, 165.

201 Hildegard von BINGEN: 1998, (Prolog) 15.

202 Yine de araştırmacılar *Liber divinorum operum*'un tamamlanma tarihini 1173 yılı olarak kabul ederler. SCHIPPERGES: 2001,19. RILEY: 1998, 138.

203 Hildegard von BINGEN: 1990, 164.

204 Hildegard von BINGEN: 1998, Epilog 462-463.

tur.[205] Üçlemenin ilk kitabı *Scivias*'dan yaklaşık yirmi yıl sonra kaleme alınan LDO, Hildegard'ın yaratım sürecinde *vardığı* yerin en önemli tanıklıklarından biridir aynı zamanda.

Tanrısal Yaratıların Kitabı'nda üç ana bölümde 10 vizyon yer alır. Birinci bölümdeki 4 vizyonda 'Bu Dünya', ikinci bölümdeki 1 vizyonla 'Cennet' anlatılır. Üçüncü bölümde yer alan 5 vizyon 'Kadim Tarihin Sırları'na ayrılmıştır. Her vizyon ayrıca alt başlıklara ayrılmıştır, alt başlıklar ve vizyon başlıkları üç ana bölümün başlıklarıyla, dolayısıyla içerikleriyle tematik uyum halindedir; 'Yaşamın Kökenleri' başlıklı I. vizyon 16, 'Dünyanın İnşaasında Elementler' başlıklı II. Vizyon 46, 'Dünyanın İnşaasında İnsan' başlıklı III. vizyon 18 ve 'Gökkubenin (Sema) Teşekkülü' başlıklı IV. vizyon 104 alt başlığa sahiptir. İkinci bölüm tek vizyondan oluşur. 'Yerkürenin Beş Bölgesi'ne ayrılan V. vizyon 16 alt başlığa sahiptir. Toplam beş vizyonun anlatıldığı üçüncü bölümde 'Tanrı'nın Öngörüleri' başlıklı VI. vizyon 5, 'İsa Mesih'e Hazırlık Olarak Eski Ahit' başlıklı VII. vizyon 16, 'Tanrı Sevgisinin Etkileri' başlıklı VIII. vizyon 3, 'Tanrının Zaman İçinde Selamete Ulaşma Planı' başlıklı IX. vizyon 13 ve nihayet 'Tanrı'nın Sevgisi' başlıklı X. vizyon 37 alt başlıktan oluşur. Vizyonların anlatımı kısa bir 'Epilog' ile sona erer. Günümüzün baskı tekniyle 450 sayfa civarında bir metin oluşturan bu anıtsal esere 13. yüzyılın eşsiz değerdeki minyatürleri eşlik etmektedir. Lucca Kodeksi'nde[206] yer alan minyatürler LDO'da anlatılan vizyonlara eşlik etmek üzere 13. yüzyılda resmedilmiştir.

---

205 Bu tematik izlek nedeniyle *Liber divinorum operum*'un Almanca'ya Heinrich Schipperges tarafından yapılan ilk çevirisinin başlığı 'Dünya ve İnsan Hakkında'dır.

206 Lucca: İtalya'nın ortakuzey bölgesinde (Toskana) bir il. LDO'daki minyatürler bulunduğu merkezin adını almış ve 'Lucca Kodeksi' olarak anılır olmuştur. Hildegard'ın eserlerine eşlik eden, 12. ve 13. yıl minyatür ve kitap süsleme sanatının bu olağanüstü güzellikteki örnekleri bulundukları manastırın/merkezin ismiyle anılmaktadır; *Scivias* için 'Rupertsberger Kodeksi' dendiği gibi.

Hildegard LDO'da, yeryüzünde yaşamın başlangıcını Eski Ahit'tekine benzer bir biçimde anlatır. Tekvin'den yapılan alıntılarla 'Yaratılış' öyküsünün 'tekliği' de teyit edilmiş olur: "Tanrı insanı yarattı ve göz kamaştıran güzellikte bir parlaklığa sahip cennet giysileriyle giydirdi. Ama şeytan, kadını görür görmez tanıdı; onun büyük dünyanın annesi olabileceğini hemen anladı (I/13)... Tanrı kadını, adama sadakat yeminiyle yarattı, öyle ki aralarındaki bu sadakat, Tanrı tarafından ruh ve beden arasında varolan ayrılmaz beraberlikte olduğu gibi, hiçbir zaman bozulmasın. Her kim bu sadakat yeminini bozarsa, huzurun mekânı yemyeşil cennet bahçelerinden kovulacak, alçaklığın, sefaletin hüküm sürdüğü çöle, Babil Ülkesi'ne, sürülecektir; özcümle işlediği bu günahla hem Tanrı'nın inayetinden mahrum kalacak, hem de, Tanrı'nın laneti üzerlerinde olduğu halde, tüm soyuna sirayet edecek bu günahla sonsuza dek yaşayacaktır.(I/14)"[207]

LDO'nun birinci bölümü yaşamın kökenlerinin anlatıldığı vizyonla başlar. Hildegard *Scivias*'da anlatığından farklı olarak kozmosu yumurta (elipsoid) biçiminde değil, yuvarlak dairesel biçimde tasvir eder. Bu farklılığı da II. vizyonun 'Giriş' bölümünde ve 'Dünyanın İnşası İçin Sembol Olarak; Yumurta ve Daire' altbaşlığında açıklar.[208] *Scivias*'ın anlattıldığı bölümden anımsanacağı gibi, Hildegard Tanrı'yı, *tanrısal* olanı, süreklilik ve mükemmellik bağlamında bir daire (*rota*) olarak tanımlar; "Tanrı'nın varlığı bölünemez, herhangi bir noktadan kavranamaz, çünkü zamandan bağımsızdır." LDO'da yeniden ortaya çıkan *rota*, bu kez yaşamdan önce de varolan, her şeyi kuşatan ve hep varolacak olan 'sevgi'ye (*caritas*) işaret eder: "Sevgi, ateşin yakıcı alevi gibi, süresiz, sonsuz bir dairedir."[209] Lucca Kodeksi'ndeki 'Kozmos-İnsan' minyatüründe de görüldüğü gibi, yanan

207 Hildegard von BINGEN: 1998, 29.

208 Hildegard von BINGEN: 1998, 35.

209 Hildegard von BINGEN: 1998, 28, I. Vizyon, 12.

kırmızı daireyi kollarıyla kavramış, ayakları çerçevenin sınırlarındaki kırmızı varlık her şeye kadir olan, her şeyden önce var olan 'yaşamsal sevgi'dir; başından çıkan yaşlı görünümlü kişi Tanrı'nın lütfuna nail olanı temsil eder. En iç dairede, dünya üzerinde/önünde, tüm diğer varlıklardan güçlü olan insan yer alır. Başı, ayakları ve kolları sahip olduğu gücü gösterircesine, içinde bulunduğu dairenin sınırlarına değecek şekilde uzatılmış 'Latin haçı' formundadır ve mavi evrendeki tüm elementlerle ilişki halindedir. Dört (ana) yönden, dört farklı hayvan (leopar, kurt, aslan ve ayı) başı nefeslerini insanoğluna yönlendirmişlerdir.[210]

II. vizyonda insana bir tür kozmik enerji veren rüzgârların ruh ve beden salgıları üzerindeki etkileri anlatılır. Güneş ışınları, yedi gezegen, onaltı başat yıldız, bulutların birbirleriyle etkileşimi ve insan bedenine olan etkileri anlatılır. III. vizyon kozmik güçlerin beden sağlığına olan etkilerine ayrılmıştır. IV. vizyonda ise insan vücudundaki tüm organların 'kozmos'la kurduğu iletişim ayrıntılarıyla anlatılır. Hildegard için insan vücudundaki organları, beden denilen 'mikro-bütün'de yüklendikleri fonksiyonlarla sınırlandırmak mümkün değildir; kozmosun önceden tasarlanmış 'makro-bütün'ü ruh ve beden ile alışveriş içindedir. Hildegard bu alışverişte, insan vücudundaki en küçük bir parçanın, sözgelimi bir saç telinin konumu ile kollar, bacaklar gibi işlevsel veya beyin gibi hayati organların konumunu aynı derecede önemser. Hildegard, kozmik (mekân) ve dünyevi (zaman) olanın etkilerini, insan vücudunda aylık ve mevsimsel değişiklikler bağlamında inceler.

IV. vizyonun can alıcı altbaşlıklarından birinde, Hildegard, 'Tanrı'nın yeryüzündeki sûreti olarak insanı ve kadın ile erkek arasındaki bağın anlamını sorgular: "İnsan diğer tüm varlıklar ondan türeyeceği içindir ki, Tanrı tarafından yaratılmış mükemmel bir eserdir... kadın ve erkek birbirlerinden ayrılmaz bir bi-

210 Hildegard von BINGEN: 1998, 48, II. Vizyon, 14.

çimde yaratılmışlardır; erkek, kadın olmaksızın erkek olamazdı, yine kadın, erkek olmadan kadınlığını bilemezdi... biri olmaksızın diğerinin olması mümkün değildir. Erkek Tanrı'nın oğlunun soyundan, kadın ise insanlığın devamından sorumludur."[211]

Hildegard, *Tanrısal Yaratıların Kitabı*'nın ilk vizyonlarında, Eski Ahit'ten 'Tekvin' ile kurduğu paralelliği, IV. vizyonda bu kez Yuhanna İncili'nin 'Tanrısal Söz' başlıklı babı ile yineler. Hildegard, Yuhanna'nın 'Prolog'unu (Tanrısal Söz 1:1-18), 'Yuhanna'nın Prologu'nun Açıklanması' başlığı altında 25 babda açıklar.[212] Hildegard'ın Yeni Ahit'ten Yuhanna İncili'ni seçmesinin nedeni basittir: "Yuhanna, Matta'dan Markos'tan ve Luka'dan farklı konumları vurgular. İsa'nın doğumunu anlatarak başlayacağına, İsa Mesih'in başlangıçtan beri Tanrı'yla birlikte bulunmuş, beden alıp aramızda yaşamış olan Tanrı sözü olduğunu açıklamakla başlar (1:1-18)"[213]

V. vizyonun anlatıldığı ikinci bölüm, 'öbür dünya'nın yeryüzünde inşasına ilişkindir ve geometrik bir modeli çağrıştırır.[214] V. vizyonda her şey 'yaşam ve sevgi sayısı'[215] olan 5 sayısına bağlanır; yerkürenin beş bölgesi, beş duyu, insan vücudundaki beş temel uzuv vb. Hildegard, yerkürede dört temel yöne merkezi de ilave ederek beş duyu ile özdeşleştirir; görme duyusu doğuya, işitme duyusu batıya, koku alma duyusu güneye, tat alma duyusu kuzeye ve nihayet dokunma duyusu merkeze tekabül eder.[216] Merkez, çok sıcak, çok soğuk ve mutedil (yaşanabilir) olmak üzere üç bölgeye ayrılmıştır. Kuzey ve güney bölgeleri de

211 Hildegard von BINGEN: 1998, 229-230.

212 Hildegard von BINGEN: 1998, 234-251 (IV. Vizyon -104. Deutung des Johannesprologs).

213 Kutsal Kitap: Yuhanna, Giriş, 1330.

214 DIERS: 2002, 74.

215 SCHIMMEL: 2000, 118-134.

216 Hildegard von BINGEN: 1998, 257-259.

Coğrafi yönlere ortaçağın mistikleri ve düşünürleri de spiritüel anlamlar

kendi içinde sıcak, soğuk ve yılanlı[217] olmak üzere üçe ayrılmıştır. Hildegard bu üç bölgenin ödenecek kefaretin büyüklüğü ve işlenen günahın ağırlığına göre bulunana farklılıklar sunduğunu söyler; bu bölgeler Hildegard'a göre 'yaşamaya uygun olmayan' bölgelerdir. İşledikleri günahların derecesine göre insanlar güneyde kalır veya kuzey bölgesine yollanır. Katolik inancından ayrılma ve Yüce Tanrı'nın varlığını inkâr gibi ağır suçlarla kuzeye gönderilenlerin işledikleri günahların kefaretini ödemeleri mümkün değildir. Hırsızlık, adam öldürme, eşkıyalık gibi adi suçları işleyenlerin yeri güney bölgesidir. Doğunun aydınlık, etrafa ışık saçan bölgesi 'mekânı cennet olan' müminlere ayrılmıştır. Yaradanın olağanüstü parlaklıktaki ışığıyla aydınlanmış bu bölgede yaşamayı hak edenleri sonsuz haz ve sevgi dolu bir ortam beklemektedir. Batının giderek koyulaşan karanlık bölgesine günahlarının kefaretini ödeyebilme umudu olanlar yerleşmiştir. Doğu ile batı, kuzey ile güney bölgeleri eşit büyüklüktedir. Hildegard yerküresinin *oturulabilir* bölgeleri Tanrı'nın sevgili mümin kullarına ayrılmıştır. Ama bu dünyada günah işle-

---

yüklemiştir. Örneğin; İsa Mesih gökyüzüne doğudan yükselir ve dönüşü de doğudan olacaktır. Şeytan tahtını kuzeyde kurmuştur. Bu yüzden, 13. yüzyıla kadarki haritalarda Kudüs dünyanın merkezinde yer alır. Yine coğrafi bir haritada Kutsal Kitap'tan izlenebilen soyların temsilcileri isimleriyle yer alırlar. Çoğu kez ayrıntılı bir biçimde hazırlanan bu haritaların coğrafi amaçlara hizmet etmediği aşikârdır. DIERS: 2002, 74-75.

Bu konuya kısmen değinen, görsel materyallerle desteklenmiş, çok yararlı bir metin olarak GRAFTON: 2004, önerilebilir.

217 *Lucca Kodeksi*'ndeki metinde yer alan minyatürde, Hildegard tarafından 'yılanlı' olarak tanımlanan bu bölgede, yılan dışında timsah, kurbağa ve bir tür böcek tanınmaktadır. Hildegard VI. vizyonun 8. alt başlığında Âdem ile Havva'nın cennetten kovulmasından, büyük günahtan sorumlu, orta ve geç dönem Hıristiyan ikonografyasında genellikle 'şeytan' ile özdeşleştirilen 'yılan'a çatar: "Tanrı katında onurunu yitirmiş ve lanetlenmiş eski yılan, insanoğlunun ruhen ve bedenen çektiği acılardan memnun olur ve günahlarından arınmak için mücadele etmesini içine sindiremez." Hildegard von BINGEN: 1998, 267.

yenler, inancını yitirmiş sapkınlar, Hak yolundan ayrılmış kâfirler, katiller, hırsızlar ve eşkıyalar için oturulamaz bölgelerden başka gidecek bir yer yoktur.[218] Hildegard'ın öbür dünya tasarımında doğu bölgesinin hemen dışındaki safir mavisi daire içinde yer alan canalıcı kırmızılık Tanrı'nın hakkaniyetine taalluk eden ilahi kudretin merkezidir. Doğu ve batı istikametindeki birer çift kanat tüm kâinatı (yaşanılan dünya ve öbür dünya) kaplamaktadır. Hildegard V. vizyonun sonunda 'Yaratılış' öyküsünü bir kez daha açıklamaya girişir; 'Tekvin'deki izleğinden şaşmadan; kelime kelime, *alegorik, etik ve resimsel* boyutlarıyla yaratılış Hildegard'ın gözünden tüm ayrıntılarıyla anlatılır.[219]

LDO'nun 'Kadim Tarihin Sırları'na ayrılmış üçüncü ve son bölümde, Yüce Tanrı'nın sevgisine nail olmuş göksel varlıklar olan meleklerin hiyerarşisi, işlediği günahla Tanrı katından kovulan melek, melekler alayı gibi alt başlıklarla, vizyonların ilk kitabı *Scivias*'a gönderme yapılır. Yine Tanrı'nın tüm varoluşu öngören sezgisel kudreti, Tanrı Devleti'nin habercisi olarak oğulun gelişi, göğe yükselişi, kıyamet günü ve nihayet kaçınılmaz bir son olarak selamete ulaşma apokaliptik bir tarzda anlatılır.[220]

Hildegard vizyonlarında 'Yaratılış'dan kıyamet gününe tüm Selamet Tarihi'ni, Yuhanna'nın 'Prolog'una ve Eski Ahit'ten 'Tekvin'e dayanarak hikâye eder. Yuhanna'nın Vahiy'ni çağrıştıran sembollerle bezenmiş apokaliptik anlatım Hildegard'ın 'kapalı kozmos'una uygun düşer. Hildegard'ın 'kozmos'u bir dairedir; 'zaman'da başlangıcı ve sonu belirli bir aralığa sıkışmıştır. Yaratılışla başlayan süreç, kıyamet günü ile tekrar başla-

218 Hildegard von BINGEN: 1998, 257-261.

219 Hildegard von BINGEN: 1998, 275-332. (V. Vizyon – Kapital 17-48: Deutung des Schöpfungsberichtes)

220 Apokaliptik (Yun. açınlama, vahiy): Tanrı'nın insanlık tarihinin her safhasındaki yerini semboller kullanarak anlatmayı amaçlayan ve İS 200 kadar Hıristiyan dünyasında yaygın biçimde kullanılan yazın türü. Yuhanna'nın Vahyi ve Eski Ahit'teki Daniel Kitabı en ünlü apokaliptik metinlerdir.x

dığı noktaya döner. Bu bağlamda Hildegard'ın evren tasarımı, ortaçağın başlangıcı ve sonu belli 'kapalı evren' anlayışına bütünüyle denk düşer. Bingenli Hildegard'ın *vahiylerle yaratılmış* evreni, bize sadece karmaşık tasarım süreci ve anlaşılması zor sembolleri nedeniyle değil, günümüzden yaklaşık 800 yıl önceki bir dönemin mantık yasaları ve dünya görüşünün şekillendirdiği tezleri nedeniyle de, zor ancak keyifli bir okuma deneyimi sunmaktadır.

XI
Doğanın Bahşettiği Üçüncü Göz

Dünya tarihinde Hildegard gibi, ölümünden bu yana 800 yıldan fazla zaman geçmiş olmasına karşın, geride bıraktıkları üzerinden yaşamı ve yaratım sürecine birinci elden tanıklık edebileceğimiz kişi sayısı sınırlıdır. Hildegard'ın arkasında bu denli derin izler bırakarak sürdürdüğü 81 yıllık yaşam, üstlendiği 'misyonun' bir sonucu olarak yorumlanabilir kuşkusuz. Tanrı'nın vahiylerine aracılık etmesi, O'nun verdiği 'nefesle', O'nun sözlerini dile getirmek için insanlara ulaşma çabaları zorlu bir yaşamı da beraberinde getirmiştir. Hildegard uzun yaşamı boyunca büyük bir özveri ve istekle üzerinde çalıştığı binlerce sayfalık metinlere ve bestelenmiş onlarca şarkıya ilaveten, bugün bizler için gizemini hâlâ koruyan bir de 'bilinmeyen dil' bırakmıştır geride.

Hildegard tarihçilerinin 1151-1158 yılları arasında üzerinde çalışıldığı tahmin ettiği Viyana, Wiesbaden ve Berlin kodekslerinde yer alan *Lingua ignota*[221] yaklaşık 1000 kelimeden oluş-

221 *Lingua ignota* (Lat.): Çözülememiş, gizli dil. Almanca metinlerde *Lingua*

maktadır. Bilinmeyen bu dile ilaveten yine her üç kodekste de geçen, 23 harflik bir 'bilinmeyen yazı' (*Litterae ignotae*) söz konusudur. *Lingua ignota*'nın sadece 'isim'lerden oluşan alfabesinde eylem (fiil) ve özellik (sıfat) ifade eden kelimeler yoktur. 1180-1190 yılları arasında Rupertsberg Manastırı'nda kaleme alınan ve bugün Wiesbaden Kodeks'i olarak anılan metinde, kelimeler alfabetik sıraya göre değil, ait oldukları alanlara göre 18 gruba ayrılmakta ve temalarına göre 6 ana grupta incelenmektedir.[222] Bu düzenlemeye göre 6 bölümlük liste Tanrı, melek ve şeytanın gruplandırıldığı ruhani dünya ile başlar. İkinci grupta doğası, organları, uzuvları ve hastalıklarıyla insan yer alırken, üçüncü grupta ruhban sınıfının üyeleri, kilisenin ayinlerde kullandığı araç gereçler, giysiler ve dünyevi makam, rütbe ve mevkiler sıralanır. Dördüncü grupta günler ve mevsimler, beşinci grupta giysiler; en son grupta ise evde kullanılan gereçler ve bitki, hayvan, ağaç ve baharat isimlerinin sıralandığı ayrıntılı bir liste yer alır. Hildegard'ın *Doğa Bilgisi* kaleme aldıklarından sonra *Lingua ignota*'nın önemli bir bölümü (yaklaşık üçte biri) doğal varlıklara ve insan vücuduna ayırmasına şaşırmamak gerek; metinlerin tamamında 182 türde ağaç, sebze-meyve ve şifalı ota ilaveten 78 adet kuş sayılır.[223]

Yaratım sürecinin her aşamasında yalınlığı ve açık sözlülüğü kendisine ilke edinmiş Hildegard gibi bir bilgenin anlatmak istedikleri için şifre kullanma ihtiyacı duymasının nedenleri günümüzde üzerinde en çok tartışılan konulardan biridir. Hildegard'ın 'bilinmeyen dil'i hangi amaçla kullanmak üzere kurdu-

---

ignota'ya karşılık olarak "Die Unbekannte Sprache" (Bilinmeyen Dil) kullanılmaktadır.

222 '18'lik gruplamaya sadece Eberhart HORST işaret etmektedir. HORST: 2002, 183.

223 *Lingua ignota* hakkında bkz. HORST: 2002, 180-186. GRONAU: 1999, 231-235. RILEY: 1998, 113-115. BEUYS: 2003, 275. BORST: 1995, 656-661, 729 vd.

ğu sorusuna verilen yanıtlardan hiçbiri, elimizdeki sınırlı bilgi nedeniyle tatmin edici değildir. Hildegard, *Lingua ignota*'ya sadece iki metinde, *Yaşam Bilgisi*'nin 'Giriş' bölümünde[224] ve Papa IV. Anastasius'a yazdığı mektupta gönderme yapar.[225] Rahipler Gottfried ve Theoderich tarafından kaleme alınan *Vita*'sında "...(Hildegard'ın) *o güne değin duyulmamış bir dil için, görülmemiş bir yazı tekniği geliştirdiğinden* " bahsedilir.[226]

Hildegard'ın yaptığı gruplandırmadan, lügatın başında yer verilen ruhani dünyanın, Tanrı (*Aigonz*), melek (*Aieganz*), aziz (*Zuuenz*), İsa Mesih (*Liuionz*), şeytan (*Diueliz*) gibi bazı kelimelerinin anlamları çıkarılmakla birlikte, kelimelerin (z) harfi (veya nz) ile sonlanmasından hareketle dilin bütününü çözüme ulaştırmak mümkün olmamıştır.[227] Yine *Lingua ignota*'daki kelimelerin (isimler) son ve ön heceleri türdeş (akraba) kelimelerden türetilmiş olmakla birlikte, döneminde Latince'ye ve Ren yöresinin -diyalekt- Orta Yüksek Almancasına çevrilmiş olması, günümüz araştırmacıların bu dili çözmede karşılaştıkları bir diğer zorluktur.

Tüm bu anlattıklarımızdan sonra, Hildegard'ın şifreli bir dile (alfabeye) neden ihtiyaç duyduğuna kısaca değinebiliriz. Genel kabul gören bir açıklamaya göre, Hildegard'ın amacı, 'dost olmayan', yabancı manastırlar ile kendi manastırı arasında, istenmeyen bilgi akışına mani olmak, haber, mektup ulaştırırken kendini güvenli hissetmekti. Yine 'bilinmeyen dil'in önemli bir bölümünün doğal varlıkların dökümüne ayrılmış olması, soyut

224 GRONAU: 1999, 232.

225 Mektubun yazılış tarihi hakkında bilgi sahibi değiliz, ancak Papa IV. Anastasius'un kısa sürmüş iktidar döneminde (12 Temmuz 1153-3 Aralık 1154) yazılmış olsa gerek. Hildegard, Papa'ya mektubunda bilinmeyen harflerle kurulmuş bilinmeyen bir dilden bahseder. Hildegard von BINGEN: 1990, 38-41.

226 GOTTFRIED&THEODERICH: 1980, 69.

227 HORST: 2002, 183.

kavramlara yer verilmemesi, Hildegard'ın kendi sağaltım metodlarının yabancı -meraklı- ellere geçmesini önlemek isteyebileceğini akla getirmektedir. Hildegard araştırmacısı Horst, o dönemde Ren coğrafyasındaki koşullar göz önünde bulundurulduğunda güvenlik nedeniyle şifreli bir haberleşme yöntemine pekâlâ başvurulabileceğine inanır ve Riley, Portmann ve Odermatt'ın bulgularına atfen, bir mektup adresinde *Lingua ignota*'nın kullanıldığına işaret ederek, 'bilinmeyen dil'in gündelik amaçlar için yaratıldığına dair tek karinenin bu mektup adresindeki kullanımı olduğunun altını çizer.[228]

Bu noktada, daha önce kısaca değindiğimiz bir konuya, 'Hildegard Kozmolojisi'nde 'dil'in anlam ve işlevine biraz daha eğilmekte fayda görüyorum. Hildegard 'vahiy' olarak tanımladığı vizyonlarının Tanrı tarafından kendisine *söylettirildiğini* ve bunları daha sonra kaleme aldığını her fırsatta yineliyordu. Vizyonlarını kayda geçirirken kullandığı dil ölümlülerin dili Latince'ydi. Tanrı'nın elçileri melekler, insanlara mesaj ulaştırmak istediklerinde ölümlülerin dilini, gökyüzünde iken kendi 'müzikal' dillerini kullanıyorlardı. İlk günahtan önce Âdem de, meleklerin dilini konuşabiliyordu; hatta sesi tek telli bir sazınki kadar güzel ve ahenkliydi.[229] Âdem Tanrı'nın dilini de anlıyordu, Tanrı ki meleklere konuştuğu dille Âdem'e de sesleniyordu. Ancak Âdem'in işlediği günah yüzünden cennetten kovulmasıyla her şey değişti; diline hâkim olan olan âhenk (*harmonie*) âhenksizliğe (*disharmonie*) dönüşüverdi. Daha sonra Âdem'in soyundan gelen insan nesli, Âdem'in günahı yüzünden dilde ortak bir 'âhenk'e hiçbir zaman ulaşamadı. İnsana atfedilen diğer tüm suçlarda olduğu gibi, Tanrı tarafından mükemmel yaratılan Âdem ilk günahla neslini, dilde de onulmaz bir dertle zora sokacaktır. Neslinin bu yükün altında ezildiğini bilen Hildegard, bel-

228 RILEY: 1998, 115. HORST: 2002, 185.

229 GRONAU: 1999, 233.

ki de sırf bu yüzden, Tanrı ve onun elçileriyle sadece rahibelerinin anlayabileceği bir dilde haberleşebilme ayrıcalığını tatmak amacıyla bu dili yarattı.[230]

Yine de Hildegard'ın 'şifreli dil'i hangi amaçla geliştirdiğini tam olarak söyleyebilmek mümkün değil. Yukarıda üzerinde en çok durulan varsayımları kısaca aktarmaya çalıştım. Kuşkusuz, sadece varsayımlar üzerinden konuşmak Hildegard'ın yaratısının gerçekliğine gölge düşürmüyor. E. Horst'un da sorduğu gibi, *Lingua ignota* çocukların ara sıra büyüklerin dünyasından kaçmak için oynadıklarının benzeri bir oyun olamaz mı?

Bingenli Hildegard'ın vizyonlarını anlatabilmek, birikimlerini başkalarıyla paylaşabilmek amacıyla çıktığı geziler yaşamında mektupları kadar önemli yer tuttar. Uzun süreli seyahatlere çıkmadan önce dış dünya ile arasındaki en önemli bağı mektupları olmuştur. Yaşadığı sorunları krallara, piskoposlara, kardinallere, papalara, kilise büyüklerine bu mektuplarla duyurabilmiş, diğer konventlerin yönetici ruhbanıyla yönetim ve ilahiyat anlayışından kaynaklanan fikir tartışmalarına girmiştir. Vaaz gezileri döneminde başlattığı tartışmalar, Ruperstberg'e döndüğünde mektuplarda sürmüştür. Bu bağlamda mektupları ile seyahatlerinin birbirini tamamladığını söyleyebiliriz. İlerleyen yaşına (60), giderek ağırlaşan sağlık sorunlarına karşın, Hildegard vaaz vermek amacıyla 1158-1171 yılları arasında uzun süreli dört geziye çıkar. Hildegard'ın çoğunluğu at, katır sırtında veya küçük bir faytonda, kimi zaman yayan, nehir ulaşımının olduğu bölgelerde küçük teknelerde yaptığı seyahatlerde günde 25-30 kilometre yol kat ettiği sanılıyor.[231]

Kendi satırlarından anlayabildiğimiz kadarıyla, 1158-1162 yılları arasında sağlığı önemli ölçüde bozulmuştur; yüksek ateş ve nefes darlığının yarattığı bitkinlik onu uzun süre yatağa bağ-

230 Benzer bir yaklaşım için bkz. BORST: 1995, 658.

231 SCHIPPERGES: 2001, 28.

lar. İlk seyahatini Main Nehri boyunca Mainz, Würzburg, Ebrach ve Bamberg'e yapar. 1160 yılının Pantkot Yortusu'nda Trier'i ve Metz'i ziyaret eder. 1161-1163 yıllarını kapsayan üçüncü seyahatinin merkezi Ruhr Bölgesi ve Köln'dür. İlerlemiş yaşına rağmen, 1170 yılında Schwaben Bölgesi'ndeki kentleri ve manastırları da ziyaret eder.

Hildegard'ın erken dönem kilise büyüklerinin misyonlarını anımsatan bu yoğun seyahatleri Hıristiyanlık tarihinde kadınlar arasında *tek* örnektir.[232] *Vita*'da, Hildegard tarafından vaaz verilmek üzere ziyaret edilmiş 15 yerleşim noktası (büyük merkezlerde katedraller, taşrada kiliseler, kırsal alanda manastırlar vb.) sayılır.[233] Hildegard'ın mektuplarda kendisine yöneltilen sorulara doğru yanıt verebilmek için gösterdiği olağanüstü çaba ve her manastırın iç dinamiklerine karşı saygılı tutumu dikkat çekicidir. Yine mektuplarındaki yanıtlardan, Katolik Kilisesi'nin ilke ve normlarını, konventler arası dengeleri ne denli iyi bildiği anlaşılmaktadır. Ruhbandan ve halktan çok sayıda kişiye vaaz veren Hildegard'ın belagatı kuvvetli bir vaiz olduğu anlaşılmaktadır.

Bingenli Azize Hildegard'ın, ne kadar ünlü olursa olsun, bir rahibe olarak Hıristiyanlığı, Tanrı sevgisini ve hoşgörüyü anlatmak için yaptığı gezilerin yaşadığı çağda kolaylıkla kabul edilemediği görülecektir. Konuyu çarpıcı bir örnekle, Havari Pavlus'un Timoteos'a yazdığı mektuptaki ifadesiyle açıklayabiliriz; "(11) Kadın sükûnet ve tam bir uysallık içinde öğrensin. (12) Kadının öğretmesine, erkeğe egemen olmasına izin vermiyorum; sakin olsun. (13-14) Çünkü önce Âdem, sonra Havva yara-

232 GOTTFRIED&THEODERICH: 1980, 39. (Latince'den çeviren ve yorumlayan Adelgundis Führkötter'in Giriş'inden 11-49).

233 GOTTFRIED&THEODERICH: 1980, 110-111.

234 Kutsal Kitap (2003): 1. Timoteos 2, 11-14.

Hildegard'ın kısa bir süre sekreterliğini de yapmış olan Gemblouxlu Rahip Wibert'in bu konuda yazdığı mektup çok ilginç bir tanıklığı aktarır;

tıldı; aldatılan da Âdem değildi, kadın aldatılıp suç işledi."[234] Kutsal Metinlerde ve erken dönem Kilise büyüklerinin yazılarında, 'ilk günah'a odaklanmış 'kadın karşıtı' söylem dikkat çekicidir.[235] Amacım bu konuyu Hildegard 'karşıtı' yazın bağlamında irdelemekten çok, Hildegard gibi bir kişiliğin yüklendiği bu zor misyonu yerine getirirken karşılaştığı sorunları ortaya koyabilmektir. Anımsanacağı üzere aslında Hildegard bu 'tabu'yu *Scivias*'ı yazarken kırmıştı; vizyonlarını uluorta anlatmakla, geniş kesimlere duyurabilmek için yazmakla kalmamış, 'inanç rehberi' biçiminde hazırladığı *Scivias*'da Eski ve Yeni Ahit'ten toplam 140 alıntı yapmıştır. Şimdi daha da ileri gider, takdis edilmemiş, vaaz verme yetkisi olmayan bir rahibe olarak, cemaatin karşısına çıkıp konuşur. Ancak zamanında Clairvauxlu Aziz Bernhard'ın himayelerinde, Papa'nın icazetiyle alınmış bir fetva ile bu hakkı kullanana, bir kadın bile olsa, kimsenin bir şey demeye hakkı olamazdı.

Hildegard'ın gezileri içinde Köln'de verdiği vaazın ayrı bir önemi vardır. Bu seyahat sonrasında Köln Katedrali'nin dekanı (gelecekteki başpiskoposu) Philipp von Heinsberg üst düzey ruhban adına Hildegard'a bir mektup yazarak, Köln'de verdiği etkileyici vaazda, vizyonlarına dayanarak anlatıklarını bir de yazılı olarak (mektup ile) gönderme zahmetinde bulunup bulunamayacağını sorar; malum insanoğlu duyduklarını kolaylıkla unutabilmekte, yazı ise kalıcı olmaktadır.[236] Peki Heinsberg'in yinelemesini istediği önemli konu neydi? Hildegard vaazında heretik grupların, özellikle Güney Fransa'dan yayılan Katharos-

---

"Her ne kadar havari (Pavlus) bir kadının vaaz vermesini yasaklamış olsa da, kutsal ruhtan esinli bu kadının buna hakkı vardır..." BEUYS: 2003, 283.

235 AKIN: 2002, 158-159. Yine geç ortaçağ ve erken yeniçağda yoğunlaşan demonoloji yazının bütünü 'kadın karşıtı' söylemi nedeniyle örnek olarak alınabilir. Ayrıntılı bilgi için AKIN: 2001'e bakılabilir.

236 Hildegard von BINGEN: 1990, 168-169.

çu[237] sapkınların giderek artan faaliyetlerine, Köln ve Bonn kırsalında taraftar toplama çabalarına işaret ederek tüm Katolikleri dikkatli olmaya davet etmişti. Ancak Hildegard *çobanlara* da (ruhban eliti) çağrıda bulunmayı ihmal etmez; ruhban sınıfı İncillerin rehberliğini hiçbir zaman göz ardı etmemeli, yaşam tarzlarıyla tüm Hıristiyanlara örnek olmalıdır.

Bingenli Azize'nin sapkınların Tanrı'ya ortak arama çabalarına dair bir 'vizyon' (Temmuz 1163) gördüğünün duyulmuş olması bu konudaki düşünceleri daha da değerli kılmaktadır.[238] Hildegard'ın 'Dekan Philipp ve Köln ruhbanına hitaben yazdığı mektup, Londra ve Paris ile birlikte döneminin en önemli metropollerinden biri olan 'Kutsal Köln'de ruhbana yaptığı 'sesleniş'le tarihe geçecektir.[239] Hildegard özellikle, Trier ve Köln'deki vaazla-

237 Katharosçuluk (*Yun.* arı, temiz): 11. yüzyılda Avrupa'da ortaya çıkan heretik Hıristiyan mezhebi Katharosçuluk 11. yüzyıldan 14. yüzyıla kadar geçen süre içinde Lombardia (Kuzey İtalya) ve Languedoc'da (Fransa) yayılmıştır. Doğu ile gelişen ticari faaliyetlere paralel olarak tacirler ve misyonerler tarafından getirildiği kabul edilen doğu düalizmi ve gnostizm karışımı bir düalist dünya görüşüne sahip olan Katharosçular için iyilik tinsel kökenli bir edimken, her türlü kötülükten maddi dünya, yani insan vücudu sorumludur. Üyelerine et yemeyi ve cinsel ilişkiye girmeyi yasaklayan katı kurallar koyan mezhep öğretisi, yozlaştırılmış olduğu gerekçesiyle Hıristiyanlığa bütünüyle karşı çıkar. Engizisyon desteğinde kilise tarafından heretiklere karşı yürütülen topyekün savaş 14. yüzyılın sonlarında amacına ulaşmış ve Katharosçuların kökü kazınmıştır. AKIN: 2001, 332, dip not 217. Heretik gruplarla mücadele için bkz. a.g.e. 168-172.

238 BEUYS: 2003, 286-287.

GOTTFRIED&THEODERICH: 1980, 40. (Latince'den çeviren ve yorumlayan Adelgundis Führkötter'in Giriş'inden 11-49).

239 Hildegard von BINGEN: 1990, 169-172.

Hildegard'ın verdiği vaazın etkisi olmuş mudur bilinmez; ancak Köln ve çevresinde Katharosçu heretiklere karşı 1163 yılının Ağustos ayında açılan bir davada dördü erkek biri kadın 5 zanlı suçlu bulunarak yakılmıştır. Yine Hildegard'ın ziyaretinden yaklaşık üç yıl sonra, 1167 yılında, Mainzliler yaklaşık 40 Katharosçu'yu şehirden sürmüştür. (BEUYS: 2003, 287)

rında heretik grupları hedef alan eleştirilerinden ziyade, ilahi konulardan daha fazla dünyevi konulara yoğunlaşan ruhbana yöneltmiş, bu nedenle Katolik Kilisesi'nde yeniden yapılanmanın gerekliliğine inanan kesimlerce desteklenmiştir.

Hildegard'ın seyahatleri ile yazışmalarının ayrılmaz bir bütün oluşturduğunu, vaaz gezilerine çıkmadan önce 'dış dünya' ile en önemli bağının kayda geçirilmiş vizyonları ve mektupları olduğunu belirtmiştim. Ancak Hildegard'ın 12. yüzyılda yazdığı mektupları günümüz mektuplarıyla karşılaştırdığımızda, önemli bir fark hemen dikkat çeker; Hildegard'ın mektupları kişisel karakterde değildir; mektupla açıklanmak istenen, duygulardan çok düşünceler ve niyetlerdir. Hildegard'ın gördüğü vizyonları insanlara *iletme* görevi yüklenmiş mektupları, 'açık mektup' karakterlerine karşın, satır aralarına gizlenmiş içten ve alçakgönüllü mesajları nedeniyle bir 'bilge'nin elinden çıkmış olduğunu hemen hissettirir. Hildegard'ın orijinalleri günümüze ulaşamayan ve üzerinde göndericiye veya muhatabına ilişkin herhangi bir adres veya ibare içermeyen mektupları üzerine bugün elimizdeki en önemli kaynak, Azize Hildegard Manastırı'ndan Rahibe Adelgundis Führkötter'in 1965 tarihli derlemesidir. Führkötter'in Latince aslından yaptığı çeviriler, metinlerin zorluğuna karşın, yalın diliyle dikkat çeker. Adelgundis Führkötter, Bingenli Hildegard'ın Benedikten rahipler Gottfried ve Theoderich tarafından kaleme alınan '*Vita*'sını da Almanca'ya kazandırmış bir Hildegard uzmanıdır ve 'Mektuplar'a yazdığı 'Giriş'te, Hildegard'ın her biri Tanrı kelamı olan vizyonlarını 'sözüne' uygun düşecek bir biçimde orjinaline sadık kalan bir çeviri çabası içinde olduğunu belirtir.[240]

Hildegard'ın 1163 yılındaki infazlardan ve 1167 yılındaki sürgünden haberi olup olmadığına dair bir bilgiye rastlanmamıştır. DIERS: 2002, 110.

240 Hildegard von BINGEN: Briefwechsel (Nach den Aeltesten Handschriften Übersetzt und Nach den Quellen Erlaeutert) von Adelgundis Führkötter. Otto Müller Verlag Salzburg, 1990.

Hildegard'ın ilk mektuplarını, *Scivias*'ı kaleme aldığı yıllarda (1141/1142) yazmaya başladığı tahmin ediliyor. Mektuplarının yazımında en önemli görevi üstlenen sekreteri Rahip Volmar, diğer metinlerde de olduğu gibi, Hildegard'ın ifadelerini kâğıda döktükten sonra yazdıklarını ona kontrol ettirip daha sonra kuryeye teslim ediyordu. Bazı mektupların üzerinde görülen ilave ve düzeltmeler, bunlar gönderilmeden önce Hildegard tarafından gözden geçirildiğini teyit ediyor. Hildegard'ın yazdığı/aldığı mektuplar muhataplarına (özel ve tüzel kişilikler) göre 11 gruba ayrılır; Clairvauxlu Bernhard (I); Papalar ve Piskoposlar (II); İmparatorlar, Krallar, Kraliçeler, Dükler (III); Ruperstberg'li Rahibeler Konventi (IV); Rahipler Manastırları (V); Ruhban ve Halk (VI); Ruhban Eliti, Papazlar, Rahipler (VII); Rahibeler Manastırları (VIII); Ruhbandan Olmayanlar (IX); Rahip Gemblouxlu Wibert (X) ve Mainz'li Ruhban Eliti (XI). Grupların çeşitliliğinden de anlaşılacağı üzere, Hildegard çok geniş bir mektuplaşma ağına sahiptir; bunun en güzel kanıtı, 140'ı kendisine yazılmış toplam 389 mektubun Hildegard adına kayıtlara geçirilmiş olmasıdır.[241]

Rupertsberg Manastırı Başrahibesi Hildegard'tan en çok mektup alan kişi ve kesimler; manastırların başrahipleri, papazlar ve rahipler, çevre konventlerin başrahibeleri ve rahibeler veya rahipler ve rahibeler konventleridir. Mektuplaşılan kişi ve grupların çeşitliliği kadar mektupların gönderildiği coğrafya da dikkat çekicidir; Hildegard'ın mektuplaşmaları tüm Alman İmparatorluğu'nu kapsayacak şekilde, Almanya, İngiltere, Hollanda ve Fransa, Alsas-Loren ve İsviçre'den, İtalya ve Yunanistan'a kadar geniş bir alanda sürmüştür. Kuşkusuz Hildegard'ın bu yoğun mektup trafiğine, Trier Konsili'nden Clairvauxlu Aziz Bernhard'ın girişimleriyle çıkarılan kararın da etkisi olmuştur. Anımsanacağı üzere, 30 Kasım 1147 ile 13 Şubat 1148 tarihleri arasında toplanan 'Katolik Dünyasının Yüce Meclisi', Hilde-

241 BEUYS: 2003, 207.

gard'ın Tanrı tarafından kendisine bahşedilen vahiy alabilme gücüne onay vermiştir. Papa III. Eugenius (1145-1153), Trier Konsili'nde üç yıl sonra, 1152 yılında Hildegard'a yazdığı mektupta, 'Yüce Tanrı'nın ateşiyle gönlü yanan kızını sevgiyle selamlar ve hoş geldin,' der.[242] Hildegard III. Eugenius dışında, Papa IV. Anastasius (1153-1154) ve IV. Hadrianus'a (1154-1159) da birer mektup yazmıştır. Yine ağırlığını kendi mektuplarının oluşturduğu üst düzey ruhbanla yazışmalarını çok sayıda başpiskopos ve piskopos ile sürdürmüştür.[243]

Kuşkusuz mektuplaştığı kişiler arasında Clairvauxlu Aziz Bernhard'ın Hildegard'ın yaşamında özel bir önemi vardır. Hıristiyan âleminin 'taçsız papa'sı olarak anılan Bernhard'ın kefaleti ve himayesi Hildegard'ın Katolik ruhban eliti tarafından 'tanınması'nda önemli bir etken olmuştur. En tepeden gelen bu tanınmanın 'emrivaki' olmadığı, ilerleyen yıllar içinde Hildegard'ın yapıtları ve bilge kişiliğiyle teyit edilecektir. Hildegard vizyonlarını yazmaya başladığı 1141 yılından itibaren 'gördüklerini' bir iki kişi dışında kimseyle paylaşamamanın sıkıntısını yaşar; "Sen zavallı insan, sen kül olan, sen topraktan gelmiş toprağa dönecek olan, ne görüyor ve duyuyorsan yaz ve anlat."[244] Gökyüzünden kendisine seslenen kutsal varlığın isteğini yerine getirememenin üzüntüsünü, Tanrı'nın sözlerini *muhataplarına* iletememiş olmanın verdiği utancı, Clairvauxlu Aziz Bernhard'a bir mektupta anlatıp ondan yardım ister. Sıkıntılı ancak aydınlık bu satırlar Aziz Bernhard'ın gözünden kaçmaz. Bernhard, Hildegard'a verdiği cevapta, "Şayet duaların bu günahkârın, günahlarından arınmasını az da olsa sağlayacaksa, Clairvauxlu namlı

242 Hildegard von BINGEN: 1990, 29-35. Hildegard, Papa III. Eugen'e üç mektup yazmış, ve ondan bir mektup almıştır.

243 Bunlar, Mainz, Trier, Beauvais, Konstanz, Prag, Speyer, Salzburg, Utrecht, Lüttich, Bamberg ve Köln'dür. Hildegard von BINGEN: 1990.

244 Hildegard von BINGEN: 1998, 5.

245 Hildegard von BINGEN: 1990, 27.

başrahip biraderin için dua et sevgili kızım Hildegard,"[245] sözleriyle Disibodenberg'in başrahibesine duyduğu saygıyı ve verdiği önemi satırlara döker. Bu girişten sonra Bernhard "Ne mutlu bizlere ki Tanrı'nın lütf-u ihsanı sendedir," ifadesiyle Hildegard'ın gösterdiği tevazuyu över ve ilave eder; "Senin de çok iyi bildiğin gibi, 'Tanrı kibirlilere karşıdır, ama alçakgönüllülere lütfeder."[246] Yaşam tarzı ve aldığı kararlar kadar, sağduyusu ve aklıyla da henüz yaşarken efsane haline gelen bu büyük insanın saygı ve sevgisine nail olmanın ne demek olduğunu Hildegard'ın çok iyi bildiği, ilk mektubunu[247] Aziz Bernhard'a yazmış olmasından da anlaşılıyor. Bu mektup, hiçbir zaman yüz yüze görüşme imkânı bulamamış, Hıristiyanlık tarihinin sıradışı iki kişiliği Bingenli Azize Hildegard ile Clairvauxlu Aziz Bernhard arasındaki son yazışma olacaktır. Ancak Aziz Bernhard, Bingenli bilge kadına duyduğu güvenin sonucunda, mektuplaşmalarından kısa bir süre sonra yapılan Trier Konsili'nde Hildegard'ın gördüğü vizyonların Katolik dünyasınca tanınması için elinden gelen çabayı gösterecek ve bunda başarılı da olacaktır.

Hildegard, tanrısal yeteneklerini ve kendisine Tanrı tarafından bahşedilen *görevi* yerine getirebilmek için mektuplaşamayı bir iletişim yöntemi olarak başarıyla kullanmıştır. Hildegard'ın, vizyonlarını (misyonunu) kendisine atfedilen haberlerle değil, doğrudan kendi sesiyle ve diliyle duyurabilmek, Katolik dünyasının haberleşme ağına en yukarıdan girebilmek için geliştirdiği bu *mektup-mesaj* yönteminin imkânlarını sonuna kadar kullandığını görüyoruz. Mektuplarında iki kimlik öne çıkar; bir yanda tanrısal vahiylerin muhatabı '*kâhin*' kimliği; diğer yanda vahiyleri dünyada insanlara ulaştıran aracı-insan, '*Tanrı'nın Borazanı*' kimliği.[248] Ona ulaşmaya çalışan müminler için Hildegard'ın

246 Yakup'un Mektubu 4, 6.

247 Hildegard'ın tespit edilebilmiş en eski mektubu (ilk mektubu?) Clairvauxlu Aziz Bernhard'a yazılmış olup, yine ilk mektubu Aziz'den aldığı sanılmaktadır.

mektupları, '*cennet*'e bir köprü anlamını taşımaktadır. Mektuplar elle tutulur, ulaşılabilir, yaşamdan ilahi tanıklıklar olarak kimi kez, Hıristiyanların kutsal emanetleri (*Reliquien*) kadar kıymetlidir; Hildegard'ın yanıtladığı her mektup, akıl danışana, bir vizyonunun açıklanmasıdır aslında. Manastırlar kendi içlerinde veya diğer konventlerle yaşadıkları sorunların çözümü için Hildegard'ın sağduyusuna başvurmuşlardır; çözüm bekleyen sorunlar gündelik yaşama olduğu kadar, ruhani dünyaya da ait olabilmektedir. Hildegard en sık Trier ve Köln ruhbanıyla yazışmıştır, bu yazışmalar içeriği en yoğun olanlardır da aynı zamanda. Bu kentlerde verdiği vaazların halk ve ruhban kesimleri tarafından büyük bir sevgi ve ilgiyle karşılanmış olması yazışmaların yoğunluğunu etkilemişe benziyor.

Bingenli Hildegard'ın yaşamı boyunca merak duyduğu ve kalıcı eserler ürettiği doğa bilimlerinde ilgi alanlarının ne kadar çeşitli olduğuna daha önceki bölümlerde değinmiştik. İnsan vücudu, beslenme usulleri, gıdalar, doğanın canlı cansız varlıkları üzerine gözlemleri, sınıflandırma çabaları bugün bizler için çok değerli bir birikim oluşturmaktadır. Yaşamı boyunca sağlık sorunlarıyla boğuşmuş bir insanın, çevresinden hiç eksik olmayan hastalara şifa vermek için gösterdiği çabayı, sadece doğayı gözlemle ve çok çalışarak kazandığı deneyimlerle değil, kendisine 'dışardan' 'bahşedilmiş' yeteneklerle açıklayan görüşlere daha sonra değineceğiz.

Bu noktada Hildegard'ın yaşamında çok özel yeri olan bir olaya, şeytan çıkarma (*egzorsizm*)[249] vakasına değinmemiz gerekiyor.[250] Hildegard'ın yaşamöyküsünde de (*Vita sanctae Hilde-*

248 'Tanrı'nın Borazanı' (Tanrı'nın sesine aracılık eden enstrüman -aracı- anlamında) "*Posaune Gottes*". Hildegard gördüğü vizyonları anlatmaya başlamadan önce ve vahiylerin alınması vesilesiyle kendisini böyle tanımlar.

249 Şeytan/demon çıkarma/kovma (egzorsizm), ruhunun şeytan veya demonlar (kötü ruhlar) tarafından işgal edildiğine inanılan bir insanı (ruhu) tutsaklıktan kurtarma ritüelidir. Vaftiz merasiminin, Hıristiyanlığın ilk dönemlerinde şeytan çıkarma ritüelinin özel bir örneğini oluşturduğuna dair görüşler ve egzorsizm hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. AKIN: 2001, 47-49, 76-77, 136.

gardis) ayrıntılı olarak anlatılan olay şöyle gelişir:[251] Hildegard 1167 yılında Köln'ün batısındaki Brauweiler Benedikten Manastırı Başrahibi Gerold'den bir mektup alır; yörelerindeki asil ailelerden birine mensup Bayan Sigewize yaklaşık yedi yıldır şeytan tarafından işgal edilen bir bedenle yaşamak zorundadır. Brauweiler Manastırı'na getirildiğinde durumu iyice kötüleşmiş olan bu zavallı kadını kurtarmak için Aziz Nikolaus'un adıyla girişilen tüm çabalar başarısızlığa uğramıştır. Bedenden kovulmaya çalışılan şeytan, kadının ağzından konuşarak, yerleştiği bu bedeni, 'sadece Yukarı Ren dolaylarında yaşayan yaşlı bir kadının öğüt ve yardımıyla terk edebileceğini,' söylemiş, hatta alaylı bir ifadeyle yaşlı kadının adını da vermiştir: "*Schrumpelgardis*". Hiç tanışmadığı "Azize ve Kutsal Ana, Tanrı'nın Gelini Hildegard"ın önünde saygıyla eğilen Brauweiler Manastırı Başrahibi Gerold, birçok insanı hileleriyle ve kurnazlığıyla tuzağa düşüren, Kutsal Ana Kilisesi için büyük tehlike oluşturan 'şeytan' adlı bu düşmanın, bedenine yerleşip, ruhunu ele geçirdiği bu soylu kadının ruhundan kovulabilmesi için Hildegard'dan yardım ister.

Gerold mektubunu şöyle sürdürür, "...hepimiz, halkımızla beraber, bu zavallının kurtuluşu için üç aydır canla başla uğraşıyoruz, her şeyi denedik ama nafile." Başrahip çaresizliğini anlatan bu satırlardan sonra mektubunu şu ifadeyle bitirir; "Kutsanmışlığınız her şeye kadirdir, Yüce Tanrı'nın bu konudaki telkinlerini veya vizyonlarınıza konu olan vahiyleri bize mektupla bildirin..."[252] *Vita*'dan, Hildegard'ın mektupta yazılanlardan derinden etkilendiği ve manastırdaki tüm rahibelerden kişisel ibadet-

250 *Vita*'da uzun uzun anlatılan Sigewize vakasına ilaveten, eserin 26. Bölümü'nde Hildegard'ın beş kadından daha şeytan çıkardığından kısaca bahsedilir. Sigewize vakasının detayı yanında bu olaylara kısaca değinilmiştir.

251 GOTTFRIED&THEODERICH: 1980, 112-126. (20.-21.-22. Kapitel)

252 GOTTFRIED&THEODERICH: 1980, 116-117.

lerinde ve toplu dualarda şeytan tarafından tutsak alınmış bu zavallı kadının kurtuluşu için dua etmelerini istediği anlaşılıyor. Ancak Hildegard'ın kendisi de boş durmaz ve hemen bir mektup kaleme alır.

Hildegard'ın mektubuna geçmeden önce onun demonlar, şeytan inancı ve şeytan kovma ritüeli üzerine düşündüklerine kısaca değinmekte fayda var. Hildegard bu mektubu aldığında, 'Tanrı'nın inayetiyle yaklaşık üç yıldır çektiği çile'den yeni kurtulmuştur ve nekahat dönemindedir.[253] Demonlar ve kötülükleri Hildegard'a yabancı değildir; gördüğü bir vizyonda farklı demon tiplerini tanıma imkânı bulmuş, yine gördüğü 'gerçek' bir vizyonda bu zavallı kadının siyahlarla örtünmüş ruhunun, karanlık ve koyu bir sisle kaplanmış, kararmış olduğunu görmüştür. Hildegard'a göre kopkoyu bir dumandan ve kapkara gölgelerden oluşmuş şeytanın insana yerleşmesi (bedene girebilmesi) söz konusu değildir; şayet şeytan insan vücuduna gerçekten girebilmiş olsa, insan bedeninin uzuvları rüzgârda savrulan saman çöpü gibi dağılır. Ancak zavallı Bayan Sigewize'yi tutsak eden sıradan bir demon değildir ve geldiği gibi kolay çıkıp gitmesi mümkün değildir. Bunun anlamı, o güne kadar denenmiş haç çıkarmak suretiyle ve kutsal emanetlerle yapılan sıradan şeytan çıkarma ritüelleriyle bu kötü ruhtan kurtulmanın kolay olmadığıdır. Hildegard 'Demon'a karşı verilecek mücadele için kendisinden öğüt bekleyen Başrahip Gerold'a yapılması gerekenleri yazar; oruç tutmak, dua etmek, sadaka vermek, ayinler düzenlemek ve nihayet çile çekmek suretiyle yapılacak yoğun bir mücadele gereklidir. İnançları ve yaşamlarıyla farklı, iman ve faziletleriyle manastırdaki diğer biraderlerine örnek olabilen 7 rahip seçilmelidir; seçilen bu yedi rahip oruç tutmalı, dua etmeli, sadaka vermeli, Kudas Ayini düzenlemeli ve çile çekmelidir.[254]

253 Bahsi geçen ağır hastalık döneminin 1167 yılında başladığı ve yaklaşık üç yıl sürdüğü anlaşılıyor. GOTTFRIED&THEODERICH: 1980, 155. Dip not: 42 ve 47.

Daha sonra her biri ellerinde kendi değneği (*Rute*)[255] olduğu halde hastanın etrafında bir daire oluşturmalı, değnekleriyle hastanın başına, sırtına, göğsüne, göbeğine, dizlerine ve ayaklarına vurarak hep bir ağızdan " Hadi ama sen bu zavallı kadına acı çektiren Satan, sen Kötü Ruh!... Ne zamandır acı çektirdiğin, ruhunu tutsak edip, içine yerleştiğin bu bedenden çık git..." diyerek bağırmalıdırlar.[256]

Hildegard'ın mektubunda önerdiği 'Şeytan Kovma Ritüeli' yaşadığı yüzyılın da ötesinde, tüm ortaçağın ve hatta erken yeniçağın 'kötüyle-kötülükle' en canlı, en çok kabul gören geleneksel mücadele yöntemlerinden biridir. Bugün bizlere akıldışı gelen bu pratik (ritüel) yüzyıllar boyunca, uygulayana bağlı olarak, yararlı (dinsel bağlamda) veya zararlı (büyücülük bağlamında) sayılmış ve ince bir hat üzerinde salınmıştır. Kilise'nin geleneksel mücadele araçları (vaftiz suyu, haç çıkarma, mum dikme, kominyon alma, adak sunma) sıradan *büyücülerin* hazırladığı muskalara, zehirli iksirlere, talismanlara karşı çoğu zaman koruyucu olamamıştır. Hildegard'ın, Brauweiler Manastırı'ndaki hastaya yazdığı reçetenin şifa vermediğini başka bir mektuptan anlıyoruz. Brauweiler Manastırı Başrahibi Gerold, Hildegard'a yazdığı ikinci mektuba her zamanki saygılı, içten ve övgü dolu girişiyle başlar ve devam eder: "Sizin mektubunuzda yazdığınız tav-

254 Kudas Ayini: Hıristiyanlıkta şarap ve ekmeğin kutsandığı dini tören. Orijinal metinde (*Vita*) geçen 'Messe' kavramına karşılık olarak kullanılmıştır. GOTTFRIED&THEODERICH: 1980, 118.

255 Gottfried ve Theoderich tarafından 'Vita'ya alınan Hildegard'ın mektubunda bahsi geçen 'değnek', Eski Ahit'in 'Mısırdan Çıkış' bölümünde anılan, Kızıl Deniz'de ve Horev dağı'nda 'harikalar yaratan' değnektir. GOTTFRIED&THEODERICH: 1980, 118.

"Nil'e vurduğun değneği de yanında alıp yürü" (Çıkış 17, 6 ve 14, 21)

256 GOTTFRIED&THEODERICH: 1980, 119.

Hildegard '*Vita*'ya alınan mektubunda 7 rahip tarafından uygulanan ritüeli tüm ayrıntılarıyla yazmıştır. GOTTFRIED&THEODERICH: 1980, 117-121.

siyle giriştiğimiz ritüel ile şeytan girdiği bedenden uzaklaştı, ancak kısa bir süre sonra geri döndü ve zavallı hastaya aynı zulmü yapmaya devam ediyor. Biz onu tekrar bedenden kovmak istediğimizde bize işgal ettiği bedeni yalnız sizin yanınızda terk edebileceğini söyledi. Anlaşılan bizim günahlarımız böyle aziz bir görevi ifa edemeyecek kadar çoktur, bu nedenle zavallı kadını, kurtuluşu için size, koruyuculuğunuza gönderiyorum..."[257]

Hildegard *Vita*'da, "Halkı bunca zamandır tedirgin eden olaylara neden olan kadın Ruperstberg'e vardığında, gördüklerimizden ve o güne kadar duyduklarımızdan dolayı şok olduk," diye yazar.[258] Hildegard bu kez hastaya hemen 'şeytan kovma ritüeli' uygulamaz. Kendilerine daha fazla ibadet ve arınma için zaman tanır. Çevredeki köylülerin de katılımıyla büyük bir ayin yapılır, sadaka verilir ve bedensel çile için inzivaya çekilinir. Tüm bunlar 2 Şubat (*Fest Maria Reinigung*) ile Paskalya Bayramı'ndan önceki Kutsal Cumartesi günü arasında yapılır. Hildegard mektubunda bir başka önemli değişikliğe de dikkat çeker; bu dönemde ne mutludur ki "...Katharosçular'ın gibi, Tanrı'nın gücünü sınamak isteyen kötülüğün kaynağı sapkın ruhlara gereken ders verilmiştir."[259] Nihayet, Paskalya'dan önceki Kutsal Cumartesi geldiğinde yapılan vaftiz töreniyle kadın kutsanır. Törenin ardından kadın titremeye ve sarsılmaya başlar. Kutsal Cumartesi günü takdis olan kadının bedeni içindeki şeytana ev sahipliği yapamayacaktır artık. Boğuk, iç parçalayıcı bir ses seslenir: "Satan, çık bu kadının bedeninden, Kutsal Ruh'a yer aç!" Böylece kovulan şeytan, kadının bacaklarının arasından çıkarak havada yok olur.[260]

Hildegard'ın şeytanın tutsaklığından kurtardığı Bayan Sige-

257 GOTTFRIED&THEODERICH: 1980, 123.

258 GOTTFRIED&THEODERICH: 1980, 124.

259 GOTTFRIED&THEODERICH: 1980, 124.

260 GOTTFRIED&THEODERICH: 1980, 125.

wize'nin memnuniyeti o denli büyüktür ki, Ruperstberg Manastırı'nda inzivaya çekilme isteğinin kabulünü rica eder.[261] Hildegard'ın *Vita*'da yer alan "Kadının (Bayan Sigewize) kurtarılmasından sonra ağır bir hastalık beni tekrar yatağa bağladı. (1170)" ifadesinden tekrar hastalandığı anlaşılsa da, bu rahatsızlığın yeni olmadığı, üç yıldır süren uzun hastalığının son evresi olduğu tahmin edilmektedir.[262]

Yukarıda özetlemeye çalıştığımız şeytan kovma ritüeli, Bingenli Hildegard'ın yaşamı boyunca yarattığı bir dizi "*mucize*"ye dahil edilemez. Ne demek istediğimizi tam olarak açıklayabilmek için, rahipler Gottfried ve Theoderich ikilisinin kaleme aldığı '*Vita*'daki, "*Bakire Azize Hildegard'ın Mucizeleri*"ne kısaca değinmekte yarar var. Gottfried ve Theoderich '*Vita*'da, Hildegard tarafından gerçekleştirilen '18 mucize'yi isim vererek ve yer göstererek anlatırlar.[263] Gerçekleştirilen mucizeleri, Hildegard'dan yardım talep edenler ve Hildegard'ın mucizeyi gerçekleştirme şekline göre ikiye ayırabiliriz. Azize'den yardım isteyenlerin çoğu (doğuştan) bedensel-zihinsel işlev bozukluklarından ya da nedeni açıklanmayan (ateşli-mikrobik) hastalıklardan muzdarip olanlardır. Bunların dışında, uzun süreli doğum sancısı çeken kadınlar, akıl hastası bir kadın, sara illetinden muzdarip bir adam, konuşma yetisini kaybetmiş bir kız çocuğu, gönlünü 'yanlış bir adam'a kaptırmış genç kız gibi farklı *vakalar* söz konusudur. Hildegard, "sadece komşularına değil, uzakta oturanlara da şifa dağıtır." Bu yardım boyun ağrısı nedeniyle nefes alamayan bir adama gönderdiği kutsanmış su olabileceği gibi, şiddetli ve uzun süreli doğum sancısı çeken kadınların bir an önce doğurabilmeleri için karınlarının üzerine konulmak üzere Hildegard'ın saçlarından kesilip gönderilen bir tutam saç da olabilir.

261 BEUYS: 2003, 315.

262 GOTTFRIED&THEODERICH: 1980, 126 ve dipnot: 51.

263 GOTTFRIED&THEODERICH: 1980, 100-111.

'Bingenli Azize Hildegard'a onun hayır duasını almak için gelenlerin hepsi, O'na, kerametine inandıkları için şifa bulmuş olarak yanından ayrılacaklardır. Hildegard 'hayır duası' dışında başka yöntemlerle de şifa dağıtır; boyun tümöründen muzdarip hizmetçi kızın hasta uzvunun 'kutsal haçla takdis edilmesi', tüm vücudunu tümörlerin sardığı Schwabenli bir köylünün 'sevgi dolu eller'le tedavisi ya da eklemlerinden hasta yedi haftalık bir bebeğin 'dua edilerek' yaşatılması gibi örnekler verilebilir.

Hildegard'ın *Vita*'sına alınmış şifa dağıtma vakalarının ikisi, İncillere gönderme yapmasıyla okuyucuya önemli mesajlar verir. Onuncu bölümde *Sibylla* isiminde Lozanlı bir kadın Hildegard'a haber göndererek yıllardır süren kanaması için yardım ister. Hildegard'ın mektubunda yazdığı tekerlemeyi okuyan kadın hastalığından kurtulur. Bu olay ve bundan sonra verilecek örnek, İncillerdeki 'şifa dağıtan İsa Mesih'[264] kimliğiyle Hildegard arasında, peygamberler geleneğine uygunluğu bağlamında kurulmuş en önemli bağlantıdır. Diğer örnek onsekizinci bölümde yer alan kör bir çocuğun gözlerinin açılması mucizesidir; Hildegard, Eibingen'de kurduğu ikinci manastıra (1161) Ren Nehri'nde gemiyle gitmektedir. Yanına kucağında küçük bir oğlan çocuğu olan bir kadın yaklaşır ve yalvararak oğlunun gözlerini açmasını ister. Hildegard kadının acısını yüreğinde hisseder ve çocuğa şöyle seslenir; "Şiloah'a git, yıkan"[265] ve çocuğun gözlerine nehirden aldığı sudan serper. Mucize gerçekleşmiş, annesinin kucağındaki çocuğun gözleri açılmıştır. Hildegard ölüm döşeğindeki askeri (onbeşinci bölüm) kurtarmak için ellerini kullanırken şöyle seslenir: "Ellerini hastaların üzerine koyacaklar ve hastalar iyileşecek."[266]

Hildegard'ın yaşamöyküsünü kaleme alan rahipler Gottfried

264 İncillerde 'kanamalı kadın'ın işlenişi için bkz. Markos 5, 21-34, Lukas 8, 43-48.

265 Yuhanna, 9, 11.

266 Markos, 16, 18.

ve Theoderich bu, örneklerle Bingenli Hildegard'ın *kâhin* kimliğine ışık tutar. Gerçekten de, anlatılanlar mucizevi bir karakterde olup Hildegard'ın daha önce inceleme fırsatı bulduğumuz '*Sağaltım Bilgisi*' ve '*Doğa Bilgisi*' isimli kitaplarında yazılanlarla önemli ölçüde farklılık gösterirler. Bu bağlamda, kendisini Eski Ahit'teki peygamberler geleneğinin devamı olarak gören Hildegard'ı yaşadığı yüzyıldaki varoluşuyla değerlendirmek zorundayız. Unutulmamalıdır ki, insanlara şifa dağıtırken yarattığı mucizeler ve şeytan çıkarma ritüelleri 'Hildegard Kültü'nün oluşmasına önemli katkıda bulunmuştur ve onun yaşadığı yüzyılın 'gerçekleri'dir.

Bingenli Hildegard'ın başrahibe olduğu Rupertsberg Manastırı çevredeki soylu ailelerin kızları için önemli bir çekim merkezi oluşturmuştur. Özellikle de Azize'nin yetmiş yaşına yaklaştığı şu günlerde Ren dolaylarında Rupertsberg Manastırı'nın methini duymayan kalmamıştır. Azizler, papalar, krallar, kardinaller, başpiskoposlar ile yazışabilen, ruhbanın en saygın yöneticileriyle yüz yüze görüşebilen bir Benedikten rahibenin konventinden daha iyisi bulunabilir miydi? Vizyonlarıyla 'Tanrı'nın Sesi' olarak adlandırılan bu kâhin kadının, saygınlığını sayılan niteliklerinden çok, mücadeleci çalışkan, açık sözlü ve güvenilir sıfatlarıyla kazandığının tüm kesimler farkındadır. Yaşamının her döneminde Aziz Benedictus'un 'dua et ve çalış' ilkesine uygun davranan Hildegard, belki de Nursiyalı Aziz'i herkesten daha iyi anlayabildiği içindir ki 'uhrevi' ile 'dünyevi' olanı her zaman birbirinden ayırt edebilmiştir. Huzurlu bir inziva ortamının, gündelik hayatın sorunlarıyla birlikte var olamayacağını bildiğinden, çile hücrelerinden su şebekesine, mutfağından işliklerine, kütüphanesinden revirine kadar tüm birimleri eksiksiz işleyen bir manastırın huzurlu bir ibadet için ön koşul olduğunu bilincindedir. Onun için ibadet aynı zamanda çalışmak ve yaşadığı yeri bayındır hale getirmek demektir. Rupertsberg'de kısa bir süre içinde müstakil bir su şebekesi, mısafirlerin iaşe ve ibâtesi-

nin karşılanmasına yönelik hizmet birimleri gibi alt yapı hizmetlerinin sunulmasında şaşılacak derecede hızla yol katedilmiştir. Rupertsberg'in bu mamur ve memnu hali hakkındaki en önemli bilgileri, Hildegard'ın kısa bir süre (yaklaşık iki yıl) sekreterliğini de yapmış olan, dönem biyograflarından Gemblouxlu Rahip Wibert bize aktarır.

Wibert 1177 yılında Rupertsberg'e bir ziyaretinden sonra arkadaşı Bovo'ya yazdığı mektupta[267] Hildegard'ın konventine sağladığı mükemmel ibadet ortamından büyük övgüyle bahsettikten sonra, manastırın mamur halini, yaşam kalitesinin yüksekliğini ve rahibelerin güleryüzlülüğünü anlata anlata bitiremez. Wibert rahibelerin, ibadet dışında boş vakitlerinde işliklerde elişleriyle uğraştıklarını, kütüphanede nadir eserleri kopyaladıklarını, böylece tüm saatlerini doldurduklarını yazar ve ekler: "Çalışmayan kişi, yemeği hak edemez".[268] Wibert'in arkadaşı Rahip Bovo'ya yazdığı şu satırlar Hildegard'ın eserlerinden dolayı kişiliğine olan hayranlığını açıkca ortaya koyar: "Tüm bunların dışında, burada gerçekleşmiş bir mucizeden daha söz etmek istiyorum. Bu manastırı, bir imparator veya bir piskopos veyahut güç ve kudret sahibi bir bey değil, bilakis zavallı, zayıf bir kadın bu hale getirmiş. Manastırın kurulmasından bu yana 27 yıl geçmiş olduğundan, bu kadar çok şeyin bu kadar kısa süre içinde yapılmış olduğuna inanmak güç..."[269]

Hildegard'ın *aurası* ve Rupertsberg atmosferinin yarattığı çekim gücünün olumlu etkileri manastırdaki rahibe sayısından da anlaşılmaktadır. Rahip Wibert mektubunda manastırda yaklaşık 50 rahibenin büyük bir huzur içinde ibadet ettiğini ve inzivanın gereğini yerine getirdiğini yazmaktadır. Hildegard'ın yaşadığı yüzyılda bir konvent 20 ile 30 rahibeden oluşurken, Disibo-

267 Hildegard von BINGEN: 1990, 231-233.

268 Hildegard von BINGEN: 1990, 232.

269 Hildegard von BINGEN: 1990, 232.

denberg'in 50 rahibesiyle sıra dışı bir büyüklükte olması da ilginçti kuşkusuz.[270] Wibert'in 1177 yılında yazdıkları Rupertsberg'e kardeş bir manastırın varlığına işaret etmekle birlikte, bu girişim yaklaşık 12 yıl önce Hildegard tarafından yapılmış ve başarılı bir biçimde hayata geçirilmiştir.

1165 yılına gelindiğinde Hildegard Rupertsberg'e kardeş bir manastır kurmak için uygun bir yer veya mekân arayışı içine girmiştir. Aradığı fırsat Ren'nin diğer yakasında, Rüdesheim'in yukarısındaki Eibingen'de karşısına çıkar. Bir soylu tarafından 1148 yılında inşa ettirilen Eibingen Manastırı iç huzursuzluklar nedeniyle keşişleri tarafından terk edilmiş, kapılarını kapatmak zorunda kalmıştır. Hildegard aradığı mekânın, tadilat gerektirmekle birlikte, burası olduğunu anlar ve hemen işe girişir. Böylece 1165 yılının sonunda Hildegard'ın konventine Eibingen Manastırı da dahil olur. Hildegard, Rupertsberg'de ikamet etmekle birlikte, haftada iki kez yeni manastırını ziyaret etmiş ve her türlü sorununun çözülmesi için elinden geleni yapmıştır. Eibingen Manastırı'na yaklaşık 30 rahibenin taşındığı sanılmaktadır. Hildegard'ın ikinci manastıra hangi neden veya nedenlerle ihtiyaç duyduğunu açıklayacak yeterli bilgi yok elimizde.[271] 'Konventi genişletmek', 'kendini daha güçlü hissetmek' gibi motiflerin yanı sıra, Ruperstberg'e yoğun ilgi nedeniyle yaşanan 'fiziki darlıktan' kaynaklanan bir arayış da pekâlâ mümkün gözükmektedir.

Gemblouxlu Rahip Wibert'le Hildegard arasındaki mektuplaşma ve Wibert'in Hildegard'ın sekreterliğini üstlenmesi oldukça ilginç olaylara tanıklık etmesi nedeniyle kısaca değinilmeyi gerekli kılıyor. Wibert 1124 yılında Namur'daki küçük bir kent olan Gembloux'da doğmuştur. Eğitimini yöresindeki kütüphanesiyle ünlü Benedikten Manastırı'nın okulunda başarıyla tamamlayan Wibert, çalışkanlığı ve kıvrak zekâsı sayesinde kı-

270 Hildegard von BINGEN: 1990, 233.

271 BEUYS: 2003, 304-305.

sa süre içinde tarikatta kendine sağlam bir yer edinir ve Mainz Başpiskoposu Wittelsbachlı Konrad, Köln Başpiskoposu Phillipp von Heisenberg gibi güçlü isimlerle samimi bir ilişki kurar. Ancak Wibert'in asıl amacı, 12. yüzyılın 70'li yıllarında ünü Hollanda'ya kadar uzanmış "*Prophettissa teutonica*" ile tanışabilmek dahası onun yakınlarında olabilmektir.[272] 1175 yılında Bingenli Azize'ye övgü dolu bir mektup yazar. Ancak (hemen) beklediği yanıt Hildegard'dan bir türlü gelmez. 77 yaşındaki Azize'nin sağlık sorunlarının yanı sıra vakti de yoktur yazışmaya. Ancak Gemblouxlu rahip yılmaz, biraz sitemkâr ifadelerle yeniden yazar Hildegard'a. Bu arada Hildegard başka sorunlarla uğraşmaktadır; kadim dostu, sekreteri Volmar'ın 1173 yılında ölümünden sonra onun yerine atanan sekreteri, Başrahip Gottfried de 1176 başında ölünce yeni bir başrahip atanması konusunda Disibodenberg'i bir türlü ikna edemez. Hildegard bu konuda kendisine gösterilen gerekçelerin gerçeklere dayandığına inanmaktadır; son dönemlerde konventteki rahiplerin sayısında önemli bir azalma olmuştur.[273]

Rupertsberg'deki başrahip eksikliği nedeniyle atama gecikince, Hildegard'ın kardeşi Hugo bu görevi üstlenmek için 1177 yılı başında Rupertsberg'e gelir, ancak şansızlıklar bitmek bilmez, Hugo aynı yıl vefat eder. Bu arada Wibert'in ikinci mektubuna Hildegard'tan yanıt gelmiştir. Konventinden aldığı izinle 1177 yılının Haziran ayında Rupertsberg'e gelen Rahip Wibert'in yaklaşık iki yıl sürecek olan, kendi ifadesiyle, yaşamının en anlamlı ve mutlu dönemi başlar. Hildegard'ın sekreterliğini üstlenen Wibert çalışkanlığının yanı sıra, iradesinin gücü ve zekâsıyla çevresindekileri şaşırtacaktır. Kuşkusuz Gemblouxlu Rahip Wibert'in, Hildegard'ın *aura*'sını soluyabilmek için gösterdiği bu çaba olmasaydı, bugün Hildegard'ın yaşamının son

272 Hildegard von BINGEN: 1990, 223. HORST: 2002, 190. BEUYS: 2003, 339-343.

273 BEUYS: 2003, 340.

dönemine ilişkin bilgiler eksik olacaktı. Wibert'in mektuplarında dostlarına yazdığı Rupertsberg tasvirleri, Hildegard'ın konventi üzerine önemli bilgiler vermektedir. Hildegard'ın Fransızca, Wibert'in Almanca bilmemesi nedeniyle Latince anlaşan ikilinin ortak çalışmaları Hildegard'ın 1179 yılının Eylül ayındaki ölümüne kadar devam etmiştir. Wibert, Hildegard'ın ölümünden sonra Rupertsberg'den hemen ayrılmaz, Namur'a 1180 yılında döner ve 1213/14 yılındaki ölümüne değin Gembloux Manastırı başrahipliği gibi önemli görevler üstlenir. Bingenli Hildegard 17 Eylül 1179'da öldüğünde manastırda olan ve büyük olasılıkla bu kaybı derinden yaşayan Wibert'in bu konuda tek bir satır yazmaması şaşırtıcıdır.[274] Ancak mektuplarına yansıyanlar, bugün bizler için paha biçilmez derecede önemlidir.

274 Hildegard von BINGEN: 1990, 234.

XII
Besteci Hildegard

Her ne kadar İÖ 3000'den beri Mısır'da ve Ortadoğu uygarlıklarında nota yazımı olduğuna dair birtakım kanıtlar varsa da, insanoğlunun söylediği şarkıları doğaçlamadan öte anımsayabilmesi, tekrar çalabilmesi amacıyla bir yere yazma, notal(a)ma düşüncesinin oluşması için yüzyılların geçmesi gerekecektir. Hıristiyanlığın ilk basit dinsel ezgilerinin bestecisi Milano piskoposu Ambrosius'dur (374-397). Ancak seslere isim verilmesi gerektiğini düşünen ve düşüncelerini sistematik bir biçimde hayata geçiren Romalı bilgin, filozof ve ortaçağın ilk müzik kuramcısı Boethius (480-524) olacaktır. Boethius müziği, matematik, fizik, astronomi ve felsefe gibi disiplinlerle ilişkilendirerek kaleme aldığı beş kitaplık eseri *De institutione musicae*'de tümüyle 'Hıristiyanlık için bir müzik' yaratmaya yönelir.[275] Boethius ve ardıllarının nota kaydetme yönte-

275 PAHLEN: 1991, 19.

mi, 16. yüzyıldan itibaren gelişen modern notalama tekniğinden uzak olmakla birlikte, müzik tarihi açısından önemli bir adım sayılmaktadır. Kilise için gerçekleştirdiği reformlar nedeniyle ortaçağ papalık kurumunun mimarı sayılan 64. Papa, I. Büyük Gregorius'un (540-604) Hıristiyanlık âlemine bir önemli katkısı da kilise müziği alanında olmuştur. Katolik kilisesinin dua saatlerinde okunan *Missa Solemnis*'e eşlik eden müzik adını, papalığı döneminde düzenlenmesi nedeniyle I. Gregorius'dan alır. Krallığı döneminde ayinlerde, 'tek müzik tek kilise' anlayışıyla, Gregorius'un dinsel ezgilerinin söylenmesini zorunlu kılan Şarlman (768-814) 'Gregoryen Kilise Müziği'nin yerleşmesinde ve yayılmasında önemli katkıda bulunmuştur. Böylelikle Papa I. Büyük Gregorius 9. yüzyıldan itibaren Avrupa'da liturjik müzik repertuarının yaratıcısı olarak anılmaya başlar.[276]

Tek sesli müzik köken itibariyle doğu kültürlerine özgü olmakla birlikte, Avrupa topraklarında, İsa'nın doğumundan itibaren yaklaşık 1000 yıl boyunca etkili olacaktır; 4. yüzyılda Hıristiyanlığın Roma tarafından devlet dini olarak kabulüyle başlayan egemenliği, çok sesli (polifonik) geleneğin yavaş yavaş etkisini göstermeye başladığı 12. yüzyıla kadar sürecektir.[277] Polifonik müzik, notalama tekniği, çoğalan seslere uygun zaman kullanımı gibi konularda, özellikle Fransa'da yaşanan gelişme-

276 Walter Abendroth, liturjinin müzikle uyumu olarak tanımlanabilecek kelime-ton beraberliğinin Latince'de bu denli uyumlu olmasını, Latince'nin anlam vurgusundan (*Sinnbetonung)* ziyade, müziksel ses değerleri (*musikalische Klangwerte*) üzerinde hareket eden bir dil olmasına bağlamaktadır. ABENDROTH: 1988, 14.

277 "Liturjik müziğin özünü oluşturan Katolik din şarkıları da gerçekte dördüncü ve dokuzuncu yüzyıllar arasında popüler şarkıdan ve eski Yunan, Süryani ve İbrani şarkılarından doğmuştu. Ne var ki bu din şarkıları, kilise kuramcıları tarafından çeşitli makamlar içinde standartlaştırılmıştı. Bunların her biri özel bir ayinde kullanılmak içindi. Bu makamların eski Yunan makamları olduğu varsayılmış, bunlara Doryen, Lidyen, Frigiyen gibi Yunanca adlar verilmişti." FINKELSTEIN: 1986, 35.

lere paralel olarak süreç içinde yaygınlık kazanırken, tek sesli müzik kaçınılmaz biçimde giderek tasfiye olacaktır.

12. ve 13. yüzyıllar Avrupa'da, yaşanan gelişmelere paralel bir biçimde giderek farklılaşan toplumsal kesimlerin, sosyal kimliklerine uyumlu bir müzikle kendilerini özgürce ifade edebildikleri formların oluşum dönemi olarak Avrupa kültür tarihinde önemli bir yere sahiptir. Bir yandan kiliselerde Gregoryen şarkılar eşliğinde ayinler yapılmaya devam ederken, diğer yandan *polifonik* karakterde *organum*'a[278] dayalı ilk yapıtlar bestelenmeye başlar. Dindışı müziğin ortaçağdaki ilk temsilcileri[279] jonglörler, trubadurlar, *minnesaenger*'lerin sanatları doruk noktasına ulaşırken, gelişen kentsel yaşamla birlikte müziği üreten ile tüketen birbirinden ayrılacak, soylu kesimlerin hamiliğinde doğan 'aile müzisyeni' takip eden yüzyıllarda 'saray müzisyeni' kimliğinde kurumlaşacaktır.

Günümüzde birçok araştırmacı haklı olarak, Avrupa'da çok sesli müziğin ortaya çıkışı ve gelişimiyle ilgili savlarını iki unsur üzerinde temellendirir: Haçlı seferleri ve gelişen kentlerle birlikte yeşeren kentli kültürü.[280] Yine İtalya ve Fransa'nın yanı sıra Almanya topraklarında 12.-14. yüzyıllarda rahibeler arasında gelişip serpilen mistisizm geleneği, manastır müziğinin olgunlaştığı bir dönemde ortaya çıkmış olmakla birlikte önemli katkı-

278 *Organum* (Lat.): Gregoryen stilde bestelenmiş ezgiye dörtlü ya da beşli aralıktan bir ezginin katılmasıyla elde edilen çoksesin ilk örnekleri.

279 Kurt Pahlen, ilk temsilcilerin ne zaman ortaya çıktığını tam olarak tespit edebilmenin güç olduğuna işaret ediyor ve ekliyor: 'İlk din dışı şarkıların sahibi olarak, 1071-1126 yılları arasında yaşamış olan Dük IX. Wilhelm von Aquitanien'i gösterebiliriz.' PAHLEN: 1991, 38.

280 "Kilise dışı müziği canlandıran bir etken, Haçlı seferleriydi. 'Kâfirlere' karşı girişilen savaşlar bir yandan kahramanlık edebiyatının yayılmasına, öte yandan Arap illerinden hem melodilerin, hem çalgıcıların Avrupa'ya gelmesine yol açtı. Gezgin şarkıcılar bu edebiyatı ve bu müziği Avrupa'nın dört bucağında okudular, söylediler." MİMAROĞLU: 1987, 29. PAHLEN: 1991, 54-55.

da bulunmuştur. Anılan dönemde yaşamış Alman kadın mistikleri üç bölgede yoğunlaşmıştır; Bingenli Hildegard ve Schönaulu Elisabeth'e evsahipliği yapan Hessen ve Rheinland'ın yanı sıra, Eisleben'deki Helfta Sistersiyenler Manastırı ve nihayet Engeltal, Töss, Adelhausen ve Wittichen gibi Güney Almanya ve İsviçre topraklarına yayılmış çok sayıda küçük manastır.[281] Antikçağın gizem dinlerinde olduğu gibi müzik, bu kez ortaçağın manastırlarında İsa Mesih'e aracısız ulaşabilme imkânı veriyordu; bu bağlamda liturjik müzik ibadetin ta kendisiydi.

Tüm bu gelişmelerin yaşandığı bir yüzyılda doğmuş olan Hildegard'ın eserlerini tek sesli formda bestelemiş olmasının özel bir nedeni olabilir miydi? Bu soruya yanıt vermeden önce, Hildegard'ın eserlerini bestelediği 12. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa'da Notre-Dame Okulu[282] gibi seçkin müzik çevrelerinde bestelenen eserlerin önemli bir bölümünün *ilk* çoksesli yapıtlara örnek teşkil ettiğini belirtmekte yarar var. Hildegard gibi çağını aşan eserler bestelemiş, tarihin Avrupa topraklarındaki 'ilk mistik kadın besteci'si unvanını kazanmış bir kişiliğin çevresinde yaşanan gelişmelerden, yeni besteleme tekniklerinden habersiz olduğunu düşünmek pek olası değildir. Kaldı ki Parisli uzman teolog Odo'nun 1148 yılında Hildegard'a yazdığı mektupta yer alan "...hiç öğrenimini görmediğin halde yeni bir şarkılama metodu geliştirdiğin söyleniyor..." ifadesinden, besteci olarak ününün Paris'e kadar ulaştığı anlaşılıyor.[283] Hildegard araştırmacıları tarafından 'bu denli yoğun ve derin bir müziğin teksesli olarak bestelenme nedenleri' üzerine yapılan tartışmaların yanıtının, Hildegard'ın müziğinde aranması gerektiğinde birleşiyor müzikologlar.

281 WEISSWEILER: 1999, 43.

282 Notre-Dame Okulu; 12. yüzyılın ikinci yarısında (1163) Paris'teki Notre-Dame Katedrali'nin hamiliğinde toplanmış besteciler ve şarkıcılar grubu.

283 Hildegard von BINGEN: 1990, 43.

Azize Bingen Manastırı rahibelerinden Christiane Rath "Benedikten Liturjisi ve Azize Hildegard'ın Müziği"[284] üzerine kaleme aldığı yazısında "Azize Hildegard'ın müziğinin arka planını oluşturan Benedikten yaşam tarzını bilmeden, onun müziğini anlayabilmek mümkün değildir,"[285] ifadesini kullanır. Kuşkusuz Rath'ın bu yargısı, önceki bölümlerde değindiğimiz gibi, sadece Hildegard müziği için değil, tüm eserleri için geçerlidir. Nasıl bir dünyada yaşadığını anlama çabası içinde olmadan, onun kurduğu evrene sokulmadan yazdıklarını anlayabilmek, doğru soru ve cevaplar üretebilmek mümkün değildir. Bu nedenle, Hildegard'ın nasıl bir yüzyılda yaşadığı, ait olduğu inanç sistemi ve mensubu, giderek saygın bir üyesi olduğu Benediktenler Tarikatı'nın ortaya çıkışı, ilkeleri ve manastır kültürünün gelişimi hakkında önceki bölümlerde ayrıntılı bilgiler verilmiştir.

Hildegard'ın müzikli draması *Ordo Virtutum* (Güçlerin Oyunu) ve farklı dinsel metinlerden hareketle bestelenmiş şarkıları, *Symphonia harmoniae celestium revelationum* (Tanrısal Vahiyler Senfonisi) teksesli formda bestelenmiş olmakla birlikte, günümüz insanına derinlik ve müzikalite açısından Gregoryen şarkılardan (ya da *cantus planus* -saf şarkıdan) çok daha fazla şey ifade etmektedir. Kuşkusuz bu farklılığı yaratan Hildegard'ın mistik kimliğidir; müziğini dinleyende, hissedilen ancak ifade edilmesi güç duygular uyandıran mistisizmi, Hildegard'ın tüm yaratım sürecinin anadamarıdır. Müzik tarihçisi Kurt Pahlen çok yerinde bir saptamayla, kilise müziğinin, Gregoryen şarkıların, tekseslilik dışında başka bir hiçbir formda bestelenemeyeceğine inandığını söyler ve ilave eder: Hiçbir müzik Tanrı'nın varlığını

284 Aynı zamanda Hildegard'ın eserlerinin kayıtlarında koro yöneticisi olarak yer almış olan Rahibe Christiane Rath, Hildegard'ın müziği ile Benedikten Liturjisi arasındaki ilişkiyi bu kısa makalesinde ustalıkla ortaya koymaktadır. Söz konusu metne Eibingen Manastırı'nın resmi web sitesinden http://www.abtei-st-hildegard.de ulaşılabilir.

285 RATH: "*Benedikten Liturjisi ve Azize Hildegard'ın Müziği*" internetten indirilmiş metin, 4 sayfa.

ve anlamını bu denli yalın ve eksiksiz anlatamaz; Gregoryen form liturji için rakipsizdir."[286]

Hildegard öncelikle her şeyi yaratan Tanrıya minnet duygularını sunmak için besteler; aynı zamanda da varlığıyla ihya eden Tanrı'ya 'müzikal bir sunu' ile teşekkür eder. Vizyonlarını anlattığı simgelerle bezeli resimsel diliyle kurduğu evrene (kozmos) besteleriyle, dördüncü boyut ekler. Hildegard'ın terminolojisinde sesten hareketle *Symphonia*, evrensel uyuma; *harmoniae* ise düzen, ahenk ve giderek huzura uzanan bir anlam bütünlüğüne tekabül eder. Parisli teolog Odo'nun 1148 yılında Hildegard'a yazdığı mektuptan hareketle yapılan araştırmalardan, Hildegard'ın *Symphonia harmoniae celestium revelationum* (Tanrısal Vahiyler Senfonisi) başlığı altında toplanan yaklaşık 80 parçadan oluşan vokal eserlerini, vizyonlarını topladığı ilk kitabı *Scivias*'ın tamamlanmasını (1151) izleyen yıllarda (1157/58) bestelediği anlaşılmaktadır.[287] Parisli teolog Odo'nun mektubunda yazdığı üzere, Hildegard yaşamının hiçbir döneminde ses ve *neuma*[288] eğitimi almamıştır. Müziğe olan kabiliyetini Mainz Katedral Korosu başkantorluğuna kadar yükselen ağabeyi Hugo'dan, geliştirdiği besteleme tekniğinin inceliklerini ise, neredeyse tüm yaşamını geçirdiği Benedikten manastırlarındaki köklü dini müzik geleneğinden almış olsa gerektir. Hildegard'ın kitaplarında olduğu gibi, büyük olasılıkla bestelerinde de görülen, müzik eğitimi almamış olmasından kaynaklanan eksiklikleri gideren, notaya aktaran, üzerinde gerekli düzenlemeleri yaparak söylenebilecek hale getiren, sadık sekreteri Rahip Volmar olmuştur. Aziz Benedictus *Nizamnamesi* ve manastır kültürünün oluşumuyla ilgili bölümlerde de gördüğümüz gibi, Hıristiyanlık âleminde manastırlar, özellikle üniversiteler yay-

286 PAHLEN: 1991, 52.

287 BEUYS: 2003, 275.

288 *Neuma*: ilk müzik notalama türlerinden biri. Genel olarak Hıristiyan dinsel müziğinde ve ilk basit çoksesli eserlerin notalamasında kullanılmıştır.

günlük kazanana kadar birer eğitim kurumu işlevi yüklenmişlerdir. Manastırlarda günlük dua saatlerinde tekrarlanan ve önemli günlerde düzenlenen ayinlerde söylenen Katolik şarkılar liturjik müzik olarak niteledirdiğimiz dinsel müziğin özünü oluşturuyordu. Hergün dua saatlerinde yinelenen Mezmurlar Kitabı'nın 150. Mezmuru Tanrı'ya müzikle övgüler düzmenin güzel bir örneğidir; "(1) RAB'be övgüler sunun! Kutsal yerde Tanrı'ya övgüler sunun!... (3) Boru çalarak O'na övgüler sunun! Çenkle ve lirle O'na övgüler sunun! (4) Tef ve dansla O'na övgüler sunun! Saz ve neyle O'na övgüler sunun! (5) Zillerle O'na övgüler sunun! Çınlayan zillerle O'na övgüler sunun!"[289] Dolayısıyla, Benedikten manastırlarında özellikle önemsenen dini ezgileri şarkı biçiminde söyleme geleneğinin, Hildegard'da zaten varolan bestecilik yeteneğinin ortaya çıkmasına yardım ettiği söylenebilir; Barbara Beuys'un satırlarıyla ifade edecek olursak: "İnanç ve müzik, manastır yaşamı ve besteleme uğraşı, bunların birlikteliği, ortaçağ düşünüldüğünde hiç de şaşırtıcı gelmez."[290] 12. yüzyıl Avrupası'nda Hildegard dışında liturjik müzik alanında kalıcı eser verebilen bir diğer isim, Fransız teolog, felsefeci Petrus Abaelardus'tur (1079-1142).

Bingenli Hildegard'ın *Symphonia harmoniae celestium revelationum* başlığı altında derlenen eserleri, *Antifon*,[291] *Resposoryum*,[292] *Sequenz* ve *Hymne*'den[293] oluşur. *Symphonia*, Hildegard'ın evreninde anahtar kavramdır; *Symphonia*'yı sadece ses-

289 Kutsal Kitap: 2003, 784. Mezmurlar 150, 1-6.

290 BEUYS: 2003, 276.

291 *Antifon*: Aziz Ambrosius tarafından batı Hıristiyanlığına tanıtılan Katolik ayin müziğinde, mezmur dizelerinin başında ve sonunda yapılan tekrarlar.

292 *Resposoryum*: Hıristiyan ayinlerinde, genellikle dua saatlerinde koro ile solo söyleyen arasında karşılıklı seslendirilen dinsel ezgi.

293 *Hymne*: İlahi, Hıristiyanlıkta dini müziğin en önemli formlarından biridir.

Sequenz: Ortaçağ liturjisinde *Hymne* benzeri bir form. Müzikal bir motifin alçak ve yüksek tonlar arasındaki tekrarı.

lerin ve enstrümanların uyumlu birlikteliği olarak değil, tanrısal uyumun ve insanoğlunun içsel ahenginin ifadesi olarak kullanır. İnsanın ruhu ve bedeninin tek ses haline gelebilmesi, ikisi arasındaki uyumun mükemmelliğine işaret eder. Yüksek ortaçağ liriğinde sıra dışı *sesiyle* Hildegard'ın özel bir yeri vardır; belirli sembollerle ifade edilen resimsel dilinde mistisizminin izleri belirgindir. Ruh, ses ve enstrümanların beraberliğiyle 'uyum'a, giderek de 'iyi işe' ulaşılır. Hildegard'ın *Yaşam Bilgisi*'nde yazdıklarında belirttiği üzere, 1150-1160 yılları arasında bestelediği liturjik eserlerin ilk icralarının yöneticisi olduğu Rupertsberg Manastırı'nda yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu yapıtların, öncelikle kendi manastırında dua saatlerinde söylenmek için bestelenmiş olması ihtimali yüksektir.

'Tanrısal Vahiyler Senfonisi' başlığı altında bestelenmiş eserlerden Azize Ursula'ya adanmış olanları, Hildegard'ın müzikal yaratım süreci içinde özel bir öneme sahiptir. Kaldı ki, Ortaçağ Avrupası'nda Azize Ursula gibi Tanrı yolunda, inancı uğruna şehit olan soylu bir ruhun sadece Hildegard değil, tüm müminler tarafından örnek alınması kaçınılmazdır. 'Azize Ursula ve 11 000 Bakire' efsanesine kaynaklık eden 4. yüzyıldan kalma yazıtın, 9. yüzyılda Köln'de ortaya çıkarılmasıyla söylence kısa sürede tüm Avrupa'ya yayılır. Efsaneye göre, bir İngiliz kralının kızı olan bakire Ursula isteği dışında barbar bir İngiliz prensiyle evlenmek zorunda bırakılınca, hac farizesini yerine getirebilmek amacıyla evlilik öncesinde üç yıl izin alır. İngiltere'den yola çıktığında amacı, Kıta Avrupası'nda önceden belirlenmiş merkezlerde konaklayarak -bu güzargâh üzerindeki Basel, Mainz ve Köln'de konakladığı biliniyor- Roma'ya gitmektir. Soylu çevreler ve kilise tarafından da desteklenen yolculuğunda yanındaki 11 soylu bakireyle birlikte, Roma'ya ulaşır ve hacı olur. Ursula ve bakirelerin Papa tarafından kabul edilmeleri görkemli olur, ancak dönüş yolunda onları bir felaket bekler. 454 yılında Köln'de konaklamak -kimi yazarlara göre Köln yakınlarında,

Ren Nehri kıyısında bir yerde- için durduklarında Hun Kralı Atilla şehri işgal eder ve bakire Ursula'yı ve yoldaşı 11 bakireyi katleder. Böylelikle din şehidi olan Ursula ve bakirelerin cansız bedenleri Köln'de kalır. Daha sonra Ursula ve 11 bakirenin anısına, Azize Ursula adı verilen romanik tarzdaki katedral inşa edilir ve Ursula'ya eşlik eden 11 bakire geçen yıllar içinde yapılan yazım hataları nedeniyle kaynaklarda 11.000 olarak yer almaya başlar. 11.000 bakirenin varolduğunu savunanlara göre, Ursula'nın her geçtiği yerde ona katılanlar nedeniyle, başlangıçta 5-6 olan bakire sayısı Roma'ya varıldığında 11.000'e ulaşmıştır. Söylencenin gücünü artıran '11.000 bakire' yanlışlığına karşın kabul görür ve böylece Azize Ursula'nın yanında şehit olan yoldaşları tarihe '11.000' olarak geçerler.[294]

Köln'de 9. yüzyılda bulunan yazıt ve 11. yüzyılda (bazı kaynaklara göre 12. yy) keşfedilen, Ursula ve bakirelerine ait kemikleri barındırdığına inanılan mezarlıkla Azize Ursula ve 11.000 din şehidi bakirenin efsanevi hac yolculuğu söylencesi önemli bir boyut kazanır. Ancak 15. yüzyıldan itibaren Azize Ursula ve yoldaşlarının öyküsünün yaygınlık kazanarak çok sayıda sanatçıya ilham kaynağı olur; Hans Memling (1430/40-1494) ve Vittore Carpaccio (1455/65-1526) gibi ünlü sanatçıların 'Azize Ursula ve 11.000 Din Şehidi Bakire'yi konu alan tab-

294 Efsanenin farklı bir versiyonunda Ursula'nın Roma'ya hac yolculuğuna çıkmak için izin aldıktan sonra üç yıl boyunca gemi ile denizlerde olduğu, kendi gemisinde 1000 bakire yoldaşı, kendisini izleyen 10 asil bakirenin her birinin gemilerinde ise 1000 yoldaşı bulunduğu halde 11.000 kişi oldukları şeklindedir. Karadan yapılan dönüş yolculuğunda Köln'de verilen molada Hunlar şehri işgal eder ve liderleri (İmp. Atilla ?) Ursula ile evlenmek ister. Bu teklifi geri çeviren Ursula ve yoldaşları katledilirler. Köln'de gömülen hacıların öldürüldüğü yere daha sonra Azize Ursula'nın adı verilen bir kilise inşa edilir. HvB 11, 000 Virgins; 'Anonymous 4' cd kitapçığı 31-35.

FICHTINGER: 1995, 375. RILEY: 1998, 92-95. SEQUENTIA, 'Stimme des Blutes' CD kitapçığı 18-21.

loları, freskler, sunak resimleri kiliseleri süslerken, kilise koroları yaklaşık on asır önce yaşanmış dramı anlatan ezgileri seslendirir. Azize Ursula ve din şehidi yoldaşlarının kimliğinde tüm müminlere, 'Tanrı'nın Annesi Bakire Meryem' *kültü*nden hareketle verilen mesaj, Tanrı katında kabul edilebilmenin 'saf ve temiz olmak'tan geçtiği inancının ikrarıdır. Yanında 11.000 yoldaşı olduğu halde zahmetli ve tehlikeli bir yolculuktan sonra Tanrı'nın bu dünyadaki sesi Papa hazretlerinin evine, Roma'ya hacı olmaya giden ve büyük bir sevgi ve saygıyla karşılanan soylu Ursula'ya öykünmekten doğal bir şey olamaz Hildegard için.

Hildegard bestelediği 77 şarkının önemli bir bölümünde iki önemli kadın kişiliğini anlatır: 16 şarkısını Bakire Meryem'e, 13 şarkısını ise Azize Ursula'ya adamıştır. Daha 12. yüzyılda, Hildegard ile yine kendisi gibi bir vizyoner olan mistik Schönaulu Azize Elisabeth'in (1129-1165) yazışmalardan Azize Ursula ve 11.000 bakire efsanesi hakkında birbirleriyle bilgi alışverişinde bulundukları anlaşılıyor.[295] Hildegard'ın Azize Ursula'ya derin saygının kökeninde kuşkusuz efsanevi azizenin kimliği yatmaktadır. Soylu Ursula, Tanrı sevgisi ve inancından ödün vermeyerek şehit olmasıyla 'bakire-Hıristiyan-azize' formatına örnek bir kişiliktir; saflığı ve Tanrı sevgisini yaşamak konusundaki kararlılığı ve bu yolda çekinmeden şehit olmayı seçmesi, onu yücelten unsurların başında gelir. Hildegard, Ursula ve yoldaşlarına adadığı bestelerinde, Azize Ursula kimliğinde, Tanrısal olana -ideale- övgüler düzer.

Hıristiyanlık âlemince Hildegard'ın, azize ilan edilmesine kayıtsız kalınmasına karşın, 'Hildegard Müziği'nin keşfedilme-

295 Bingenli Hildegard ile genç Benedikten rahibe Schönaulu Elisabeth arasında üçü Elisabeth'den Hildegard'a olmak üzere toplam 5 mektup tespit edilebilmiştir. Genç yaşta yaşama veda eden Elisabeth Hıristiyan dünyasının en tanınmış mistiklerinden biridir. Mektuplaşmalar için bkz. Hildegard von BINGEN: 1990, 190-200.

ERFURT-FREUND: sayfa 8.

si görece erken bir tarihe, 20. yüzyılın başlarına denk düşer. Hildegard'a ait olduğu kesin olarak tespit edilmiş, müzikal yapıtlarına ilişkin iki grup el yazmasından *Villarens Kodeksi* olarak adlandırılan, Hildegard hayatta iken kaleme alınmış eski takım, bugün Dendermode Manastırı'nda muhafaza edilmektedir. *Riesenkodeks* olarak adlandırılan ve Hildegard'ın ölümünden sonra, 'azize' ilan edilme sürecinde toplanmış 77 şarkı ve müzikli drama *Ordo virtutum*'un el yazmalarından oluşan yeni takım Wiesbaden'de muhafaza edilmektedir. Hildegard'ın 'azize' ilan edilmesi çalışmalarında görev yapan kurulun Hildegard'ın eserlerine atıfta bulunarak çalışmalarından ve müzisyen kimliğinden övgüyle söz etmesi ilgi çekicidir.[296] Joseph Gmlech 1913 yılında Wiesbaden Eyalet Kütüpanesi'nde bulunan el yazmalarının tıpkıbasımlarını yayımlar; böylelikle Hildegard'ın eserleri ilk kez gün ışığına çıkmış olur. Kısa bir süre sonra, Rüdesheim-Eibingen'deki Azize Hildegard Benedikten Manastırı rahibelerinden Pudentiana Barth Wiesbaden'deki el yazması şarkıların tamamını gün ışığına çıkarır. 1927 yılında rahibe Maura Böckeler tarafından Almancaya çevrilen *Ordo Virtutum*'un yorumlu baskısı Berlin'de yayımlanır.

II. Dünya Savaşı'nın bitimini takip eden yıllarda Avusturya'daki bir yayınevi Bingenli Hildegard'ın tüm yapıtlarının özenli çevirilerini yayımlamaya başlar. Bu çeviriler içinde müzikal yapıtların baskıları da yer almakla birlikte, şarkı metinlerinin yorumlu edisyonu için Azize Hildegard Manastırı'ndan rahibeler Pudentiana Barth ve Maria Immaculata Ritscher 8 yıl boyunca çalışmıştır. Belirli aşamalarında Prof. Dr. Joseph Schmidt-Görg ve rahibe Adelgündis Fuhrkötter'in de katkıda bulunduğu çalışmaların sonucunda Hildegard'ın müzik eserleri Almanca'ya kazandırılır. Hildegard'ın tüm eserlerinin Almanca açıklamalı ve yorumlu çevirilerinin yayını bugün hâlâ

296 RATH: "*Benedikten Liturjisi ve Azize Hildegard'ın Müziği*" internetten indirilmiş metin, 4 sayfa.

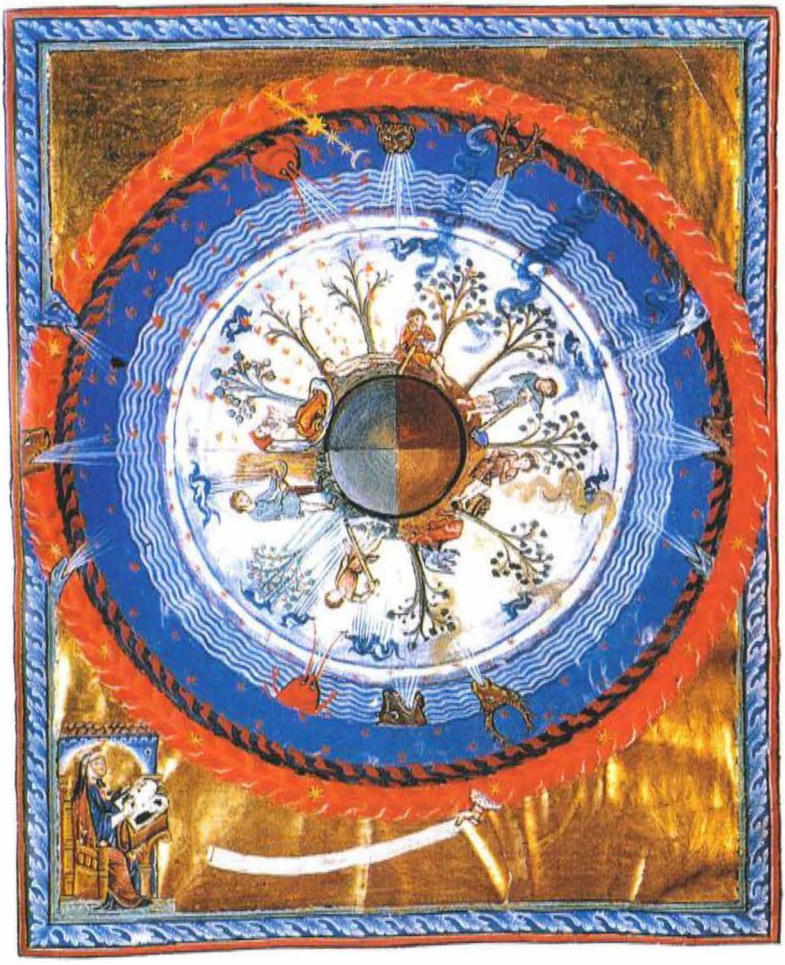
bu Avusturya yayınevi tarafından özenli baskılarla sürdürülmektedir.

Hildegard'ın bestelerinin kayıtlarının günümüzde gördüğü ilgi sadece eserlerin müzikalitesiyle açıklanamaz. Hildegard'ı yazdığı kitaplardan tanıma imkânı bulan günümüz insanı için, onun liturjik besteleri tartışmasız çok büyük bir çekim gücüne sahiptir. Kanımca Hildegard'ın bestelerini bizler için cazip kılan, bu zamandışı *ilahi* içerikleridir. Günümüzden yaklaşık 900 yıl önce tek sesle bestelenmiş bu eserlerin, bugün hâlâ müzikologlar dışında da ilgi görmesinin, özel arşivlere girmesinin nedeni bu özelliği olsa gerek.[297]

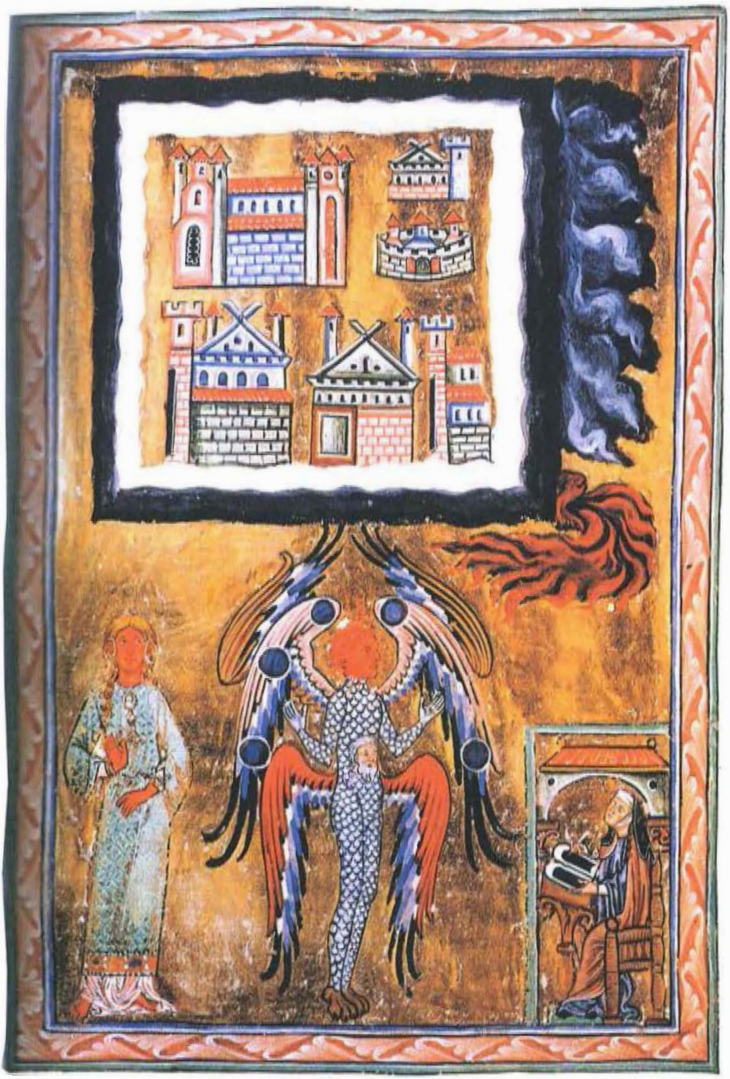
297 Kitabın "Kaynakça" bölümüne eklediğimiz, Bingenli Hildegard'ın bestelerinin kayıtlarından oluşan liste, tamamıyla kendi özel arşivimde bulunan kayıtlardır ve ilgi alanım nedeniyle Hildegard'ın bestelerinin tüm kayıtlarına ulaşmak niyetiyle toplanmaktadır. Bu kitabı okuduktan sonra Hildegard müziğine ilgi duyacak 'meraklı okur' için derli toplu bir seçenek sunmaktan öte bir iddiası yoktur.

*"Öbür Dünyanın Bölgeleri"*den detay.
Hildegard her fırsatta vizyonlarının, hasta bir ruhun gördüğü halüsünasyonlar veya bir sapkının gözü açık sayıklamaları olmadığını yineler.

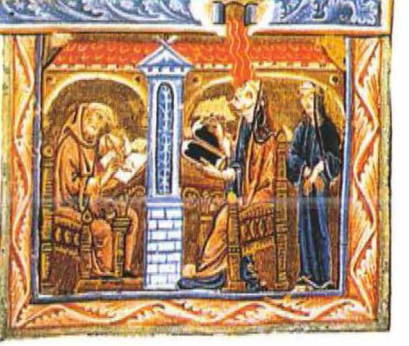

"Yaşam Döngüsü".
Bu resimde gökyüzünü çevreleyen yakıcı ateşin yeryüzünde yaptığı tahribat anlatılır. Tarlalardaki ürünler hasat edilemeden kurumuş, hayvanlar telef olmuştur; yeryüzünde insanlar perişan vaziyettedir.

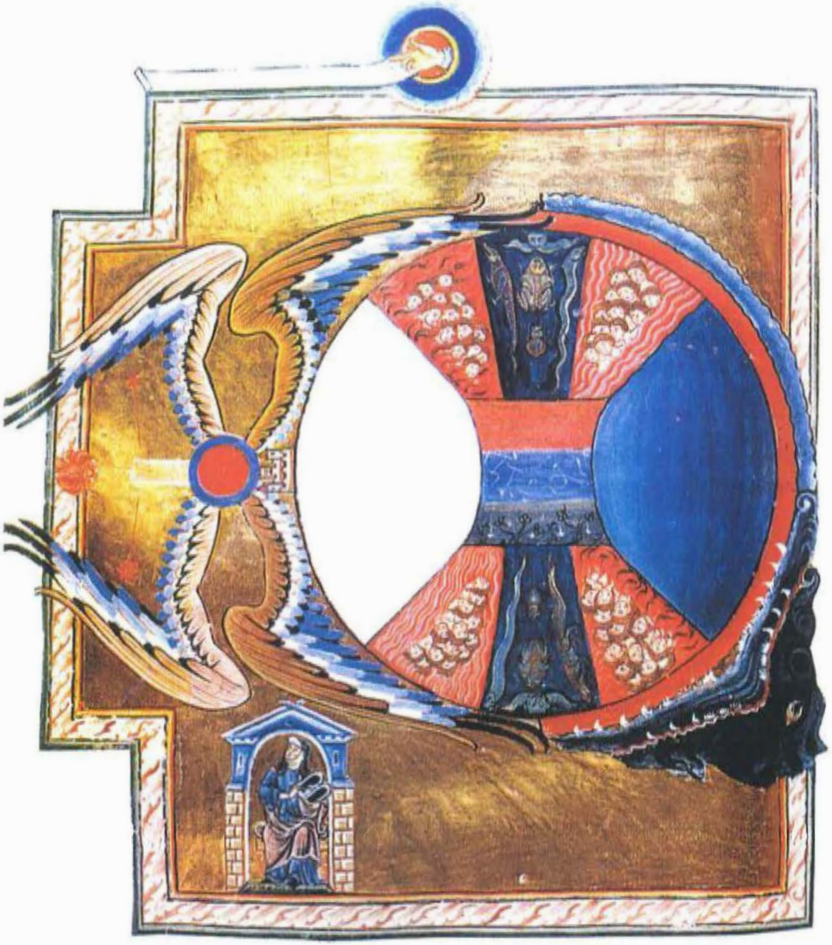

"Dünyanın -yaradılışının- Tamamlanması".
Bu resime konu vizyonda Büyük Tufandan
İsa Mesih'in gelişine kadar olan süre anlatılır..

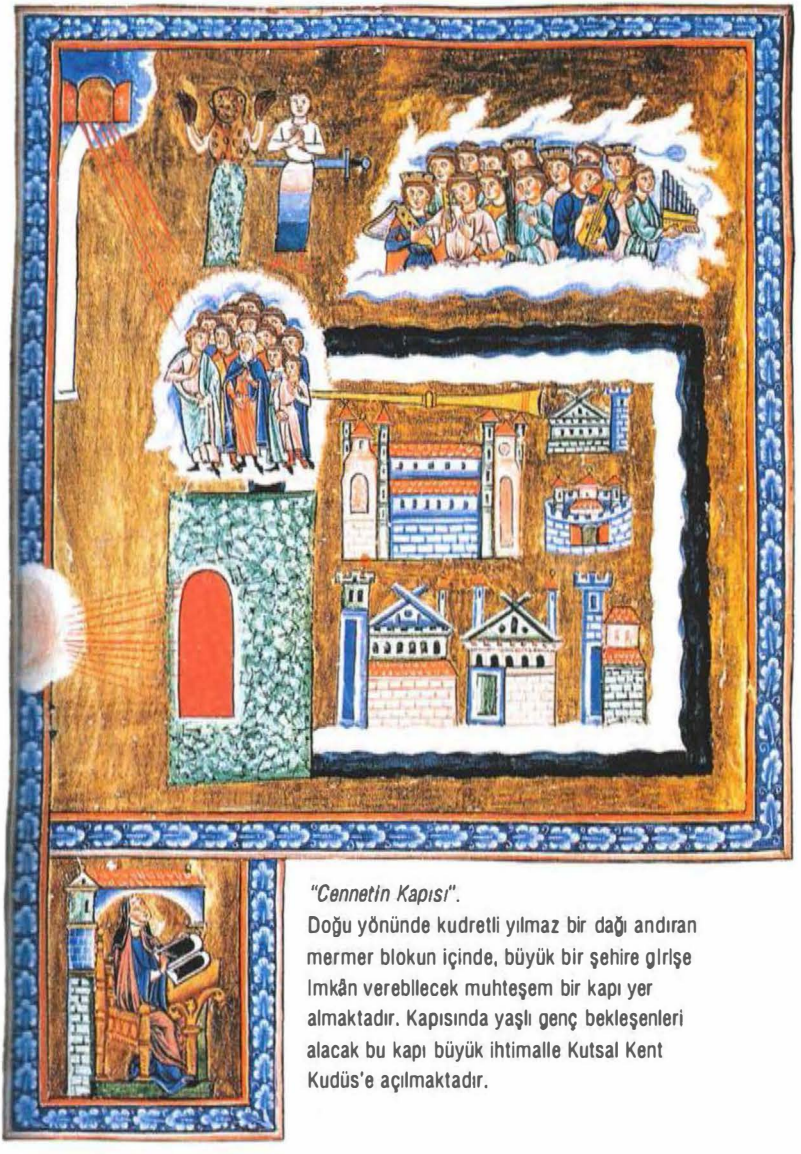

"İlk Yaşam".
Bu resimde, Hildegard'ın vizyonlarında gördüğü, Tanrı'nın oğlunun insan-oğlu olma süreci anlatılmaktadır.

"Öbür Dünyanın Bölgeleri".
Bu resimde, LDO'nun 'Yerkürenin Beş Bölgesi' başlıklı V. Vizyonu anlatılır. Öbür dünya nümînlerin ve günahkarların farklı alanlarda yaşayacakları beş bölgeye ayrılmıştır.

"Cennetin Kapısı".
Doğu yönünde kudretli yılmaz bir dağı andıran mermer blokun içinde, büyük bir şehire girişe imkân verebilecek muhteşem bir kapı yer almaktadır. Kapısında yaşlı genç bekleşenleri alacak bu kapı büyük ihtimalle Kutsal Kent Kudüs'e açılmaktadır.

Not: Tüm resimler; HvB, Liber divinorum operum. Augsburg, 1998'den alınmıştır.

XIII
Son Yıllar

Bingenli Azize Hildegard'ın yaşamının son yıllarında yaşadığı talihsiz bir olay ve bu olaya gösterdiği tepki, kişiliğinin yaşadığı yüzyılın düşünce kalıplarından ve inanç sisteminden ne denli farklı olduğunu ortaya koyar. Hildegard'ın yaşadığı bu olay, inançlarından ödünç vermeyen ilkeli kişiliğini ve en önemlisi, vizyonlarında dile geldiği şekliyle, insanı Tanrı'nın evrendeki en mükemmel örneği olarak gören ve ona sınırsız saygı duyan kimliğini gözler önüne serer.

1178 yılında Kilise tarafından aforoz edilmiş soylu bir genç adam Rupertsberg Manastırı'na sığındıktan kısa bir süre sonra ölür ve manastır mezarlığına defnedilir. Ölmeden önce günah çıkaran ve kominyon alan genç adam, manastır mezarlığına gömülmek istediğini belirtmiştir. Ruperstberg Manastırı kendi üyeleri dışında dostlarını ve hayırsever vatandaşları da mezarlığa defnetme hakkına sahiptir.[298] Kaldı ki genç adam manastır sı-

298 Hildegard von BINGEN: 1990, 236.

nırları içinde yaşama veda etmiştir. Defin olayının üzerinden henüz iki gün geçmişken, Mainz Başpiskoposluk makamından sert ifadelerle dolu bir haber gelir. Başrahibe Hildegard'ın yöneticisi ve ruhani lideri olduğu Ruperstberg Rahibeler Manastırı'nda, Katolik Kilisesi'nin manevi şahsiyetine karşı ağır suç işlemiş bir kişinin ölmeden önce günah çıkarmasına ve kominyon almasına izin verilmesi yetmezmiş gibi, bu kişi bir de Manastır'ın mezarlığı gibi kutsiyeti malum, kirlenmemiş bedenlere ev sahipliği etmesi gereken bir mekâna gömülmüştür. Mainz Başpiskoposluk makamının takdiriyle aforoz edilmiş bu şahsın derhal gömüldüğü yerden alınarak manastır hudutları dışına çıkarılması gerekmektedir. Aksi takdirde manastıra *interdict* yasağı[299] getirilecektir ki, bu cezanın ne anlama geldiğini Hildegard pekâlâ bilmektedir.

Mainz'dan gelen bu kızgınlık dolu haber Hildegard'a ulaştığında, Hildegard önünde iki seçenek olduğunu bilmektedir; ya genç soyluyu gömüldüğü yerden çıkarıp manastır dışına gönderecek ya da manastırının *interdict* cezası almasına katlanacaktır. Bu cezanın yaptırımları çok ağırdır, manastırın çanları susacak, umuma açık toplu dua okunamadığı gibi, Kudas Ayini de düzenlenemeyecektir. Sadece manastır cemaatinin kendileri için kısık sesle edecekleri dualara, söyleyecekleri mezmurlara izin vardır. Böyle bir yasak uzun vadede getirdiği prestij kaybının yanı sıra, manastır kapılarının tamamıyla kapanmasına da neden olabilir; konventinde yaşanacak endişe ve huzursuzluk da cabasıdır. Peki, yeni defnedilmiş, henüz toprağı bile kurumamış bir bedeni sonsuz uykusuna yattığı yerden kaldırmak, huzursuz etmek, imanlı bir Hıristiyan'a yakışan bir tavır mıdır? Kaldı ki bu genç insan ölmeden önce manastır rahiplerinden kominyon almış, günah çıkarmış ve daha da önemlisi ebedi istirahatgâh olarak manastır mezarlığını seçmiştir.

299 *interdict* (Lat.): Katolik Kilisesi'nde ceza olarak konan yasak, kilise tüzel kişiliğine uygulanan bir tür aforoz.

Tahmin edileceği üzere, Hildegard doğru olanı seçer ve yakında toprağa karışacak bir bedeni yattığı yerde rahatsız etmeyi reddeder. Bu arada Hildegard ölen genç adamın mezarında rahatsız edilmesini kesinkes önleyebilmek için, mezar taşında yazılı ismini siler ve asasıyla mezar toprağının üzerine büyük bir haç çizer.[300] *İnterdict*'in konventinde yaratacağı tahribatı tahmin edebilen Hildegard, hemen Mainz'ın ruhban elitine bir mektup yazar. Bu mektup ile kısa bir süre sonra Mainz Başpiskoposu Christian von Buch'a gönderdiği mektup Bingenli Azize'nin yazdığı son mektuplar olacaktır. Hildegard, Mainz'ın seçkin dinsel çevrelerine hitaben yazdığı mektuba gördüğü vizyonu anlatarak başlar. Son günlerde kendisini ve cemaatını rahatsız eden olay vizyonlarına konu olmuş, ilahi kudret davranışları ve çevresiyle ilişkileri hakkında onu uyarmıştır. Bu uyarı nedeniyledir ki, saygıdeğer ruhbana seslenme gereği duymuştur. Hildegard daha sonra, genç soylunun manastırın kanatları altına sığınmasıyla başlayan olaylar zincirini özetler ve amacı Katolik Kilise'nin yüceliğini temsil eden Mainz ruhbanının aldığı kararları eleştirmek veya reddetmek olmadığını, böyle bir saygısızlığı aklından bile geçirmediğini vurgular. Ancak '*interdict*" ile manastırının üzerine kara bulutlar çökmüştür; her gün müminleri Tanrı'ya duaya davet eden Ruperstberg'in çanları susmuş, ilahiler duyulmaz olmuştur. İsa Mesih'in kutsal varlığı manastırı giderek terk etmektedir. Bu umutsuzluğa ve hak edilmemiş cezaya bir son vermek gerektiği açıktır. Hildegard bu hüzün verici tablodan hemen sonra karşı saldırıya geçmez, açıklamalarına devam eder; bu üzücü olay nedeniyle gördüğü vizyonda, genç soylunun günah çıkarması ve kominyon alması öncesinde 'Saygın

300 HORST: 2002, 199. BEUYS: 2003, 346.

Eberhard Horst ve Barbara Beuys'da tarafından aktarılan bu bilgiler *Hagiographik* motifler içermekle birlikte, Hildegard'ın ölümünden yaklaşık 50 yıl sonra 'Azize' ilan edilmesi için yapılan çalışmalar sırasında, "*Acta Inquisitionis*" den alınmıştır.

Makamları'ndan izin alması gerektiği kendisine hatırlatılmış ve bu kadar önemli bir kararda başına buyruk davrandığı için kendisi de suçlu görülmüştür. Yüce Tanrı tarafından saygıdeğer efendilerine yazmakla cezalandırılmıştır. Hildegard, bu 'aman dileyen' cümlelerden sonra sesinin tonunu yükseltmeden ciddileşir; bu genç insanın ölümüyle bir hayır yapma imkânı doğmuşken bu hakkının nasıl olup da elinden alındığını sorar, cennetin anahtarını elinde bulunduran Yüce Varlık cennetin kapısını kime açıp, kime kapatacağına karar verebilir, bunun için kimsenin icazet ve inayetine ihtiyacı yoktur. Hildegard daha sonra sahip olduğu müzik formasyonun ona verdiği güçle uzun uzun 'Yaratılış-Kozmos-Tanrısal Harmoni' bağlamında, İsa Mesih ile gömülmek üzere kiliseye sığınan rahibe kardeşlerinin söyledikleri ilahilerle varolduklarını, birlikte yapılan ayinler ile mutlu olduklarını, her gün defalarca duydukları çan sesinden mahrum bırakılmalarının sorumluluğunu kimin taşıyacağını sorar.[301]

Beklendiğinin aksine, bu mektup Mainz'deki yüce makamı yumuşatmaz. Bunun üzerine 80 yaşındaki yorgun Azize Mainz'e gider. Ancak kapalı kapılar ardında yapılan görüşmeler bir sonuç getirmez ve Mainz'in *sabırlı* kilise erkanı kararını değiştirmez; *interdict* devam edecektir. Bu karar üzerine tekrar Ruperstberg'e dönen Bingenli Azize son bir çabayla bu kez III. Lateran Konsili'ne (5-19 Mart 1179) katılmak için Roma'da bulunan Mainz Başpiskoposu Christian von Buch'a bir mektup yazar. Başpiskopos Christian'ın, Hildegard'ın mektubuna olumsuz yaklaşması için bazı nedenleri vardır. Alman Kral ve Kutsal Roma-Cermen imparatoru Friedrich Barbarossa ile Papa III. Alexander arasında papalığın bağımsızlığı üzerine yaşanan zorlu mücadelede, Hildegard'ın aksine Christian von Buch İmparatorun yanında yer almış ve önemli görevler üstlenmiştir. İmparator Barbarossa'nın en güvenilir adamlarından biri olarak özel

301 Hildegard von BINGEN: 1990, 237-240. BREINDL: 1998, 107-110. PERNOUD: 1999, 153 vd. BEUYS: 2003, 344 vd.

diplomatik görevlerle İngiltere, Fransa ve Yunanistan'da bulunmuş, Venedik'teki görevi sırasında başarılı diplomatik girişimleri sonucunda imzalanan Venedik Barış Anlaşması'yla imparatorunun itibarını kurtarmıştır. Hildegard'ın yazdığı mektubun muhatabı, o güne kadar verdiği mücadelelerle Hildegard'a karşı hep 'öbür kıyıda' kalmış Başpiskopos Christian von Buch'tur.

Yaşlı Azize Mainz'e döndüğünde boş durmaz, Mainz'in 'ensesi kalın' ruhbanına vizyonları üzerinden verdiği mesajların anlaşılmadığını görünce, bu kez daha dünyevi yolları, diplomasiyi dener ve Başpiskopos Philipp von Köln'ü, *inderdict*'in kaldırılması için aracılık etmek üzere devreye sokar.[302] O sırada Roma'da bulunan 'merhametli efendisi ve babası' Başpiskopos Christian'a yazdığı kısa mektupta, konventinde toplu ibadet ve kamuya açık ibadet yasağının tüm ısrarlarına rağmen devam ettiğini, haketmediği bu ağır cezadan kurtulmasının, Rubertsberg'in mezarlığında yatan o genç suçsuz insanın bedeninin taciz edilmesine bağlı olmasını kabullenemediğini yazar. Yüce Tanrı, ölümünden önce kendi evine sığınmış bu günahkâr kulunu bağışlamış ve yanına almıştır. Nedamet getiren, kominyon alan ve bedeni kutsal yağla yağlanan bu zavallıya hâlâ cefa çektirmenin bir anlamı var mıdır?[303]

Anlaşılan başpiskopos üzerinde kurulan diplomatik baskı ve Hildegard'ın mektupları etkili olmuştur. Uzun süredir beklenen haber gelir; Ruperstberg Rahibeler Manastırı'nın üzerindeki *interdict* 1179 yılının Mart ayında, Bingenli Hildegard'ın ölümünden yaklaşık 5 ay önce kalkar. Mainz Başpiskoposu Christian von Buch Hildegard'a yazdığı mektupta, Yüce Tanrı'nın koruyup kolladığı, sözlerini kullarına ulaştırmak için bedenini aracı olarak seçtiği bu müstesna kızından ve yeteneklerinden övgüyle bahseder. Hildegard'tan bağışlanması, işlediği günahlarının affı

302 BEUYS: 2003, 345.

303 Hildegard von BINGEN: 1990, 241-243.

için kendisi adına dua etmesini rica eder. Bu arada Ruperstberg Manastırı'nda ölen genç soyluyla ilgili bir bilgiyi de aktarmayı ihmal etmez. Bu bilgi aynı zamanda *interdict*'in kaldırılma gerekçesidir; genç soylu daha önce açıklandığı üzere aforoz edilmiş, ancak ölmeden önce 'aforoz hali' kilise tarafından kaldırılmıştır, yani genç soylu öldüğünde 'temiz'dir, dolayısıyla manastırın mezarlığına defnedilmesinde bir sakınca yoktur.

Adelgundis Führkötter'in, ana hatlarıyla aktarmaya çalıştığımız bu olayla ilgili tespiti çok yerindedir:[304] Tüm bu mücadelenin temelinde 'Kurum' (*Institution*) ile 'Karizma' arasındaki savaş yatar. 'Kurum', Mainz Katedrali'nin tüzel kişiliğini, 'Karizma' ise Hildegard'ın vizyoner ve kâhin kimliğini temsil etmektedir. Katolik Kilisesi'nin yönetici eliti, Hildegard'da 'kendi haklarını' savunmak için mücadele etmiştir. Bu varolma savaşından başarıyla çıkan Bingenli Azize olur. Führkötter'in açtığı yoldan gidersek; Hıristiyanlığın olgunluk çağına ulaştığı bir yüzyılda gerçekleşen bu mücadelenin taraflarından biri, yüzyıllar geçse de hiçbir zaman değişmeyecek, konumunu hep koruyacak olan 'Kilise'nin Manevi Kişiliği', yani 'Kurum'dur. Her dönemde ruhban kesiminden kişi veya gruplar Kurum'u temsil etmeye memur edilecek, Kurum dışında varlık gösterenleri kendisine rakip olarak görüp mücadele edecektir. Hildegard'ın yerine onlarca farklı ismi koyabilir, başka bir yüzyılda, uzak bir coğrafyada benzer bir çatışmaya tanıklık edebiliriz.

Günleri sayılı olan 81 yaşındaki Azize bu olaydaki sıradışı tavrıyla hayatındaki en önemli sınavı başarıyla vermiş ve *giderayak* çevresindekilere unutulmayacak bir insanlık dersi vermiştir. Hildegard tüm yeteneklerinden ve çalışarak elde ettiği başarılardan *mahrum* olsaydı bile, bu genç adamın mezarından çıkarılmaması için vermiş olduğu *soylu* mücadeleden dolayı, *insan* olabilmenin onurunu bütünüyle yerine getirmiş sayılırdı. Hilde-

304 Hildegard von BINGEN: 1990, 244-245.

gard'ın hiç tanımadığı veya çok az tanıdığı *bir insan* için kendi manastırında çanların susmasını göze alabilmesi, tüm yaşamı boyunca savunduğu değerleri ne denli içtenlikle sahiplendiğinin, uğruna mücadele ettiği kavramlara ne denli bağlı kaldığının da bir göstergesi değil midir?

XIV
Uzun Sürmüş Bir Yolculuğun Sonunda

Ruperstberg'de yaşamını yitiren ve manastır mezarlığına defnedilen soylu genç yüzünden aldığı ceza nedeniyle, 1179 yılının soğuk günlerinde ilerlemiş yaşına karşın ~~alel~~ acele gerçekleştirdiği Mainz seyahatinin ve Mainz'in inatçı ruhbanıyla giriştiği mücadelenin Hildegard'ın hastalıklardan yorgun düşmüş bedenini iyice tükettiği anlaşılıyor. Hildegard büyük olasılıkla 1179 yılının yaz aylarını yatakta geçirir. Büyük olasılıkla diyorum çünkü onun yaşamının son günlerine ışık tutacak bilgilerden yoksunuz; son günleri yaşamının ilk yılları kadar karanlıktır. Oysa o günleri kaydedebilecek biri, Gemblouxlu Rahip Wibert yanı başındadır. Ancak nedendir bilmiyoruz, Rahip Wibert bugün bizler için çok değerli olabilecek bilgileri kaydetmekten çekinir. Wibert gibi Hildegard'ın 'yaşamöyküsü' üzerinde çalışan birinin bu dönemi atlamaktan çok, Hildegard'ın bu 'özel anların'ın kendisinin ve birkaç rahibe yoldaşının hafızasında giderek silinmesini özellikle tercih etmiş olabileceği akla gel-

mektedir. Tüm bu boşluklar tarihçileri, 81 yıllık yaşam serüvenini kesintisiz izleyebildikleri Hildegard'ın son günlerini ve saatlerini tasarlamaktan alıkoyamamıştır elbette; 1179 yılının yaz mevsimi bitmeye yüz tutsa da, gri gökyüzüyle örtülü, serin sonbahar günleri henüz gelmemiştir. Hildegard son günlerde hemen hiç yemek yiyemez, çorba dahi içemez olmuştur. Bir deri bir kemik kalmış bedeni iyice bükülmüştür, çok bitkindir, kollarına rahibeler girmeden yürüyememekte, ihtiyaç gideremektedir, dualara katılması mümkün olmadığı gibi, kominyonu dahi yatağında almaktadır; beklenen son çok yakındır.

Ruperstberg'de yaşayan herkesin dualarıyla destek olmaya çalıştığı Hildegard, 1179 yılının 17 Eylül Pazar gününü Pazartesi gününe bağlayan gece yarısı son nefesini verir. *Vita*'nın son bölümünde Hildegard'ın ölümünden sonra yaşananlar çok etkileyici bir dille anlatılmıştır; "Yüce Tanrım O'nun yakarışlarını duydu ve O'na vahiy alabilme gücü bahşetti. O (*Hildegard*) çok önceleri, rahibe yoldaşlarına kehanette bulunduğu gibi, bu yakarışlarına cevap alacağını biliyordu. Son zamanlarda hastalıklarla mücadele ediyordu ve nihayet 17 Eylül (*1179*) günü ait olduğu yere, cennete gitti... Yüce Tanrı hangi kıymetli evladını bu ölümlü dünyadan yanına aldığını hemen gösterdi. Hildegard'ın öldüğü Pazar gecesi (*Pazar gününü Pazartesi gününe bağlayan gece*) biri kuzeyden güneye, diğeri doğudan batıya rengârenk iki kuşak gökyüzünü âdeta gündüz gibi pırıl pırıl aydınlattı. Gökyüzünde iki kuşağın, haç formunda, kesiştiği noktada ay şeklinde göz kamaştırıcı bir ışık parlamaya başladı. Daha sonra bu ışık gecenin karanlığında ölüevini (*Hildegard'ın yaşama veda ettiği manastır odasını*) aydınlattı. Bu aydınlık içinde, parıldayan kıpkırmızı bir haç, dikkat çekiyordu, başlangıçta küçük olan haç daha sonra inanılmaz bir büyüklüğe ulaştı. Bu haçın çevresinde, kendi renkli halkalarını oluşturmuş çok sayıda küçük haç görülüyordu. Tüm gökyüzüne dağıldıklarında bile en küçükleri hâlâ görülebiliyordu. Doğuya, Bakire Azize'nin ruhunu teslim ettiği

yere doğru yöneldiklerinde bütün dağ çok parlak bir ışıkla aydınlandı.

Yüce Tanrı bu işaretiyle bize hangi sevgili kuluna ulviyet bahşettiğini ve kimi yanına aldığını göstermiş oldu. Daha sonra yaşananlar da O'nun (*Hildegard*) kutsanmışlığına delalet etti. İki çok ağır hasta, O'nun (*Hildegard*) kutsanmış bedenine ellerini sürünce hastalıkları hemen iyileşti."[305]

Kuşkusuz *Hagiographik* motiflerle bezeli bu anlatımı değerlendirmek konumuzun dışında kalıyor.[306] Hildegard hakkında, yaşadığı çağdan kalma her tür tanıklık bugün bizler için paha biçilmez bir değere sahip olduğu için, 17 Eylül 1179 Pazar gece yarısında *yaşanmış* olayların anlatıldığı bu metni bir tarihçinin titizliği ölçüsünde *temkinli*, bir biyografın merakı ölçüsünde de *hoşgörülü* karşılanması gerektiğine inanıyorum.[307]

Hildegard'ın ölümünden sonra 'Azize' ilan edilmesi yönünde gösterilen çabalar, en az yaşamöyküsü kadar ilginç bir dizi olayın yaşanmasına neden olur. Bir farkla ki, bu kez olaylar 81 yıllık bir ömüre değil yaklaşık 800 yıla yayılıyordu. Öncelikle şunu hatırlamakta fayda var ki, Bingenli Hildegard, halkın onun kutsiyetini henüz yaşarken tanıdığı 'gayriresmi azize' idi. Halkının kendisine layık gördüğü bu hakkın, Katolik Kilisesi tarafından -azize olarak- *tescil edilmesi* bir başka ifadeyle resmileştiril-

305 GOTTFRIED&THEODERICH: 1980, 131-132. (27. Kapitel: *Hildegards seliger Heimgang*)

306 E. Horst 1997 yılında yapılmış bir çalışmaya atfen Hildegard'ın *Vita*'sını ortaçağın ilk '*Autohagiographie*' si (bir aziz veya azizenin -kendisinin de yazımına katkıda bulunduğu- yaşamöyküsü) olarak tanımlamaktadır. HORST: 2002, 215.

307 Bingenli Hildegard'ın son günlerini ve ölümünden sonra 'Azize' ilan edilme süreci için aşağıdaki eserlere bakılabilir; CURIC: 1998, 125-134. HORST: 2002, 206-212, 213-223. GOTTFRIED&THEODERICH: 1980, 131-132. (27. Kapitel: *Hildegards seliger Heimgang*), GRONAU: 1999, 413-419. PERNOUD: 1999, 164-169.

mesi gerekiyordu; bu da o çağın koşullarında Roma (papalık makamı) Mainz (piskoposluk ruhani dairesi) Ruperstberg Manastırı arasında, en basit tanımıyla bürokratik bir süreci gerekli kılıyordu.

Papa IX. Gregorius üzerine düşeni yaptı ve Hildegard'ın resmen 'Azize' ilan edilmesi için gereken bürokratik süreci 1127 yılında başlattı. Görevlendirdiği ekip Hildegard'ın 'Azize' edilmesi için gereken evrakları (Hildegard'ın yaşamı ve eserleri hakkında bilgi, belge ve kayıtlar) hazırlayacaktı. Görevi üstlenen ekip beş yıl sonra tamamladığı raporu 16 Aralık 1233 yılında Roma'ya, papalık makamına sundu. Rapor, Hildegard'ın vizyonlarını içeren metinler, mektupları, şarkıları, Gottfried ve Theoderich'in *Vita*'sını kapsaması nedeniyle gayet başarılı bir çalışma yapılmış izlemini uyandırıyordu; öyleydi de. Bu arada, Hildegard'ın Rupertsberg'de gelişmeleri merakla izleyen rahibeleri de boş durmamışlar ve 1230 yılında manastır kilisesinin sunağının üzerine 'Azize' için kendi elleriyle dokudukları altın ve gümüş işlemelerle bezeli Bizans ipeğini (*Antependium*) örtmüşlerdi.

Ancak aradan geçen süre içinde Hildegard'ın dosyası bir türlü onaya sunulmamıştı. Nihayet 1237 yılında dosya, 'eksiklikler' gerekçe gösterilerek, metinlerde yer alan kişi, yer ve zamanların 'bilahare tekemmül ettirilmesi' amacıyla, Mainz'e geri gönderildi. 6 Mayıs 1237'de Papa IX. Gregorius çalışmaların hızlandırılması için Mainz Başpiskoposunu uyardı. İlginç olan, Papa IX. Gregorius'un döneminde, Asisili Fransis (1228), Padualı Antonius (1232), Dominikus (1234) ve Thüringenli Elisabeth (1235) gibi Hıristiyan dünyasının diğer önemli şahsiyetlerine 'Aziz' veya 'Azize' payeleri verilmiş olmasıydı. Gregorius'un 1241 yılındaki ölümünden sonra 25 Ekim 1241 tarihinde papalık koltuğuna oturan IV. Coelestin bu görevde 17 gün kalabildi. Coelestin'in ölümünden sonra bu kez koltuğa oturan IV. Innocentius, 24 Kasım 1243'te Mainz'e süreci hızlandırmaları için

uyarıda bulundu. Bu uyarıdan da anlaşıldığı kadarıyla, Mainz'ın ruhban eliti, papalık makamının Hildegard'ın Aziz'e ilan edilmesi için gösterdiği hassasiyeti paylaşmıyordu. Mainz'de hazırlanmış olan protokolün 53 ilave ve değişiklikle tekrar güncelleştirildiği bilinmekle birlikte, metnin yeni halinin Roma'ya gönderilip gönderilmediği bilinmiyor.[308] Bu 'gecikmeleri' Mainz'daki Başpiskopos ve kilisenin üst düzey ruhbanının, 1179 yılında genç soylunun manastır bahçesine gömülmesi olayının 'gecikmiş bir rövanşı' olarak gören tarihçilere katılmamak pek mümkün değil.

Hildegard'ın bugüne kadar resmi 'Azize' ilan edilmemiş olmasından, Katolik Kilisesi'ni temsilen Mainzlı ruhban elitinin Hildegard'ı cezalandırdığı sonucunu çıkarabiliriz. Hildegard'ı 'Azize' ilan etme çabaları dönem dönem sürdürüldü, 14. yüzyılda Başrahip Johannes Trithemius tarafından hazırlanan Sponheim Kroniği'nde, Papa V. Clemens (1305-1314) ve Papa XXII. Johannes'in (1316-1334) Hildegard'ın yaşadığı dönemde Hıristiyanlığa verdiği hizmetler ve eserleri nedeniyle 'Azize' ilan edilmesi gerektiğine inandıklarından bahsedilse de, bu bilgilerin doğruluğunu ve devamında yaşananları teyit edebilecek bilgiler mevcut değildir.[309]

Halkı ve yoldaşları, 'Tanrı'nın Renli Gelini', 'Bakire Azize' 'Tanrı'nın Sevgili Bakire Kulu', 'Tanrı'nın Mistik Gelini' gibi adlarla kutsadığı Hildegard hakkındaki kararını çoktan vermiştir: Bingenli Hildegard onların gözünde yüzlerce yıldır 'Bingenli Azize'dir. Almanya'da 17 Eylül 1941'den beri ölüm yıldönümlerinde anılan Hildegard'ın ismi geç de olsa Azizler Takvimi'ne alınmıştır. Hildegard'ın ölümünden hemen sonra Katolik dünyasında hak ettiği üne kavuştuğunu söyleyebilmek mümkün değildir. Ölümüyle birlikte Rupertsberg Manastırı'nda 'Azize'

308 HORST: 2002, 220.

309 HORST: 2002, 221.

olarak kabul edilse de, adı her zaman, manastır bölgesinde ilk yerleşimi kurarak tepeye adını veren Aziz Rupertus'dan sonra anılacaktır. Beklenenin tersine, *Vita* uzun bir süre kıyıda köşede kalmış, yaygınlık kazanamamıştır. Ancak Eberbach Sistersiyenler Manastırı'ndan Rahip Gebeno 1220-1225 yılları arasında hazırladığı bir antolojide, Clairvauxlu Aziz Bernhard ve Fioreli Aziz Joachim gibi çağının ünlüleri yanında "Tanrı'nın Parmağı, Kutsal Ruh işbaşında" övgüsüyle Hildegard'a da yer vermesi çok önemli bir gelişmedir. Gebeno'ya göre "Hildegard'ın kehanetleri, yazdıklarının anlaşılmaz olması ve sıra dışı stili nedeniyle, sual edilemeyecek denli peygamberlere özgüdür...(Hildegard), tüm gerçek peygamberlerin ifadelerinde olduğu üzere, anlaşılması güç ifadeler, vahiy alabilme gücünün ispatıdır".[310] Bu antolojiye girmenin kazandırdığı saygınlık önemli, ancak yeterli değildir. Yine de antolojide yer alan bu ifadeler, Hildegard'ın geç ortaçağa kadar uzunca bir süre adının duyulmasına *Vita*'sı ve kendi eserlerinden daha fazla katkıda bulunacaktır.[311] Ne ilginçtir ki, Hildegard'ın ortaçağda ismi ilk kez 'peygamber' kimliği ile anılır olmuştur.

Aradan geçen yüzyıllar içinde Hildegard'ın yaşamı ve eserleri üzerine kayda değer bir bilgiye uzun süre rastlayamıyoruz. Hildegard'ın vizyonlarını topladığı üçlemesinin ilk büyük kitabı *Scivias*'ın (İnanç Bilgisi) ilk baskısı 1513 yılında Paris'te yayımlanır. Bu baskıyı yine uzun bir suskunluk dönemi izler; 1882 yılında yine Paris'te Hildegard'ın yazıları, ünlü kilise babalarına ayrılan 387 ciltlik bir külliyata alınır. Fakat yaşadığı topraklardaki suskunluğa bir anlam verebilmek mümkün değildir; nihayet 1905 yılında Benediktenler Tarikatı tarafından Yukarı Rüdesheim-Eibingen'de Azize Hildegard Manastırı'nın kurulmasıyla, halkı Renli Azize'ye olan borcunu geç de olsa ödemeye başlar, 1929 yılında ölümünün 750. yıldönümü nedeniyle dü-

310 HORST: 2002, 217.

311 CURIC: 1998, 130.

zenlenen halka açık ayinlere 22.000 kişi katılır. 1965 yılından itibaren eserlerinin Almancaya çevrilmeye başlanmasıyla Hildegard doğduğu topraklara geri dönmüş olur. 1979 yılında kutlanan 800. ölüm yıldönümü 'Hildegard Rönesansı'nın geniş kesimlerce sahiplenildiği bir milat olduğu kadar, özellikle de Amerika Birleşik Devletleri'nde ve İngiltere'de günümüze değin artan bir ivmeyle sürdürülen 'Hildegard Araştırmaları'nın da başlangıç tarihi olacaktır. Bingenli Azize'nin 1998 yılında kutlanan 900. doğum yıldönümü, Hildegard'ın yaşamı ve eserleri üzerine yayınlar, bilimsel toplantılar ve bestelerinin yeni kayıtlarıyla gerçek bir Hildegard Festivali'ne dönüşmüştür.

Bugün Hildegard'ın izini sürmek isteyenler, onun yaşadığı yerlerde 'orijinal' olarak nitelendirilebilecek, Hildegard'ın varlığına ilk elden tanıklık edebilecek hemen hiçbir şey bulamazlar. Kapandığı ilk manastır olan Disibodenberg'e gidenleri, sadece yarısı ayakta kalmış yıkık bir duvar karşılayacaktır. Rupertsberg Manastırı'nın kaderi daha da acıdır; rahibeleri Otuz Yıl Savaşları (1631) sırasında manastırlarını terk etmek zorunda kalmışlar, bir yıl sonra yöreye gelen İsveçli işgalciler manastırı tamamıyla tahrip etmişlerdir. 1636 yılında yurduna geri dönen Rahibeler konventi Rupertsberg'i yeniden inşa etmemiş, Ren Nehri'nin öte yakasındaki (Rüdesheim-Eibingen) Eibingen Manastırı'na yerleşmiştir. Bu manastır aradan geçen zaman içinde birçok kez yeniden inşa edilen ve yıkılan bölümleriyle ilk halinden tamamıyla uzaklaşmıştır. Hildegard'a ait, az sayıdaki kutsal emanet Eibingen ve Bingen'deki iki kilisede muhafaza edilmektedir.[312]

Hildegard'ın yaşamının en güçlü tanıkları vizyonları, yazdığı kitaplar ve besteleridir. Bingenli Hildegard günümüzde giderek daha büyük bir sevgi ve ilgiyle izleniyorsa, bunun başlıca nedeni geride bıraktığı eserleridir; ama asıl neden sahip olduğu ve yücelttiği, yüzyıllar boyunca eskimeyen insani değerlerdir.

312 CURIC: 1998, 132-133.

KRONOLOJİ

515-530	Aziz Benedictus, Benedikten Tarikatı'nın *Nizamnamesi Regula benedictina*'yı kaleme alır. Yüzyıllar boyu uygulamada kalan *Nizamname*, Hıristiyan manastır etiğinin anayasası olarak anılır.
1090/1091	Hıristiyanlık âleminin en saygıdeğer isimlerinden Clairvaux Manastırı Başrahibi Aziz Bernhard, yedi çocuklu bir ailenin üçüncü çocuğu olarak doğar.
1098	Papa II. Urbanus haçlı seferlerine çıkılması için fetva verdi. Hildebert ve Mechthild Bermersheim çiftinin onuncu ve sonuncu çocukları Hildegard (Temmuz-Eylül ayları arasında) doğar. Molesmeli Aziz Robert bir grup Benedikten keşişle beraber Dijon yakınlarındaki Cistercium'da (bugünkü Citeaux) Sistersiyenler Tarikatı'nın ilk manastırını kurar.
1101	Hildegard ilk vizyonlarını görür.
1112	Hildegard, Sponheimli Jutta ile birlikte Disibodenberg Manastırı'na kapanır.
1112/1113	Aziz Bernhard Sistersiyenler Tarikatı'na katılır.
1115	Aziz Bernhard ilk manastırını Clairvaux'da kurar.
1136	Disibodenberg Rahibeler Manastırı Başrahibesi, Hildegard'ın yoldaşı, ustası Sponheimli Jutta 44 yaşında ölür.

1141	Hildegard vizyonlarını anlattığı üçlüsünün ilk kitabı olan *Scivias*'ı (*İnanç Bilgisi*) yazmaya başlar.
1147-Kasım/ 1148 Şubat	Papa III. Eugenius başkanlığında toplanan Trier Konsili'nde Hildegard'ın vahiy alma gücü olduğu kabul edilir. Papa III. Eugenius bu gücü teyit eden bir fetva verir.
1150	Hildegard yanında yaklaşık 20 kişilik bir rahibe grubuyla Bingen yakınlarındaki (Rupertsberg) inşaatı henüz tamamlanmamış yeni rahibeler manastırına taşınır.
1151	Vizyonlarını anlattığı ilk kitap *Scivias*'ı tamamlar.
1151-1158	Hildegard doğa ve insan vücudu üzerine kaleme aldığı *Doğa Bilgisi* (*Physica*) ve *Sağaltım Bilgisi* (*Causae et Curae*) isimli eserleri tamamlar.
1152	Rupertsberg Manastır Kilisesi'ndeki ilk ayin, Mainz Başpiskoposu Heinrich tarafından 1 Mayıs'da gerçekleştirilir. Bassum Manastırı Rahibeler Konventi başrahibeliğine atanan Hildegard'ın sadık yardımcısı Rahibe Richardis ölür. Papa III. Eugenius Hildegard'a, gördüğü vizyonları insanlarla paylaşmasını isteyen bir mektup yazar. (4 Mart) Friedrich I. Barbarossa Almanya Kralı olur, 5 gün sonra Aachen'de taç giyer.
1153	Clairvaux Manastırı Başrahibi Aziz Bernhard ölür. Mainz Başpiskoposu Heinrich İmparator Friedrich Barbarossa tarafından görevinden azledilir.
1155	Disibodenberg Manastırı Başrahibi Kuno ölür.
1158	Hildegard vizyon üçlemesinin ikinci kitabı, *Yaşam Bilgisi*'ni (*Liber vitae meritorum*)'ni yazmaya başlar. Müzik tarihinin ilk müzikli draması (oratoryo) olan *Ordo Virtutum*'u besteler. Hâlâ çözülememiş sırlarla dolu bir dil olan *Lingua ignota* üzerinde çalışır.

1158-1171	Vaaz vermek üzere Mainz, Wertheim, Kitzingen, Ebrach, Bamberg, Köln, Würzburg, Trier ve Metz 'e seyahat eder.
1163	*Yaşam Bilgisi*'ni (*Liber vitae meritorum*) tamamlar.
1163-1173	Olgunluk döneminin son eseri *Liber divinorum operum*'u (LDO-*Tanrısal Yaratıların Kitabı* ya da *Dünya ve İnsan Hakkında*) yazar.
1165	Hildegrad Eibingen'de ikinci manastırını kurar.
1167	Brauweiler Benedikten Manastırı Başrahibi Gerold'dün ricası üzerine, ruhu şeytan tarafından tutsak edilmiş bir kadını kurtarır.
1170-1173	Uzun süreli hastalık dönemi.
1173	Sekreteri, sadık yardımcısı Rahip Volmar ölür.
1174	Rahip Gottfried, Rupertsberg'e Hildegard'ın sekreteri olarak atanır.
1177	Rahip Gottfried ölür.
1178	Hildegard'ın kardeşi Hugo ölür. Hildegard'ın sekreterliğini üstlenen Gemblouxlu Rahip Wibert Rupertsberg'e gelir.
1179	Kilise tarafından aforoz edilmiş bir soylunun ölümünden sonra manastır mezarlığına defnedilmesi üzerine Hildegard'ın manastırına *interdict* cezası uygulanır.
17.09.1179	Bingenli Hildegard Ruperstberg Manastırı'nda yaşama veda eder.

KAYNAKÇA

I. Birincil Kaynakça

Das Leben der heiligen Hildegard von Bingen: Ein Bericht aus dem 12. Jahrhundert verfasst von den Mönchen GOTTFRIED & THEODERICH, Salzburg, 1980.

Die Regel des Heiligen Benedikt (Regula benedictina). 23 sayfa. İnternetten indirilmiş metin. www.abtai-st-hildegard.de/regula/allgemein/regula1.

Gebete der Hildegard von BINGEN: (yay. haz.) Walburga Stroch OSB. (Mit einer Einführung von Caecilia Bonn OSB), Mainz, 1999.

Hildegard von BINGEN: *Briefwechsel* – Nach den aeltesten Handschriften übersetzt und nach den Quellen erlaeutert von Adelgundis Führkötter OSB, Salzburg, 1990.

Hildegard von BINGEN: *Das Buch vom Wirken Gottes* (*Liber divinorum operum*), Augsburg, 1998.

Hildegard von BINGEN: *Gott Schauen.* (yay.haz.) Heinrich Schipperges, Düsseldorf, 2001.

Hildegard von BINGEN: *Heilkunde – Das Buch Von Dem Grund Und Wesen Und Der Heilung Der Krankheiten* – Nach den Quellen übersetzt und erlaeutert von Heinrich Schipperges, Salzburg, 1992.

Hildegard von BINGEN: *Naturkunde – das Buch Von Dem Inneren*

Wesen Der Verschiedenen Naturen In Der Schöpfung – Nach den Quellen Übersetzt und Erlaeutert von Peter Riethe, Salzburg, 1989.

Hildegard von BINGEN: *Scivias - Wisse die Wege*, (*Eine Schau von Gott und Mensch in Schöpfung und Zeit),* Übersetzt und herausgegeben von Walburga Stroch OSB, Abtei St. Hildegard, Rüdesheim-Eibingen, Freiburg, 1998.

Hildegard von BINGEN: *Wisse die Wege*, Ratschlaege fürs Leben Ausgewaehlt und übersetzt von Johannes Büchler, Frankfurt am Main, 1997.

Katolik Kilisesi Din ve Ahlak İlkeleri, çev.: Dominik Pamir, yay.haz. 1893 Filmcilik Ltd. Şti., İstanbul, 2000.

Kitabı Mukaddes (Eski ve Yeni Ahit) , İstanbul, 1981.

Kutsal Kitap, (Eski ve Yeni Antlaşma), İstanbul, 2003.

II. İkincil Kaynakça

ABENDROTH, Walter: *Kurze Geschichte der Musik*, Münih, 1988.

ABRAHAM, Hartwig-THINNES, Inge: *Hexenkraut und Zaubertrank (Unsere Heilpflanzen in Sagen, Aberglauben und Legenden*), Greifenberg, 1997.

AKIN, Haydar: *Ortaçağ Avrupasında Cadılar ve Cadı Avı*, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2001.

AKIN, Haydar: *Cadının Cinsiyeti Kadındır*. Kebikeç (157-165), Sayı 13, Ankara, 2002.

AKIN, Haydar: *Ortaçağdan Bilge Bir Kadın* (Hildegard von Bingen), Toplumsal Tarih (24-27), Sayı 123, İstanbul, 2004.

ARIES, P.-CHARTIER, R. (yay.haz): *Geschichte des Privaten Lebens*, cilt 3 (*Von der Renaissance zur Aufklaerung*), Frankfurt am Main, 1995.

BAYTOP, Turhan: *Türkçe Bitki Adları Sözlüğü,* Türk Dil Kurumu Yayınları: 578, Ankara, 1997.

BECK, Rainer (yay.haz.): *Streifzüge durch das Mittelalter*. (*Ein historisches Lesebuch*), Münih, 1995.

-BOOCKMANN, Hartmut: "*Gelöstes Haar und seidene Schleier: Zwei Aebtissinnen im Dialog*" (213-216).

BECK, Rainer (yay.haz.): *Streifzüge durch die Jahrhunderte*. (*Ein historisches Lesebuch*), Münih, 1995.

- GOETZ, Hans-Werner: "*Die Mahlzeiten der Mönche*" (126-129).

BERK, İlhan: *Şifalı Otlar Kitabı*, İstanbul, 1995.

BETZ, Otto (yay.haz.): *Worte lebendigen Lichts*. Freiburg, 1998.

Biyoloji Terimleri Sözlüğü (yay.haz.) Sevinç Karol-Zekiye Suludere-Cevat Ayvalı, Ankara, 2000.

BEUYS, Barbara: *Denn ich bin krank vor Liebe (Das Leben der Hildergard von Bingen)*, Münih, 2003

BOBER, Phyllis Pray: *Sanat, Kültür ve Mutfak* (*Antik ve Ortaçağda Yemek Kültürü-Eski Çağlardan 70 Yemek Tarifi*), çev.: Ülkün Tansel, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2003.

BORGES, Jorge Luis: *Düşsel Varlıklar Kitabı*, çev.: Bora Komçez, Mitos Yayıncılık, İstanbul, 1996.

BORST, Arno: *Der Trumbau von Babel (Geschichte der Meinungen über Ursprung und Vielfalt der Sprachen und Völker)*, 6 cilt, Münih, 1995.

BORST, Arno: *Computus* (*Avrupa Tarihinde Zaman ve Sayı*), çev.: Zehra Aksu Yılmazer, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 1997.

BORST, Arno: *Mönche am Bodensee* (610 bis 1525), Berlin 1998.

BREINDL, Ellen: *Das grosse Buch der Heiligen Hildegard von Bingen*, Düsseldorf - Münih, 1998.

BUEHLER, Johannes: *Klosterleben im Mittelalter*, Frankfurt am Main, 1989.

CONTICELLI, Valentina–GABRIELLI, Mino: *Mikrokozmos'tan Makrokozmos'a Kan'ın Öyküsü*, çev.: Ali Kaftan, Cogito (108-132), Sayı: 37, İstanbul, Güz 2003.

COHN Norman: *Die Sehnsucht nach dem Millennium* (*Apokalyptiker, Chiliasten und Propheten im Mittelalter*), Freiburg-Basel-Viyana, 1998.

CURIC, Anton: *Hildegard von Bingen, Heilige und Heilerin*, Köln, 1998.

DAVID,C.-LENOIR, F.-TONNAC, J-P (yay.haz.): *Zamanların Sonu Üstüne Söyleşiler*, çev.: Necmettin Kamil Sevil, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001.

DEMİRSOY, Ali: *Yaşamın Temel Kuralları – Omurgalılar/Amniyota (Sürüngenler, Kuşlar ve Memeliler)*, Cilt-III/Kısım-II, Ankara, 1998.

DHARMA Ansiklopedi: (yay.haz.) Alparslan Salt-Cem Çobanlı, İstanbul, 2001.

DIERS, Michaela: *Hildegard von Bingen*, Münih, 2002.

DINZELBACHER, Peter: *Heilige oder Hexen, Schicksale auffaelliger Frauen in Mittelalter und Frühneuzeit*, Hamburg, 1997.

DREXEL, Thomas: *Klostergaerten im oberbayerischen Pfaffenwinkel*, Suderburg-Hösseringen, 2003.

DUBY Georges: *Die Zeit der Kathedralen. Kunst und Gesellschaft (980-1420)*, Frankfurt am Main, 1988.

DUBY Georges: *Ortaçağ İnsanları ve Kültürü*, çev.: Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Yayınları, Ankara, 1990.

ECO, Umberto: *Gülün Adı*, çev.: Şadan Karadeniz, Can Yayınları, İstanbul, 1986.

ECO, Umberto: *Nachschrift zum 'Namen der Rose'* Münih, 1987.

ECO, Umberto: *Günlük Yaşamdan Sanata*, çev.: Kemal Atakay, Adam Yayınları, İstanbul, 1991.

ECO, Umberto: *Ortaçağı Düşlemek*, çev.: Şadan Karadeniz, Can Yayınları, İstanbul, 1997.

ERFURT-FREUND, Margit: *Hildegard von Bingen als Komponist*, İnternetten indirilmiş metin, 15 sayfa.
http://home.t-online.de/home/m.eifurtfreund/hildegard.htm

FICHTINGER, Christian: *Lexikon der Heiligen und Paepste*, Frankfurt am Main-Berlin, 1995.

FINKELSTEIN, Sidney: *Müzik Neyi Anlatır*, çev.: M. Halim Spatar, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1986.

GNUG, Hiltrud - MOHRMANN, Renate (yay.haz.): *Frauen-Literatur-Geschichte (Schreibende Frauen vom Mittelalter bis zur Gegenwart)*, Stuttgart, 1985.

GRAFTON, Anthony (April SHELFORD ve Nancy SIRAISI ile birlikte): *Yeni Dünyalar Eski Metinler* (*Geleneğin Gücü ve Keşiflerin Yarattığı Şaşkınlık*), çev.: Füsun Savcı, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2004.

GRONAU, Eduard: *Hildegard von Bingen, (Prophetische Lehrerin der Kirche an der Schwelle und am Ende der Neuzeit*), Stein am Rhein, 1999.

HEYWOOD, Colin: *Baba Bana Top At! (Batı'da Çocukluğun Tarihi*), çev.: Esin Hoşsucu, KitapYayınevi, İstanbul, 2003.

HORST, Eberhard: *Hildegard von Bingen* (*Die Biographie*), Münih, 2002.

KERNER, Charlotte: *Alle Schönheit des Himmels* (*Die Lebensgeschichte der Hildegard von Bingen*), Weinheim ve Basel, 1993.

KLUGE, Heidelore: *Das grosse Hildegard von Bingen Buch*, Moewig Verlag, Tarihsiz.

KÖSEMEN, Mehmet: *Türk-İslam Tarihinde Hayali Varlıklar*, Altıkırkbeş Yayınları, İstanbul 2004.

LANCZKOWSKI, Johanna (yay.haz.): *Mystische Texte des Mittelalters*, Stuttgart, 1999.

LANCZKOWSKI, Johanna: *Kleines Lexikon des Mönchentums und der Orden*, Stuttgart, 1999.

LAURIOUX, Bruno: *Tafelfreuden im Mittelalter (Die Esskultur der Ritter, Bürger und Bauer*), Augsburg, 1999.

LE GOFF, Jacques (yay.haz.): *Der Mensch des Mittelalters*, Frankfurt am Main, 1998.

LE GOFF, Jacques: *Ortaçağ Batı Uygarlığı*, çev.: H.Güven-U.Güven, Dokuz Eylül Yayınları, İzmir, 1999.

LE GOFF, Jacques: *Ortaçağda Entelektüeller*, çev.: Mehmet Ali Kılıçbay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1994.

LOUX, François: *Das Kind und sein Körper in der Volksmedizin (Ein historisch-ethnographische Studie*), Frankfurt am Main, 1991.

LYALL, Sutherland: *Die Dame mit dem Einhorn*, Londra, 2000.

MANGUEL, Alberto: *Eine Geschichte des Lesens*, Hamburg, 2000.

MESSEGUE, Maurice: *Hayat Veren Şifalı Otlar*, çev.: Burhan Günaysu, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1998.

MİMAROĞLU, İlhan: *Müzik Tarihi*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1987.

MOMMAERS, Paul: *Was ist Mystik*?, Frankfurt am Main, 1996.

OLGUN, Hakan: *Luther ve Reformu- Katolisizm'i Protesto*, Feçr Yayınevi.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat: (yay.haz.) Ferit Devellioğlu, Ankara, 1996.

ÖZELSEL, Michaela Mihriban: *Halvette 40 Gün (Psikolog Dervişenin Halvet Günlüğü ve Bilimsel Çözümlemesi)*, çev.: Petek Budanur Ateş, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2003.

PAHLEN, Kurt: *Die grossen Epochen der abendlaendischen Musik (Vom Gregorianischen Choral bis zur Moderne)*, Münih, 1991.

PARŞÖMEN Kültür Edebiyat Dergisi: Nathan Edelman, *'Ortaçağ' Kelimesinin Erken Kullanımları* (1-38). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, cilt 3, sayı 1, Güz 2002, İstanbul.

PEDRON, Martine: *Dünyada Buhar Banyoları*, çev.: Saadet Özen, Toplumsal Tarih, 70-74. Sayı: 112, Kasım 2004, İstanbul.

PERNOUD, Regine: *Hildegard von Bingen*, Freiburg im Breisgau, 1999.

RATH, Christiane: *Abglanz himmlischer Harmonie, Die Musik der hl. Hildegard und die benediktische Liturgie*, İnternetten indirilmiş metin, 4 sayfa. www.abtai-st-hildegard.de

READ, Piers Paul: *Tapınak Şövalyeleri*, çev.: Sultan Gül Erdem, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2003.

REBORA, Giovanni: *Çatal Kültürü (Avrupa Mutfağının Kısa Tarihi)*, çev.: Çağla Şeker, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2003.

REDDING, Wolfgang F.: Bader *Medicus und Weise Frau (Wege und Erfolge der mitteralterlichen Heilkunst)*, Münih, 2000.

RILEY, Helene M. Kastinger: *Hildegard von Bingen*, Hamburg, 1998.

RİFAT, Samih: *Herakleitos-Bir Kapalı Söz Ustasıyla Buluşma Denemesi*, Yapı Kredi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2003.

ROTH, Leland M.: *Mimarlığın Öyküsü (Öğeleri, Tarihi ve Anlamı)*, çev.: Ergün Akça, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2002.

RUNCIMAN, Steven: *Haçlı Seferleri Tarihi*, 3 cilt, çev.: Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1998.

SACKS, Oliver: *Karısını Şapka Sanan Adam*, çev.: Çiğdem Çalkılıç, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2004.

SACKS, Oliver: *Migren*, çev.: Dr. Devrim Toksöz-Erhun Yücesoy, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.

SCHENDA, Rudolf: *Who's Who der Tiere (Maerchen, Mythen und Geschichten)*, Münih, 1998.

SCHIMMEL, Annemarie: *Sayıların Gizemi*, çev.: Mustafa Küpüşoğlu, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2000.

SCHIPPERGES, Heinrich: *Der Garten der Gesundheit, Medizin im Mittelalter*, Münih, 1990.

SCHIPPERGES, Heinrich: *Hildegard von Bingen*, Münih, 2001.

SCHWAIGER, G. - HEIM, M.: *Orden und Klöster (Das christliche Mönchtum in der Geschichte)*, Münih, 2002.

SENNET, Richard: *Ten ve Taş (Batı Uygarlığında Beden ve Şehir)*, çev.: Tuncay Birkan, Metis Yayınevi, İstanbul, 2002.

SIEGERT, Hermann: *Hildegard von Bingen und die Musik*, İnternetten indirilmiş metin, 12 sayfa, Hildegard – Freudenkreis Pfaffenhofen.

SPERBER, Christian: *Hildegard von Bingen – eine widerstaendige Frau*, Aichach, 2003. (İnternetten indirilmiş versiyon-139 sayfa) www.magi-e.de

Şifalı Bitkiler ve Baharatlar Ansilopedisi: Mustafa Kırıcı, Ankara, 2001.

TİMUÇİN, Afşar: *Düşünce Tarihi*, İstanbul, 1992.

Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1995

VOLKERT, Wilhelm: *Kleines Lexikon des Mittelalters (Von Adel bis Zunft)*, Münih, 1999.

WEISSWEILER, Eva: *Komponistinnen vom Mittelalter bis zur Gegenwart*, Münih, 1999.

YENER, Faruk: *Müzik*, İstanbul, 1983.

Diskografi/ Hildegard von Bingen Müziğinden Örnek Kayıtlar

"*900 Years – Hildegard von Bingen (1098-1998)*"
Sequentia (8 CDs) – DHM (05472 77505 2)
"*Ordo Virtutum*"
Ensemble für Musik Mittelalter – Bayer Records (BR 100 249)
"*Lieder und Antiphonen*"
Christophorus entrée series (CHE 0041-2)
"*Hildegard von Bingen und ihre Zeit*"
Ensemble für frühere Musik, Augsburg
Christophorus (CHR 74758)
"*11,000 Virgins Chants for the Feast of St. Ursula*"
Anonymous 4
HM France (907200)
"*Heavenly Revelations (Hymns-Sequences-Antiphons-Respons)*"
Oxfort Camerata
NAXOS (8.550998)
"*Vespers from Abbey*"
Benedictine Nuns of St. Hildegard, Eibingen
Regis (RRC 1064)
"*Music of The Angels: Hildegard von Bingen*"
The Hildegard von Bingen Choir
Fine Classics (4427-2)
"*Music from Symphonia Caelestium Relevationum*"
Medieval Ensemble ALBA
Scandinavian Classics (220536-205)
"*Hildegard von Bingen - In Portrait – Ordo Virtutum*"
OPUS Arte - BBC 2003, double DVD. (OA 0875 D)

DİZİN

Adaçayı 24, 30
Adamkökü/Kan Kurutan 124
Ağustosböceği139, 141
Akik 134
Akrep 146
Alabalık 138
Aladoğan 139
Albertus Magnus 128, 231
Almanya 33, 59, 85, 133, 182, 199, 200, 220, 224
Alsas-Loren 182
Altın 32, 86, 88, 147, 148, 219
Alzey 17
Ametist 134
Anka/Simurg 138, 145, 147, 228
Arabistan 126
Ardıçkuşu 142
Arı 68
Aristoteles 122
Arno Borst 50, 51
Arpa 122, 160
Arslan 136, 142, 143, 145
At 128, 142, 143, 145
Ateşböceği 139, 141
Atmaca 140
Atilla, Hun İmp. Kralı 205
Avşarotu 22
Avusturya 60, 207, 208
Aziz Ambrosius 49, 197, 203
Aziz Antonios, Mısırlı 48
Aziz Augustinus, Hippolu 113
Aziz Benedictus, Nursiyalı 40, 51, 52, 55, 57, 59, 64-71, 74, 81, 82, 92, 119, 165, 192
Aziz Bernhard, Clairvauxlu 85, 91, 92, 93, 179, 182-184
Aziz Bonifatius 62
Aziz Cassianus 48
Aziz Disibod 45, 57, 79, 97
Aziz Eucharius 164, 165
Aziz Kolumban 50
Aziz Martin, Tourslu 48
Aziz Nikolaus 186
Aziz Pachomios, Mısırlı 48
Aziz Robert, Molesmeli 91
Azize Elisabeth, Schönaulu 206
Azize Hildegard, Bingenli 39, 85, 105, 148, 178, 181, 184, 190, 191, 201, 207, 209, 221,
Azize Scolastica 52
Azize Ursula 204, 205, 206,
Aziz Joachim, Fioreli 41, 221,
Bakır 147, 148
Balıkçıl 135, 140, 141
Balina 72, 136, 138
Bamberg 44, 79, 81, 116, 162, 178, 183
Barbun 137
Bassum 100, 101

Benedikten/ler 40, 41, 53, 56, 57, 62-73, 77, 85, 86, 91, 92, 95, 107, 110, 114, 125, 135, 164, 181, 186, 192, 194, 201-203, 206, 207, 221, 223
Benediktenotu 125
Bermersheim 17-21, 24, 25, 35, 75, 223,
Betonika 123
Bodensee 50, 51
Boethius 197
Bolonya 40
Bremen 97, 100, 101
Buğday 122, 124, 125, 158
Burgonya 40, 91
Bülbül 141
Caesarius, Heisterbachlı 58
Causae et Curae (*Sağaltım Bilgisi*) 117, 119, 148, 150, 154, 224
Cenova 30, 32
Ceviz 125, 131, 132
Champagne 91
Charles Singer 105-107
Christian von Buch, Mainz Başpiskoposu 211-213
Citeaux/ *Cistercium 68, 223*
Clementia (Hildegard'ın kız kardeşi) 26
Clermont 29
Clermont Konsili 29
Cluny Manastırı 40, 70
Constantinus Africanus 119
Çam 132
Çavdar 122, 124
Çaylak 139
Çekirge 65, 139, 141
Çelik 147, 148
Çin 145
Çuha Çiçeği 125
Çulluk 140, 141
Defne 131, 133, 209, 210, 214, 216
Demir 28, 58, 59, 61, 69, 81, 147, 148
Denizdomuzu 138
Deve 142
Dijon 68, 91, 223
Diogenes 122
Disibodenberg/Manastırı 35, 36, 40, 57, 58, 64, 75, 77, 79-84, 88, 93-100, 110, 135, 164, 184, 193, 195, 222, 223
Domuz 138, 144
Drutwin (Hildegard'ın kız kardeşi) 26
Ebrach 162, 178
Eğreltiotu 123-125
Eibingen 116, 191, 194, 207, 221, 222
Ejderha 54, 55, 138, 145-147
Elma 131, 132, 134, 155
Elmas 128, 134
Empedokles 153
Erik 128, 132
Fare 143, 170
Fesleğen 125
Fil 142
Filistin 81
Fransa 31, 33, 50, 59, 179, 182, 198, 199, 212
Fransisken/ler 62
Frederik Barbarossa 85
Freud 104
Fulda 27, 62
Galenos, Pergamonlu 119, 122
Galya 48, 50
Gelincik 144
Georges Duby 29, 55
Gerold, Başrahip 186-188

Geyik 143
Glan 130, 135
Gottfried, Rahip 36, 37, 76, 164, 175, 181, 190, 191, 195, 219
Gugukkuşu 141
Gümüş 147, 219
Gürgen 131
Güvercin 139, 141
Hans Memling 205
Hartwig, Bremen Başpiskoposu 100, 101
Havari Pavlus 81, 86, 88, 178, 179
Havari Petrus 120
Havlıcan 124-126
Heinrich, Mainz Başpiskoposu 81, 93, 96, 98-101, 110, 119, 149, 155, 166, 224, 227, 233,
Herakleitos 152, 232
Hildebert von Bermersheim (Hildergard'ın babası) 17, 18, 19, 20, 24, 75 223
Hindistan 126
Hindistancevizi 125
Hippokrates 119, 122
Hollanda 33, 182, 195
Hugo (Hildegard'ın erkek kardeşi) 20, 118, 195, 202, 225
Hugo von St. Viktor (Hugo von Blankenburg) 118
Hurma 133
Indocta 78, 115, 130
Irmengard (Hildegard'ın kız kardeşi) 20
İblis 54, 55
İbn Sina 118
İncir 131
İnek 85, 129, 143
İngiltere 53, 60, 182, 204, 212, 222
İrlanda 50, 57, 81
İsketekuşu 141
İskoçya 59, 81
İsodorus, Sevillalı 50-52
İspanya 31, 56, 60
İspinoz141
İsviçre 50, 60, 62, 182, 200
İtalya 30, 31, 33, 56, 59, 60, 62, 67, 120, 166, 182, 199
J. Flauvius 128
J.L.Borges 128, 129, 229
Jacques Le Goff 26, 28, 30, 31, 37-39, 45, 47
Jean Delmeau 53, 54
Jutta (Hildegard'ın kız kardeşi) 20, 38, 42, 43, 44, 57, 75-84, 86, 93, 96, 100-102, 110, 223
Kalay 147, 148
Kant 104
Kaplan 142, 143
Kaplıca Buğdayı 125
Kaplumbağa 146
Karaca 143
Karatavuk 141
Karınca 142, 146
Kartal 139
Katharosçular 179, 180, 189
Kaya Balığı 138
Kaya Koruğu 125
Kayın 131
Kaz 140
Keçi 58, 85, 143, 144
Kedi 144
Kereviz 124
Kerkenez 139
Kına Çiçeği 124
Kırlangıçotu 125, 138

Kıyamet/Günü 53, 55, 56, 153, 171
Kiraz 131
Kirpi 72, 145
Kitzingen 162, 225
Kokarca 145
Kolan Balığı 137
Koyun 85, 143, 144
Köln 18, 90, 98, 116, 178-180, 183, 185, 186, 195, 204, 205, 213, 225, 229
Köstebek 145
Kudüs 30-33, 43, 170
Kuğu 140
Kumru 141
Kunduz 72, 144, 145
Kuno, Başrahip 93, 95-98, 100, 110, 224
Kurbağa 146, 170
Kurşun 147, 148
Kurt 144, 201
Languedoc 180
Leylek 140
Liber Divinorum Operum (*Dünya ve İnsan Hakkında*) 105, 162, 164-166, 224, 225, 227
Liber Vitae Meritorum (*Yaşam Bilgisi*) 117, 162, 165, 224, 225
Limon 133
Lingua ignota 116, 173-177, 224
Lombardia 180
Lucca 166, 167, 170
Luxuil 50
Luzifer 133
Main 178
Mainz 17, 18, 20, 43, 53, 57, 76, 81, 86, 90, 93, 96, 99, 100, 110, 195, 202, 204, 210-214, 216, 219
Mantar 124
Marsilya 48
Martin Luther 24, 29
Marul 124, 126, 129, 130
Maydanoz 124
Mayısböceği 141
Maymun 144
Mechthild von Bermersheim (Hildegard'ın annesi) 19, 223
Mersin 133
Mersin Balığı 137
Mesih/İsa 21, 23, 25, 45, 47, 53, 54
Metz 178, 225
Mezopotamya 128, 138, 145
Mısır 48, 119, 121, 126, 130, 188, 197
Migren 36, 39, 103-105, 107, 157, 158, 233
Monte Cassino 52, 59, 64, 71, 119
Montpellier 120
Mosel 130
münzevi/yaşam 29, 33, 43, 46-52, 59, 64, 81
Nahe 130, 35
Nane 126
Napoli 64
Nizamname (*Regula benedicta*) 40, 48, 52, 53, 57, 59, 64-71, 73, 81, 87, 165, 202, 223
Norman Cohn 54, 229
Nürnberg 18
Odilia (Hildegard'ın kız kardeşi) 20
Oliver Sacks 36, 103-106, 223
Ordo Virtutum (*Güçlerin Oyunu*) 113, 163, 201, 207, 224, 234
Ortaçağ 23, 26-28, 30, 33, 37, 38, 40, 44, 46, 49, 51, 52, 60, 62, 70, 72, 74, 77, 84, 89, 94, 104,

106, 118-120, 123, 127, 135, 145, 158, 163, 169, 172, 179, 188, 197-200, 203, 204, 218, 221, 228-232
Otto, Bamberg Piskoposu 44, 79, 81, 181, 229
Öküz 85, 143
Ördek 140
Örümcek 129, 146, 147
Ötleğenkuşu 141
Palmiye 133
Panter 142, 143
Papa (Aziz) Büyük I. Gregorius 64, 65, 158
Papa II. Urbanus 29, 30, 32, 223
Papa III. Alexander 164, 212
Papa IV. Anastasius 175, 183
Papa IV. Hadrianus 183
Papa IX. Gregorius 219
Papa IX. Leo 28
Papa V. Clemens 220
Papa VII. Gregorius 39
Papa XXII. Johannes 220
Papa, III. Eugenius 85, 86, 90, 93, 94, 100, 110, 183
Paris 40, 118, 180, 200, 202, 221
Pavlus, Havari 81, 86, 88, 178, 179
Pelesenk Yağı 124, 125
Pelinotu 124, 129
Petrus Abaelardus 120, 163, 203
Philipp von Heinsberg 179
Phillip von Köln, Köln Başpiskoposu 180, 213
Physica (*Doğa Bilgisi*) 22, 117, 119, 134
Pire 142, 146
Pirinç 147
Plinius, Yaşlı 128
Porsuk 145
Prophetissa Teutonica 39, 95, 195, 229, 231
Prudentius 163
Puhukuşu 139, 140
Pythagoras 128
Ren 17, 18, 54, 93, 97, 98, 121, 133, 135, 175, 176, 186, 191, 192, 205, 222
Rezene 22, 124, 130
Richardis, Rahibe 96-98, 100-102, 111, 224
Richardis, Stade Kontesi 97, 98, 100
Robert, Arbisselli 68, 82, 91, 92, 223
Roma 27, 28, 48, 53, 64, 67, 81, 83, 110, 112, 124, 126, 163, 197, 198, 204-206, 212, 213, 219, 229
Roricus (Hildegard'ın erkek kardeşi) 20
Rupertsberg /Manastırı 20, 98-102, 130, 133, 135, 164, 174, 192, 193, 194
Ruthard, Mainz Başpiskoposu 43, 57
Safir 124, 171
Salamander 146, 147
Salerno 120
Sansar 145
Sazan 197
Scivias (*İnanç Bilgisi*) 38, 94, 102, 103, 105, 108, 110, 117, 165, 166, 167, 171, 179, 182, 202, 221, 224, 228
Sedefotu 124
Selvi 131, 132
Serçe 141
Sezar 104
Shakespeare 128

Sincap 144
Sinek 139, 141
Sinirotu 124, 128
Sistersiyen/ler 56, 62, 68, 91, 92, 200, 221, 223
Sivrisinek 139, 141
Solucan 132, 146
Somon 137
Sponheimli Jutta 44, 76, 77, 86, 223
St. Gallen Manastırı 60, 62, 120, 121
Stephen J. Gould 53
Sümüklüböcek 146
Symphonia harmoniae celestium revelationum (*Tanrısal Vahiyler Senfonisi*) 201-203, 234
Şahin 139
Şarlman 71, 198
Şeftali 131, 132
Şeytan 53, 58, 111, 128, 132, 137, 147, 170, 185, 188, 195, 296, 204, 209, 219, 220, 222, 225
şeytan çıkarma (*egzorsizm*) 134, 185, 186, 187, 192
Şimşir 131
Tapınakçılar 74, 91
Tarlakuşu 141
Tavşan 72, 118, 144
Tavuk 140, 141
Tekboynuz 138, 142, 145, 147
Tenxwind, Başrahibe 86-90, 161
Theoderich, Echternachlı Rahip 37, 44, 76, 175, 178, 181, 187-190, 192, 218, 219, 227
Tilki 138, 144
Toledo 120
Topaz 134
Tours 27, 48
Trier 86, 90, 92, 94, 98, 116, 164, 178, 180, 182-185, 224, 225
Tuna 130, 144
Turna 137, 140, 141
Uda von Göllheim 43
Umberto Eco 27, 46, 57, 230
Üzüm 17, 69, 131, 133
Vaftizci Yahya 47
Vaşak 144
Venedik 30, 32, 213
Vita (*Juttae dominae*) 36-38, 44, 67, 76-81, 98, 102, 107, 117, 162, 165, 175, 178, 181, 186, 188-191, 217-219, 221, 224, 225
Vita (*Vita sanctae Hildegardis*) 35, 185
Vittore Carpaccio 205
Volmar, Rahip 82, 98, 101, 111, 164, 165, 182, 195, 202, 225
Wertheim 162, 225
Wibert, Gemblouxlu Rahip 37, 45, 76, 99, 178, 182, 193-196, 216, 225,
Yabanarısı 139, 141
Yayın 137
Yılan 114, 137, 139, 146, 170
Yılan Balığı 137
York 27
Yunanistan 82, 212
Yunus 137, 138
Zencefil 124
Zeytin 133
Zümrüt 134

ORTAÇAĞDAN BİLGE BİR KADIN

BİNGENLİ AZİZE HİLDEGARD

Hildegard soylu bir ailenin 'özel bir misyonla' görevlendirilmiş onuncu çocuğu olarak 1098 yılında dünyaya gelir ve kendisini de zaman zaman korkutan 'vizyon'larına rağmen, sakin ancak hastalıklı bir çocukluk dönemi geçirir. 14 yaşında kendi isteğiyle Benediktenler Tarikatı'na katılarak manastıra kapanır ve ölümüne kadar, yaklaşık 67 yıl boyunca, münzevi bir yaşam sürer. Hildegard uzun manastır yaşamı boyunca bir tek gününü boş geçirmez, mensubu olduğu tarikatın kurucusu Aziz Benedictus'un 'ibadet et ve çalış' ilkesini yaşamının her anında layıkıyla yaşar ve yaşatır. Bestelediği onlarca şarkı, ona yaşadığı coğrafyadaki 'ilk kadın besteci' unvanını kazandırırken, tarihte bir kadın tarafından bestelenmiş ilk müzikli drama yine onun imzasını taşır. Bitkileri, hayvanları, doğadaki canlı-cansız varlıkları konu alan kitabıyla tarihin ilk kadın doğa bilimcilerinden biri olmanın yanında; insan vücudu ve organların işlevleri üzerine yazdıkları, antikçağdan beri bir kadın tarafından yazılmış en ayrıntılı ve çarpıcı metinler olarak tıp tarihinde yerini alır.

DHARMA

ISBN 975-8729-80-2

9 789758 729807

www.dharma.com.tr